

ПРИЧОРНОМОРСЬКИЙ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ
ЕКОНОМІКИ ТА ІННОВАЦІЙ

ІННОВАЦІЙНА ПЕДАГОГІКА

Науковий журнал

Випуск 44

Том 2

Видавничий дім
«Гельветика»
2022

Головний редактор:

Терешкінас Артурас – доктор соціальних наук, професор, професор кафедри соціології Університету імені Вітовта Великого (Каунас, Литовська Республіка)

Члени редакційної колегії:

Байша Кіра Миколаївна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов Херсонського національного технічного університету

Благуна Наталія Михайлівна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки початкової освіти Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Богуш Людмила Андріївна – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри менеджменту Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука

Бочелюк Віталій Йосипович – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри Запорізького національного технічного університету

Галацін Катерина Олександрівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри англійської мови технічного спрямування № 2 Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Козяр Микола Миколайович – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теоретичної механіки, інженерної графіки та машинознавства Національного університету водного господарства та природокористування

Кочарян Артур Борисович – кандидат педагогічних наук, доцент, радник Міністра освіти і науки України

Кузьменко Ольга Степанівна – доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри фізико-математичних дисциплін Льотної академії Національного авіаційного університету, старший науковий співробітник Національного центру «Мала академія наук України»

Невмержицька Олена Василівна – доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

Пермінова Владислава Анатоліївна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов професійного спрямування Чернігівського національного технологічного університету

Пушкарьова Тамара Олексіївна – доктор педагогічних наук, професор, начальник відділу проектного управління ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» МОН України, член-кореспондент НАПН України

Шапошникова Ірина Василівна – доктор соціологічних наук, професор, декан соціально-психологічного факультету Херсонського державного університету

Алісаускіене Мілда – доктор соціальних наук, професор, завідувач кафедри соціології Університету імені Вітовта Великого (Каунас, Литовська Республіка)

Гражісене Віталія – доктор педагогічних наук, завідувач відділу якості освіти Вільнюської академії мистецтв (Вільнюс, Литовська Республіка)

Конрад Яновський – PhD, ректор Економіко-гуманітарного університету у Варшаві (Варшава, Республіка Польща)

Електронна сторінка видання – www.innovpedagogy.od.ua

Рекомендовано до друку та поширення через мережу Internet
Вченою радою Причорноморського науково-дослідного інституту
економіки та інновацій (протокол № 2 від 28.02.2022 року)

**Журнал включено до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б»)
у галузі педагогічних наук (011 – Освітні, педагогічні науки, 012 – Дошкільна освіта,
013 – Початкова освіта, 014 – Середня освіта, 015 – Професійна освіта
(за спеціальностями), 016 – Спеціальна освіта)
відповідно до Наказу МОН України від 14.05.2020 № 627 (додаток 2)**

**Журнал включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus International
(Республіка Польща)**

Науковий журнал «Інноваційна педагогіка» зареєстровано Міністерством юстиції України
(Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
серія KB № 22897-12797P від 02.08.2017 року)

Міжнародний цифровий ідентифікатор журналу: <https://doi.org/10.32843/2663-6085>

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1. ТЕОРІЯ ТА МЕТОДИКА НАВЧАННЯ (З ГАЛУЗЕЙ ЗНАНЬ)

Курінний О.В., Черкасова Т.А. ФОРМУВАННЯ М'ЯКИХ НАВИЧОК ПРИ ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ.....	7
Лазебна О.М., Лаврінченко В.М., Волошина Н.О. МЕТОДИЧНИЙ КОНТЕНТ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ І ПРОСВІТНИЦТВА.....	11
Ланських О.Б., Дернова Т.А., Рябцева І.А. РОЛЬ ІНТЕРАКТИВНИХ ПЛАТФОРМ У ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ.....	18
Новосельська Н.Т., Кохан М.С. ДІАГНОСТИКА РІВНЯ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ.....	24
Rudnytska T.H., Slobodianiuk A.A. APPLYING SCHEMA THEORY TO TEACHING FOREIGN LANGUAGE COMPREHENSION.....	29
Рябокучма Т.О., Горбаченко А.Л. РОЛЬ МОВЛЕННЕВОЇ ЗАРЯДКИ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	33
Хан Хуйюнь УПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ МИСТЕЦЬКИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК УМОВА РЕАЛІЗАЦІЇ МЕТИ ЗАГАЛЬНОЇ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ.....	37
Харченко І.І. ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ НА ЗАНЯТТЯХ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА АКАДЕМІЧНОГО ПИСЬМА ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ.....	42
Чернищук Ю.І. ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ ЯК ІНСТРУМЕНТ КОМПЕТЕНТІСНО-ОРІЄНТОВНОГО НАВЧАННЯ У ВНЗ.....	47
Шаран О.В., Шаран В.Л., Стецьків М.С. ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ LEGO-ТЕХНОЛОГІЇ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ЕЛЕМЕНТАРНИХ МАТЕМАТИЧНИХ УЯВЛЕНЬ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	51
РОЗДІЛ 2. КОРЕКЦІЙНА ПЕДАГОГІКА	
Каменщук Т.Д. СУЧАСНІ ПІДХОДИ У ДЕРЖАВНІЙ ПОЛІТИЦІ ДО ПИТАННЯ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ.....	55
Малишева Д.Р. ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИНЕННЯМ МОВЛЕННЯ.....	60
Шевчук Л.А. ВПЛИВ ЗАСОБІВ АДАПТИВНОЇ ФІЗКУЛЬТУРИ НА ФОРМУВАННЯ РУХОВОЇ ТА ЕМОЦІЙНО-ВОЛЬОВОЇ СФЕРИ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З КОМПЛЕКСНИМИ ПОРУШЕННЯМИ.....	64
Яковенко І.О., ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВЧОГО ЕТАПУ ДО ПРОВЕДЕННЯ ЛОГОПЕДИЧНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ З АУТИСТИЧНИМ СПЕКТРОМ.....	69
РОЗДІЛ 3. ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ	
Osmachko S.A., Mykytiuk M.M., Lazarenko T.V. DEVELOPMENT FEATURING PEDAGOGICAL TRAINING ORGANIZATION OF PHILOLOGY TEACHERS.....	73
Піддубцева О.І. ПЕРЕВАГИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ В АГРАРНИХ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	78
Полудьонна Н.С. НЕДОЛІКИ ТА ПЕРЕВАГИ НАВЧАННЯ У РАМКАХ ОНЛАЙН ФОРМАТУ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ У ВИЩІЙ ШКОЛІ: АНАЛІЗ ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСВІДУ.....	82
Потапкін В.С. ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ПРОЦЕСІ ХУДОЖНЬО-ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ.....	87

Просіна О.В., Будагян А.С. АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГА: ДИСЛЕКСІЯ ЯК РЕАЛІЯ СУЧАСНОЇ ШКОЛИ.....	92
Рогозін В.В. СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНА МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ-СТОМАТОЛОГІВ ЗАСОБАМИ СИМУЛЯЦІЙНОГО НАВЧАННЯ.....	98
Семененко І.Є. ВИКОРИСТАННЯ ДЕЯКИХ ЕЛЕМЕНТІВ SMART-ОСВІТИ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ІНОЗЕМНОГО ФАХІВЦЯ.....	102
Сидорова Н.В., Доценко Ю.В., Думанська В.В., Калінін О.О., Макаренко Л.М. ЗАСТОСУВАННЯ ФОРМАТУ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ГРАФІЧНИХ ДИСЦИПЛІН.....	106
Сімакова С.І. РОЛЬ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ФАКУЛЬТЕТУ У ФОРМУВАННІ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА.....	111
Стечкевич О.О., Якимович Т.Д. ВПЛИВ ДУАЛЬНОГО НАВЧАННЯ НА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОНЦЕПЦІЇ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ.....	118
Шафарчук Т.Г., Десятникова Н.Л. ДО ПРОБЛЕМИ АКТИВІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНИХ УМІНЬ У ВОКАЛЬНО-ІНСТРУМЕНТАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА.....	122
Шевчук Л.Д., Кобильська О.Б., Шевчук О.М. ХМАРНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ФОРМУВАННІ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНФОРМАТИКИ.....	127
Шкарбан І.В. ОРГАНІЗАЦІЯ ФОРУМ ДИСКУСІЙ ІНОЗЕМНОЮ МОВОЮ ЗА МЕТОДИКОЮ SWOT-АНАЛІЗУ ДЛЯ СТУДЕНТІВ НЕПРОФІЛЬНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ.....	134
Щекотиліна Н.Ф. ОЗНАЙОМЛЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДИК З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ПЕДАГОГІЧНІЙ ПРАКТИЦІ ЗДОБУВАЧАМИ ПЕРШОГО (БАКАЛАВРСЬКОГО) РІВНЮ.....	138
РОЗДІЛ 4. ДОШКІЛЬНА ПЕДАГОГІКА	
Іншаков А.Є., Іншакова І.Є. ФОРМУВАННЯ МЕДІАКУЛЬТУРИ ТА МЕДІАОСВІТА СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ.....	143
Суятинова К.Є. ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	148
РОЗДІЛ 5. ТЕОРІЯ НАВЧАННЯ	
Го Цзюнь ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА ТА ГЛОБАЛІЗАЦІЇ.....	152
Левченко Т.М., Чубань Т.В. ПРОБЛЕМНЕ НАВЧАННЯ ЯК МЕТОД АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ.....	157
РОЗДІЛ 6. ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТІ	
Буяновська О.А. ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ.....	162
Hladonik G.V., Komari I.-D.I. MOBILE APPLICATIONS TO IMPROVE LISTENING SKILLS.....	168
Гречок Л.М., Кормільцина С.Ю. ТЕНДЕНЦІЇ У НАВЧАННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА.....	174
Lakiychuk O.V., Korbut O.G., Nikitina N.S. GAMIFICATION OF THE EDUCATIONAL PROCESS AT ENGLISH CLASSES FOR STUDENTS OF TECHNICAL SPECIALTIES IN HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS.....	177
Сокирська О.С., Буга С.Ю., Колісник М.П. РОЛЬ ЗАСОБІВ ОНЛАЙН НАВЧАННЯ У ВДОСКОНАЛЕННІ НАВИЧОК ПИСЬМА.....	181

CONTENTS

SECTION 1. THEORY AND METHODS OF TEACHING (IN THE FIELD OF KNOWLEDGE)

Kurinyi O.V., Cherkasova T.A. SOFT SKILLS FORMATION WHILE LEARNING FOREIGN LANGUAGES.....	7
Lazebna O.M., Lavrinenko V.M., Voloshyna N.O. METHODOLOGICAL CONTENT OF ENVIRONMENTAL EDUCATION AND ENLIGHTENMENT.....	11
Lanskykh O.B., Dernova T.A., Riabtseva I.A. THE ROLE OF INTERACTIVE PLATFORMS IN THE STUDY OF FOREIGN LANGUAGES.....	18
Novoselska N.T., Kokhan M.S. DIAGNOSIS OF THE LEVEL OF DEVELOPMENT OF COGNITIVE ACTIVITY OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS.....	24
Rudnytska T.H., Slobodianiuk A.A. APPLYING SCHEMA THEORY TO TEACHING FOREIGN LANGUAGE COMPREHENSION.....	29
Riabokuchma T.O., Horbachenko A.L. THE ROLE OF WARM-UP ACTIVITIES IN FOREIGN LANGUAGE CLASSES IN HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS.....	33
Khan Khuiun INTRODUCTION OF INNOVATIVE ART TECHNOLOGIES AS A CONDITION FOR ACHIEVING THE GOAL OF GENERAL MUSIC EDUCATION.....	37
Kharchenko I.I. USE OF INTERACTIVE METHODS IN UKRAINIAN LANGUAGE CLASSES AND ACADEMIC LETTER DURING DISTANCE LEARNING.....	42
Chernyshchuk Yu.I. GAME TECHNOLOGIES AS A COMPETENCE ORIENTED TOOL IN FOREIGN LANGUAGE STUDYING IN HIGHER EDUCATION.....	47
Sharan O.V., Sharan V.L., Stetskiv M.S. PECULIARITIES OF USING LEGO TECHNOLOGY IN THE PROCESS OF FORMATION OF ELEMENTARY MATHEMATICAL REPRESENTATIONS IN PRESCHOOL CHILDREN.....	51

SECTION 2. CORRECTIONAL PEDAGOGY

Kamenshchuk T.D. MODERN APPROACHES IN PUBLIC POLICY TO THE EDUCATION OF CHILDREN WITH INTELLECTUAL DISABILITIES.....	55
Malysheva D.R. THE PROBLEM OF PRESCHOOL CHILDREN'S WITH GENERAL SPEECH DEVIATION SOCIALIZATION.....	60
Shevchuk L.A. THE INFLUENCE OF ADAPTIVE PHYSICAL EDUCATION ON THE FORMATION OF MOTOR AND EMOTIONAL-VOLITIONAL SPHERE IN A CHILD OF PRIMARY SCHOOL AGE WITH COMPLEX DISORDERS.....	64
Yakovenko I.O. THE PREPARATORY STAGE PECULIARITIES FOR SPEECH THERAPEUTIC WORK WITH CHILDREN WITH AUTISTIC SPECTRUM.....	69

SECTION 3. THEORY AND METHODS OF VOCATIONAL EDUCATION

Osmachko S.A., Mykytiuk M.M., Lazarenko T.V. DEVELOPMENT FEATURING PEDAGOGICAL TRAINING ORGANIZATION OF PHILOLOGY TEACHERS.....	73
Piddubtseva O.I. ADVANTAGES OF DISTANCE LEARNING GERMAN LANGUAGE IN AGRICULTURAL INSTITUTIONS OF HIGHER EDUCATION.....	78
Poludonna N.S. DISADVANTAGES AND ADVANTAGES OF LEARNING IN THE ONLINE FORM OF DISTANCE EDUCATION IN HIGHER EDUCATION: ANALYSIS OF PEDAGOGICAL EXPERIENCE.....	82
Potapkin V.S. THEORETICAL AND METHODOLOGICAL BASES OF PROEJECT ACTIVITY DURING THE PROCESS OF ARTISTIC AND TECHNOLOGICAL PREPARATION.....	87

Prosina O.V., Budahian A.S. CURRENT ASPECTS OF PROFESSIONAL ACTIVITY OF A TEACHER: DYSLEXIA AS A REALITY OF A MODERN SCHOOL.....	92
Rohozin V.V. STRUCTURAL-FUNCTIONAL MODEL OF FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE DENTISTS BY SIMULATION STUDIES.....	98
Semenenko I.Ye. THE USE OF SOME ELEMENTS OF SMART-EDUCATION TO FORM THE SOCIO-CULTURAL COMPETENCE OF A FOREIGN SPECIALIST.....	102
Sydorova N.V., Dotsenko Yu.V., Dumanska V.V., Kalinin O.O., Makarenko L.M. APPLICATION OF DISTANCE LEARNING FORMAT FOR STUDYING GRAPHIC DISCIPLINES.....	106
Simakova S.I. THE ROLE OF THE EDUCATIONAL ENVIRONMENT OF THE FACULTY IN THE FORMATION OF THE CREATIVE PERSONALITY OF THE FUTURE SPECIALIST OF THE MUSIC ART	111
Stechkevych O.O., Yakymovych T.D. THE INFLUENCE OF DUAL TRAINING ON THE FORMATION OF THE PROFESSIONAL CONCEPT OF FUTURE TEACHERS.....	118
Shafarchuk T.H., Desiatnykova N.L. TO THE PROBLEM OF ACTIVATION OF PROFESSIONAL SKILLS IN VOCAL-INSTRUMENTAL ACTIVITY OF FUTURE SPECIALISTS OF MUSICAL ART.....	122
Shevchuk L.D., Kobylska O.B., Shevchuk O.M. CLOUDY TECHNOLOGIES IN THE FORMATION OF DIGITAL COMPETENCE OF FUTURE TEACHERS OF INFORMATICS.....	127
Shkarban I.V. ORGANIZATION OF FORUM DISCUSSIONS IN FOREIGN LANGUAGE ON THE BASE OF SWOT-ANALYSIS METHODS FOR STUDENTS OF NON-CORE SPECIALTIES.....	134
Shchekotylyna N.F. INTRODUCTION AND USE OF INNOVATIVE METHODS OF PHYSICAL EDUCATION IN PEDAGOGICAL PRACTICE BY FIRST (BACHELOR'S) GRADUATORS.....	138
SECTION 4. PRESCHOOL PEDAGOGY	
Inshakov A.Ye., Inshakova I.Ye. FORMATION OF MEDIA CULTURE AND MEDIA EDUCATION OF SENIOR PRESCHOOLERS.....	143
Suiatynova K.Ye. THE FORMATION OF DIGITAL COMPETENCE OF PRESCHOOL CHILDREN.....	148
SECTION 5. THEORY OF LEARNING	
Ho Tszium FORMATION OF SCHOOLCHILDREN'S CULTURAL COMPETENCE IN THE CONDITIONS OF INFORMATION SOCIETY AND GLOBALIZATION.....	152
Levchenko T.M., Chuban T.V. PROBLEM LEARNING AS A METHOD OF ACTIVATING COGNITIVE ACTIVITY OF PUPILS IN UKRAINIAN LANGUAGE LESSONS.....	157
SECTION 6. INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN EDUCATION	
Buianovska O.A. THE USAGE OF MULTIMEDIA TOOLS DURING TEACHING FOREIGN LANGUAGE TO STUDENTS OF NON-LANGUAGE SPECIALTIES.....	162
Hladonik G.V., Komari I.-D.I. MOBILE APPLICATIONS TO IMPROVE LISTENING SKILLS.....	168
Hrechok L.M., Kormiltsyna S.Yu. TRENDS IN ENGLISH LANGUAGE TEACHING AT THE CURRENT STAGE OF INFORMATION SOCIETY DEVELOPMENT.....	174
Lakiychuk O.V., Korbut O.G., Nikitina N.S. GAMIFICATION OF THE EDUCATIONAL PROCESS AT ENGLISH CLASSES FOR STUDENTS OF TECHNICAL SPECIALTIES IN HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS.....	177
Sokyraska O.S., Buha S.Yu., Kolisnyk M.P. THE ROLE OF ONLINE LEARNING TOOLS IN IMPROVING WRITING SKILLS.....	181

РОЗДІЛ 1. ТЕОРІЯ ТА МЕТОДИКА НАВЧАННЯ (З ГАЛУЗЕЙ ЗНАНЬ)

ФОРМУВАННЯ М'ЯКИХ НАВИЧОК ПРИ ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ SOFT SKILLS FORMATION WHILE LEARNING FOREIGN LANGUAGES

У статті розглядається питання формування м'яких навичок у контексті викладання іноземних мов студентам закладів вищої освіти. Аналіз наукових і науково-методичних розробок, присвячених питанню розвитку м'яких навичок студентів вищів, зокрема в процесі навчання іноземних мов, доводить, що, незважаючи на те, що м'які навички мають вирішальне значення для забезпечення працевлаштування, вони все ще недостатньо актуалізовані в системі вищої освіти, що обумовлює нагальну потребу вищих навчальних закладів звернути увагу на названу проблему. У даній публікації пропонується кілька шляхів, здатних сприяти розвитку особистісних і міжособистісних навичок у контексті навчання іноземних мов. Окреслено форми організації навчальної діяльності (індивідуальної, парної, групової), а також методи і вправи (дебати, дискусія, кейс-метод, метод проєктів і т.д.), що мають потенціал озброїти студентів ключовими навичками на основі реальних життєвих сценаріїв і навчального досвіду. Підкреслено, що вправи на розвиток усного мовлення, які, без сумніву, дуже корисні на заняттях з іноземної мови, не є єдиною можливістю для формування м'яких навичок. М'які навички можуть значно покращитися під час читання та вправ на письмо, тому важливою умовою є органічна інтеграція різних видів діяльності і стратегій навчання. Встановлено, що, перш ніж планувати заняття, викладачі мають усвідомлювати, яким чином формуються м'які навички, обрати, які м'які навички вони хотіли б сформувати в студентів, і підібрати відповідні методи навчання з метою моделювання ситуації, за якої м'які навички можуть бути сформовані максимально природно. Особлива увага в представленій публікації приділяється тому, як та які м'які навички можуть бути розвинені в процесі самооцінювання, взаємооцінювання або оцінювання результатів навчальної діяльності викладачем. Також пропонується таблиця відповідності видів діяльності м'яким навичкам. Аналізуючи її, можна побачити які види діяльності краще застосовувати при вивченні іноземних мов, якщо потрібно сформувати ту чи іншу навичку. Стаття завершується кількома рекомендаціями, що стосуються можливих аспектів перспективних досліджень і про-

BLEMНИХ НИШ У ДАНІЙ ОБЛАСТІ, ЯКІ ПОТРЕБУЮТЬ ПОДАЛЬШОГО РЕТЕЛЬНОГО ВИВЧЕННЯ.

Ключові слова: вища освіта, м'які навички, навчання іноземних мов, критичне мислення, креативність.

The article considers the issue of developing soft skills in the context of teaching foreign languages to students of higher education institutions. Analysis of scientific and scientific-methodological papers on the development of soft skills of university students, in particular in the process of learning foreign languages, shows that, despite the fact that soft skills are crucial for employment, they are still insufficiently relevant in the system of higher education, which causes the urgent need of higher education institutions to pay attention to this problem. This publication offers several ways to promote the development of personal and interpersonal skills in the context of foreign language learning. Forms of organization of educational activities (individual, pair, group) are outlined, as well as methods and exercises (debate, discussion, case method, project method, etc.) that have the potential to equip students with key skills based on real life scenarios and learning experience. It is emphasized that speech development exercises, which are undoubtedly very useful in foreign language classes, are not the only ones possible for the development of soft skills. Soft skills can be greatly improved during reading and writing exercises, so the organic integration of different activities and learning strategies is important. It is established that before planning classes, teachers should be aware of how soft skills are formed, choose what soft skills they would like to develop in students, and choose appropriate teaching methods to model the situation in which soft skills can be formed as naturally as possible. The publication focuses on how and what soft skills can be developed in the process of self-assessment, peer review or evaluation of learning outcomes by the teacher. A soft skills matching table is also provided. Analyzing it, you can see what activities are best used in learning foreign languages, if you want to develop a skill. The article concludes with some recommendations on possible aspects of promising research and problem niches in this area that need further careful study. **Key words:** higher education, soft skills, foreign languages learning, critical thinking, creativity.

УДК 37.148:373
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/44/2.1>

Курінний О.В.,
ст. викладач кафедри іноземних мов
Сумського національного аграрного
університету

Черкасова Т.А.,
ст. викладач кафедри іноземних мов
Сумського національного аграрного
університету

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Комунікативний метод вже давно посів 1 місце серед методів викладання іноземних мов. Всі сучасні підручники розроблені саме за цією методикою. Викладач при вивченні іноземних мов звик також розвивати всі 4 мовленнєві навички: говоріння, читання,

письмо та аудіювання. Але ХХІ століття потребує розвитку додаткових навичок при вивченні іноземної мови. Крім досконалого володіння іноземною мовою учень повинен вміти критично мислити, підтримувати комунікацію, працювати в команді, проявляти міжособистісні навички. Все це називається м'якими навичками, які повинні мають бути розвинені при викладанні

буд-яких дисциплін і іноземних мов зокрема. Поняття *soft skills* і *hard skills* виникли у військовій справі наприкінці 50-х років минулого століття. В 1959 році армія США почала розробляти науково обгрунтований підхід до підготовки військовослужбовців. В ході розробки дослідники виявили важливість для військовослужбовців не тільки професійних навичок (*hard skills*), але й універсальних компетенцій (*soft skills*), які не піддаються планомірному навчанню. Розуміння відмінностей між *soft* і *hard skills* було виражено в доктрині «Система проектування військової підготовки» 1968 року таким чином: *hard skills* є навичками роботи переважно з машинами, *soft skills* – навичками роботи з людьми і паперами.

Оскільки одним із провідних завдань іншомовної підготовки студентів закладів вищої освіти нефілологічного профілю є сприяння розвитку їхніх професійних комунікативних компетенцій (через викладання курсів іноземної мови професійно-ділового спрямування), викладачі мають бути високо обізнаними з вимогами, які нині висувуються до молодих спеціалістів, та будувати навчальний процес, усвідомлюючи, що сьгоднішні роботодавці акцентують увагу не тільки на високому рівні «*hard skills*» («жорстких» навичок) потенційних робітників, які стосуються професійно значущих, вузькоспеціальних, технічних кваліфікацій, освіти і досвіду роботи, але й на рівні володіння «*soft skills*» («м'якими» навичками), які тлумачаться як комплекс міжпрофесійних, універсальних, соціальних навичок, що обумовлюють ефективну участь у робочих і академічних процесах, визначають уміння результативно взаємодіяти та стосуються культури побудови комунікації незалежно від професійної спрямованості фахівця.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз україномовних праць по даному питанню дозволяє сказати, що ця проблема потроху привертає до себе увагу науковців, про що свідчать роботи А.Безус, І.Гевлича, Л.Гевлич, К.Ковалю, Ю.Федорової, І.Федулової та ін., утім проблема розвитку м'яких навичок у розрізі викладання іноземних мов досі не набула достатнього комплексного висвітлення у вітчизняних науково-методичних працях.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Немає чіткого розуміння та кореляції між активностями при вивченні іноземних мов та формуванням відповідної навички.

Метою роботи є дослідження питання формування м'яких навичок під час вивчення іноземної мови студентами закладів вищої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перш за все потрібно визначити що таке м'які навички. М'які навички – це комплекс неспеціалізованих, надпрофесійних навичок, які відповідають за успішну участь у робочому процесі, високу про-

дуктивність і, на відміну від спеціалізованих навичок, не пов'язані з конкретною сферою [2, с. 213]. М'які навички (*soft skills*) слід відрізнити від професійних, спеціалізованих навичок (*hard skills*). В той час як всього існує більше 10 м'яких навичок вважається, що основними є 4: креативність, критичне мислення, кооперація та комунікативні навички. Без оволодіння цими навичками не можна стати гарним фахівцем у своїй галузі.

Креативність. Частіш всього креативність розуміють як здатність генерувати нові ідеї, які є інноваційними та корисними. Креативний потенціал людини залежить від: здатності мислити нестандартно і виходити за рамки, особистісних характеристик таких як бажання ризикувати, природного прагнення займатися креативною діяльністю. Креативність має свою шкалу розвитку від новачка до творця. Перші як правило більш зосереджені на стратегіях, процесах та особливостях креативного мислення. Творці акцентують свою увагу на незвичності та користі від власної діяльності.

Критичне мислення це комплексна навичка, здатність аналізувати ситуації і обставини та доходити до певних збалансованих висновків. Вона допомагає студентам дивитися на ситуацію під різними кутами і не довіряти першому враженню. Основна ідея критичного мислення полягає в тому, що студенти ставлять питання і приймають рішення, що базуються на винайдених фактах, ніж на довірі до вже існуючої інформації.

Кооперація. Кооперація або робота в команді – це здатність студента працювати, виконувати завдання в команді, враховуючи інтереси всіх в групі. Можливо, ця навичка є однією з найголовніших, оскільки знадобиться студентам не лише в їх навчанні, але й далі в їх роботах, де їм знадобиться ефективно співпрацювати з їхніми колегами. Команда робота складається з наступних компонентів: міжособистісна комунікація, здатність вирішувати проблеми, управлінські здібності. Здатність студента працювати в команді залежить від його особистого бажання та можливості поважати точку зору інших людей, координувати ідеї багатьох людей, вирішувати проблеми в команді, йти на компроміс та знаходити спільне рішення.

Комунікативні навички. Комунікація це важлива навичка для майбутніх спеціалістів. При комунікації відбувається обмін інформацією. Це є наріжним каменем людських взаємовідносин без якого все інше не має значення. Ключовими навичками в комунікації є визначення результатів комунікації, створення чіткого повідомлення, яке б передавало необхідне значення, усвідомлення ментальності, рівня освіченості, позиції та емоцій співрозмовника, вміння слідувати правилам та нормам, що підходять до певного стилю комунікації, усвідомлення соціальних та культурних відмінностей, вибір необхідних каналів комунікації,

активне слухання, вміння критично аналізувати текст чи мовлення.

Визначивши що таке м'які навички і чому вони настільки важливі, треба визначити, яким чином можна їх сформувати у студентів при вивченні будь-якої дисципліни. Взагалі, для оптимізації процесу формування м'яких навичок у контексті іншомовної підготовки педагога мають поставити та відповісти на три питання: «Які м'які навички я хочу розвинути в студентів?», «Яким чином у студентів формуються м'які навички?» і «Як мені ефективно змоделювати навчальний процес і навчальну ситуацію, аби в студентів сформувалася певна навичка?». Такі питання сприятимуть кращому розумінню очікуваних навчальних результатів, без планування й окреслення яких неможливо доцільно обрати форми і методи викладання й оцінювання [6, с. 105].

Ефективним способом підвищити креативність є пояснення, як можна навчитися мислитися інакше, та когнітивні вправи на зразок мозкового штурму (швидке вигадання ідей) і віднаходження справжньої суті проблеми. Викладання для учнів може містити такі елементи, що стимулюють креативність:

- командне навчання для навичок роботи з іншими;
- навчання на основі кейсів;
- моделювання, навчання на основі спостереження за іншими;
- навчання у грі.

Для учнів старшої школи та студентів підійдуть:

- метакогнітивне навчання (коли учень усвідомлює власний хід мислення, може виявляти обмеження в своєму сприйнятті і пізнанні);
- імпровізація та рольова гра;
- руйнування стереотипів, вміння їх логічно розвіювати.

Для формування м'яких навичок у контексті навчання іноземних мов важливо забезпечити відповідні педагогічні умови: серед методично обґрунтованих шляхів розвитку м'яких навичок визначаємо органічну комбінацію форм організації навчальної діяльності (індивідуальної, парної, групової), збалансоване поєднання видів мовленнєвої діяльності (говоріння, аудіювання, письма, читання), методів і вправ, які відтворюють реальні життєві сценарії і фахово орієнтовані ситуації, а також належну реалізацію процесу само та взаємооцінювання навчальних досягнень і результатів роботи.

Як ми можемо заохочувати творчість наших учнів?

Творчість – ще один із 4К, і творчість може означати багато різних речей у класі. Багато вчителів чули про різні стилі навчання. Деякі учні мають тенденцію бути більш візуальними (навчання шляхом бачення), а інші – кінестетичні (навчання за допомогою дій). Щоб розвивати творчі здібності

в учнів, вчителі повинні усвідомлювати ці відмінності та вести різноманітні види діяльності в класі. Вчителі мають дозволяти учням бути творчими, це означає давати їм вибір кожного разу коли це можливо. Кожного разу, коли учням пропонується знайти рішення складних проблем, їм дається можливість вирішити проблему новими та творчими способами. Одними з завдань, що формують креативність можуть бути стендові або Power-point презентації. Студентам дають певну тему і просять приготувати презентацію по цій темі. Дуже гарною ідеєю бути підготувати рекламну кампанію по певному продукту. Протягом виконання даного завдання студенти будуть генерувати величезну кількість нових ідей. Презентація також може покращити мовленнєві навички. Одночасно студенти працюють над ефективним та лаконічним спілкуванням та мають на меті ефективно донести своє повідомлення та/або думку.

Малювання є ще одним з видів завдань, що можуть продукувати креативність. Хоча воно більш підходить до слухачів молодшої чи середньої школи, але також з успіхом може використовуватися і для студентів вищих навчальних закладів. Одним з прикладів може бути попросити студентів домалювати вже існуючий незавершений малюнок або взяти певний 3-D об'єкт та попросити студентів перетворити його на щось інше додавши додаткові елементи. При вивченні мовленнєвої навички письма доцільно буде дати студентам можливість писати певний вид завдання не на звичайному папері, а на іншому матеріалі. Вивчення граматики, а саме другого типу умовних речень надає фантастичні можливості для практики креативності. Студентам можна дати назавершені речення типу: «What would you do if...? If I were you I ..., What could happen if ...? What if...?». І попросити їх продовжити.

Якщо метою вчителя є навчити вибудувати аргументацію, вчитель повинен застосовувати завдання, у яких учень мав би написати есе на підкріплення певної точки зору, на основі вихідних даних. Щоб навчити учня адекватно оцінювати, запропонуйте йому результати чиеїсь роботи та попросіть зробити письмовий звіт щодо оцінки цієї роботи за певними критеріями.

Також варто використовувати такі методики як мапи думок (представлення даних у графічному вигляді), моделювання та завдання, що вимагають продумувати власну доказову лінію (наприклад, дискусійні клуби).

Вправи, засновані на завданнях і вирішенні проблем. Ці види діяльності надають студентам завдання / проблему, яку необхідно вирішити. У той же час вони вимагають, щоб учні використовували мову, що вивчається. Ці завдання включають реальні життєві ситуації. Крім того, вони цікаві студентам, задіюють творче і критичне мислення

і призводять до побудови команди. Завдання по вирішенню проблем, які пов'язані з етичними проблемами і дилемами, також є доцільними, оскільки крім надання студентам можливості використовувати цільову мову, вони також дають можливість обговорити питання, пов'язані з етикою і мораллю.

В контексті роботи над іноземною мовою можна запропонувати наступні вправи: додаткові запитання. Наприклад, можна поставити студенту запитання: «What do you think you will be doing in 5 years' time?». Після отримання відповіді можна поставити додаткові запитання: «Why do you think so? What makes you think so? How can you support your plans?». Ця вправа допоможе студентам розвинути навички аргументації [1, с. 103].

Відкриті запитання є також гарним способом розвитку навичок критичного мислення. Замість того, щоб задавати загальні запитання (Do you like fast food?) краще формулювати його по іншому (Why do you like fast food?). Це дасть студентам можливість використовувати більше мовних засобів і наводити аргументацію своїх відповідей.

Групова робота, що включає дискусії та дебати є ще одним методом розвитку критичного мислення. Мета цих завдань розвивати комунікативні навички, а також міжособистісні навички. Студенти обговорюють етичні питання, пов'язані з професійним життям, зокрема конкретні ситуації, які можуть виникнути на робочому місці (наприклад, конфлікти, тиск на одного або кількох працівників на робочому місці, відмінності та подібності між працівниками, прийняття чи відхилення авторитету). Студенти беруть участь у груповій дискусії та висказують свої ідеї та думки. SWOT аналіз також є способом спонукати до критичного мислення та розвивати навички вирішення проблем.

Постає дуже цікаве питання. Які види роботи в класі задіюють в більшій чи меншій мірі ті чи інші м'які навички. Для унаочнення ми пропонуємо наступну схему.

Таблиця 1

Взаємозв'язок між діяльностями по вивченню іноземної мови та м'якими навичками

Діяльність/ М'які навички	Креативність	Критичне мислення	Кооперація	Комунікація
Проект	+	+	+	+
Презентація	+			+
Дискусія та дебати		+	+	+
Рольова гра	+	+	+	+
Бізнес гра		+	+	+
Ведення щоденнику		+		
Портфоліо	+			+

Для діяльностей з вивчення іноземної мови ми взяли такі: Проект, презентація, дискусія та дебата, рольова гра, бізнес гра, ведення щоденнику, підготовка портфоліо [6, с. 5].

Висновки. Як можна побачити всі ці діяльності потребують від студентів задіяння комунікації, більшість з завдань (такі як проект. Дискусія, дебата, рольова та бізнес гра) потребують від студентів критичного мислення. Написання портфоліо, робота над проектом, презентацією вимагають від студентів неабиякої креативності. Звичайно ж при проведенні дискусії, дебатів, проводячи рольову чи бізнес гру студенти взаємодіють один з одним, користуючись такою навичкою як кооперація тобто робота в команді

Тобто можна зробити висновок, що використання вищезгаданих комунікативних видів діяльності сприяє формуванню розвитку та використанню м'яких навичок, які знадобляться студентам у їх майбутній професійній діяльності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Корнюш, Г. (2020). Формування м'яких навичок у студентів закладів вищої освіти в контексті навчання іноземних мов. *Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки*, (36), 99–110. <https://doi.org/10.26565/2073-4379-2020-36-08>
2. Abd Azis, N.H., & Vaidez, N.P. (2016). Debate as a pedagogical tool to develop soft skills in EFL/ESL classroom: A qualitative case study. *Petranika Journal of Social Sciences and Humanities*. 24(1), 213–240.
3. Anthony, S., & Garner, B. (2016). Teaching soft skills to business students: An analysis of multiple pedagogical methods. *Business and Professional Communication Quarterly*, 79(3), 360–370.
4. Nieragden, G. (2000). The soft skills of Business English. *ELT Newsletter*. URL: <http://www.eltnewsletter.com/back/September2000/art282000.htm> 9lfn (дата звернення 21.12.21).
5. Integrating soft skills in higher education and the efl classroom: knowledge beyond language learning Elena Spirovska Tevdovska South East European University, URL:https://www.researchgate.net/publication/299999967_Integrating_soft_skills_in_higher_education_and_the_EFL_classroom_Knowledge_beyond_language_learning (дата звернення 7.01.22).
6. Doghonadze N, Zoranyan. Development of Soft Skills While Teaching English to Master's Students. URL: <https://www.researchgate.net/journal/Journal-of-Education-in-Black-Sea-Region-2346-8246> (дата звернення 20.01.22) Тематична рубрика: Теорія і методика навчання.

МЕТОДИЧНИЙ КОНТЕНТ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ І ПРОСВІТНИЦТВА

METHODOLOGICAL CONTENT OF ENVIRONMENTAL EDUCATION AND ENLIGHTENMENT

Еколого-просвітницька діяльність сучасного буття потребує специфіки щодо методичного контенту. Запити майбутнього окреслюють мотиваційні потреби діяльничого компоненту учасника-громадянина суспільства. Екологічні мотиви акцентують на дієвості інструментарію просвітництва як продукту когнітивно-інформаційної платформи, що забезпечить необхідне спрямування поведінково-діяльничого апарату культурного розвитку індивіда. Реалізація такого концептивного апарату вимагає застосування методичного інструментарію який розрахований на широкий загал населення з різним віковим, професійним статусом, тощо. В основі реалізації такого інструментарію є екологічне просвітництво, що сприяє формуванню екологічної компоненти особистісного зростання людини. Розробка інструментарію та об'єднання його у воркшоп дозволяє реалізувати гармонію взаємовідносин людина – природа. Так, екологічна стежка та екологічна екскурсія є інструментарієм, що виконують одну із важливих функцій – формують екологозберігаючу поведінку у різних вікових груп, а також дозволяють поглибити, розширити і удосконалити розуміння біологічних закономірностей, підвищуючи відповідальність людей до збереження навколишнього середовища. Під час розробки та проведення таких компонентів важливе є їх пізнавальне та інформаційне наповнення, оскільки необхідно передати аудиторії оціночно-ціннісне бачення, судження про об'єкт чи місце його перебування, визначивши його випереджувальну роль. Майстер клас, як одна із форм активного навчання, дозволяє не тільки теоретично, а й практично застосувати зазначене при цьому підвищити професійні компетентності фахових спеціалістів та розширити набутий досвід, забезпечити формування мотивації та пізнавальної потреби слухачів у конкретній діяльності. Практично реалізуючи, вище зазначений інструментарій – екологічна стежка, екологічна екскурсія, майстер-клас, досягається мета становлення особистості з набуттям досвіду та соціо-громадянського обов'язку щодо збереження, охорони та раціонального користування природних ресурсів.

Ключові слова: еколого-просвітницька діяльність, екологізація суспільства, воркшоп, екологічна стежка, екологічна екскурсія, майстер-клас.

Ecological and educational activities of modern life need specifics in terms of methodological content. Inquiries of the future outline the motivational needs of the activity component of the participant-citizen of society. Environmental motives emphasize the effectiveness of the tools of education as a product of the cognitive information platform, which will provide the necessary direction of the behavioral and cultural apparatus of cultural development of the individual. The implementation of such a conceptual apparatus requires the use of methodological tools that are designed for the general population of different ages, professional statuses, and so on. At the heart of the implementation of such tools is environmental education, which contributes to the formation of the environmental component of personal growth. The development of tools and combining it into a workshop allows you to realize the harmony of the relationship between man and nature. Thus the ecological trail and ecological excursion are tools that perform one of the important functions – to form environmentally friendly behavior in different age groups as well to deepen, expand and improve understanding of biological patterns, increasing people's responsibility to preserve the environment. The informational content is important in the development and implementation, of such components as it is necessary to convey to the audience the value-vision judgment about the object or its location defining its leading role. Master class as one of the forms of active learning allows not only theoretically but also practically to apply this to increase the professional competencies of professionals and expand the experience gained to ensure the formation of motivation and cognitive needs of students in specific activities. By practically implementing the above-mentioned tools – ecological trail, ecological excursion, master class, the goal of becoming a person with experience and socio-civic duty to preserve, protect and rationally use natural resources is achieved.

Key words: ecological-educational activity, greening of society, workshop, ecological trail, ecological excursion, master class.

УДК 37:37.033
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/44/2.2>

Лазебна О.М.,
канд. пед. наук,
доцент кафедри екології
Національного педагогічного
університету імені М.П. Драгоманова

Лавріненко В.М.,
канд. біол. наук
ст. викладач кафедри екології
Національного педагогічного
університету імені М.П. Драгоманова

Волошина Н.О.,
докт. біол. наук,
професор кафедри екології
Національного педагогічного
університету імені М.П. Драгоманова

Актуальність проблеми. Гармонізація відносин й взаємодії людини з навколишнім середовищем є нагальною потребою сьогодення сучасного суспільства, необхідною умовою його подальшого існування. Опрацювання стратегічних завдань майбутнього визначає потребу ініціювання здобутку культурного розвитку екологічної компоненти суб'єкту суспільства як основи його відповідального, раціонально виправданого ставлення в системі «людина-природа». Реалізація такого концепту вимагає простого і водночас ефективного методичного інструментарію, розрахованого на широкий загал населення різного соціального

прошарку, вікового, професійного статусу тощо. Водночас механізми екологічного просвітництва мають відповідати елементам технічного, технологічного розвитку суспільства на певному етапі, можливостям їх впровадження й реалізації.

Основний виклад. Науковці визначають поняття екологізації суспільства як діяльність, що спрямована на усвідомлене сприйняття людиною навколишнього середовища, розуміння нею природи як потреби життя через збереження, охорону, відтворення природних ресурсів, раціонального природокористування, збереження біорізноманіття (І.Герасимов). Реалізація заданого можлива

через зміни методичного контенту еколого-просвітницької діяльності як фундаментальної інформаційної основи для мотиваційних екологічно спрямованих векторів діяльності людини.

Метою статті виступає пошук методичного інструментарію еколого-просвітницької діяльності в умовах сучасного розвитку суспільства, здатного забезпечити дієвість та ефективність щодо формування екологічної компоненти особистісного зростання людини.

Конкретизуючи **завдання** заданого концепту визначається екологічна стежка, екологічна екскурсія та майстер-клас як можливий інструментарій реалізації еколого-просвітницької діяльності в сучасних умовах.

Євроінтеграційні процеси розбудови держави висвітлили необхідність новацій щодо формування певних особистісних характеристик людини й суспільства загалом. Просвітницька діяльність, в тому числі й екологічна, потребує оновлення методичного забезпечення. Водночас традиційні прийоми, методи доцільно вдосконалювати й приводити у відповідність до запитів суспільства.

Воркшоп методично представляє собою творчу майстерню, що детермінує спільне творення продукту, обмін досвідом, знаннями тощо [8; 10]. В реалі – це означає можливе поєднання й використання різних методів задля досягнення поставленої мети. Як приклад, у якості інструментарію можна запропонувати розробку і проведення екологічної стежки, екологічної екскурсії та майстер-класу.

У процесі спілкування з природним середовищем на екотуристичних маршрутах та участі в екологічних програмах відбувається формування стійких навичок екологічнозберігаючої поведінки та дбайливого ставлення людини не тільки до природи, а й до іншої людини, соціуму [6].

Серед іншого формою реалізації раціонального природокористування є екологічна стежка – це, як правило, пішохідна стежка або стежка з екологічним способом пересування чи екотранспортування з контрольованою протяжністю та незначними фізичними навантаженнями. Такі стежки є, також, самопутівними, що призначені для самостійних походів відвідувачів та туристів за принципом: рухатись – спілкуватись – пізнавати [5].

Усю необхідну інформацію відвідувачі та туристи можуть отримати зі спеціальних буклетів та брошур з картосхемами та детальними описами або інформаційних аншлагів, пояснювальних і вказівних стендів, маркувальних знаків. Ці стежки враховують всі екологічні та природоохоронні вимоги щодо мінімізації збитків, яких може бути завдано природному середовищу, а також подають вимоги безпеки відпочиваючих і туристів, що є особливо актуальним для національних парків, інших природоохоронних територій. На них також

можна організовувати науково-нізнавальні та екологічні екскурсії з гідами-природознавцями.

Проблема створення екологічних стежок на сьогодні є актуальною, через недостатнє вивчення особливостей їх організації. Актуальність організації мереж екологічних стежок на сьогодні полягає не тільки в їх потенційному економічному та природоохоронному зиску, а в тому, що вони є чи не єдиним дієвим механізмом забезпечення середовищевідтворюючих та урбокомпенсаційних потреб міських мешканців та найбільш доступною масовою формою екологічної освіти.

Дослідженням проблеми створення екологічних стежин в освітньому середовищі займалися Г. Беленька, Г. Колосінська, Т. Науменко, С. Павлюк, З. Плохій, О. Половіна, Л. Русан та Н. Яришева та ін.

Дослідження Г. Колосінської, С. Павлюк та Л. Русан дозволило визначити поняття «екологічна стежина» як завчасно визначений маршрут по певній місцевості, на якому розташовані унікальні та типові для даної, місцевості об'єкти: різні групи рослинності, водойми, пам'ятки природи, характерні форми рельєфу тощо. Екологічна стежка дозволяє систематизувати знання, показує живі організми в єдності з середовищем їхнього життя» [4, с. 189–196]. Організація екологічної стежки є однією з форм виховання екологічного світогляду. Можна стверджувати, що за допомогою таких стежок поглиблюються і поширюються знання екскурсантів про природу (рослинний і тваринний світ, геологічну будову місцевості та інше), удосконалюється розуміння закономірностей біологічних і інших природних процесів [1, с. 45–50]. Це підвищує відповідальність людей за збереження навколишнього середовища.

Алгоритм розробки та організації екологічної стежки передбачає певні кроки, які можна класифікувати поетапно [3]. Значна робота здійснюється на першому – підготовчо-організаційному етапі. На цьому етапі здійснюється просторово-часова екологічна характеристика регіону з визначенням репрезентативності та унікальності геосистем, визначаються об'єкти екотуризму та створюється проєкт маршруту з прив'язкою до різних категорій об'єктів. Розробляється екскурсія за тематичним спрямуванням та система додаткових послуг. Другий етап – власне реалізація розробленого продукту (екоекскурсійна діяльність), його корекція за потреби.

Методика розробки екологічної стежки за своєю дидактичною конструкцією є інтегративною. Кожен крок алгоритму передбачає розробку оригінальної чи використання традиційної часткової методики, що мають самостійне наукове значення. Зазвичай, розробка екологічної стежки вимагає поєднання творчого потенціалу різноманітних фахівців – науковців, інженерно-технічних праців-

ників, творчих працівників та представників громадських екологічних організацій.

Основне призначення екологічних стежок та маршрутів складається з певних взаємопов'язаних компонентів: оздоровлення, рекреація, просвіта, навчання і виховання.

На основі викладеного зазначено наступні екологічні завдання при проходженні стежки [2]:

- забезпечення фізичного та психологічного розвантаження міського жителя, оздоровлення, відновлення природних адаптивних механізмів організму;
- ознайомлення відвідувачів з об'єктами живої та неживої природи
- інформування про види рослин, пам'ятки природи, культури, що зустрічаються на заданому маршруті;
- розробка та проведення у відповідних пунктах стежки теоретичних та практичних занять, конкретної природоохоронної роботи;
- пропаганда природоохоронних заходів, корекційні прийоми щодо формування мотиваційної сфери природовідповідної поведінки [2].

Таким чином, екологічна стежка є специфічним видом одноденного туристського маршруту. Це географічно визначена, прив'язана до певної місцевості та характерних (особливих) об'єктів й описана з певним ступенем детальності траса походу, подорожі, відпочинково-оздоровчої прогулянки, освітньої екскурсії тощо. Географічна визначеність екологічної стежки полягає в її просторовому позиціонуванні та картографічному моделюванні, створенні маршруту, картосхеми, ілюстрацій (графічних та фотографічних), а також текстовому описі об'єктів на трасі руху з детальністю, що забезпечує можливість повторного чи багаторазового проходження цього маршруту туристами з різним ступенем підготовки.

Представлена екологічна стежка «Теклінська дача» є основною формою реалізації еколого-просвітницького та лісівничого туризму, базовою основою комплексного екотуристичного продукту. Знаходиться цей маршрут у межах державного ландшафтного заказника місцевого значення поблизу села Мале Старосілля у Смілянському лісництві на Черкащині.

Значення екологічної стежки: рекреація, виховання та освіта у сфері охорони навколишнього середовища.

Загальна протяжність маршруту – 3 км, тривалістю до 3 годин, з виділенням дванадцяти ключових точок. Маршрут – низької складності, тож навіть наймолодші відвідувачі лісу легко долають таку відстань. Загалом, екостежки розраховані на школярів різного віку та студентів, адже навчання тут можна проводити просто неба. Такий інтерактив – у тренді сучасної освіти.

Екологічна стежка відвідується організовано під керівництвом екскурсовода та працівників

Смілянського лісгоспу. Проте пройти екомаршрутами можуть всі охочі, навіть без супроводу екскурсовода чи лісівника, адже на кожній зупинці є інформаційний стенд чи аншлаг з детальним описом.

За типом – стежка комплексна, розширює світогляд відвідувачів із природничих дисциплін: екології, біології, географії, історії та краєзнавства. Вона має завчасно визначений туристичний маршрут з картографічним моделюванням, де розташовані унікальні та типові об'єкти, який має рекреаційну функцію у зв'язку з абсолютним заповідним режимом території.

Стежка добре обладнана та інформаційно насичена – розпочинається з карти проходження та переліку зупинок. На усіх зупинках встановили інформаційні стенди, з яких можна дізнатися про особливості об'єктів. Це, власне, і є одним із засобів самостійного екопросвітництва. Вздовж маршрутів розташовані рекреаційні пункти та місця для перепочинку.

Пізнавальна частина еколого-просвітницької стежки передбачає розповідь про тип лісової місцевості, про її мешканців, зосередження уваги відвідувачів на особливостях роботи лісівників. Відтак, подорожуючи будь-якою з екостежок, лісові туристи оглянуть різні породи дерев, які зростають у місцевих лісах, різновікові лісові культури, пам'ятні, цікаві насадження. Дізнаються про флору та фауну, зокрема й червонокнижну, про лікарські трави і гриби, які можна збирати в лісах. Є зупинки, присвячені біологічним методам боротьби з шкідниками лісу – мурашники, шпаківні, синичники. Також у ході подорожі буде інформація про основні хвороби дерев – найнебезпечніших шкідників деревних і чагарникових порід. Траплятимуться на маршрутах лісові розсадники, зразки біотехнічних споруд для підгодівлі диких тварин.

На прокладених маршрутах є зупинки, які особливо подобаються лісовим туристам. Так, приміром, в «Теклінській дачі» є «Готель для комах», дерева-талісмани, оригінальна екзаменаційна зупинка. Відвідування екопросвітницьких стежок – безкоштовне та доступне для всіх охочих. Доглядають за ними лісівники – відповідальні працівники лісництва. Тож і до відвідувачів головна вимога – дотримуватися правил лісового етикету та поведіння в лісі. З таким проханням лісівники звертаються до гостей з численних стендів та аншлагів, у яких нагадують правила дбайливого ставлення до довкілля, лісу, поведіння у пожежонебезпечний сезон. А мотиваційні стенди, які наглядно демонструють терміни розпаду різних побутових відходів у природному середовищі, привертають увагу до проблеми засмічення лісових масивів. Облаштування цікавих та пізнавальних об'єктів для школярів, громадськості – це неформатний і в той же час доступний спосіб

пізнати щось нове, ознайомитися з роботою лісівників і водночас активно відпочити у місцевому лісі. Маршрути розроблені так, щоб відвідувачі могли краще пізнати ліс як складну екосистему.

Організаційні питання екскурсійних послуг висвітлено в роботах Барабицької В.К., Короткової А.Я., Малиновської О.Ю., Попович С.І., Федорченко В.К. й інших [7].

Показ об'єктів відбувається під керівництвом кваліфікованого спеціаліста-екскурсовода. Окрім пізнавального, інформаційного наповнення важливо передати аудиторії оціночно-ціннісне бачення, судження про об'єкт чи місце його перебування. Особливістю екскурсійного показу доцільно визначити його випереджувальну роль. Екскурсійний показ може бути ефективним за активного, цілеспрямованого, послідовного проведення заходу.

Щодо екологічної складової просвітницької діяльності, до змістового наповнення варто додати елементи впливу на формування особистісної сфери людини. Методи асоціацій, ідентифікації, емпатії, рефлексії будуть доцільними у застосуванні проведення заходу [9].

Ботанічні сади – це традиційні навчальні центри. Одним із їх завдань є поширення знань про рослинний світ. Унікальні колекції ботанічних садів призначені не тільки для проведення різнопланових науково-дослідних робіт, але мають можливість для просвітницької та естетично-виховної роботи.

Зупиняючись на екскурсії, зазначимо, що процес передбачає поетапно розробку та проведення екскурсії. Створення екскурсії має свою технологічну процедуру. Вдалим процес буде за умови ретельно проведеного підготовчого етапу.

Нижче пропонуємо варіант екскурсії в тропічну оранжерею. Особливості проведення екологічних екскурсій для дітей молодшого, середнього шкільного віку вимагають окремого змістового й методичного забезпечення екскурсійного маршруту. Процедура передбачає й коригувальні дії, отримані в результаті реалізації розробленого продукту.

Екологічна екскурсія для дітей віком 6–8 років у тропічну оранжерею.

Діти лише починають вивчати світ навколо себе. Звичайно їм цікаво все. Якщо чимало дорослих вже багато побачили і, навіть, припинили дивуватись, то для дитини – світ – це розгорнута книга і на кожній сторінці щось нове. В школі, в садочках малюкам розповідають про природу, але уроки проходять набагато ефективніше коли є наочний матеріал.

Дитяча екскурсія буде відрізнятися від екскурсії, наприклад, для дорослих чи студентів. Дітей не потрібно втомлювати термінологією, складними назвами рослин. Розповідь має бути пізнавальною та водночас зрозумілою й цікавою.

Тривалість дитячої екскурсії 30–40 хвилин, інформацію найкраще подавати частинами, в першій половині розповіді, адже діти швидко втомлюються і припиняють слухати. Варто надати час для фотографій та відпочинку. Позитивні враження набагато ефективніші, ніж переважантя інформацією.

Демонстрація рослин під час екскурсії для дітей дуже важлива. Доцільно продумати зупинки і можливість розташування групи щодо показу колекції рослин.

Екскурсія, зазвичай, складається з декількох частин – окремих повноцінних розповідей. Наприкінці кожної частини, дітям, обов'язково потрібно нагадати про те, що вони побачили та почули – одним, двома реченнями. Іноді можна дати дітям можливість зробити селфі.

На завершення екскурсії можливо дати необов'язкове до виконання домашнє завдання. Запитати: «Вам сподобалась екскурсія?», «Що нового ви сьогодні дізналися?», «Що вам сподобалось найбільше?» і обов'язково похвалити групу.

Що потрібно знати молодшим школярам? Рослини з'явилися на Землі раніше за людей. Форми існування рослин: трава, кущі, дерева. Рослини ведуть прикріплений спосіб життя. У рослин є коріння, листя і стовбур. Привернути увагу дітей, що всі рослини різні. Розглянути різні види листя (наприклад, листя розміром з стіл, або маленькі колючки), показати жилки на листочках. Розповісти про насіння і плоди рослин, продемонструвати деякі з них. Обов'язково розповісти, що рослини можуть жити в різних кліматичних зонах (на півночі, в пустелі, у вологих тропічних лісах і т.д.), що існують рослини, які можуть не замерзнути взимку, але якщо посадити банан в Україні, він не виживе. Рослинам потрібна вода, земля, сонячне світло, тепло. Рослини можуть жити у воді, в ґрунті, на деревах, на камінні. Деяким рослинам потрібно сонце, деякі можуть жити в тіні, деякі ростуть лише в тіні (на сонці вони загинуть). Певним рослинам необхідно багато води, інші можуть вижити майже без води. Рослини можуть переміщуватися, наприклад ліани чи фікуси. Існують давні групи рослин, які жили в час динозаврів.

Застосовуючи методи асоціацій, можна запропонувати екскурсантам різні ситуативні завдання: «Я в тропічному лісі», «Життя динозаврів», «Що їдять динозаври?».

Екскурсія в тропічну оранжерею Національного ботанічного саду імені М.М.Гришка для школярів середньої школи матиме дещо інше наповнення.

Екскурсію в дивовижний світ тропічних рослин розпочнемо з орхідариума. В цій частині оранжереї дуже тепло і волого. Тропічні орхідеї живуть на деревах і саме через це їх дуже часто називають паразитами. Насправді, орхідея не заважає дереву і не п'є його сік, вона просто міцно тримається

за кору дерева. В тропічних лісах часто іде дощ, саме тому орхідеї п'ють воду, яка стікає по корі дерева. Квіти тропічних орхідей незвичайні.

А ще в цій оранжереї є незвична рослина, яка може їсти комах. Погляньте, які незвичні «гличики» висять на листочках. Ці гличики можуть бути лише 2 см завдовжки, а можуть і всі 40 см. Всередині цього гличика гладкі та слизькі стінки, а якщо муха потрапить всередину, вибратись назовні вона вже не зможе, а рослина поснідає.

Наступна зупинка біля колекції насіння і плодів тропічних рослин. Ви бачите засушені плоди різних пальм, наприклад кокосової чи сейшельської. Погляньте на це маленьке насіння шоколадного дерева Какао, якщо їх розтерти і додати цукор вийде шоколад. А що виросте якщо їх посадити?

Флодовий тропічний сад. Ось ростуть апельсини, мандарини, лимони, фейхоа, грейпфрут, інжир, мушмула. У нас, в Україні, такі дерева можуть рости лише за склом, в теплій оранжереї. А тепер погляньте уважно в тропічному плодovому саду не ростуть: яблуні, груші, вишні... Уявляєте, для жителів теплих тропічних країн, яблука – дуже дорогий і екзотичний фрукт. Чому в тропіках не ростуть вишні?

Пустеля? Існують такі місця на Землі де дуже спекотно і дуже рідко іде дощ. На спекотному сонці широке листя швидко засохне, саме тому листя кактусів перетворилось в колючки. Кактуси це рослини, які походять з Америки. Ці рослини навчилися запасати і зберігати воду всередині, а зранку на колючках збирається роса і це також допомагає кактусам отримати додаткову вологу. Поверхня таких рослин вкрита восковим шаром і вода з них не випаровується. Кактуси колючі рослини, тому торкатися їх руками не будемо. Колючки допомагають кактусу захистити себе, щоб їх ніхто не з'їв. А ще з плодів кактуса американські жителі роблять джем – уявляєте, джем з кактуса!

В Африці також є спекотна пустеля, і там ростуть сукуленти (в перекладі означає соковиті).

Поруч з Африкою – великий острів Мадагаскар. Погляньте у цих рослин є шипи і зелене листя. Коли буде дуже посушливо і спекотно, листя опадуть, а після сильного дощу, листя з'являться знову.

Більшість сукулентів і кактусів люблять рости в теплих, сонячних, посушливих ділянках Землі.

Тропічний ліс – справжній тропічний ліс в Києві. Ми, ніби, перемістились на екватор. В тропічному лісі декілька поверхів – «ярусів». На першому поверсі живуть рослини, які майже весь час знаходяться в тіні. Середній ярус займають ліани та епіфітні рослини, ліани чіпляються за дерева і переплітаються між собою, таким чином створюють майже непрохідні хащі. А верхній ярус займають пальми і високі дерева (наприклад фікуси), саме ці дерева отримують максимальну кількість соняч-

ного світла. Дощ іде дуже часто і листя випаровують багато вологи, саме тому вологість повітря дуже висока. Тепло, волого, душно – такий клімат зовсім не схожий на клімат України.

Оранжерея дуже висока – 32 метри заввишки, це як 10-поверховий будинок. В цій оранжереї багато пальм з листям, схожим на віяло, а також з пір'ястим листям (схожим на пір'я). Пальми відрізняються від наших дерев – у них немає гілок. Ствобур пальми не росте в ширину, лише в висоту.

Багато різних форм фікусів. У багатьох фікусів є повітряне коріння, тоненьке коріння звисає з гілок і тягнеться до землі. Потім повітряне коріння розширюється і може зайняти більшу територію, так один фікус може зайняти цілий ліс.

Також тут ростуть банани – найвища трава в світі. Саме так, банан – це трава. Листя бананів дуже широке, з нього можна зробити дах будинку.

Майже у повній темряві, внизу, росте папороть. Це стародавні рослини, які жили ще за часів динозаврів. Деякі види папороті, в той час були дуже високими, висотою з п'ятиповерховий будинок. Динозаври зникли і зникло багато видів рослин, вже немає такої величезної папороті. В наш час Земля виглядає зовсім не так як мільйони років тому.

Поруч з водоймою росте рослина з величезним, ніби розрізаним листям – це ліана Монстера. Подивіться уважно на її стовбур – там повітряне коріння, за допомогою цього коріння Монстера може піднятися вище до сонечка.

Ось ця незвична тропічна ялинка – це Араукарія, рослина з Австралії. Схожі рослини жили ще за часів динозаврів.

Отже, такі екскурсії дозволяють дітям побачити різноманіття рослинного світу, зрозуміти призначення ботанічних садів, навчитися берегти природу.

Ще один напрям роботи – проведення майстер-класу «Тропічний ландшафт на підвіконні».

Майстер-клас як одна з форм активного навчання, дозволяє не тільки теоретично, а й практично застосувати зазначене. Зазвичай, майстер представляє власну систему роботи, технологію виконання певної процедури. Майстер-клас забезпечує формування мотивації та пізнавальної потреби слухачів у конкретній діяльності. Методично існує загально прийнята модель організації та проведення майстер-класу [8; 9]. Ілюстративно три етапи подано на схемі рис 1.

Представлена розробка майстер-класу подана нижче.

Підготовчо-організаційний етап.

Майстер клас для студентів педагогічних університетів, коледжів, для вчителів початкових класів.

Місце проведення – Національний ботанічний сад імені М.М.Гришка.

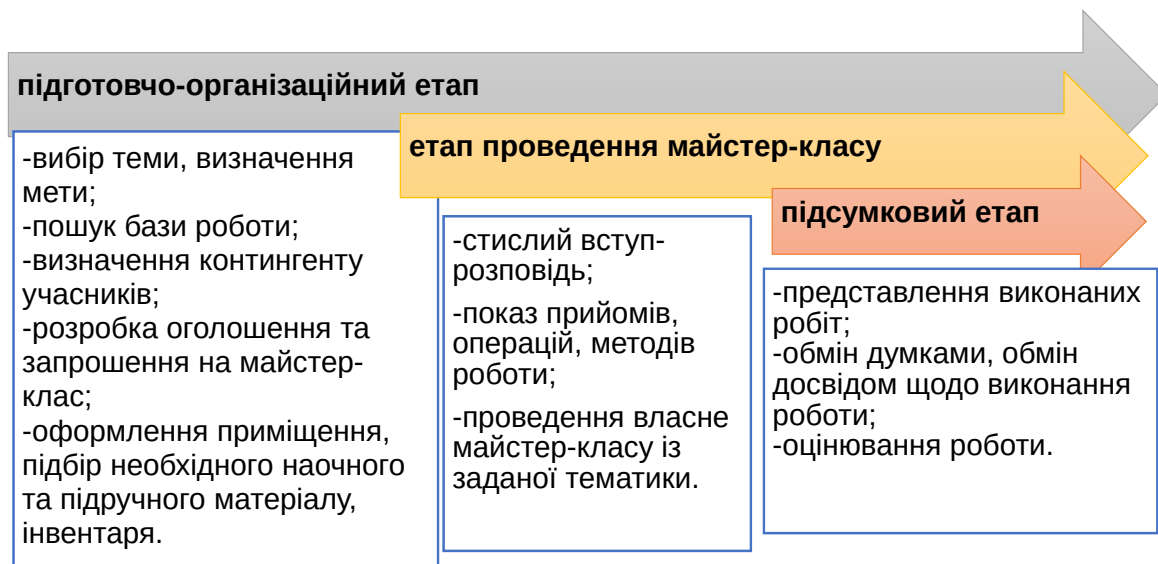

Рис. 1. Етапи проведення майстер-класу

Мета: ознайомити з екологічною групою рослин аридних областей. Продемонструвати особливості існування ксерофітів. Навчити створювати ландшафтні картини пустелі.

Складність: середня. Група до 10 чоловік.

Час проведення: 3–4 години, з перервою на відпочинок.

День тижня – субота або неділя.

Матеріали:

1. Рослини групи сукуленти.
2. Ґрунт.
3. Декоративний горщик.
4. Декоративне каміння.
5. Ракушки, декоративний пісок, декоративні фігурки (по можливості).

Етап проведення майстер-класу:

1. Розповідь про сукуленти – загальний огляд. Екологічні особливості рослин.

2. Ґрунт для сукулентів, складові Ґрунту. Дренаж для горщиків.

3. Особливості пересаджування кактусів і сукулентів.

4. Обладнання для пересадки. Техніка безпеки.

5. Створення ландшафтної композиції.

6. Прикрашання декоративними елементами.

7. Особливості поливу.

Підсумковий етап майстер-класу.

1. Демонстрація робіт.

2. Обговорення робіт, запитання, уточнення.

3. Оцінювання робіт.

В результаті проведення майстер-класу слухачі матимуть поняття як:

1. Правильно змішувати Ґрунт для сукулентів.

2. Правильно поливати рослини-сукуленти.

3. Правильно пересаджувати рослини-сукуленти.

4. Створювати композиції.

Набуті навички вчителі і студенти можуть використовувати:

1. Для прикрашання класу. Рослини достатньо прості в догляді, не вимогливі у поливі, але ростуть лише на підвіконнях, що виходять на південь. Композиції допоможуть сформувати у дітей вдумливе і обережне відношення до природи, а також бажання зберегти рідкісні види.

2. Композиції можна використовувати як демонстраційний матеріал на уроках біології, географії, природознавства, тощо.

3. Для проведення майстер-класів в своїй школі.

4. Як подарунки рідним і близьким.

5. Для себе. Спостерігаючи за ростом рослин – ви отримуєте велике естетичне задоволення.

Висновок. Актуальність організації еколого-просвітницьких стежок на території лісів та ландшафтних заказників є чи не єдиним дієвим механізмом забезпечення формування екологічної культури, екологічного мислення, засвоєння екологічних знань; є найбільш доступною масовою формою рекреаційної діяльності; є найбільш сприятливою формою екологічної освіти та просвіти населення. Серед пріоритетних напрямків подальших досліджень слід зазначити: розробку мережі екостежок для різних вікових груп екскурсантів; залучення школярів та місцевого населення мікрорайону до процесу благоустрою заказника та лісів; проведення екологічних вікторин, акцій тощо. Для оптимального функціонування маршруту необхідно окреслити систему його моніторингу.

Екологічна екскурсія та майстер-клас розроблено й реалізовано на базі Національного ботанічного саду імені М.М.Гришка. Для дітей молодшого й середнього віку цікавим і пізнавальним є матеріал тропічної оранжереї. Майстер-клас можна варіювати процедурно, залежно від вікового й статусного складу учасників.

Зазначені методичні прийоми можна поєднувати й змінювати змістово, технологічно, функціонально. Застосування їх щодо еколого-просвітницької діяльності доцільне, на часі й дозволяє використання сучасних методів розвитку суспільства.

Об'єднання їх у воркшоп дозволяє реалізувати концепт гармонізації взаємовідносин людини і навколишнього середовища задля виконання цілей стратегії сталого розвитку.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Дмитрук О.Ю., Щур Ю.В. Екологічний туризм як дидактична основа раціонального природокористування та геоекологічної освіти. *Регіональні екологічні проблеми*. Збірка наук, праць. К., 2002. С. 45–50.
2. Дмитрук О.Ю. Екологічний туризм: сучасні концепції менеджменту і маркетингу : навчальний посібник. К. : Альтерпрес, 2004. 192 с.
3. Я.П. Дідух, В.М. Ермоленко, О.Т. Крижанівська та ін. Екологічна стежка (методика, організація, характеристика модельної стежки «Лісники») К., 2000. 88 с.
4. Любіцева О.О., Сташук К. Розвиток екологічного туризму в Україні. *Економічна та соціальна географія: наук. зб.* К., 2002. Вип. 53. С. 189–196.
5. Павлюк С.Ю. Мандруємо екологічною стежиною: дослідницько-експериментальна діяльність дітей дошкільного віку в природі / авт.-упоряд.: С.Ю. Павлюк, Л.С. Русан, Г.І Колосінська. Тернопіль : Мандрівець, 2014. 168 с.
6. Храбовченко В. В. Экологический туризм: учеб.-метод. пособие. М. : Финансы и статистика, 2003. 208 с.
7. Рудейчук М.М. Основи екскурсійної роботи : метод. посіб. Ужгород : Закарпатський центр туризму, краєзнавства, екскурсій і спорту учнівської молоді, 2017. 34 с.
8. Пехота О.М. Освітні технології : навчально-методичний посібник. К. : А.С.К., 2001. 348 с.
9. Аніщенко О.В. Сучасні педагогічні технології: матеріали до курсу лекцій : навч. посіб. Ніжин, 2005. 100 с.
10. Садовенко А. Сталий розвиток суспільства: навчальний посібник / А. Садовенко, Л. Масловська, В. Середа, Т. Тимочко. 2 вид. К., 2011. 392 с.

РОЛЬ ІНТЕРАКТИВНИХ ПЛАТФОРМ У ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ

THE ROLE OF INTERACTIVE PLATFORMS IN THE STUDY OF FOREIGN LANGUAGES

У статті досліджується роль та особливості використання сучасних інтерактивних платформ у вивченні іноземних мов як одного із важливих структурних елементів в забезпеченні якісного освітнього процесу. Проаналізовано сутність категорії «інтерактивні освітні платформи» та досліджено їх основні ознаки. Визначено, що основними критеріями аналізу та відбору інтерактивних освітніх платформ, що визначають їх доступність та функціональність у межах індивідуалізації навчання іноземних мов, є: зрозумілий інтерфейс, методично-обґрунтований підбір електронного контенту, наявність мультимедійних елементів навчання, інтерактивність, доступність безкоштовної версії, варіативність завдань, можливість контролю результатів навчання та діагностики помилок впродовж усього навчання, одержання зворотного зв'язку від користувачів, можливість встановлення обмежень часу для виконання завдань тощо. Встановлено, що для успішного впровадження концепції Education 3.0 використання сучасних інтерактивних платформ та цифрових технологій у вивченні іноземних мов в межах під час навчального процесу стає не примхою, а необхідністю. Проаналізовано основні види сучасних інтерактивних платформ та цифрових технологій для вивчення іноземних мов, до яких належать модульні цифрові навчальні середовища, масові відкриті онлайн-курси та дистанційна освіта, системи LMS (система управління навчанням) та LCMS (система управління змістом навчання). Встановлено, що масові відкриті онлайн-курси (MOOC) поділяються на: інструменти для створення мультимедійних презентацій (Genially, Video Puppet, Screencast-o-Matic); інструменти для створення інтерактивних вправ (Kahoot!, Plickers, Quizizz, Learningapps, Quizlet); інструменти для створення тестів (OnlineTestPad, iLearn, Stepik, Testmoz, Google Forms, Socrative, Answergarden); платформи MOOC для дистанційного навчання (Coursera, edX, XueuetangX, FutureLearn, Udacity, Arzamas, General Assembly, Khan Academy) та інтерактивні платформи MOOC для вивчення іноземних мов (Duolingo, LinguaLeo, LearnEnglish від British Council, BBC Learning English, Livemocha, Exam English, Simpler, LyricsTraining, Bussu, Memrise, Callan Method, Lingohut, Hosgeldi.com, Babbel, LearningApps.org, Second Life, Preply etc).

Ключові слова: освіта, інтерактивні платформи, цифрові технології, іноземна мова, навчальний процес.

The paper studies the role and features of the use of modern interactive platforms in the study of foreign languages as one of the important structural elements in ensuring a quality educational process. The essence of the category «interactive educational platforms» is analyzed and their main features are investigated. We believe that the main criteria for analysis and selection of interactive educational platforms that determine their availability and functionality in the individualization of foreign language learning is a clear interface, methodological and reasonable selection of electronic content, multimedia learning elements, interactivity, availability of free version, variability of tasks, the ability to monitor learning outcomes and diagnose errors throughout the training, receiving feedback from users, the ability to set time limits for tasks, etc. It is established that for the successful implementation of the concept of Education 3.0 the use of modern interactive platforms and digital technologies in the study of foreign languages in the educational process is not a whim, but a necessity. The main types of modern interactive platforms and digital technologies for learning foreign languages are analyzed, which include modular digital learning environments, mass open online courses and distance education, LMS (learning management system) and LCMS (learning content management system). It is established that mass open online courses (MOOC) are divided into: tools for creating multimedia presentations (Genially, Video Puppet, Screencast-o-Matic); tools for creating interactive exercises (Kahoot!, Plickers, Quizizz, Learningapps, Quizlet); test creation tools (OnlineTestPad, iLearn, Stepik, Testmoz, Google Forms, Socrative, Answergarden); MOOC platforms for distance learning (Coursera, edX, XueuetangX, FutureLearn, Udacity, Arzamas, General Assembly, Khan Academy) and interactive MOOC platforms for learning foreign languages (Duolingo, LinguaLeo, LearnEnglish from British Council, BBC Learning English, Livemocha, Exam English, Simpler, LyricsTraining, Bussu, Memrise, Callan Method, Lingohut, Hosgeldi.com, Babbel, LearningApps.org, Second Life, Preply etc).

Key words: education, interactive platforms, digital technologies, foreign language, educational process.

УДК 378.147
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/44/2.3>

Ланських О.Б.,
канд. філософ. наук,
ст. викладач кафедри іноземних мов та міжнародної комунікації
Черкаського державного технологічного університету

Дернова Т.А.,
ст. викладач кафедри іноземних мов та міжнародної комунікації
Черкаського державного технологічного університету

Рябцева І.А.,
викладач кафедри іноземних мов та міжнародної комунікації
Черкаського державного технологічного університету

Постановка проблеми. Виклики лінгвістичної глобалізації, проактивні орієнтири інформаційного простору, інтенсивний розвиток інформаційно-комунікаційних технологій та комп'ютеризація всіх галузей визначили пріоритет якості професійної підготовки та розвитку знань іноземних мов у студентів. Вивчення іноземних мов як частина гуманізації вищої освіти визначається як важлива умова сучасності, оскільки сприяє розвитку цілісного уявлення про світ, побудові комунікативних стосунків та взаєморозуміння між різними людьми та націями.

Сучасні соціально-економічні аспекти життя висувають на перший план проблему підготовки компетентних і конкурентоспроможних фахівців. Вільне володіння іноземними мовами значно підвищує значущість та затребуваність сучасного фахівця будь-якого профілю. Проте успішне вивчення іноземних мов у XXI столітті безпосередньо пов'язане із застосуванням різноманітних засобів інформаційно-комунікативних технологій, які увійшли в освітнє середовище, здійснивши справжній прорив у процесі здобуття знань, умінь та навичок.

Сучасні інформаційно-комунікаційні технології надають неоціненну підтримку в процесі реалізації та забезпечення вивчення іноземних мов. Одним із шляхів підвищення ефективності процесу вивчення іноземних мов є застосування передових онлайн-платформ та цифрових технологій. Вони допомагають забезпечити інтерактивність навчання та створюють особливе навчальне середовище під час вивчення іноземної мови. В даний час різні освітні сервіси можна розглядати як потужний важіль управління освітнім процесом.

Одним із завдань сучасної системи мовної освіти є забезпечення відкритого доступу до навчання впродовж життя кожній людині з урахуванням її інтересів, можливостей та потреб. В епоху бурхливого розвитку комп'ютерних технологій використання інтерактивних платформ для вивчення іноземної мови стає все більш популярним. Перехід до застосування інтерактивних платформ у процесі вивчення іноземної мови суттєво підвищить ефективність підготовки студентів, тому актуальним стає детальне дослідження ролі інтерактивних платформ у вивченні іноземних мов.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Тематику ролі інтерактивних платформ у вивченні іноземних мов досліджує значна кількість науковців. Зокрема, наукові праці А. П. Добриніна, Б. Е. Хакімова, Б. Тармана, В. М. Курепіна, В. П. Купріяновського, В. С. Синякова, І.А. Петухова, І. Д. Фрумїна, І. М. Реморенка, І. Степанова, К. А. Баранніков, К. Л. Геворгяни, Л. В. Кокоріна, Л.Р. Таїрової, М. Іконнікової, М. С. Добрякова, Н. П. Сливки, О. В. Горицької, О. В. Горлова, О. Калімулліної, О. Комочкової, С. В. Уса присвячені аналізу деяких аспектів та особливостей використання інтерактивних платформ у вивченні іноземних мов, які вплинули на якість навчального процесу при вивченні іноземних мов.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на велику кількість оригінальних та змістових праць як зарубіжних, так і вітчизняних вчених з досліджуваної проблематики, необхідно відзначити, що практично відсутні дослідження, присвячені проблемам аналізу ролі інтерактивних платформ у вивченні іноземних мов.

Мета статті. Метою роботи є дослідження ролі сучасних інтерактивних платформ у процесі вивчення іноземних мов. Для досягнення мети поставлено наступні завдання: визначити сутність та характерні ознаки інтерактивних платформ; проаналізувати інтерактивні платформи, які використовуються у процесі вивчення іноземних мов. В ході дослідження були використані загальнонаукові й спеціальні методи дослідження, зокрема: методи аналізу і синтезу, порівняння, узагальнення, системно-структурний аналіз.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розвиток інформаційно-комунікаційних техноло-

гій, їх широке використання та позитивний вплив на навчальні заклади сприяє розробленню нових та стратегічних методів для вивчення іноземних мов. Необхідність доступу до інформації незалежно від часу та місця посилила ефекти цифрових та мобільних технологій, що внесли корективи в підготовку здобувачів освіти в процесі вивчення іноземних мов [1].

Застосовування цифрових, інформаційно-комунікаційних технологій та інтерактивних платформ у процесі вивчення іноземних мов набуває інтенсивного поширення через сучасні кондиції. За останнє десятиліття значення інформаційно-комунікаційних технологій під час вивчення іноземних мов продемонструвало значні переваги [2]. Головним завданням сучасності є забезпечення цілісної комп'ютерної мережі для асекурації якісної освіти та розробки системи індивідуалізованої освітньої системи на тривалий період, яка базується на цифрових технологіях та інтерактивних платформах [3].

Цифрове навчання визначається як процес застосування цифрових, інформаційно-комунікаційних технологій та інтерактивних платформ, які можуть дозволити здобувачам освіти швидше й повніше сприйняти навчальні концепції, більш вправно пов'язувати теорію та застосовувати її, а також удосконалювати методи навчання, використовуючи ефективно час викладача та сприяючи широкому обміну знаннями.

Завдяки Інтернет-технологіям забезпечення освітньої підготовки в процесі вивчення іноземних мов стає вимогою часу, тому розробники курсів і викладачі повинні враховувати фактор доступності при розробці навчальних програм. Встановлено, що мобільний пристрій є інструментом, який забезпечує більший доступ до інформації та людей, ніж інші засоби, такі як комп'ютери, наприклад. Таким чином, викладачі повинні мати можливість застосувати цей підхід до традиційних та електронних способів вивчення іноземної мови, оскільки мобільний телефон є найбільш доступним пристроєм серед здобувачів освіти [4, с. 127].

Інтерактивна платформа визначається як особистісно-орієнтований інтернет-ресурс або обмежена інтерактивна мережа, яка повністю присвячена предметному та розвиваючому змісту, наповнена навчальними матеріалами та надає їх користувачам на тих чи інших умовах.

Ресурси освітніх інтерактивних платформ з вивчення іноземних мов можуть бути як основним джерелом, так і доповнювати навчально-методичні матеріали, що застосовуються в процесі вивчення іноземної мови з метою ефективно організації навчального процесу. Однак, на відміну від традиційних методик викладання іноземної мови, механізм роботи на освітніх інтерактивних платформах передбачає регулярний контроль діяльності

здобувачів освіти. Тому інтерактивні освітні платформи з вивчення іноземних мов є продуктивною технологією [5].

Вважаємо, що основними критеріями аналізу та відбору інтерактивних освітніх платформ, що визначають їх доступність та функціональність у межах індивідуалізації навчання іноземних мов, є:

- зрозумілий інтерфейс – цей критерій передбачає зрозуміле розташування розділів платформи, якісне оформлення та дизайн, а також доступну навігацію;

- методично-обґрунтований підбір електронного контенту – всі завдання сайту повинні мати методичну цінність та розвивати конкретні навчальні та мовні вміння та навички здобувачів освіти;

- наявність мультимедійних елементів навчання, а саме: зображень, анімацій, аудіо та відео;

- інтерактивність – взаємодія з іншими учасниками в процесі навчання;

- доступність безкоштовної версії – на сьогоднішній день існує значна чисельність інтерактивних онлайн-платформ з вивчення іноземних мов, проте кожна з них, перебуваючи у відкритому доступі, має спеціальні платні доповнення;

- варіативність завдань – наявність різноманітних завдань, скерованих на вдосконалення мовних навичок здобувачів освіти з різним рівнем та здібностями до вивчення іноземних мов;

- можливість контролю результатів навчання та діагностики помилок впродовж усього навчання – цей критерій дозволяє фіксувати проблемні сторони у вивченні іноземних мов. Таким чином, формується детальний портрет того, хто навчається з усіма його сильними і слабкими сторонами, а також створюється джерело «великих даних», яке дозволяє пропонувати здобувачу освіти варіативний контент [6].

- формування кондицій для мотивації здобувачів освіти, їх спонукання до досягнення високих результатів у вивченні іноземних мов, і навіть наявність елементів змагання;

- одержання зворотного зв'язку від користувачів – цей критерій передбачає наявність функціональних можливостей платформи, що дозволяють здобувачу освіти вийти на зв'язок з викладачем або віртуальним викладачем і отримати індивідуальну консультацію з тих чи інших питань;

- можливість встановлення обмежень часу для виконання завдань;

- можливість поповнення бази завдань здобувачами освіти – цей критерій дозволяє визначити пізнавальні інтереси здобувачів освіти, оскільки, як правило, вони готові ділитися тими завданнями та матеріалами, а також темами, які їм цікаві або робота над якими не викликає жодних труднощів.

Отже, індивідуалізація вивчення іноземних мов буде ефективною, якщо навчання на інтерактив-

них освітніх платформах забезпечить підвищення успішності здобувачів освіти та допоможе розвинути їх мовні компетенції, дозволяючи здобувачам освіти самостійно виконувати різноманітні вправи та перевіряти персональні знання [7, с. 108-109].

На думку дослідників, ключові аспекти, які сприяють успішному вивченню іноземної мови в середовищі з цифровими технологіями та на базі застосування інтерактивних платформ, особливо у веб-середовищі, наступні:

- 1) інституційна підтримка з відповідною технологією для задоволення потреб здобувача освіти у середовищі вивчення іноземної мови (наприклад, вимоги до програмного та апаратного забезпечення, високошвидкісний Інтернет);

- 2) конкретні інструкції та навчання здобувачів освіти для забезпечення безперервного навчання (наприклад, технологічне програмне забезпечення, здатність до усунення несправностей);

- 3) автентичні цифрові можливості мовної взаємодії між здобувачами освіти;

- 4) навчання та підтримка здобувачів освіти для усунення несправностей програмно-апаратних технологій.

Варто зазначити, що викладачі також можуть отримати користь від цих цифрових інновацій, оскільки вони можуть самостійно займатися цифровим навчанням і приділяти більше часу самонавчанню і, як наслідок, професійному розвитку [4, с. 128].

Нова концепція Education 3.0 повністю зосереджена на здобувачеві освіти. Вона передбачає особисту траєкторію для кожного, звертає увагу на нові вміння та навички, які здобуваються студентами, а не на звичайних оцінках, як доказ того, що якийсь конкретний предмет був засвоєний [8]. Для успішного впровадження концепції Education 3.0 використання цифрових технологій та інтерактивних освітніх платформ у межах навчального процесу стає не примхою, а необхідністю. На рисунку 1 відображено інноваційні інтерактивні платформи та цифрові технології, які використовуються для вивчення іноземних мов.

Масові відкриті онлайн-курси (МООС) – це сучасний освітній проєкт, інтерактивні платформи якого можуть одночасно використовуватися і як інструмент, і як цифрове середовище. На даний момент понад 48 мільйонів здобувачів освіти зареєстровано на найпопулярніших світових платформах МООС [10]. МООС має на меті залучити здобувачів освіти до самостійного вивчення іноземної мови, співпраці з однолітками та обміну знаннями. Ця система забезпечує доступ до різноманітних лінгвістичних та інших мовних курсів онлайн, інтерактивних платформ та забезпечує цифровізацію, зв'язок, різноманітність та інформативність навчального процесу.

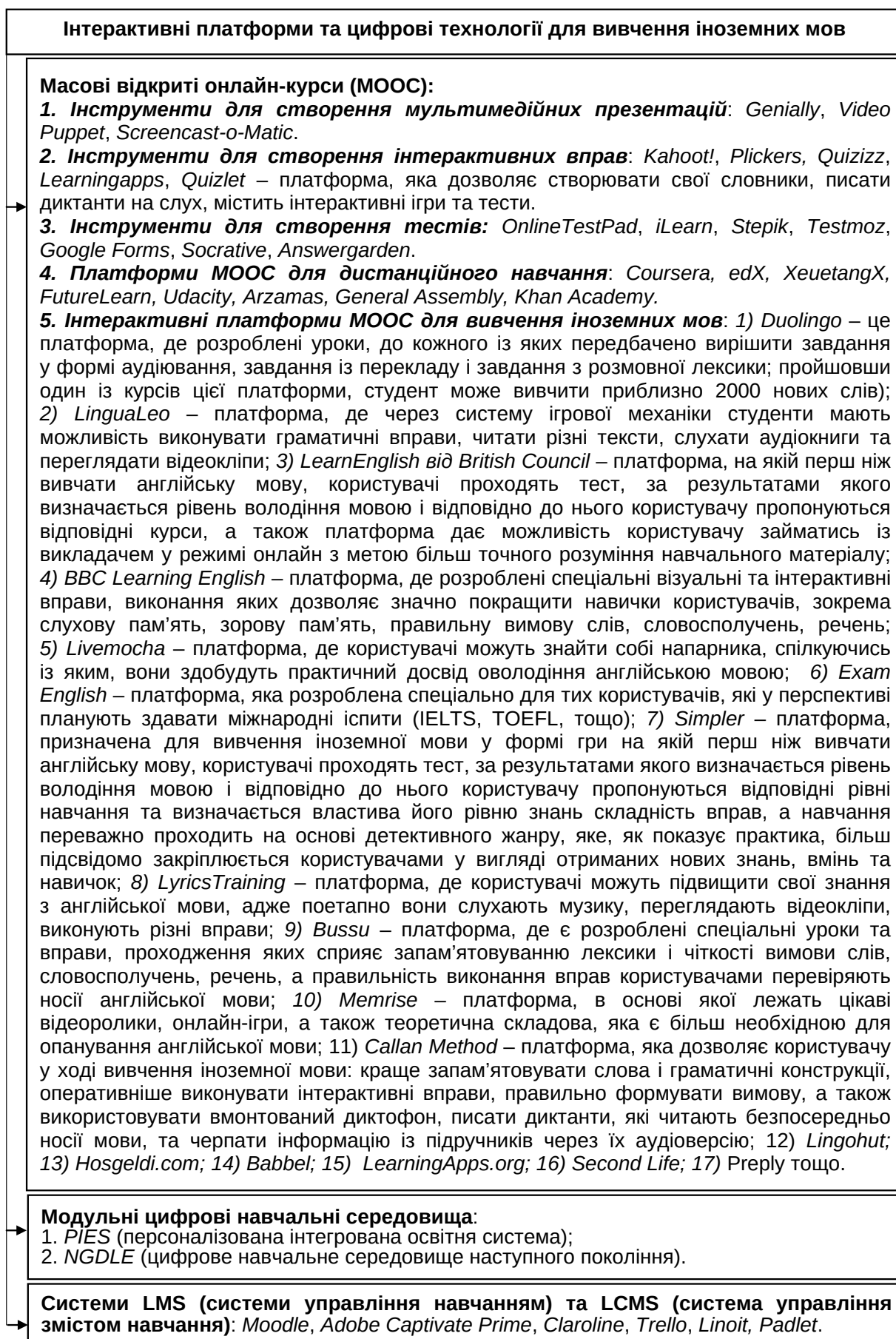

Рис. 1. Види інтерактивних платформ та цифрових технологій для вивчення іноземних мов

Примітка: складено на основі джерел: [9, с. 134; 10–15].

МООС необхідно активно використовувати під час вивчення іноземної мови, оскільки вони сприяють підвищенню якості навчального процесу за рахунок швидшого навчання та можливості вибору тих курсів чи інтерактивних платформ, які більше відповідають освітнім та науковим інтересам здобувачів освіти, а також їх особистим потребам, мотивам та професійним прагненням [4, с. 128-129].

Як зазначають дослідники, незважаючи на очевидні переваги дистанційного навчання для навчальних закладів, а також об'єктивну корисність МООС та зручність використання онлайн-лекцій як альтернативи традиційним підручникам, електронна освіта не є ідеальною. Однією з основних проблем МООС є низький ступінь проходження курсу на інтерактивних платформах – лише близько 10% здобувачів освіти проходять його. Обмежувачим фактором для розвитку широкого використання МООС є відсутність викладача, який керує навчанням, і, як результат, відсутність зворотного зв'язку, необхідного для ефективного навчання.

Відсутність мотиваційного фактору на онлайн-курсах інтерактивних платформ призводить до невідального проходження курсу, а відсутність гнучкості можна вважати недоліком МООС. Незважаючи на невеликі технічні відмінності між структурою та інтерфейсами платформи, формат усіх відомих на даний момент платформ МООС передбачає використання відеолекцій та тестування із множинним вибором питань відкритого та закритого типу. МООС повністю вбудований у концепцію навчання впродовж життя як інтерактивної платформи для подальшої освіти дорослих [9].

Отже, роль сучасних інтерактивних платформ у вивченні іноземних мов позитивно позначається на освітньому процесі, завдяки ефективній координації зусиль здобувачів освіти під час індивідуалізації навчання.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Провівши дослідження ми дійшли висновку, що роль інтерактивних платформ під час вивчення іноземних мов полягає у забезпеченні якісного навчального процесу та індивідуалізації освіти. Застосування інтерактивних освітніх платформ в процесі вивчення іноземних мов та в аспекті індивідуалізації навчання може стати саме тим педагогічним інструментом, який сприяє підвищенню якості засвоєння знань за допомогою простеження індивідуального освітнього шляху здобувача освіти, а також виявлення причинно-наслідкових зв'язків між його активністю на інтерактивних освітніх платформах та успішністю навчання. Впровадження інтерактивних освітніх робить студента активним учасником освіти, який усвідомлено здійснює процес пізнання та вивчення іноземної мови.

Практичне значення проведеного дослідження полягає в тому, що висновки та рекомендації,

розроблені авторами та запропоновані в статті, можуть бути використані для подолання перешкод під час використання сучасних інтерактивних платформ в процесі вивчення іноземних мов. Перспективним напрямом подальших досліджень з цієї проблематики є вдосконалення навчального процесу вивчення іноземної мови на базі використання сучасних інтерактивних платформ та цифрових технологій, що дасть змогу стимулювати освітній процес.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Uysal M.P., Gazibey Y. E-Learning in Turkey: Developments and Applications, Yamamoto, G.T., Demiray, U. ve Kesim M. (Editörler), Cem Web Ofset, Ankara. 2010.
2. Fu Q. K. Impacts of mobile technologies, systems and resources on language learning: A systematic review of selected journal publications from 2007–2016. *Knowledge Management & E-Learning*, 2018, 10(4), 375–388.
3. Fuchs T., Woessmann L. Computers and student learning: Bivariate and multivariate evidence on the availability and use of computers at home and at school. 2005. URL: <https://www.ifo.de/DocDL/lfoWorkingPaper-8.pdf> (дата звернення: 09.02.2022).
4. Ikonnikova M., Komochkova O. Modern online platforms and digital technologies in teaching linguistics in the us higher education practice. *Information Technologies and Learning Tools*. 2019. Vol. 73, Iss. 5, pp. 125–134.
5. Петухов И.А. Применение интерактивных технологий на уроках английского языка для развития навыков говорения на среднем этапе обучения. *Проблемы и перспективы развития образования в России*. 2015. № (37). С. 134–138.
6. Универсальные компетентности и новая грамотность: чему учить сегодня для успеха завтра. Предварительные выводы международного доклада о тенденциях трансформации школьного образования / И. Д. Фруммин, М. С. Добрякова, К. А. Баранников, И. М. Реморенко; Национальный исследовательский университет «Высшая школа экономики», Институт образования. М. : НИУ ВШЭ, 2018. 28 с. (*Современная аналитика образования*. № 2 (19)).
7. Таирова Л.Р., Хакимов Б.Э. Опыт разработки интерактивной платформы для обучения французскому языку в контексте индивидуализации образования. *Международный научно-исследовательский журнал*. 2020. № (12–4 (102)). С. 108–112.
8. Govindasamy M. K., Kwe N. M. Scaffolding problem solving in teaching and learning the DPACE Model-A design thinking approach. *Research in Social Sciences & Technology*. 2020. 5(2). P. 93–112.
9. Курепін В. М., Синякова В. С., Ус С. В. Організація освітнього процесу в закладах професійної (професійно-технічної) освіти на період карантину. *Актуальні проблеми життєдіяльності людини в сучасному суспільстві* : тези доповідей ..., м. Миколаїв, 18–20 листопада 2020 р. Миколаїв : Миколаївський національний аграрний університет, 2020. С. 132–135.

10. Kupriyanovskij V. P., Sinyagov S. A., Namiot D. E., Dobrynin A. P., Herynh C., Yu K. Information technologies in the system of universities, science and innovations in the digital economy on the example of Great Britain. *International Journal of Open Information Technologies*, 2016, 4(4).
11. Brown M., Dehoney J., Millichap N. The next generation digital learning environment. A Report on Research. *ELI Paper*. 2015. URL: <https://library.educase.edu/~/media/files/library/2015/4/eli3035-pdf.pdf> (дата звернення: 09.02.2022).
12. Freitas S. I., Morgan J., Gibson D. Will MOOCs transform learning and teaching in higher education? Engagement and course retention in online learning provision. *British Journal of Educational Technology*, 2015, 46(3), 455–471.
13. Kalimullina O., Tarman B., Stepanova I. Education in the Context of Digitalization and Culture: Evolution of the Teacher's Role, Pre-pandemic Overview. *Journal of Ethnic and Cultural Studies*. 2021, 8(1), 226–238. URL: <http://dx.doi.org/10.29333/ejecs/347> (дата звернення: 09.02.2022).
14. Kokorina L. V., Potreba N. A., Zharykova M. V., Horlova O. V. Distance learning tools for the development of foreign language communicative competence. *Linguistics and Culture Review*, 2021, 5(S4), 1016–1034. URL: <https://doi.org/10.21744/lingcure.v5nS4.1738> (дата звернення: 09.02.2022).
15. Сливка Н. П., Геворгян К. Л., Горицька О. В. Роль інтерактивних платформ у вивченні іноземних мов. *Журнал «Перспективи та інновації науки» (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»*. 2021. № 5(5). С. 572–582. URL: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2021-5\(5\)-572-582](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2021-5(5)-572-582) (дата звернення: 09.02.2022).

ДІАГНОСТИКА РІВНЯ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

DIAGNOSIS OF THE LEVEL OF DEVELOPMENT OF COGNITIVE ACTIVITY OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS

Стаття присвячена одній з актуальних проблем – розвитку пізнавальної активності учнів початкової школи. Підбрано, модифіковано та апробовано діагностичні методи щодо виявлення у дітей молодшого шкільного віку пізнавальної мотивації, спрямованості інтересів, допитливості, чутливості до нового і невідомого, здатності до ймовірного прогнозування. Представлено результати емпіричного дослідження визначення рівня розвитку пізнавальної активності учнів другого класу із застосуванням діагностичних методик.

Виявлено, що діти з високим рівнем розвитку пізнавальної активності уважно слухають інструкцію до діяльності, одразу сприймають завдання і прагнуть виконати їх в повному обсязі. У цих учнів яскраво виражена потреба в діяльності, добре розвинений пізнавальний інтерес. Школярі активно застосовують наявні знання, при вирішенні поставлених або виникаючих проблем діють впевнено та невимушено.

Школярі з середнім рівнем розвитку пізнавальної активності у процесі діяльності виявляють позитивне ставлення до запропонованих завдань. Прагнення до розумової напруги, досягнення об'єктивного результату присутнє, але ступінь самостійності у виконанні завдань дещо нижчий, ніж на попередньому рівні. Школярі відчувають задоволення від успішно і правильно виконаної роботи, але не виявляють бажання продовжувати пізнавальну діяльність за межами встановленого часу.

Учні з низьким рівнем розвитку пізнавальної активності проявляють зацікавленість діяльністю на початку. Спостерігається часте відволікання, відсутність прагнення до подолання виникаючих перешкод. Пізнавальна активність формальна, носить ситуативний характер, спрямована не на зміст завдання, а на реалізацію власної програми дії. Здійснювана ззовні допомога тільки на певний період часу активізує пізнавальний інтерес дитини. В цілому чітко виражено нейтральне ставлення до прийняття завдань, їхнього змісту та отримання результату.

Ключові слова: діагностичні методики, діти молодшого шкільного віку, пізнавальна активність, рівень розвитку допитливості, пізнавальна мотивація.

The article is devoted to one of the topical problems - the development of cognitive activity of primary school students. Diagnostic methods for identifying motivation, orientation of interests, curiosity, sensitivity to the new and unknown, the ability to probable prediction in primary school children have been selected, modified and tested. The results of an empirical study determining the level of development of cognitive activity of second grade students using diagnostic techniques are presented.

It was found that children with a high level of development of cognitive activity listen carefully to the instructions of the activity, immediately accept the tasks and try to finish them completely. These students have a strong need of activity, well-developed cognitive interest. Students actively apply existing knowledge, act confidently and at ease in solving given or raising problems.

Students with an average level of development of cognitive activity in the process of activity show a positive attitude to the suggested tasks. The desire for mental effort, achievement an objective result is present, but the degree of independence in performing tasks is slightly lower than at the previous level. Students are satisfied with the successful and correctly done work, but do not show a desire to continue cognitive activities outside the stated time.

Students with a low level of development of cognitive activity show interest in the activity at the beginning. There is a frequent distraction, lack of desire to overcome emerging obstacles. Cognitive activity is formal, situational in nature, aimed not at the content of the task, but at implementing its own program of action. External assistance activates the child's cognitive interest only for a certain period of time. In general, a neutral attitude to the acceptance of tasks, their content and results is clearly expressed.

Key words: diagnostic methods, primary school students, cognitive activity, level of curiosity development, cognitive motivation.

УДК 373.3-043.84:303.44

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/44/2.4>

Новосельська Н.Т.,

канд. пед. наук,
доцент кафедри початкової
та дошкільної освіти
Львівського національного університету
імені Івана Франка

Кохан М.С.,

студентка I курсу магістратури
факультету педагогічної освіти
Львівського національного університету
імені Івана Франка

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку освіти особливої актуальності набуває проблема пізнавальної активності молодших школярів. Завдання сьогodнішньої початкової школи – формувати у дітей молодшого шкільного віку інтерес до пізнання навколишнього світу, прагнення до самостійної пізнавальної діяльності, уміння ставити та вирішувати проблеми; розвивати кожну дитину як неповторну індивідуальність [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій
Проблема пізнавальної активності молодших школярів знайшла своє відображення у нормативних

документах: Конституції України, Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту»; Концепції «Нова українська школа», Державному стандарті початкової освіти. Теоретичні засади пізнавальної активності представлені у працях І. Беха, В. Лозової, М. Марусинець, О. Савченко, О. Скрипченко. У педагогічному аспекті проблему розвитку пізнавальної активності обґрунтовували такі вчені, як Н. Бібік, Н. Ганошенко, Л. Ніколенко, Г. Щукіна, В. Юркевич. Результати дослідної діяльності вищезазначених фахівців були основоположними у розробці концептуальних засад нашого дослідження [1–4].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значний інтерес дослідників до різних аспектів пізнавальної активності, можна стверджувати, що проблема потребує подальших наукових розвідок. Не применшуючи здобутків учених щодо окресленої проблеми, вважаємо за доцільне більш детально розглянути у науковому дискурсі проблему розвитку пізнавальної активності молодших школярів.

Формулювання цілей статті. Підібрати, модифікувати та апробувати діагностичні методики для виявлення рівня розвитку пізнавальної активності дітей молодшого шкільного віку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження проводилось на базі 2-Д класу середньої загальноосвітньої школи I–III ступенів міста Києва. У дослідженні взяли участь 30 учнів.

Для виявлення рівня розвитку пізнавальної активності молодших школярів були підібрані та модифіковані діагностичні методики, що дозволяють визначити компоненти пізнавальної активності: пізнавальну мотивацію, спрямованість інтересів, допитливість і пошукову активність.

Першою проводилась **методика «Бесіда»**, яка дозволяє визначити у дитини наявність пізнавальної мотивації, спрямованість її інтересів [3, с. 8–9].

Хід проведення. Дитині задається наступний перелік питань.

1. У які ігри любиш грати? Чому?
2. У що частіше граєш? Чому?
3. Чи є улюблена іграшка?
4. У які ігри ти з нею граєш?
5. Чим любиш займатися удома? А в дитячому саду?
6. Яке заняття подобається? Чому?
7. Чи любиш ти розглядати (читати) книги?
8. Чи є вдома тварини? Які?
9. Чи доглядаєш ти за ними?

Усі відповіді фіксувались, а згодом проводився їх аналіз. Наявність пізнавальної мотивації

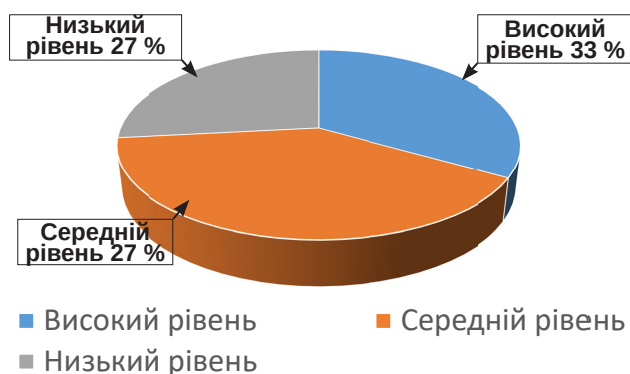

Рис. 1. Рівень розвитку пізнавальної мотивації в учнів 2-го класу на констатувальному етапі дослідження

оцінювалась за змістом відповідей на запитання 5, 6, 7, 9. Ці запитання спрямовані на виявлення того, чим дитина любить займатися вдома, у школі, яким заняттям надає перевагу і чому, які книги любить читати, які ігри грати тощо.

Результати дослідження за методикою «Бесіда» представлені у вигляді діаграми на рисунку 1.

З діаграми видно, що 10 осіб показали високий рівень пізнавальної мотивації, що становить 33 %: такі діти мають пізнавальний мотив, активно відповідають на запитання.

Назарій А. розповів, що на вихідних до нього часто приходять друзі, щоб пограти у їхню улюблену гру «Монополію», у якій беруть участь двоє і більше учасників: «Гра дозволяє нам позмагатися у кого краще проявляються математичні здібності. Переможцю у винагороду ми готуємо приз у вигляді малюнка, а моя мама для нас усіх готує свій фірмовий яблучний пиріг».

Лія Л. повідомила: «Мені подобається читати книжки. Я вважаю, що читання – дуже цікава справа. Особливо люблю читати на канікулах, коли є час. Мені надзвичайно подобається слухати історії головних героїв, як добро врешті-решт перемагає зло. Книжка – мій справжній друг».

Віктор Н. зазначив, що його улюблене заняття – це конструктор LEGO: «Мені дуже подобається будувати з маленьких цеглинок різноманітні споруди і транспорт – будинки, автостоянки, кораблі, літаки».

«Я люблю малювати драконів, створювати щоразу нових і нових персонажів, але найбільше мені подобається колекціонувати свої роботи. Я мрію стати художником і відкрити свою галерею. Мої батьки говорять, що я впевнено йду до своєї мрії», – поділилася Аліса К.

«У мене є вдома домашній улюбленець – це кіт. Його звали Лео. Після занять у школі, ми з Лео граємо дуже часто. У котика є різні м'ячики, і всякі м'які іграшки. Також я завжди за ним доглядаю: годую, купаю, розчісую і граюся. Я дуже люблю свого улюбленця Лео» – доповів Мікаїл.

Середній рівень показали 12 осіб, що становить 40 %: учні виявляли позитивне ставлення до запитань, однак відповіді неповні, фрагментарні.

Низький рівень визначено у 8 осіб, що становить 27 %: в учнів майже відсутня пізнавальна мотивація та інтереси.

Методика № 2 «Казка» (Н. Ганошенко, В. Юркевич) спрямована на визначення рівня розвитку допитливості [2].

Хід проведення. Дитині пропонують послухати казку, з умовою, що необхідно вибрати одну казку з чотирьох: про сливу, яблуко, грушу або

манго (фейхоа) (останній об'єкт повинен бути незнайомий дитині). Дитину запитують, яку казку вона хоче послухати.

Обробка даних. Фіксується, чи обирає дитина казку про манго (фейхоа) або хоча б запитує дорослого, що це таке, навіть бажаючи послухати казку про знайомий об'єкт. Передбачається, що інтерес до казки про незнайомий об'єкт вказує на високий рівень розвитку допитливості.

Високий рівень – дитина відразу робить вибір або ставить питання про невідомий фрукт, а потім вибирає казку про невідомий фрукт.

Середній рівень – дитина може поставити питання про невідомий фрукт, але вибирає казку про відомий фрукт.

Низький рівень – дитина вибирає казку про відомий фрукт.

Результати дослідження за методикою «Казка» представлені у вигляді діаграми на рисунку 2.

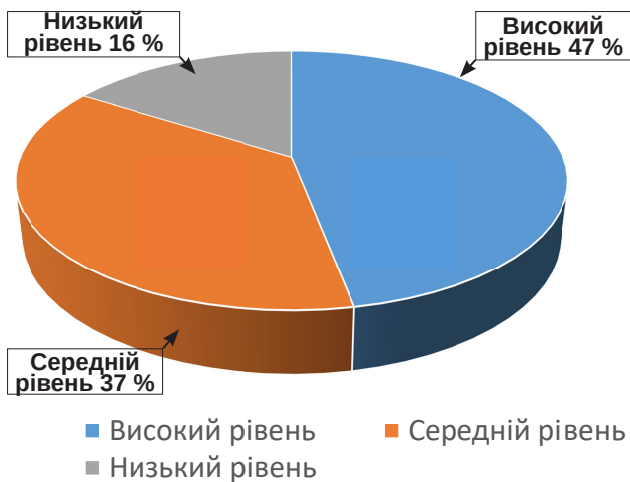

Рис. 2. Рівень розвитку допитливості в учнів 2-го класу на констатувальному етапі дослідження

Високий рівень розвитку допитливості виявлений у 14 учнів, що становить 47 % – діти обрали казку про невідомий фрукт.

Середній рівень розвитку допитливості – у 11 учнів, що становить 37 %. Учні запитували про невідомий фрукт, але обрали казку про відомий фрукт.

Низьким рівнем допитливості володіють 5 учнів, що становить 16 % Учні одразу обрали казку про відомий фрукт.

Методика № 3 «Запитати і вгадати» (П. Торренс) спрямована на виявлення рівня допитливості, чутливості до нового і невідомого, здібності до ймовірного прогнозування [4].

Матеріали. Картинки із зображенням якої-небудь ситуації.

Хід проведення. Дитині пропонується поставити питання до зображення, а також спробувати вгадати, що передувало цій ситуації (її причини) і що станеться далі (наслідки).

Обробка даних. Фіксується формулювання і кількість запитань, у тому числі тих, що відбивають здатність дитини вийти за межі зображеної на картинці ситуації. Це дає підстави для визначення рівня допитливості. Дані конкретної дитини зіставляються з середніми показниками досліджуваної групи. Висунення дитиною гіпотез відносно причин і наслідків подій свідчить про наявність здатності до ймовірного прогнозування.

Діти по черзі розглядали чотири картинки, на яких зображені їхні ровесники у різних ситуаціях.

Результати дослідження за методикою «Запитати і вгадати» представлені у вигляді діаграми на рисунку 3.

Рис. 3. Рівень розвитку допитливості, чутливості до нового і невідомого, здібності до ймовірного прогнозування в учнів 2-го класу на констатувальному етапі дослідження

Згідно з результатами діаграми, високий рівень виявлено у 12 осіб, що становить 40 %. Ці учні допитливі, чутливі до невідомого, мають здібності до ймовірного прогнозування. Вони всебічно аналізують картину, аргументують причину виникнення ситуації та передбачають подальший розвиток подій.

Середній рівень розвитку допитливості виявлено також у 12 учнів (40 %). Ці діти поставили меншу кількість запитань (4–6), їм було складно визначити причину виникнення ситуації на картинці, однак, легко передбачити, що станеться потім.

Низький рівень мають 6 осіб, що становить 20 % учнів. Учні поставили 1–3 запитання; дітям було важко визначити причину виникнення та передбачити наслідки змалюваної на картинці ситуації.

Після проведення 3-х методик дослідження рівня розвитку пізнавальної активності учнів 2-д класу, вважаємо за необхідне узагальнити результати у зведену гістограму. Узагальнені результати представлені на рисунку 4.

Відповідно до гістограми, можемо зробити висновки, що високий рівень пізнавальної активності мають 12 школярів, що становить 40 %, середній рівень – 12 учнів (39 %) і низький рівень властивий 6 (21 %) учням. Дані результати діагностики, отримані на констатувальному етапі, можуть бути орієнтиром для стартової оцінки рівня розвитку пізнавальної активності дітей молодшого шкільного віку.

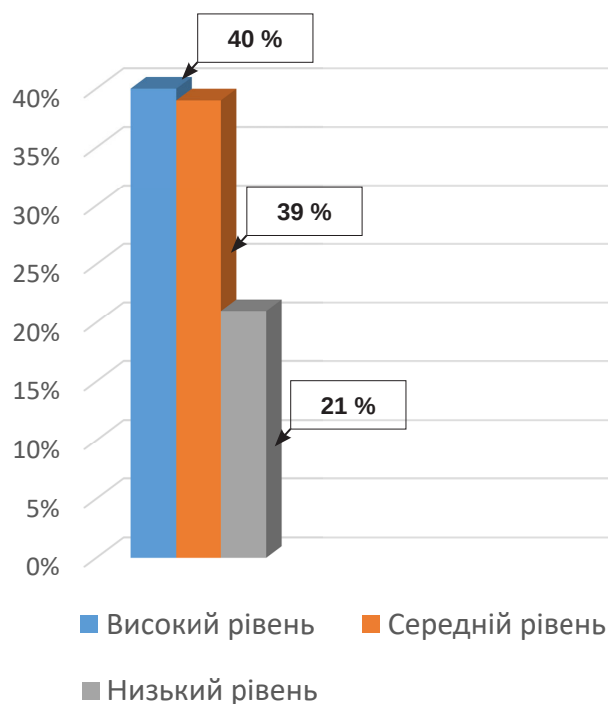

Рис. 4. Рівень розвитку пізнавальної активності в учнів після проведення трьох методик на констатувальному етапі дослідження

Висновки. Проведене дослідження дозволило визначити рівні розвитку пізнавальної активності учнів другого класу. Виявлено, що діти з високим рівнем розвитку пізнавальної активності зосереджені, зацікавлені у процесі і результаті діяльності. Відволікання від процесу діяльності у них незначні або відсутні, а утруднення ситуацій тільки підсилюють їхню активність. Від запропонованої допомоги вони відмовляються або приймають мінімальну, проявляючи прагнення до самостійного вирішення завдань.

Учні з середнім рівнем розвитку пізнавальної активності у процесі діяльності зосереджені, проявляють допитливість, прагнення досягти результату, однак, пізнавальний інтерес не відрізняється стабільністю та стійкістю проявів. Заохочення або досягнення успіху на проміжних етапах діяльності підвищують активність школярів. При зіткненні з труднощами може проявлятися безпорадність, потреба у сприянні дорослого.

Школярі з низьким рівнем розвитку пізнавальної активності потребують значної допомоги зовні, спрямування уваги зі сторони дорослого. Поставлена вчителем мета завдання певним чином організовує активність учнів – вони намагаються виконувати дії відповідно змісту конкретної діяльності, разом з тим, їхні дії не відрізняються продуктивністю, прагнення до отримання правильного результату не проявляється.

Наступні дослідження доцільно спрямувати на розробку та апробацію педагогічних умов розвитку пізнавальної активності учнів початкової школи засобами медіатехнологій.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Концепція «Нова українська школа». URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>. (дата звернення: 07.02.22).

2. Лозова В. І. Цілісний підхід до формування пізнавальної активності школярів. Харків : ОВС, 2000. 164 с.

3. Марусинець М. Розвиток пізнавальної активності : психологічні умови та дидактичні засоби. *Дошкільне виховання*. 1999. № 12. С. 7–9.

4. Ярченко Л.П. Розвиток пізнавальної активності учнів початкових класів шляхом упровадження елементів інтерактивних технологій у навчально-виховний процес. *Початкове навчання та виховання*. 2015. № 12. С. 2–4.

APPLYING SCHEMA THEORY TO TEACHING FOREIGN LANGUAGE COMPREHENSION

ТЕОРІЯ СХЕМ У НАВЧАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

The article considers the concept of schema theory as teaching methodology in language learning and teaching foreign languages. Schema theory emphasizes the importance of general knowledge and concepts that will help forming schemata. The term schema refers to a mental framework humans use to represent and organize remembered information. It is defined as a data structure for representing generic concepts stored in memory. This approach to learning examines how individuals create relationships between concepts. It is important for educators to understand the learning process, to emphasize the role of schema theory in student's thinking and to provide relevant teaching methods to achieve academic success.

Schema theory has a profound impact on reading and grammar comprehension research. The article presents some findings suggesting the profound impact of schema theory as language teaching approach on reading and grammar comprehension research. Experience shows that one of the challenges the students face is grammar comprehension. Schema facilitates learning of grammar structures and provides current reading practices. The current challenge for researchers and teachers is to apply effectively teaching techniques based on schema theory in university setting for developing academic reading skills and practicing grammar structures. Focusing on the importance of the effects of language complexity and the background knowledge of a text on reading comprehension and teaching grammar, structures, the current research suggests language teaching methodology to help learners develop new schemata and establish connection between them.

The article attempts to interpret and synthesize the relevant major linguistic sources for different grammatical structures in a comprehensible form and gives a number of practical suggestions and useful resources for fostering students involvement and proficiency level and their experience with grammar structures.

In the process of researching, developing and testing the materials the students explore their profession and gain significant work experience in their fields.

Key words: *schema theory, language teaching methodology, reading comprehension, grammar, linguistic competence.*

У статті розглядаються методичні засади застосування теорії схем в навчальній діяль-

ності і практиці викладання іноземних мов. Автори статті підкреслюють важливість теорії схем у формування загальних знань і понятійних категорій, розглядаючи схему як систему організації та сприйняття нової інформації.

У психології та когнітивній науці схема описує модель думки або поведінки, яка організовує категорії інформації та взаємозв'язки між ними. Автори статті поділяють точку зору видатних науковців і освітян щодо можливості ефективного застосування теорії схем у вивченні іноземної мови і впровадженні релевантних методів навчання в навчальному процесі. Головне завдання викладачів полягає в тому, щоб знайти успішний спосіб застосування навчальних методик на основі теорії схем в освітньому середовищі.

Аналіз відповідних лінгвістичних досліджень щодо виявлення граматичних аспектів сприяє правильному вибору граматичного матеріалу з метою формування нових знань з лексики і граматики для досягнення високого рівня граматичної компетенції.

Автори зосереджуються на практичному використанні методик теорії схем для впорядкування поточних знань та збереження основи для подальшого розуміння інформації. Особливу увагу приділено методично-доцільному використанню теорії схем у навчальному читанні як виду мовленнєвої діяльності на заняттях іноземної мови, зокрема на етапі – pre-reading. Враховуючи складність формування навичок і умінь читання фахових текстів, засвоєння певних граматичних явищ і конструкцій, пропонується низка практичних рекомендацій для формування мовленнєвої компетентності студентів, поглиблення знань з граматики англійської мови, покращення професійних умінь і навичок іншомовного спілкування. Запропонована методика вважається перспективною в аспекті професійної іншомовної підготовки студентів. Застосування сучасних методологічних підходів на основі теорії схем надає можливість викладачам англійської мови підвищувати ефективність навчального процесу і допомагати студентам розкрити свій фаховий і мовленнєвий потенціал.

Ключові слова: *теорія схем, методика викладання мови, розуміння читання, граматики, мовна компетенція.*

УДК 378.147:81'243:159.95
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/44/2.5>

Rudnytska T.H.,
Assistant Professor at the Foreign Languages Department
Vinnytsia National Technical University

Slobodianiuk A.A.,
Assistant Professor at the Foreign Languages Department
Vinnytsia National Technical University

Target setting. The essence of schema-focused relationship problems in education is to acquire methods of gaining new knowledge independently based on application of existing knowledge and skills. The major purpose of teaching problem – solving skills based on schema theory is to enable students to solve various types of tasks within an academic discipline.

The approach is particularly productive in teaching foreign languages. Teachers of English have great opportunities to contribute to this process and help students become better problem solvers of discipline-related problems.

Actual scientific researches and issues analysis. The concept of schema theory, one of the cognitive learning theories, being introduced by Frederic Bartlett and developed by David Rumelhart and Richard Anderson, has always been recognized as an important factor in teaching and learning [7, p. 34]. Many researchers have examined the role schemata play in language comprehension. R.Anderson, an American educational psychologist, used schema theory in an educational setting from a reading perspective [1, p. 24]. Positive effect of schema based instructions on students' grammar and vocabulary learning

strategies was confirmed by the results of numerous studies and research application of schema theory in the classroom. Focusing the importance of the effects of language complexity and the background knowledge of a text on reading comprehension and teaching grammar, structures, the current research suggests language teaching methodology to help learners develop new schemata and establish connection between them.

Human information-processing theorists believe that the analogy of computer is a useful model for understanding the way human being think and process information. Psychologists formulated a linear model of human information processing in which information flows through three structural features: the sensory register, short-term memory and long-term memory [4, p. 92]. Different people process information in different ways. Different cognitive styles determine the quality and the success of the processed information. The information-processing model is important for educators to understand the learning process, to emphasize the role of schema theory in student's thinking and to provide relevant teaching methods to achieve academic success.

Uninvestigated parts of general matters defining. Schema theory is considered to be one of the ways to explain how information is stored in long-term memory. A schema is an abstract representation of information that contains a variety of details such as characteristics and examples. It is a system of relationships between concepts, a body of information related to a specific concept. Grammar instruction occupies a prominent role in various language teaching methods and approaches. The current challenge for researchers and teachers is to find a way to integrate grammar instruction and grammar practice with a communicative approach to teaching. Being proficient in a language implies knowing the grammatical structures and how to convey an appropriate message according to the situation, and to arrange language to convey a message. The teacher should make sure that students recall old information before teaching them related new one. For example, before teaching the application of automatic machine tools in mechanical engineering production process the teacher should ask students about the conventional machine tools such as lathes, milling, shaping, grinding machines, their use and features. The questions will activate students exiting schemata and help students to relate new information to what they already point out the relationships between new and known information. Various methods have been proposed for dealing with this issue including techniques and resources in teaching grammar, teaching language forms and functions, schema-focused instructions for reading comprehension. The task of the teacher is to provide students with appropriate background knowledge and motivate them to activate their existing schemata.

Research objective. The study intends to find out whether teaching techniques based on schema theory can be applied effectively in university setting for developing academic reading skills and practicing grammar structures. Teachers use schemata to explain how students represent knowledge, make references about new information, perform memory searches and summarize information, make the association between new and known information.

The statement of basic materials. Schema theory has a profound impact on reading and grammar comprehension research. Schemata theory and practice will enable prospective and practicing teachers of English to better understand the grammar of the language and provide them with ideas for effectively presenting grammatical points to students. Linguists have much to contribute to teaching profession in the way of English grammar insights. We attempt to interpret and synthesize the relevant major linguistic sources for different grammatical structures in a comprehensible form. We have selected analyses from several linguistic approaches, such as transformation, traditional and case grammar [6, p. 276]. Transformational grammar is thought to be useful for understanding of syntactic operations as formation of negative sentence and question, basic sentence formation. It is better to rely on traditional and case grammar when the topic focuses more upon meaning of the word than its form as the use of verb tenses and prepositions. The acquisition of language involves learning how to use the structures within contexts, for example passive voice and articles. The presentation of grammatical constructions will provide teachers with the most useful information available for developing skills in linguistic analysis and accumulating knowledge about the grammar of English. To encourage learners to relate new ideas to the known ones the use of advance organizers can be suggested. An advance organizer is a brief general overview of new information that is provided before the material is presented. Advance organizers activate students' existing schemata relationships between new and the known one. The activities used may include both verbal (an overview of the new chapter) and non-verbal (diagrams, schemes) instructions providing concrete models of efficient language learning. Educational psychologists have discovered that verbal learning process is more efficient when information is structured into meaningful patterns and related then to existing meaning structures in our mind [4, p. 98]. Becoming more proficient, learners can restructure incoming language data into a larger pattern and understand this pattern as a whole, the meaning structure being defined as a schema.

The approach to teaching grammar involves three dimensions of language: form or structure, semantics or meaning, and pragmatic use. Teachers can use Larsen-Freeman pie chart as a guide for devel-

oping activities that relate form to meaning and use [6, p. 280]. The relevant use of Modal verbs in grammatical structures can help students form ability to communicate in the target language.

In the teaching suggestions which follow, we have shown some ways in which the systematicity of the modals could be revealed to the learners.

Modals with Infinitive

Meaning	Indefinite	Continuous	Perfect
Can/Could			
1. Physical or mental ability, capability, possibility.	He can read English. She could swim.	–	You could have solved the problem (the action was not carried out).
2. Permission.	You can use my pen.	–	–
3. Doubt astonishment.	Can he speak French?	Can he be reading now? You can't be waiting for her.	Can he have done it? (the action refers to the past).
Must			
1. Obligation, duty, necessity.	You must study well.	–	–
2. Prohibition.	You mustn't talk loudly.	–	–
3. Order or advice.	You must not do this task.	–	–
4. Supposition implying assurance.	He must be busy.	She must be watching TV.	He must have lost your book.
May/Might			
1. Supposition implying uncertainty.	He may be tired.	She may be sleeping now.	You may have caught cold.
2. Possibility depending on circumstances.	You may go there by car.	–	–
3. Permission.	May I come in?	–	–
4. Reproach, disapproval.	You might be more attentive.	–	You might have done this.

Carrell and Eisterhold underline that background information in the listener's mind can be content schemata and formal schemata. Content schemata represent cultural and topical knowledge and previous experience with a field [3, p. 553]. Formal schemata reveal people's knowledge of discourse forms, for example, text types, language structural organization. Both content and formal schemata assist in reading instruction, a teacher should help students to explore the meaning of the text and how the meaning can be discovered within the text. There can be suggested such teaching techniques as word-association ac-

tivities (brainstorming), discussion (questioning) and text surveys (surveying and previewing).

The readers make use of their existing schemata to make predictions about what is coming next to the text and about how some new, unfamiliar information relates to the known one. One might find the reading instructions useful. For example:

1. *Before you read the next article, think about its title and using your imagination, write a short character sketch about the person mentioned. After you have completed the story, share you paragraph with other students.*

2. *Before you read the next text, look at the title and make predictions about what you expect the article to be about. Share your ideas with the whole class.*

3. *Skim thoroughly the next article reading only the sentences in bold-face. Then share with a partner your predictions about what information you expect will be provided when you read the article in its complete form.*

Making use of schemata allows learners to avoid word-by-word reading while extracting meaning from the text.

Comprehension is the process by which meaning can be constructed from incoming information. Schemata activation includes pre-reading activities. Questions, brainstorming and pre-teaching, pre-testing and pre-discussing are the efficient pre-reading activities. Developing complex schemata among students to increase their reading comprehension may include such teaching strategies as previewing and questioning. Using this method, students first preview a passage to determine its length and how it is organized by headings and subheadings. Previewing learners to see how the new information may relate to what they already know and provides them with a structure in which the new information can be placed. Questioning is one of the best methods to activate students background knowledge and arouse their interest. When preparing for the classes, teachers combine the text content and design questions to help readers focus their attention on the reading material and guide them a full understanding of the reading assignment. Questioning calls for the student to use the organization of the passage to formulate questions. We consider appropriate the following pre-reading instructions:

1. *Scan the following reading for answers to the questions below.*

2. *Before you read the following article, skim through it quickly and underline two sentences that convey the main ideas.*

3. *Scan the following article to design the terms below and compare your definitions with a partner.*

4. *Working in groups, complete the tasks below and share your ideas with the whole class.*

Other activities for strengthening student comprehension include note taking and graphic organizers such as linear arrays (char hierarchies trees), networks and matrices (comparison tables). Developing two reading skills, previewing and predicting the overall meaning of a text, is a part of reading strategies for university students. The use of advance organizers, script activators and discussions which call up students' background knowledge will activate top-level skills and encourage top-down processing at every proficiency level. Relevant practice activities will provide students with an opportunity to use the structures they have been practicing in as natural way as possible thus resulting in students' finding ways to communicate and gain language proficiency.

Conclusions. To conclude, an increasing demand for skills and competences requires domain specific problem-solving abilities to respond in new ways. The teachers' role is therefore essential in creating a high quality student experience and enabling the acquisition of knowledge, competences and skills. For a good higher education experience it is necessary to provide students with both academic knowledge and skills which may influence their personal development and may be applied in their future careers. The activities being examined in the article are referred to schema-based tasks designed for the practice of grammatical structures. The experience shows that schemata approach appear to be a successful way to integrate communication and formal instruction, possess the necessary criteria to be motivating classroom activities and have lasting effects on learning.

Practicing the concept of schema theory as teaching methodology provides an opportunity for learning new ideas, sharing problems, and identifying promising ways of expanding the student's knowledge.

REFERENCES:

1. Anderson, I. R. Cognitive psychology and its implications. 3rd Edition. New York : W. H. Freeman, 1990.
2. DeKeyser, Robert Beyond focus on form: Cognitive perspectives on learning and practicing second language grammar. In C. Doughty & J. Williams (Eds.), Focus on form in classroom second language acquisition. Cambridge, UK : Cambridge University Press, 1998.
3. Carrell, P. L., Eisterhold, I.C. Schema theory and ESL reading pedagogy TESOL Quarterly, 17 (4), pp. 553–574, 1983.
4. Crowl Thomas, Kaminsky Sally, Podell David Educational Psychology: Windows on Teaching. Madison, WI : Brown & Benchmark Publishers, 1997.
5. Ellis, Rod Understanding Second Language Acquisition. 2nd Edition. Oxford, UK : Oxford University Press, 2015.
6. Larsen-Freeman, Diane Teaching Grammar. In Marianne Celce-Murcia, ed. Teaching English as a Second or Foreign language. 2nd ed. New York, USA : Newbury House, 1991.
7. Rumelhart, D. E. Schemata. The building blocks of cognition. In R. I. Spiro, B. Bruce W. F. Brewer (Eds.), Theoretical Issues in reading comprehension Hillsdale, NJ: Erlbaum, pp. 33–56, 1980.
8. Schema Theory and L2 Reading Comprehension: Implications for Teaching. *Journal of College Reading Learning*. 3 (7). PP. 41–45, July 2006.

РОЛЬ МОВЛЕННЕВОЇ ЗАРЯДКИ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

THE ROLE OF WARM-UP ACTIVITIES IN FOREIGN LANGUAGE CLASSES IN HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS

Стаття присвячена актуальній проблемі використання мовленнєвої зарядки на заняттях з іноземної мови у закладах вищої освіти. Визначено, що мовленнєва зарядка є необхідним початковим та короткотривалим етапом заняття з іноземної мови, який допомагає студентам розслабитися і позитивно налаштуватися на подальшу роботу. Встановлено, що саме мовленнєва зарядка сприяє створенню благотворної атмосфери на занятті і формуванню позитивних стосунків між викладачем та студентами, допомагає викладачеві спрямувати увагу студентів у потрібне русло і залучити їх до навчальної діяльності та подальшого сприйняття навчального матеріалу. Виявлено, що мовленнєва зарядка здатна допомогти студентам підтримати здобуті раніше знання та навички, а також почати мислити мовою, яка вивчається. Серед інших виокремлено і такі переваги мовленнєвої зарядки: задає тон заняттю з іноземної мови; забезпечує плавний перехід від однієї теми, що вивчається, до іншої; надає викладачеві можливість оцінити характер і здібності кожного студента. Наведено принципи, відповідно до яких має бути побудована мовленнєва зарядка, а саме: вона обов'язково повинна відбуватися на початку заняття; вона має бути цікавою, щоб студенти були вмотивовані з самого початку заняття; мовленнєва зарядка являє собою короткотривалу діяльність, оскільки є підготовчим етапом заняття з іноземної мови; мовленнєва зарядка має бути безпосередньо пов'язана із загальною темою заняття. Також у статті представлено протилежний погляд на останній принцип проведення мовленнєвої зарядки. Особливу увагу у науковій розвідці приділено такій функції мовленнєвої зарядки як встановлення позитивних стосунків між викладачем та студентами. Запропоновано декілька варіантів завдань для мовленнєвої зарядки, які можуть бути використані на заняттях з іноземної мови у закладах вищої освіти. Загалом у статті сформульовано погляд на мовленнєву зарядку, як на явище, яке здатне стимулювати мозкову діяльність здобувачів вищої освіти, підтримати інтерес студентів до навчання, покращити їхню успішність у вивченні іноземної мови, полегшити розуміння нового навчального матеріалу.

Ключові слова: мовленнєва зарядка, іноземна мова, заклади вищої освіти, навчальна діяльність, здобувачі вищої освіти.

The article is devoted to the problem of using warm-up activities in foreign language classes in higher educational establishments. It has been determined that warm-up activities are a necessary initial stage of a foreign language class, which is usually short-term, that helps students relax and feel positive about further work. It is found that warm-up activities help create a beneficial atmosphere in the classroom and form positive relationships between the teacher and the students, help the teacher direct students' attention in the right direction and involve them in educational activities and further perception of educational material. It was found that warm-up activities can help students maintain previously acquired knowledge and skills, as well as begin to think in the language being studied. Among others, the following advantages of warm-up activities are highlighted: they set the tone for a foreign language class; they provide a smooth transition from one topic to another; they give the teacher the opportunity to assess personal characteristics and abilities of each student. The principles, according to which warm-up activities should be developed, are given in the article, namely: they must take place at the beginning of the foreign language class; they should be interesting for students to motivate them; warm-up activities should be short, as they are a preparatory stage of a foreign language class; warm-up activities should be directly related to the general topic of the class. The opposite view on the last principle of warm-up activities is also presented in the article. Special attention of the scientific research is paid to such a function of warm-up activities as the establishment of positive relations between the teacher and the students. Several warm-up activities that can be used during foreign language classes in higher educational establishments are suggested. In general, a view on warm-up activities as a phenomenon that can stimulate the brain activity of higher education seekers, support students' interest in learning, improve their success in mastering a foreign language, facilitate understanding of new educational material is formulated in the article.

Key words: warm-up activities, foreign language, higher educational establishments, educational activities, higher education seeker.

УДК 811:378.147
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/44/2.6>

Рябокучма Т.О.,
ст. викладач кафедри німецької мови
Київського національного економічного
університету імені Вадима Гетьмана

Горбаченко А.Л.,
асистент кафедри іноземних мов
Навчально-наукового інституту
філології Київського національного
університету імені Тараса Шевченка

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Побудова позитивних стосунків між викладачем та студентами значно полегшує процес вивчення іноземної мови. За Л.Крішнан та Л. Хун [8], позитивна атмосфера на занятті в основному залежить від викладача. Методи навчання, які використовує педагог на занятті, здатні виховувати у студентів позитивне ставлення до навчання. Мовленнєва зарядка є необхідною частиною будь-якого заняття з іноземної мови. Часом студенти можуть бути втомлені, а їхні думки віддалені від

навчального матеріалу і, таким чином, різке занурення у підручник чи пояснення нового граматичного матеріалу одразу на початку заняття може, у кращому випадку, не дати жодного результату. Саме за допомогою якісної мовленнєвої зарядки викладач може спрямувати увагу студентів у правильне русло та залучити їх до роботи на занятті і подальшого сприйняття навчального матеріалу.

Як вдало підкреслює А. Актер [2, с. 4], мовленнєва зарядка покликана підтримувати здобуті раніше навички студентів у тій чи іншій іноземній

мові. Кожен викладач погодиться, що іноді залучення студентів до роботи може обернутися надзвичайно складним завданням. Зважаючи на те, що сучасний процес навчання характеризується орієнтацією на студента, взаємодією, спілкуванням та постійною інтеракцією студентів з викладачем та між собою, мовленнєва зарядка посідає надзвичайно важливе місце у конструюванні ефективного заняття з іноземної мови.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблема застосування мовленнєвої зарядки під час вивчення іноземної мови в основному висвітлюється у розвідках закордонних науковців. Так, Г. Ніязова [10] та Г. Ласше [9] у своїх працях здійснювали загальний огляд проблеми; А. Актер [2] вивчала різні аспекти мовленнєвої зарядки на занятті з іноземної мови; Р. Веландія [14] аналізувала вплив мовленнєвої зарядки на залучення студентів до вивчення іноземної мови.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Із зазначеного вище можна зробити висновок, що на сьогоднішній день існує лише незначна кількість праць вітчизняних дослідників, присвячених вивченню проблеми використання мовленнєвої зарядки на заняттях з іноземної мови у закладах вищої освіти. Таким чином, це питання залишається малодослідженим у вітчизняному науковому просторі.

Мета статті полягає у дослідженні явища мовленнєвої зарядки, визначенні її ролі та функцій на заняттях з іноземної мови у закладах вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Мовленнєва зарядка зазвичай розглядається як початковий чи підготовчий етап заняття з іноземної мови, який допомагає студентам розслабитися і позитивно налаштуватися на роботу на занятті [13, с. 130]. Мовленнєва зарядка – це коротка діяльність на початку заняття, яка допомагає здобувачам освіти почати мислити мовою, яка вивчається [12, с. 30]. Мовленнєва зарядка є засобом ефективного початку заняття з іноземної мови, який здатен допомогти студентам почуватися на занятті впевнено і комфортно, а також мотивувати їх до опанування нового навчального матеріалу.

Час від часу у процесі навчання можуть виникати ситуації, коли студенти скаржаться на одноманітність видів роботи та активності на занятті. У такому разі їхній інтерес до вивчення іноземної мови поступово падає, а успішність здобувачів освіти знижується. Саме використання мовленнєвої зарядки може стати одним зі способів врятувати таку ситуацію і внести різноманітність у роботу на занятті з іноземної мови, підвищити мотивацію студентів до вивчення мови іншого народу [4, с. 4]. До того ж, окрім мотивування та зацікавлення студентів, мовленнєва зарядка здатна активізувати їхні базові знання [10]. Наявні знання – це узагальнені ментальні репрезентації

нашого досвіду, які доступні, щоб допомогти нам зрозуміти новий досвід. Саме тому під час мовленнєвої зарядки важливо активізувати наявні знання студентів і поєднати їх з новою інформацією, яку вони збираються вивчати. Важливо розпочинати занятті із вже знайомого студентам матеріалу, оскільки людина здатна зрозуміти щось лише тоді, коли може пов'язати це з чимось вже знайомим, коли вона може співвіднести новий досвід із вже існуючим [5, с. 16]. Іншими словами, якщо на занятті викладач зможе презентувати нову тему чи навчальний матеріал, пов'язавши його з вже існуючими знаннями студентів, їм буде легше «включитися» у роботу і вони будуть прагнути до опанування нової інформації [3, с. 59]. Виходячи з цього, А. Гарсія та Дж. Мартін [5] згадують, що з дедуктивно-методологічної точки зору, мовленнєву зарядку можна вважати кораблем, на якому студенти відправляються у подорож від відомого до невідомого, що є спробою активізувати їхній потенціал і пасивний словниковий запас [5, с. 17].

Підтримуємо погляд О.В. Станіславової та Ю.О. Лісової [1, с. 66] на те, що мовленнєва зарядка є не тільки процесом початку заняття, а й постає інструментом, що допомагає викладачеві привернути увагу студентів. Початок заняття із цікавої та захопливої справи стимулює студентів до виконання запланованих завдань протягом усього заняття. Мовленнєва зарядка повинна бути короткотривалою і зосереджуватися на діяльності, під час якої відпрацьовуються різні компетентності.

Серед інших переваг мовленнєвої зарядки Г. Ніязова [10] виокремлює наступні:

- мовленнєва зарядка задає тон заняттю. Наприклад, плавно підводить до діяльності, яка на перший погляд може здатися занадто складною або заплутаною;
- мовленнєва зарядка стимулює мозкову діяльність, змушує студентів почати думати й зосередитися на опануванні іноземної мови [10]. Із власного досвіду можемо стверджувати, що студенти немовних спеціальностей у закладах вищої освіти мають заняття з іноземної мови у середньому один – два рази на тиждень, отож трохи часу на початку заняття, виділеного для мовленнєвої зарядки, пришвидшить «включення» студентів у роботу та покращить здатність сприймати і відтворювати інформацію іноземною мовою;
- мовленнєва зарядка забезпечує плавний перехід від однієї виучуваної теми до іншої;
- мовленнєва зарядка дає викладачеві можливість оцінити характер і здібності кожного студента. Адже деякі здобувачі вищої освіти краще працюють у парі чи групі, іншим комфортніше працювати самостійно [10]. У когось на занятті може бути пригнічений настрій, хтось може бути більш втомленим за інших і т. ін. Таким чином, за

допомогою мовленнєвої зарядки, викладач може проаналізувати емоційний стан студентів і, виходячи з цього, корегувати подальшу діяльність на занятті.

Р. Веландія [14] вважає, що мовленнєва зарядка має бути побудована та проведена відповідно до певних принципів. По-перше, вона обов'язково повинна відбуватися на початку заняття. По-друге, вона має бути цікавою, щоб студенти були вмотивовані з самого початку заняття. По-третє, мовленнєва зарядка являє собою короткотривалу діяльність, оскільки є підготовчим етапом заняття з іноземної мови. По-четверте, мовленнєва зарядка має бути безпосередньо пов'язана із загальною темою заняття, щоб на подальших етапах студенти могли брати участь у різних видах діяльності і розвивати свої мовленнєві навички [14, с. 13]. Однак, К. Робертсон і Р. Акклам [12] не погоджуються з останнім принципом і зауважують, що мовленнєва зарядка не обов'язково повинна бути пов'язана з темою заняття, адже її головна мета – підготувати студентів до спілкування іноземною мовою і опанування нового матеріалу [12, с. 8].

Як вже було зазначено вище, встановлення позитивних стосунків між викладачем та студентами є однією з найважливіших функцій мовленнєвої зарядки. Іноді, викладач, сам того не усвідомлюючи, створює атмосферу на занятті, обираючи ті чи інші види діяльності і теми [7, с. 6]. Кооперативний стиль викладання (той, що спрямований на співпрацю викладача зі студентами) поліпшує умови навчання. Викладач може допомогти студентам поділитися своїми думками та ідеями, зняти напругу, розвивати двосторонні стосунки з останніми [9]. Створення позитивної атмосфери також неможливе без почуття взаєморозуміння та взаємної довіри між викладачем і студентами [11, с. 25]. Такі види мовленнєвої зарядки, як гра, головоломка, жарт здатні створити позитивне середовище для вивчення іноземної мови.

Для досягнення успіху в опануванні іноземної мови важливо, щоб здобувачі вищої освіти мотивували та підтримували один одного на заняттях. А мовленнєва зарядка, запропонована викладачем на початку заняття, допоможе створити сприятливі умови та встановити довіру між студентами, що надалі дозволить їм ефективніше здійснювати групову діяльність [6, с. 35].

На сучасних заняттях з іноземної мови у закладах вищої освіти викладачі можуть використовувати безліч видів діяльності та завдань у якості мовленнєвої зарядки. До найпопулярніших належать складання коротких діалогів, вивчення невеликих за обсягом віршів чи пісень, рольові ігри, опитування, обговорення і т. ін.

Наведемо кілька прикладів цікавих та захоплюючих завдань для мовленнєвої зарядки, що

можуть бути використані на заняттях з іноземної мови у закладах вищої освіти:

- обговорення новини. Викладач може поділити студентів на пари і запропонувати обговорити між собою одну з нещодавніх новин. Важливо встановити часовий ліміт – наприклад, 2, 3 чи 5 хвилин. Дуже добре у такому випадку наголосити на тому, аби студенти використовували у своїх обговореннях нещодавно вивчений лексичний матеріал. Така мовленнєва зарядка чудово розвиває навички слухання та говоріння, логіку і критичне мислення;

- гра «Правда чи вигадка». Така гра чудово підходить для вступного заняття і знайомства. Викладач може запропонувати студентам написати три факти про себе, два з яких будуть правдивими, а третій – вигаданий. Студенти мають по черзі зачитувати факти, а їхні одногрупники – відгадувати, де правда, а де вигадка. Така гра чудово сприяє формуванню невимушеної та дружнелюбовної атмосфери на занятті;

- гра «Вихідні». Гра дещо схожа на попередню – на окремому аркуші паперу кожен зі студентів записує три речі, якими він займався на вихідних. Далі ці аркуші студенти передають викладачеві і той по черзі зачитує усі заняття. Завдання студентів – відгадати про чиї вихідні йде мова;

- робота з прислів'ями. Викладач може поділити студентів на групи по декілька осіб і роздати їм картки з надрукованими частинами прислів'їв (окремо початок і кінець). Задача студентів – знайти підходящі картки та скласти прислів'я. У якості продовження такого завдання, можна запропонувати студентам скласти короткі історії із використанням прислів'їв і поділитися ними з аудиторією.

Висновки. Отже, мовленнєва зарядка є надзвичайно ефективним засобом підвищення мотивації студентів та стимулювання їхнього інтересу до вивчення іноземної мови. Мовленнєва зарядка здійснюється на початку заняття і допомагає викладачеві та студентам краще пізнати один одного і налаштуватися на подальшу навчальну діяльність. Використання мовленнєвої зарядки сприяє створенню позитивної атмосфери для опанування іноземної мови, вдосконалює процес вивчення мови, допомагає студентам поринути в іншомовне середовище. До того ж, мовленнєва зарядка є не лише способом урізноманітнення діяльності на занятті та активізації уваги студентів, а й чудовим засобом закріплення і відпрацювання набутих раніше знань, умінь та навичок, розвитку пам'яті, розширення словникового запасу, тренування комунікативних навичок.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Станіславова О.В., Лісова Ю.О. Стратегії використання «Warm Up Activities» при вивченні

англійської мови. *Сучасні тенденції та концептуальні шляхи розвитку освіти і педагогіки*. 2021. С. 64–67.

2. Akther A. Role of Warm-up Activity in Language Classroom: a Tertiary Scenario. Dhaka : BRAC University, 2014. 58 p.

3. Cheung C. K. The Use of Popular Culture as a Stimulus to Motivate Secondary Students' English Learning in Hong Kong. *ELT Journal*. 2001. № 55 (1), P. 55–61.

4. Eragamreddy N. Teaching Creative Thinking Skills. *IJ-ELTS: International Journal of English Language & Translation Studies*. 2013. № 1 (2), P. 4.

5. Garcia A. M., Martín J. C. Something Old and Something New. Techniques to Improve the Lexical Inventory of EST Students. A Proposal. *Revista Estudios Ingleses*. 2004. № 17 (43). P. 6–44.

6. Hansen J.G., Liu J. Guiding Principles for Effective Peer Response. *ELT Journal*. 2005. № 59 (1), P. 31–38.

7. Klippel F. Keep Talking: Communicative Fluency Activities for Language Teaching. Cambridge : Cambridge University Press, 1985. 210 p.

8. Krishnan L.A., Hoon, L.H. Diaries: Listening to 'Voices' from the Multicultural Classroom. *ELT Journal*. 2002. № 56 (3), P. 227–239.

9. Lassche G. Warm- up for Language Learning. *Proceedings of the 13th Annual KOTESOL International Conference*. Seoul : KOTESOL Proceedings, 2005.

10. Niyazova G. G. Using Warm up Activities in Language Classroom. URL: <https://esa-conference.ru/wp-content/uploads/files/pdf/Niyazova-Gulnorakhon-Gulomovna.pdf> (дата звернення: 07.02.2022).

11. Richards J.C., Bohlke D. Creating Effective Language Lessons. Cambridge : Cambridge University Press, 2011. 50 p.

12. Robertson C., Acklam R. Action Plan for Teachers: a Guide to Teaching English. London : BBC World Service, 2000. 44 p.

13. Rushidi J. The Benefits and Downsides of Creative Methods of Teaching in an EFL Classroom: A Case Study Conducted at South East European University, Tetovo-Macedonia. *Journal of Education and Practice*. 2013. № 4 (20). P. 128–135.

14. Velandia R. The Role of Warming Up Activities in Adolescent Students' Involvement During the English Class. *Profile Journal*. 2008. № 10, P. 9–26.

УПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ МИСТЕЦЬКИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК УМОВА РЕАЛІЗАЦІЇ МЕТИ ЗАГАЛЬНОЇ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ

INTRODUCTION OF INNOVATIVE ART TECHNOLOGIES AS A CONDITION FOR ACHIEVING THE GOAL OF GENERAL MUSIC EDUCATION

У статті представлено окремі поширені у світі інноваційні мистецькі технології, які успішно застосовують у закладах загальної середньої освіти (далі – ЗЗСО), а також особливості їх використання у процесі загальної музичної освіти в умовах розвитку інформаційного суспільства та глобалізації. Розкрито значення даних технологій для залучення сучасних школярів останнього покоління, позначеного в літературі як покоління «Альфа», до якісних творів різноманітних жанрів, стилів і форм класичної, народної та легкої (естрадної) музики. Виявлено основні суперечності, що склалися в процесі підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, та стосуються опанування ними даними технологіями, а також умінням застосовувати їх на уроках та під час позаурочної творчої роботи із метою формування в сучасних школярів музичної культури достатнього рівня. Розглянуто сутність феномену освітніх інноваційних мистецьких технологій, поширених у світі, зокрема мультимедійних, аудіовізуальних технологій, які найчастіше використовують у роботі із сучасними школярами, віднесені до покоління «Альфа». Відзначено, що проблема опанування вказаних технологій майбутніми вчителями музичного мистецтва та набуття ними вміння професійно, системно використовувати дані технології під час роботи із сучасними школярами набуває особливої актуальності, й тому є важливим завданням закладів професійної мистецько-музичної освіти. Висвітлено проблеми застосування даних технологій через відсутність в багатьох ЗЗСО спеціалізованих мистецько-музичних кабінетів, необхідного електронного обладнання тощо. Зроблено висновок відносно важливості підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до ефективного впровадження інноваційних мистецьких технологій на уроках музичного мистецтва та під час позаурочної музично-творчої роботи в умовах розвитку інформаційного суспільства та глобалізації.

Ключові слова: інноваційні мистецькі (мультимедійні, аудіовізуальні) технології,

музична культура, загальна музична освіта, школярі покоління «Альфа».

The article presents some of the world's widespread innovative artistic technologies that are successfully used in the institutions of general secondary education, as well as the features of their use in the process of general music education in the context of the development of the information society and globalization. The importance of these technologies for attracting modern schoolchildren of the last generation, designated in the literature as the «Alpha» generation, to high-quality works of various genres, styles and forms of classical, folk and light (pop) music is revealed. The main disagreements that have developed in the process of training future teachers of musical art and concerning their mastery of innovative artistic technologies, as well as the methods of introducing these technologies in order to form a sufficient level of musical culture among modern schoolchildren are revealed. The essence of the phenomenon of educational innovative art technologies, widespread in the world, in particular multimedia, audiovisual technologies, which are most often used in the work with modern schoolchildren, referred to as «Alpha» generation, is considered. It is noted that the issue of mastering of the specified technologies by future teachers of musical art gains special relevance and therefore is an important task of the institutions of professional art and music education. The problems with using these technologies, caused by lack of art and music classrooms, necessary electronic facilities, etc. in many general secondary education institutions, are considered. The conclusion is made about the importance of preparing future musical art teachers for the effective implementation of innovative artistic technologies at musical art lessons and during extracurricular musical-creative work in conditions of development of information society and globalization.

Key words: innovative artistic (multimedia, audiovisual) technologies, music culture, general secondary education, schoolchildren of the «Alpha» generation.

УДК 37.02

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/44/2.7>

Хан Хуйюнь,

аспірантка кафедри музичного мистецтва і хореографії

Державного закладу

«Південноукраїнський національний педагогічний університет

імені К.Д. Ушинського»

Постановка проблеми. Спостереження за роботою ЗЗСО та аналіз досліджень у галузі загальної музичної освіти відносно реалізації її головної мети – формування в сучасних школярів музичної культури достатнього рівня в умовах розвитку інформаційного суспільства та глобалізації, показує, що останніми роками в Україні виникла проблема підвищення якості методико-технологічної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, особливо що стосується опанування ними інноваційних мистецьких технологій, зокрема мультимедійних, аудіовізуальних технологій. Аналіз результатів виконання відповідних освітньо-професійних програм (ОПП) та робочих програм (РП)

зі спеціальностей 014 Середня освіта (Музичне мистецтво) та 025 Музичне мистецтво на факультетах мистецько-музичної освіти показує, що більшість здобувачів вищої освіти – майбутніх бакалаврів і магістрів, успішно оволодівають достатнім та високим рівнем компетентностей із фахових дисциплін. Ідеться про вокально-хорову, диригентську, інструментально-виконавську, музично-теоретичну, музикознавську тощо підготовку. Одночасно, рівень професійного опанування майбутніми вчителями даного профілю інноваційних мистецьких технологій, зокрема мультимедійних, аудіовізуальних, залишається недостатнім для ефективною реалізації в ЗЗСО мети

загальної музичної освіти, в тому числі використання вказаних технологій в перебігу уроків мистецько-музичних дисциплін та під час позаурочної музично-творчої роботи з учнями, віднесеними до покоління Альфа. У даний час багато лекційних і практичних (семінарських) занять із майбутніми вчителями музичного мистецтва на відповідних факультетах проводиться з використанням традиційних, занадто застарілих методик, із недостатнім застосуванням інноваційних мистецьких технологій. Проблема підсилюється ще тим, що під час виробничої педагогічної практики майбутні бакалаври та магістри, часто позбавлені можливості застосовувати в роботі зі школярами вказані технології у зв'язку з відсутністю в багатьох ЗЗСО, навіть у великих містах, необхідних матеріальних умов – спеціалізованих навчальних кабінетів, необхідного обладнання (комп'ютерів, мультимедійних дошок, проєкторів тощо).

Таким чином, питання підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до опанування освітніх інноваційних мистецьких (мультимедійних, аудіовізуальних) технологій, поширених у світі, а також оволодіння методикою їх ефективного використання в роботі зі школярами покоління «Альфа», набуває особливої актуальності.

Аналіз відповідних наукових джерел та дослідження роботи сучасних ЗЗСО свідчать, що у процесі реалізації загальної музичної освіти в умовах суттєвої зміни світового соціокультурного середовища, загострилися певні **суперечності**: між важливістю суттєво покращити ефективність загальної музичної освіти у ЗЗСО та застарілими методиками її реалізації; між необхідністю залучення сучасних школярів до якісних творів різноманітних жанрів, стилів і форм класичної, народної та легкої (естрадної) музики та недостатньою підготовкою до цієї роботи багатьох учителів, які мають відношення до цієї важливої місії.

Мета статті полягає в аналізі й узагальненні наукових досліджень стосовно феномену найбільш поширених у світі освітніх інноваційних мистецьких технологій, та вимог щодо підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до впровадження даних технологій у процесі загальної музичної освіти.

Методи дослідження. З метою реалізації даного дослідження використано комплекс взаємопов'язаних теоретичних і емпіричних методів, а саме: теоретичний аналіз опублікованих наукових та науково-методичних джерел, а також методи педагогічного спостереження й порівняння.

Виклад основного матеріалу. Розвиток інформаційного суспільства та глобалізація, які суттєво змінили соціокультурну ситуацію у світі, надалі освітнім інноваційним технологіям, зокрема цифровим інформаційно-комунікативним технологіям, важливу роль в організації освітнього процесу

в сучасних ЗЗСО. Насамперед це стосується мультимедійних та аудіовізуальних технологій, без використання яких сьогодні організація освіти будь-якого рівня не може бути продуктивною.

У наукових роботах останнього часу поняття «мультимедіа» (від лат. *multum* та *medium*) розуміється як сумісне (одночасне) застосування інформації різних форм і типів у єдиному цифровому об'єкті в результаті її обробки за допомогою ІТ технологій. Другими словами, мультимедіа – це взаємодія візуальних та аудіо ефектів під управлінням інтерактивного програмного забезпечення з використанням сучасних технічних засобів [7]. Мультимедійні технології дозволяють програмно поєднати інформаційні слайди текстового, графічного, звукового, візуалізаційного та анімаційного характеру з моделюванням процесів, що вивчаються. Це дає можливість реалізувати на новому якісному рівні класичний принцип дидактики – принцип наочності (*Там само*).

У наш час мультимедійні освітні технології широко застосовують у процесі загальної мистецько-музичної освіти, що здійснюється в сучасних ЗЗСО. Глобальне поширення інтернет-мережі за останні роки спричинило «радикальну зміну світового соціокультурного середовища та загального музично-естетичного ландшафту» [3], чим забезпечило вільний доступ людей, зокрема школярів, до різноманітної музики, в тому числі до комерційної, низькопробної музики, яка не несе художньо-естетичної цінності, а навпаки, є засобом музичного антивиховання. Тому головною метою загальної музичної освіти в нових соціокультурних умовах є формування музичної культури школярів – дітей покоління «Альфа», яка по суті має бути для них своєрідним імунітетом від музичного безкультур'я та пошлості [8].

Як відомо, діти, які народилися в часи поширеної інтернет-мережі «істотно відрізняються від їх батьків і педагогів своїми психо-фізіологічним і психологічним характеристиками» [8]. Дослідники відзначають наявність у цих дітей так званого «кліпового» мислення. Школярі покоління «Альфа» відрізняються від дітей минулих поколінь «художніми смаками й уподобаннями, а головне – особливостями сприйняття будь-якої інформації, в тому числі і творів музичного мистецтва», у процесі якого в них занадто домінує зоровий аналізатор, що негативно позначається на сприйнятті музики «на слух», без наявності відеозапису виконання [8].

Реалізація мети загальної музичної освіти покладено насамперед на вчителів музичного мистецтва ЗЗСО та пов'язано з масовим залученням сучасних школярів покоління «Альфа» до сприймання й елементарного аналізу якісних творів музичного мистецтва різних жанрів, стилів і форм, класичної, народної та легкої (естрадної) музики,

що значною мірою стало можливим завдяки широкому застосуванню інноваційних мистецьких технологій.

Використання освітніх мистецьких мультимедійних технологій, зокрема аудіовізуальних технологій, у процесі реалізації мети загальної музичної освіти, розглядається теорією та методикою викладання навчальних дисциплін «Музичне мистецтво» та «Мистецтво» як об'єктивна вимога культурного розвитку та важливий аспект педагогічної діяльності вчителів мистецько-музичного профілю. В інформаційному просторі XXI століття, що характеризується проникненням аудіовізуальних технологій у будь-які сфери людської діяльності, кожен педагог, який працює в галузі мистецько-музичної освіти, має засвоїти дані технології та способи їх застосування. Здатність педагога-музиканта, його готовність реалізувати ефективну музично-педагогічну практику з упровадженням інноваційних мистецьких мультимедійних технологій, включно аудіовізуальні технології, є, по суті, універсальним, базовим і своєчасним шляхом до активного творчого процесу пізнання навколишньої дійсності. У даному контексті розвиток, опанування й системне застосування вчителями музичного мистецтва даних технологій стає їх пріоритетним методологічним, технологічним і методичним завданням у галузі художньо-естетичного виховання в цілому [1].

У дослідженнях, присвячених проблемі використання в науці, освіті й мистецтві аудіовізуальних технологій (С. П. Полозов, Г. Р. Тараєва, А. В. Федорів та ін.), вони розглядаються як сукупність нових методів, аудіовізуальних засобів, що забезпечують збір, зберігання, переробку й поширення аудіовізуальної інформації [9].

Особливою характеристикою аудіовізуальних технологій є осмислене об'єднання звуку та зображення (часто з додатковим текстом, анімацією та іншими засобами звукоглядного синтезу). Цей процес, як правило, здійснюється та варіюється в електронній системі (комп'ютер, екранні види мистецтва та інші телекомунікаційні об'єкти). До аудіовізуальних технологій у наукових дослідженнях останнього часу відносять різноманітні презентативні, тренажерні, довідкові, креативні комп'ютерні програми, що використовують звук та зображення, цифрові (електронні) освітні ресурси, які функціонують у комп'ютерному мультимедійному середовищі, а також екранні мистецтва (кіно, телебачення, відео) та низка інших технологій, що об'єднують зорові та слухові компоненти сучасного інформаційного середовища [10].

З метою покращення процесу сприймання сучасними школярами музичних творів, створення під час уроку «ефекту присутності» (за допомогою відеозаписів концертів, вистав музично-драматичних театрів тощо), особливо продуктивним

є впровадження мультимедійних (аудіовізуальних) технологій, які забезпечують візуалізацію даних творів за допомогою відеозапису. Сучасні дослідження доводять, що «візуалізація процесу виконання музичних творів, особливо музично-драматичних (оперних, балетних) вистав, мюзиклів, концертів тощо у форматі відео, є провідним засобом» упровадження інноваційних мистецьких технологій, «якими потрібно користуватись усім учителям музичного мистецтва» [8]. Практичний досвід учителів музичного мистецтва, які викладають у сучасних ЗЗСО, доводить, що використання мистецьких мультимедійних технологій (демонстрація слайдів, комп'ютерних презентацій, відповідних фото, відеоматеріалів тощо) «допомагає довше утримувати увагу учнів, пробуджує в сучасних школярів живий інтерес до музичного мистецтва, формує гарний художній смак», що є дуже важливим аспектом роботи з формування у школярів музичної культури достатнього рівня [8].

У практиці здійснення загальної музичної освіти в сучасних ЗЗСО традиційним стало використання презентаційних програм (комп'ютерних презентацій), створених у програмі PowerPoint. Учителі музичного мистецтва відзначають корисні результати під час застосування даних технологій, вказують на можливість ефективного закріплення школярами відповідної навчальної інформації, зокрема відомостей про видатних композиторів, виконавців, відомі музичні твори тощо у стислий час. Завдяки вказаним технологіям вдається створити на уроці творчу мистецько-музичну атмосферу, занурити дитину в певне емоційне історично-художнє середовище, що представляє музичну культуру відповідної історичної доби. Це здійснюється завдяки поданню аудіовізуального матеріалу (нотного тексту, аудіо- та відеофайлів, комп'ютерних програм, образотворчого матеріалу, таблиць, схем та ін.). Методично правильно створені презентації допомагають школярам цілісно сприймати музичний твір у контексті композиторського стилю, активізують їх самостійну інтелектуальну та творчу діяльність, підвищують навчальну мотивацію. Разом із цим, дослідники підкреслюють, що творчий процес, «розгортається для кожної людини по-різному, залежно від індивідуальних якостей, характеру емоційної сфери, наявності особистого досвіду» [6].

Аналіз досліджень та освітня практика доводять, що використання аудіовізуального ресурсу суттєво сприяє реалізації мети загальної музичної освіти – формування музичної культури школярів покоління «Альфа» як на уроках, так і під час позаурочної музично-творчої роботи [8].

Таким чином, правильне, методично грамотне використання інноваційних мистецьких технологій у процесі реалізації мети загальної музичної освіти в сучасних ЗЗСО, є інструментарієм

продуктивним і доцільним з точки зору сучасної методичної науки. Сучасні дослідники довели, що застосування вказаних технологій сприяє розвитку музичних здібностей учнів, набуттю в них культурної (ключової) компетентності, а також міжпредметних (наскрізних) мистецьких і предметних (музичних) компетентностей, що є шляхом до формування в сучасних школярів музичної культури достатнього рівня (Л. Вершиніна, Го Цзюнь, Л. Заря, Т. Зятямина, М. Федорець, Хан Хуйюнь та ін.).

Аналіз наукової літератури та проведене дослідження показує, що далеко не всі практикуючі вчителі музичного мистецтва опанували інноваційні мистецькі технології, зокрема, мультимедійні, аудіовізуальні технології, та навчилися ефективно застосовувати їх на уроках музичного мистецтва та під час позакласної музично-творчої роботи. Проблема застосування даних технологій у процесі загальної мистецької освіти ускладнена ще й тим, що в багатьох ЗЗСО взагалі відсутні навчальні мистецько-музичні кабінети, не кажучи навіть про спеціалізовані навчальні кабінети з необхідним електронним обладнанням. Опитування, проведене серед учителів музичного мистецтва ЗЗСО міста Одеси та Одеської області, показало, що майже половина з них вимушені проводити свої уроки в навчальних кабінетах з інших предметів (української мови, математики, початкових класів тощо), де відсутні навіть музичні інструменти. Це помітно знижує якість викладання даної дисципліни та перешкоджає реалізації мети загальної музичної освіти в умовах нового соціокультурного середовища.

Проведене дослідження також висвітлює проблему у процесі методико-технологічної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва. Спостереження за перебігом лекцій і практичних занять на декількох факультетах музичної та хореографічної освіти показали, що більшість викладачів практично не використовують інноваційних мистецьких технологій під час викладання фахових дисциплін та проводять заняття застарілими методами. В навчальних аудиторіях багатьох з указаних факультетів не створені матеріальні умови у вигляді відповідного електронного обладнання та швидкісного інтернету, всупереч тому, що опанування інноваційних мистецьких технологій майбутніми вчителями музичного мистецтва та набуття ними вміння професійно й системно використовувати дані технології під час роботи зі школярами покоління «Альфа», – є важливим завданням сучасних закладів професійної мистецько-музичної освіти. У зв'язку з цим дослідники

вказують на необхідність підготовки «учителів нового покоління, здатних до продуктивної праці із сучасними школярами покоління «Альфа», що потребує модернізації всієї системи викладання й навчання на спеціалізованих мистецько-музичних факультетах [8].

Висновки. Багато практикуючих учителів музичного мистецтва ЗЗСО недостатньо володіють освітніми інноваційними мистецькими технологіями, зокрема мультимедійними й аудіовізуальними технологіями, не засвоїли методіку впровадження даних технологій на уроках музичного мистецтва та під час позаурочної музично-творчої роботи. Одночасно в багатьох ЗЗСО відсутні спеціалізовані навчальні мистецько-музичні кабінети з відповідним технічним обладнанням, необхідним для їх застосування.

Опанування даних освітніх інноваційних мистецьких технологій майбутніми вчителями музичного мистецтва та набуття ними вміння професійно й системно використовувати дані технології під час роботи із сучасними школярами, – є важливим завданням закладів професійної мистецько-музичної освіти, пов'язаним із реалізацією мети загальної музичної освіти в нових соціокультурних умовах.

Чимало викладачів спеціалізованих мистецько-музичних факультетів у процесі викладання фахових музично-педагогічних дисциплін недостатньо використовують інноваційні мистецькі технології, зокрема мультимедійних та аудіовізуальних технологій, нерідко у зв'язку з відсутністю в навчальних аудиторіях відповідного технічного обладнання.

У даний час не вирішено питання професійного оволодіння освітніми інноваційними мистецькими технологіями майбутніми вчителями музичного мистецтва – здобувачами освіти зі спеціалізованих мистецько-музичних факультетів, а також набуття ними вміння професійно й системно використовувати дані технології під час роботи зі школярами, віднесеними до покоління «Альфа», що є важливим та обов'язковим завданням сучасних закладів професійної мистецько-музичної освіти.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Величко Ю. В., Милицина О. В. (2018). *Аудиовізуальні технології навчання в практиці вузовської підготовки педагогов-музикантів*. URL: https://vestnik.tspu.edu.ru/archive.html?year=2018&issue=6&article_id=7044
2. Вершиніна Л. Х. (2013). *Мультимедійні технології на уроках музики*. URL: <https://videouroki.net/razrabotki/multimediyini-tekhnologii-na-urokakh-muzichnogo-mistetstva.html>
3. Го Цзюнь (2021). Інноваційні мистецькі технології як засіб формування культурної компетент-

ності сучасних школярів. *Музична та хореографічна освіта в контексті культурного розвитку суспільства* : матеріали і тези VII Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених та студентів, Т. 1. С. 70–73.

4. Заря Л. О. (2013). Використання мультимедійних технологій на уроках музичного мистецтва. *Наукові записки кафедри педагогіки*. Вип. XXXIII. С. 111–116.

5. Зятямина Т. (2006). Комп'ютерні технології на уроці музики. *Мистецтво в школі*. № 5. С. 41–43.

6. Милицина О. В. (2014). Возможности использования субъектного опыта личности в процессе музыкально-исполнительской подготовки обучающихся. *Наука и образование в XXI веке* : сб. науч. трудов по материалам Международной науч.-практ. конф. Консалтинговая компания «Юком». С. 111–113.

7. Отеген Г., Акзулла Л., Туреханова С. (2017). *Применение мультимедиа технологий в образовательном процессе*. Кызылординский государственный университет им. Коркыт Ата. Казахстан. URL: <https://expeducation.ru/ru/article/view?id=11491>

8. Федорець М., Го Цзюнь. (2020). Актуальні питання підготовки майбутніх учителів до формування музичної культури сучасних школярів. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. № 8 (102). С. 485–495.

9. Федоров А. В. (2007). *Терминология медиа-образования*. URL: window.edu.ru/window/catalog?p_mode=1&p_rid=8302&p_rubr=2.2.77.1.7.

10. Тараева Г. Р. (2007). *Компьютер и инновации в музыкальной педагогике*. М. : Классика-XXI.

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ НА ЗАНЯТТЯХ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА АКАДЕМІЧНОГО ПИСЬМА ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

USE OF INTERACTIVE METHODS IN UKRAINIAN LANGUAGE CLASSES AND ACADEMIC LETTER DURING DISTANCE LEARNING

У статті обґрунтовано актуальність вивчення мови в житті індивіда, зокрема наголошено на важливості ефективного використання інструментів дистанційного навчання в процесі лінгводидактичної освіти. Оцінюючи важливість професійного вивчення академічного письма, зазначено, що навчання майбутніх фахівців, у тому числі науковців у різних галузях знань, академічному письмовому спілкуванню рідною та іноземною мовами стала одним із найважливіших завдань вітчизняної вищої освіти. Розглянуто систему методів дистанційного навчання. Виокремлено важливість використання завдань, розроблених за допомогою інтерактивних платформ, для створення різноманітних програмних модулів. Виділено спеціальні методи дистанційного навчання, що можуть бути використані при навчанні мови, а саме: практичні, проблемні, пошукові, словесні, наочні, дедуктивні, індуктивні. Розроблено цільову модель використання інтерактивних методів на заняттях з української мови. Розглядаючи особливості дистанційного вивчення академічного письма, виділено три підгрупи навичок, необхідних для успішного оволодіння ним. Названо основні цілі використання інформаційних технологій у викладанні української мови та літератури. Розглядаючи мету інтерактивних методів у вивченні мови, зазначено, що досвід використання комп'ютерної презентації сприяє розвитку творчого мислення учнів, посиленню впливу на аудиторію, оскільки значна кількість інформації сприймається одночасно зоровими і слуховими рецепторами, полегшенню розуміння та сприйняття поданих даних, запам'ятовуванню навчального матеріалу протягом більш тривалого періоду часу, підвищенню ймовірності зробити правильні висновки, судження та узагальнення, скороченню часу на вирішення поставлених завдань. Підводячи підсумок, підкреслено, що, завдяки використанню інтерактивних технологій навчання на заняттях з української мови та академічного письма, здобувачі освіти покращують результати навчання, здобувають соціальні навички, реалізують позитивне ставлення до ефектвної співпраці для вирішення складних проблем, набувають і усвідомлюють уміння їх розв'язувати.

Ключові слова: дистанційне навчання, викладання української мови та академічного письма, інтерактивні методи, методи навчання мови, академічне письмо.

The article substantiates the relevance of language learning in the life of an individual, in particular, emphasizes the importance of effective use of distance learning tools in the process of language didactic education. Assessing the importance of professional study of academic writing, it was noted that the training of future professionals, including scholars in various fields of knowledge, academic written communication in native and foreign languages has become one of the most important tasks of domestic higher education. The system of distance education methods is considered. Interactive tools of separate types of activity under the conditions of distance learning are given. The importance of using tasks developed with the help of interactive platforms to create various software modules is highlighted. There are special methods of distance learning that can be used in language learning, namely: practical, problem, search, verbal, visual, deductive, inductive. A target model for the use of interactive methods in Ukrainian language classes has been developed. Considering the features of distance learning of academic writing, there are three subgroups of skills needed to successfully master it. The main goals of using information technologies in teaching Ukrainian language and literature are named. Considering the purpose of interactive methods in language learning, it is noted that the experience of computer presentation promotes the development of creative thinking of students, enhancing the impact on the audience, as much information is perceived by visual and auditory receptors, facilitate understanding and perception of data. material over a longer period of time, increasing the likelihood of making correct conclusions, judgments and generalizations, reducing the time to solve problems. Summing up, it was emphasized that through the use of interactive learning technologies in Ukrainian language classes, students improve learning outcomes, acquire social skills, implement a positive attitude to effective cooperation to solve complex problems, acquire and realize the ability to solve them.

Key words: distance learning, Ukrainian language and academic writing teaching, interactive methods, language teaching methods, academic writing.

УДК 378.1

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/44/2.8>

Харченко І.І.,

докт. пед. наук,
доцент кафедри державно-правових
дисциплін та українознавства
Сумського національного аграрного
університету

Постановка проблеми у загальному вигляді.

У формуванні світогляду особистості чільне місце займає мова. Вона проникає в найглибшу свідомість, підсвідомість людини, і передає величезну кількість інформації про зовнішній світ. У дитячому віці людина через мову усвідомлює своє «Я» і наповнює його відповідним змістом.

Основне завдання викладача-філолога під час дистанційного та змішаного навчання – надання

здобувачам освіти якісних освітніх послуг, мотивація учнів та студентів до самоконтролю результатів навчальної діяльності та дотримання принципів академічної доброчесності. При підготовці вчителів до викладання української мови та літератури доцільно використовувати різноманітні моделі технологій дистанційного навчання, враховуючи карантинні обмеження та можливості навчального закладу (цифрова грамотність учасників

навчально-виховного процесу, електронне інформаційно-освітнє середовище, тощо) [5].

Актуальність вивчення проблеми дистанційного навчання в процесі лінгводидактичної освіти зумовлена тим, що ця форма навчання інтегрує можливості традиційного навчання та реалізує дидактичний, розвивальний, педагогічний потенціали інноваційних форм роботи, що дають змогу якісно та свідомо засвоювати навчальний матеріал, адже оволодіння лише теорією мови є недостатнім для майбутнього фахівця. Це засоби моводидактичної підготовки студентів, які сприяють їх академічній мобільності, дають змогу раціонально використовувати час для засвоєння матеріалу, тренують критичне мислення та стимулюють пошук творчих рішень, щоб досягти якомога більш ефективного виконання педагогічних завдань [6].

Формування навичок академічного письмового спілкування займає особливе місце в середовищі вищої школи, адже вміння письмово спілкуватися у професійній та академічній сферах на належному рівні є одним із визначальних чинників конкурентоспроможності на сучасному ринку праці. Особливо це стосується тих фахівців, які бажають реалізувати себе в освіті та науці, оскільки їх професійна діяльність передбачає активну участь у науковому діалозі в глобальному академічному середовищі, що ведеться насамперед у письмовій формі з використанням різноманітних наукових та академічних жанрів спілкування. Тому навчання майбутніх фахівців, у тому числі науковців у різних галузях знань, академічному письмовому спілкуванню рідною та іноземною мовами стала одним із найважливіших завдань вітчизняної вищої освіти [4].

Застосування міждисциплінарного підходу, залучення студентів до командної роботи дає позитивні результати та сприяє формуванню сучасного спеціаліста з розвиненими комунікативними здібностями.

Використання інтерактивних інструментів у навчальному процесі дає змогу розвивати різноманітні вміння та навички майбутніх спеціалістів, а саме: володіння педагогічними та спеціальними термінами, вміннями, що сприяють розвитку академічної культури та етики, академічне письмо, робота з текстами різних типів і стилів, розвиток мовної культури, написання резюме, супровідних листів, конспектів, рефератів, інших документів, що мають відношення до реалізації академічної мобільності та успішної участі у професійній та навчальній діяльності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема впровадження дистанційного навчання в сучасне освітнє середовище є актуальною та перспективною. На це звертали увагу Ковальчук В., Вороникова І. [3].

У моводидактичному контексті проблеми

висувається думка вчених Дика Н., Глазова О. [2]. Проблеми використання інформаційних технологій у мовознавстві досліджували такі українські вчені: Нагрибельна І., Сугейко Л., Мельничук Ю. [6] та ін. Перед освітянами постає завдання знайти такі форми навчання, методи та навчальні методики, які інтенсифікують процес навчання та підвищують його ефективність. Сучасний рівень розвитку методики вивчення мови, у тому числі й української, характеризується використанням різноманітних мультимедійних комп'ютерних програм для навчання та контролю, а також дистанційних курсів навчання, спрямованих на інтенсифікацію навчального процесу. Напрямок комп'ютерна лінгводидактика є піднапрямом дидактики, що вивчає теорію та практику використання комп'ютерних та мережових технологій у процесі навчання мови. Сучасні навчальні матеріали доповнюються новими, що дають змогу автоматизувати контроль знань, дистанційне навчання [6].

Ефективність оволодіння мовою значною мірою залежить від правильного розуміння викладачем методів навчання, їх характеристик та класифікаційних структур. Класифікація вище зазначених методів дає цілісне уявлення про спектр методів і має не тільки теоретичне, а й безпосереднє практичне значення.

Огляд педагогічної та методичної літератури показує, що методи навчання в дидактиці та методиці по-різному визначаються та класифікуються.

Дика Н. та Глазова О. методами вивчення мови називають способи роботи вчителя та учнів, за допомогою яких вирішуються завдання навчального процесу [2].

Нагрибельна І., Сугейко Л. та Мельничук Ю. відзначають, що методи навчання мови – взаємозалежні методи роботи вчителя та студентів з вибраним для вивчення мовним матеріалом [6].

Дика Н. та Глазова О. стверджують, що методи навчання мови об'єднують діяльність вчителя та учнів, спрямовану на набуття мовних знань, умінь і навичок, а також організацію пізнавальної діяльності здобувачів освіти [2].

Відомі класифікації методів навчання мови за джерелами знань, рівнем пізнавальної активності учнів, способом взаємодії вчителя та учнів на уроці.

Теми, пов'язані з академічним письмом, надзвичайно популярні в усьому світі, зокрема, заслуговують на увагу публікації І. Серебрянської [7], А. Вихрущ [1], М. Козолуп, Р. Комар [4] та інших науковців. На відміну від вітчизняної педагогічної науки, з огляду на новизну навчальних дисциплін, питання вивчення основ наукового письма мало вивчається в навчальних програмах. Можна знайти поодинокі роботи, присвячені, наприклад, формуванню навичок іншомовного академічного письма з окремих дисциплін, теоретико-методичні

основи навчання академічного письма у вищих навчальних закладах [4].

Російський мовознавець І. Серебрянська розглядає інтралінгвістичні рівні розуміння наукового тексту (звертає увагу читача на одиниці мовної системи – лексичні, морфологічні, синтаксичні); перехідні від інтралінгвістичних до екстралінгвістичних (відбувається сприйняття хоча б основних властивостей тексту, що співвідноситься з предметом думки); екстралінгвістичні (враховується специфіка типового змісту як наукового знання) [7].

Виділення раніше невіршених частин загальної проблеми. Вивчення наукових праць з даної тематики довело, що застосування інтерактивних методів навчання у працях вітчизняних та зарубіжних вчених досліджено досить повно, тоді як використання цих видів методів для організації навчального процесу при вивченні української мови потребує додаткової систематизації.

Численні дослідження, що вивчають особливості академічного письма, зробили вагомий внесок у теорію та методологію навчання письмової академічної комунікації в Україні, але реалії сьогодення, зокрема швидкі процеси інтеграції України у світове наукове та академічне співтовариство, потребують вдосконалення та модернізації комунікативних методів навчання.

Мета статті. Метою статті є дослідити основні особливості використання інтерактивних методів у навчанні української мови та виявити основні особливості процесу успішного оволодіння навичками академічного письма під час дистанційного навчання.

Виклад основного матеріалу. Розглядаючи систему методів дистанційної освіти, передусім варто відзначити, що існує два способи дистанційного навчання:

- синхронний (всі учасники навчального процесу перебувають у веб-середовищі одночасно);
- асинхронний (навчальний процес здійснюється за графіком, зручним для викладачів та учнів).

Популярними інструментами вивчення програмного матеріалу за умов дистанційного навчання є (табл. 1).

При використанні ігрових технологій доцільно використовувати завдання, розроблені за допомогою інтерактивної платформи для створення різноманітних програмних модулів:

- 3D-моделі;
- фабрики кросвордів, головоломок;
- цифрові інструменти для створення інтерактивного контенту;
- сервіси для створення хмари;
- сервіси для створення смарт-карт;
- онлайн-дошки для взаємодії учасників навчального процесу, на яких можна розмістити підготовлені матеріали (тексти, зображення, відео, аудіо), робити нотатки, друкуючи текст або створюючи зображення [9].

За допомогою інтерактивних технологій здобувачі освіти можуть:

- аналізувати навчальну інформацію, творчо підходити до вивчення матеріалу, щоб навчання стало доступнішим;
- навчитись формулювати власну думку, правильно її висловлювати, обґрунтовувати власну позицію, сперечатися та дискутувати;
- навчитись слухати іншу людину, поважати альтернативні думки;
- моделювати різні соціальні ситуації, збагачувати свій соціальний досвід, залучатися до різних життєвих ситуацій, моделювати їх;
- навчитись будувати конструктивні стосунки в групі, уникати конфліктів, вирішувати їх, шукати компроміси, шукати діалогу та консенсусу;
- формувати навички проектної діяльності, самостійної роботи, виконання творчих робіт [8].

Дослідження Національного навчального центру (США, Меріленд) 1980-х років показують, що інтерактивні навчальні інструменти можуть різко підвищити швидкість навчання, оскільки впливають не лише на свідомість учня, а й на його почуття та волю [8].

Таблиця 1

Інтерактивні інструменти окремих видів діяльності за умов дистанційного навчання

Вид навчальної діяльності за умов дистанційного навчання	Інтерактивні інструменти дистанційного навчання
Розміщення карток для занять із заданої теми для самостійної роботи здобувачів освіти на сайті навчального закладу	Робота на платформі Microsoft Teams, Classroom тощо
Організація щоденного навчального спілкування зі здобувачами освіти	GoogleMeet, Zoom, Skype, Viber тощо
Публікування в мережі Інтернет мультимедійних матеріалів (презентації, відеоролики тощо), які допоможуть здобувачам освіти у засвоєнні предмета, поданого вчителем	Classroom, Moodle, Google Drive
Надання студентам перелік Інтернет-ресурсів, які допоможуть їм оволодіти програмним матеріалом	Відеоуроки з програми української мови на каналі YouTube є

Джерело: складено автором за даними [9].

Спеціальними методами дистанційного навчання, що можуть бути використані при навчанні мови, є: практичні, проблемні, пошукові, словесні, наочні, дедуктивні, індуктивні. За допомогою різних методів відбувається формування інтелектуальної, творчої, духовно та з мовної точки зору багатой, комунікативно компетентної особистості (рис. 1.).

Розглядаючи особливості дистанційного вивчення академічного письма, виділяють три підгрупи навичок, необхідних для успішного оволодіння ним:

– академічна грамотність (читання, говоріння та письмо, враховуючи мету висловлювання; висловлювання думки за допомогою інструментів обговорення та дослідження);

– інформаційна компетентність (виявлення інформаційних потреб та пошук інформаційних джерел; їх оцінка та опрацювання),

– міжкультурна компетентність (знання різних культур, у тому числі традицій та цінностей) [8].

Для стимулювання роботи студентів як активних учасників навчального процесу при вивченні академічного письмового мовлення, варто використовувати Power Point, за допомогою якого

студенти створюють презентації за результатами своїх досліджень. Ця ефективна форма подання даних допомагає узагальнити, обробити, повторити та систематизувати інформацію.

Вчені та викладачі-практики визнали, що засвоєння знань, умінь, розвиток особистісних якостей, набуття певних компетенцій здобувача освіти є найбільш ефективним за використання інтерактивних форм та методів.

Використання інформаційних технологій у викладанні української мови може бути реалізована кількома способами, метою яких є:

- диверсифікація форм подання інформації;
- урізноманітнення видів навчальних завдань;
- створення вищого навчального середовища, що дозволяє «занурювати» учня в уявний світ у конкретні соціальні ситуації;
- постійне застосування прийомів гри;
- забезпечення негайного зворотного зв'язку, можливості для роздумів;
- можливість відтворення фрагмента навчальної діяльності (рис. 1.).

Починаючи з першого класу, вчитель систематично розвиває на основі найпростіших творів уміння учнів приділяти активну увагу навчальному

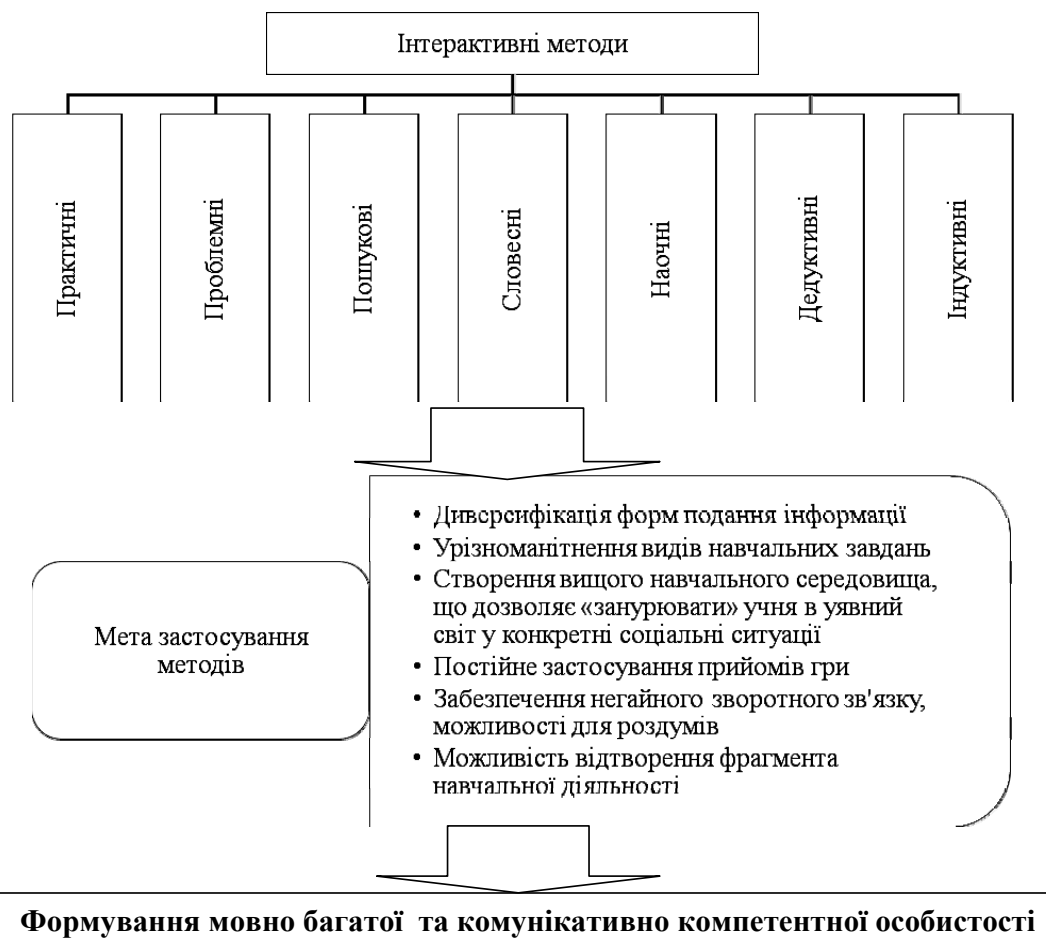

Рис. 1. Модель використання інтерактивних методів на заняттях з української мови.

Джерело: складено автором на основі [2; 3].

процесу, вміння стежити за розвитком структури твору. Діти отримують уявлення про те, як автор розповідає про навколишню дійсність, і поступово переконуються, що твір може викликати найрізноманітніші емоції, у них з'являються улюблені твори.

Розвитку творчого потенціалу учнів середніх і старших класів сприяє використання у викладанні української мови дидактичних мультимедійних матеріалів електронних підручників і посібників, а також мультимедійних комп'ютерних презентацій.

Досвід використання комп'ютерної презентації при вивченні мови показав, що такий спосіб подання інформації сприяє розвитку творчого мислення учнів, зокрема:

- посиленню впливу на аудиторію, оскільки значна кількість інформації сприймається одночасно зоровими і слуховими рецепторами;
- полегшенню розуміння та сприйняття поданого матеріалу;
- запам'ятовування навчального матеріалу протягом тривалого періоду часу;
- підвищити ймовірність робити правильні висновки, судження та узагальнення;
- скорочення часу на вирішення поставлених завдань.

Комп'ютер дозволяє використовувати інформацію з Інтернету, ілюструвати сторінки з даними, надавати їм естетичної форми та використовувати ефекти анімації. Досвід педагогів-практиків, що застосовували інтерактивні методи при навченні мови, показав, що від використання даних інструментів спостерігається надзвичайна користь, адже зростає інтерес до предмета, учні самі стають творцями, ініціаторами нових ідей, розвивають свої інтелектуальні здібності [4].

Висновки. Отже, діяльність викладача на заняттях з української мови та академічного письма має бути спрямована на створення атмосфери доброзичливості та розуміння, надавати впевненість здобувачу освіти у його власних силах, налаштовувати на успіх, стимулювати його до демонстрування творчих навичок.

Розглядаючи теоретичні основи навчання академічного письма в передових системах вищої освіти, можна констатувати, що базою академічної комунікаційної підготовки студентів є теорія конструктивізму, у світлі якої мова виконує дві важливі функції: соціальну та виховну, оскільки це є один із основних засобів поширення інформації та знань.

Розвиваючи творчу особистість завдяки інтерактивним технологіям навчання, здобувачі освіти покращують результати навчання, здобувають

соціальні навички, реалізують позитивне ставлення до ефективної співпраці для вирішення складних проблем, набувають і усвідомлюють уміння їх розв'язувати, при цьому виховується підвищена самооцінка, впевненість у собі, студенти не бояться брати відповідальність за рішення, вчаться бачити альтернативи, часто виступають в ролі організаторів різних заходів, краще ставляться до освіти.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Вихрущ А. Академічне письмо: структура і завдання. *Медична освіта*. 2021. № 1. С. 112–113 URL: https://ojs.tdmu.edu.ua/index.php/med_osvita/article/view/11979 (дата звернення: 04.02.2022).
2. Дика Н., Глазова О. Дистанційне навчання української мови: особливості, переваги та перспективи. *Освітологічний дискурс*, 2021, № 2 (33). С. 207–208. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/osdys_2021_2_16 (дата звернення: 04.02.2022).
3. Ковальчук В., Воротникова І. Моделі використання елементів дистанційного навчання в школі. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2017. Том 60, № 4. С. 58–74. DOI: 10.33407/itlt.v60i4.1763 URL: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/1763/1225> (дата звернення: 04.02.2022).
4. Козолуп М., Комар Р. Навчання академічного письма у вищій школі: теоретико-методологічні засади. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Том 2, № 29 (2020). С. 220–225, doi: <https://doi.org/10.24919/2308-4863.2/29.209471> URL: http://www.apfn-journal.in.ua/archive/29_2020/part_2/34.pdf (дата звернення: 04.02.2022).
5. Лотоцька А., Пасічник О. Організація дистанційного навчання в школі : методичні рекомендації. URL: <https://cutt.ly/ghFkic>
6. Нагрибельна І., Сугейко Л., Мельничук Ю. Упровадження дистанційного курсу з методики навчання української мови на основі системи Moodle. *Інформаційні технології і засоби навчання*, 2020. Том 77, №3. DOI:10.33407/itlt.v77i3.2759 URL: https://www.researchgate.net/publication/342584629_UPROVAZHENNA_DISTANCIJNOGO_KURSU_Z_METODIKI_NAVCANNA_UKRAINSKOI_MOVINA_OSNOVI_SISTEMI_MOODLE (дата звернення: 04.02.2022).
7. Серебрянська, І. Основи академічного письма в закладах вищої освіти: міждисциплінарне спрямування. *Освітологічний дискурс*. 2021. Вип. 1. С. 87–100, URL: <https://od.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/753> (дата звернення: 04.02.2022)
8. Статівка, О., Дягілева, Л.. (2021). Дистанційне навчання: актуальні проблеми та тенденції розвитку. *Polish science journal*. Warsaw : Sp. z o. o. «iScience». ISSUE 5(38). Part 3. P. 141–145.
9. Удовиченко І. Дистанційний формат взаємодії суб'єктів освітньої діяльності : методичні рекомендації. Суми : НВВ КЗ СОІППО, 2021. 198 с. URL: <http://soippo.edu.ua/images.pdf> (дата звернення: 04.02.2022).

ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ ЯК ІНСТРУМЕНТ КОМПЕТЕНТІСНО-ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ У ВНЗ

GAME TECHNOLOGIES AS A COMPETENCE ORIENTED TOOL IN FOREIGN LANGUAGE STUDYING IN HIGHER EDUCATION

Стаття присвячена одній з актуальних проблем застосування ігрових технологій у процесі вивчення іноземної мови у вищих навчальних закладах. Наводяться основні класифікації яким приділяється основна увага при вивченні того чи іншого матеріалу лексичного характеру. Освітні технології, що застосовуються у навчальному процесі на різних етапах навчання, відрізняються креативністю, імпровізацією, автентичним спілкуванням на вивчається мовою та створюють сприятливі умови для інноваційної та творчої діяльності учнів. Опанування лексичного матеріалу являється важливою складовою при вивченні іноземної мови та дає змогу покращити ефективність навчального процесу, сприяє формуванню компетентного фахівця. А саме, інтерактивна технологія, як інструмент компетентісно-орієнтованого навчання, не лише активізує діяльність учнів і виявляє пізнавальний інтерес, але і тренує пам'ять; допомагає виробити мовні вміння та навички; стимулює розмову діяльність, творчий потенціал; розвиває увагу та пізнавальний інтерес до предмета; командно вирішувати поставлені завдання, складні проблеми на основі аналізу обставин та відповідної інформації; зважувати альтернативні думки, приймати продумані рішення, брати участь у дискусіях, рефлексувати. У студентів формуються суттєві професійні якості: самостійність, креативність, толерантність, ініціативність та відповідальність.

Також дана форма навчання дозволяє студентам використовувати всі рівні засвоєння знань, активізуючи творчо-пошукову діяльність, що сприяє інтенсивному формуванню та розвитку ключових компетентностей особистості. Широке застосування інтерактивних технологій здатне значно підвищити якість професійної підготовки студентів.

У статті обґрунтовуються умови, що дозволяють максимально ефективно використовувати інтерактивну технологію в навчальному процесі на заняттях, а також наводяться приклади ігор на різних етапах роботи зі студентами.

Ключові слова: словесні ігри, ігрові технології, мовні ігри, лексичні ігри, класифікація, ефективність засвоєння, навчання студентів низки компетенції.

The article is devoted to one of the current problems of application of game technologies in the process of learning a foreign language in higher educational institutions. Educational technologies used in the educational process at different stages of learning are characterized by creativity, improvisation, authentic communication in the language being studied and create favorable conditions for innovative and creative activities of students. Mastering lexical material is an important component in learning a foreign language and allows you to improve the efficiency of the educational process, promotes the formation of a competent specialist. Namely, interactive technology, as a tool of competence-oriented learning, not only activates the activities of students and shows cognitive interest, but also trains memory; helps to develop language skills; stimulates mental activity, creativity; develops attention and cognitive interest in the subject; command to solve tasks, complex problems based on the analysis of circumstances and relevant information; to weigh alternative opinions, to make well-thought-out decisions, to take part in discussions, to reflect. Students develop significant professional qualities: independence, creativity, tolerance, initiative and responsibility.

Also this form of education allows students to use all levels of knowledge acquisition, activating creative and exploratory activities, which contributes to the intensive formation and development of key competencies of the individual. Widespread use of interactive technologies can significantly improve the quality of professional training of students.

The article substantiates the conditions that allow the most effective use of interactive technology in the learning process in the classroom, as well as examples of games at different stages of work with students

Key words: word games, game technologies, language games, lexical games, classification, efficiency of mastering, teaching students a number of competencies.

УДК 378.147:81'243:004.9

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/44/2.9>

Чернищук Ю.І.,

викладач, асистент кафедри романогоерманської та славистичної філології Білоцерківського національного аграрного університету

Постановка проблеми у вивчення іноземних мов у наш час стає дедалі актуальним у зв'язку з розширенням міжнародної комунікації, зростанням економічних зв'язків між країнами, отже, обумовлюється необхідністю у фахівцях зі знаннями іноземної мови.

Останнім часом відбулися помітні зміни у методиці навчання іноземної мови освіти. Насамперед змінилася загальна стратегія комунікативної спрямованості, розуміння практичної мети навчання.

Головною метою стало оволодіння мовою як явищем соціальним, службовцем засобом спілкування в усній формі (аудіювання та говоріння), а так само і письмовій формі (читання та листування).

Зокрема, випускники повинні бути спроможливі до комунікації в усній та письмовій формі іноземною мовою та вирішувати завдання міжособистісної та міжкультурної взаємодії. Студенти повинні мати певні знання та вміння (використовувати формули мовлення спілкування, формулювання своєї точки зору тощо), а також вміти співвідносити мовні засоби з конкретними ситуаціями міжкультурного мовного спілкування. Лексична гра, введена в навчальний процес на уроках з іноземної мови, у ролі одного з прийомів навчання, має бути нескладною та жвавою, цікавою, сприяти накопиченню нового мовного матеріалу та закріпленню раніше отриманих знань. Ігрова діяльність

набагато полегшує навчальний процес, а також правильно та грамотно розроблена гра є частиною вчення. Лексичні ігри зосереджують увагу учнів тільки на лексичному матеріалі і мають на меті допомогти їм у придбанні та розширенні словникового запасу, проілюструвати та відпрацювати вживання слів у ситуаціях реального спілкування.

Ігрові технології можна використовувати на будь-яких етапах уроку: на початку – для створення комфортної атмосфери і повторення раніше пройденого лексичного матеріалу, який буде використовуватися учнями надалі, в середині або наприкінці заняття – для зняття напруги втомлених учнів, наприкінці заняття, коли залишається кілька хвилин до дзвінка і немає сенсу і часу починати якусь складнішу серйозну вправу.

Насамперед педагогічні можливості будь-якої гри у тому, щоб викликати в учнів інтерес, стимулювати учнів на розумову і мовленнєву активність, спрямовану закріплення нового лексичного матеріалу, створити атмосферу згуртованості, але й суперництва під час виконання тієї чи іншої вправи. Однією з головних проблем навчання для студентів є труднощі при запам'ятовуванні нових слів. Подолати цю проблему допомагають мовні ігри. Ці ігри дозволяють в ігровій формі розширити словниковий запас студента, позбавивши його «зазубрювання». Робота над іноземними словами має вирішувати такі завдання:

- сприяти розвитку мовної та мовленнєвої компетенції;
- сприяти більш швидкому та міцному засвоєнню матеріалу;
- створювати багатий та активний словниковий запас;
- виключаючи забування тяжко запам'ятовуваних слів;
- мотивувати учнів при вивченні предмета.

Передача думки є основною метою спілкування, а це може стати неможливим, якщо співрозмовники не знають слова або використовують слова в неправильному значенні. На заняттях іноземних мов не може існувати повноцінне спілкування, якщо учні не здатні використовувати лексичний матеріал правильно або не володіють ним. Лексичні ігри допомагають згуртувати групу, перетворити вивчення мови на захоплююче і приносить задоволення від заняття. Така робота вимагає використання раціональних та ефективних підходів та технологій. У сучасній науці гра розглядається як метод, який може з ефективністю використовуватись як інструмент компетентнісно-орієнтованого навчання як для учнів так і для абітурієнтів. Доречно буде навести класифікації ігор які дозволяють зорієнтуватися на понятті які саме ігрові технології можуть сприяти розвитку певних мовних навиків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з використанням лексичних ігор на заняттях

з англійської мови є важливим компонентом уроку. Дослідження показує, що ігрові технології сприяють виконанню важливих методичних завдань. Створюють психологічну готовність студентів до мовного спілкування. Забезпечують природну необхідність багаторазового повторення ними мовного матеріалу. Тренують учнів у виборі необхідного мовного випадку, що є підготовкою до ситуативної спонтанності мови взагалі. Гра є засобом викладання, який дозволяє зробити навчальний процес цікавим та цікавим, активізує розумову діяльність учнів. Гра допомагає створити на уроці довіру та невимушену атмосферу, сприяє підтримці інтересу дитини до предмета. Ігри допомагають дітям ставати творчими особистостями, вчать ставитися до будь-якої справи з творчістю та з інтересом.

Якщо говорити про навчання іноземних мов та іншомовному спілкуванню за допомогою ігор, слід звернутися до класифікації ігор, розробленої Т.М. Михайленко [5]. У цій класифікації гри поділяються на 5 груп, усередині яких можуть виділятися підгрупи.

Перша група – *мовні ігри*. Вони призначені для формування лексичних, граматичних та вимовних навичок та тренування використання мовних явищ на підготовчому, передкомунікативному етапі оволодіння іноземною мовою.

Спираючись на досліді М. Ф. Строніна який виділяє такі види ігор:

1. Лексичні.
2. Граматичні.
3. Фонетичні.
4. Орфографічні.
5. Творчі [7].

Перші чотири види можуть бути віднесені до так званих мовних аспектів, завдяки яким є формування відповідних навичок. Творчі ігри носять комплексний характер, мають на увазі творче застосування та засвоєних знань і навичок в ігровій ситуації. Але все ж таки, друга група – *ігрові вправи* для роботи з лексичним та граматичним матеріалом. Вона призначена для управління навчально-пізнавальною діяльністю учнів та формування у них граматичних та лексичних навичок, а також організація інтенсивної самостійної роботи на навчальних заняттях з метою оволодіння правилами вживання конкретних мовних одиниць. Ігровий аспект у різних вправах виражений неоднаково. Йде від повного використання ігрової діяльності учнів, до суто дидактичних ігор. Третя група ігор – *психотехнічні ігри* сприяє навчанню навичок та вмінь лексико-граматичного оформлення мовленнєвих висловлювань. Основними функціями таких ігор є:

- створення в учнів внутрішньої наочності, яка потрібна на представлення на навчальному занятті певної ситуації;
- реалізація дидактичної основи у формі навчальної задачі для синхронізації розумових та фізичних дій із мовою іноземною мовою;

– інтенсивне тренування, вживання лексичного та граматичного матеріалу.

Четверта група – *монологічні ігри* при навчанні іншомовного спілкування. Вони дозволяють організувати цілеспрямовану мовну практику учнів іноземною мовою, тренування та активізацію в її рамках навичок та умінь монологічного та діалогічного мовлення, різних типів взаємодії партнерів зі спілкування, формування та формулювання різноманітних функціональних типів висловлювань (описи, повідомлення інформації, докази тощо). Метою цих ігор є мовленнєве тренування іноземною мовою. Вчитель позначає для учнів ігрову мету, яка дозволяє їм налаштуватися виконання різних дій, а іншомовна мова стає засобом їх виконання, створюючи основу для практики іншомовної мовної діяльності учнів.

П'ята група ігор – *ділові ігри*. Навчальна ділова гра це практичне заняття, яке моделює різні аспекти діяльності учнів та забезпечує їм умови комплексного використання наявних у них знань предмета професійної діяльності, вдосконалення їх іншомовної мови, а також повніше оволодіння іноземною мовою як засобом професійного спілкування та предметом вивчення.

Є.В. Душина говорить про лінгвістичні ігри і ділить їх на не комунікативні, перед комунікативні та комунікативні, залежно від формованих компетенцій [3]. Вочевидь, що у всіх класифікаціях йдеться про ігри в яких йде засвоєння матеріалу (нових лексичних одиниць, граматичних конструкцій), відпрацювання окремих мовних навиків (фонетичний та граматичний) та про ігри, спрямовані на перевірку вивченого матеріалу та відпрацьованих навичок у нестандартні ситуації. При цьому важливо враховувати принцип дидактичної послідовності: спочатку виконуються завдання за поданим зразком, а потім на творче, на засвоєння вивченого матеріалу.

Мета статті полягає в тому, щоб виявити, теоретично обґрунтувати та апробувати на практиці ефективні ігри як формування лексичних навичок досягнуто. Висвітлено вивчені теоретичні аспекти проблеми дослідження, дано поняття ігор, розглянуто класифікація та його роль при вивченні іноземної мови. Також були вивчені особливості лексики та більш докладно розглянуті лексичні ігри.

Для ігор, про які йдеться у статті, ми пропонуємо назву «словесні ігри» – всі вони пов'язані зі словом, його правописом, значенням, сполучністю з іншими словами (в термінології М.Ф. Строніна можуть бути віднесені як лексичні так і орфографічні ігри) [7]. Словесні ігри дозволяють учням:

- розширювати словниковий запас, знайомлячись з новими лексичними одиницями;
- міцніше засвоювати вже знайомі лексичні одиниці;
- відпрацьовувати правопис слів;

- активізувати мовленнєву діяльність;
- знайомитися зі сполучністю лексичних одиниць, стійкими фразеологізмами.

До словесних ігор можна віднести такі:

1. Анограми.
2. Кросворди.
3. Пошук слів серед літерного хаосу (Wordsearch).
4. «Шибениця» (Hangman).
5. «Балда» (словесна гра, в якій необхідно скласти слова за допомогою літер, які певним чином додаються на квадратне ігрове поле).
6. «Слова» (складання коротших слів з одного довгого).
7. «Unscramble» (складання слова з наявного набору букв).
8. Wordchain (складання списку слів шляхом заміни однієї літери в кожному наступному слові, можливо з опорою на визначення).
9. Конструктор (складання слів з морфем, представлених на окремих картках).
10. «Одна буква – багато слів» (учні називають відомі їм) слова на певну літеру алфавіту).
11. «Остання літера» (назвати слово, що починається з останньої літери попереднього слова; варто зазначити, що в англійській мові, з урахуванням не вимовного –e, яке вимовляється на кінці слова, може бути запропоновано назвати слово, літера якої стоїть перед літерою – e, наприклад, apple – peach).
12. «Зниклі літери» (вгадати слово лише з головних/поголовних звуків).
13. Hot Chair (вгадати слово за його визначенням, тобто це може бути як синонім, антонім і т. д.) та інші.

Деякі з ігор припускають групову роботу, командне змагання (наприклад, Hot Chair, Конструктор та інші), деякі - роботу в парах; такі ігри як «Шибениця», «Анаграми», «Wordchain» доречно проводити попередньо представляючи матеріал на дошці.

Як показало опитування студентів 1 курсу різних факультетів та спеціальностей, більшості учнів подобається такий метод навчання; 100 % студентів розгадували кросворди в процесі навчання англійської мови, з анаграмами, «Wordchain» знайоме набагато менша кількість студентів. Загалом учні вважають, використання ігор на заняттях англійської мови цікавим, ефективним методом, що дозволяє краще запам'ятовувати матеріал. Організуючи гру на заняттях з іноземної мови у вищих навчальних закладах, викладачеві слід враховувати методичні принципи, а також принципи педагогіки навчання дорослих (адже студентська аудиторія часто претендує на «дорослість», і при цьому однаково охоче відгукується на прийоми та методи нестандартного навчання). Студентам необхідно знати, навіщо вони вчать той

чи інший матеріал. Тому викладач має бути готовим пояснити, як гра допоможе у вивченні даного матеріалу на заняттях з іноземної мови:

– розглядати процес навчання як вирішення проблем, вони вчать у тому числі на своєму досвіді, «на практиці», та використання словесних ігор може уявити для цього більш широкі можливості, ніж просте виконання вправ з підручника;

– гра повинна бути добре продумана, мати чіткі правила та не складні умови, що контролюватиметься викладачем;

– гра повинна проводитися в доброзичливій атмосфері, надавши студенту можливості самовираження, саморозвитку;

– гра повинна містити елемент змагання (при первинній умові рівності учасників/команд), що може активізувати розумову діяльність студентів, заохочувати їх приймати активну участь.

Наведемо приклади використання різних ігор на різних етапах організації занять з іноземних мов. На етапі warm-up, коли завданням викладача є актуалізація наявних у студентів знань, знань з певної теми чи то спонукати до роботи, можна запропонувати студентам пограти у «Зниклі літери», «Unscramble», «Конструктор». При цьому слово має бути вже знайоме для більшості студентів для закріплення вивченого лексичного матеріалу. Наприклад, слово «adventure holidays» у грі «Зниклі букви» може бути представлено на дошці як «. d v n t r.» у рамках обговорення загальної теми «adventure holidays», або повторення та засвоєння лексичного матеріалу по темі.

Потрібно заохочувати студентів висловлювати ідеї, свої бажання та думки іноземною мовою, таким чином вони залучаються до комунікації, відпрацьовують навички побудови речень, певні мовні формули. На цьому етапі можна пограти і в «шибеницю»; зазвичай студенти активно думають, пропонують варіанти, не бажаючи, щоб гра закінчилася програшем.

Деякі ігри можна використовувати для презентації, загострюючи увагу на їхньому правописі. Викладачеві можна порадити делегувати частину роботи студентам – наприклад, вибору лексичних одиниць у гру в межах теми чи обраного матеріалу.

Таким чином, вони відчувають себе залученими, відповідальними за правильність презентації матеріалу та за успіх гри. І в такому разі

використання гри на занятті з іноземної мови насправді стає ефективним прийомом.

Висновок. У процесі роботи над темою дослідження було зроблено висновок про те, що навчання іноземної мови неможливе без знання лексичних одиниць, лексика – це основа, яка стає передумовою до вивчення, розвитку та формування граматичних, фонетичних умінь та навичок, а також комунікативної компетенції, а краще засвоєння лексичних одиниць відбувається з-за допомогою ігрових технологій.

Сучасна наука показала, що засвоєння слова відбувається у процесі формування умінь та навичок користування словом. З цього випливає, що велику роль у засвоєнні слова відіграють лексичні ігри, в які включені завдання та вправи щодо використання лексичних одиниць. Ігри можна широко використовувати на уроках іноземних мов, як в аудиторній так і у позакласній роботі з предмета та також у самостійній домашній роботі.

Все сказане вище дозволяє сформулювати загальний висновок у тому, що лексична гра є ефективним засобом розвитку лексичного досвіду як на початковому етапі засвоєння лексичних одиниць так і при закріпленні раніше вивченого матеріалу. І цей метод навчання завжди буде актуальним та ефективним в будь-якому аспекті навчання.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Ворожейкіна О.М. 100 цікавих ідей для проведення уроку. Харків, 2011. 255 с.
2. Душина Е. В. Лингвистические игры на уроках русского и иностранного языка в аспекте формирования коммуникативной компетентности учащихся. Екатеринбург, 2014. 58 с.
3. Леонтьев А.Н. Общая методика обучения иностранным языкам : хрестоматия, 2011. 360 с.
4. Лукьянова М.И. Социальная компетентность как компонент управленческой культуры руководителя. Кострома, 2001. 242 с.
5. Михайленко Т. М. Ігрові технології як вид педагогічних технологій. Челябінськ, 2011. 146 с.
6. Соловова Е.Н. Методика обучения иностранным языкам. Базовый курс. М. : Просвещение, 2005. С. 55–57.
7. Стронин М.Ф. Обучающие игры на уроке английского языка. Просвещение, 1984. 112 с.
8. Щукин А.Н. Современные интенсивные методы и техники обучения иностранным языкам : учеб. пособие. Филоматис, 2008. 188 с.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ LEGO-ТЕХНОЛОГІЇ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ЕЛЕМЕНТАРНИХ МАТЕМАТИЧНИХ УЯВЛЕНЬ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

PECULIARITIES OF USING LEGO TECHNOLOGY IN THE PROCESS OF FORMATION OF ELEMENTARY MATHEMATICAL REPRESENTATIONS IN PRESCHOOL CHILDREN

У статті доведено важливість, доцільність та можливість використання LEGO-технології в освітньому процесі закладу дошкільної освіти та, зокрема, у процесі формування елементарних математичних уявлень дошкільників. Зокрема, базуючись на критерії, що для дітей дошкільного віку ефективними засобами навчання є такі, що здатні впливати на різні органи чуття дитини, описано властивості елементів LEGO-конструктора та особливості ефективної роботи з ним. Охарактеризовано LEGO-технологію як STEAM-технологію завдяки її можливостям розвивального впливу на дитину.

Наголошено, що під час занять з LEGO-конструктором легко поєднуються гра, експериментування й засвоєння нових знань. Завдяки такому поєднанню діти пізнають нові ідеї, роблять «відкриття», розвивають важливі навички. Звернуто увагу на значенні використання дослідницького підходу у навчанні дошкільників, що передбачає практичне застосування знань. Зроблено висновок, що завдяки цьому діти заглиблюються у зміст математичних знань, краще усвідомлюють й запам'ятовують необхідне, розвивають основні вміння, що будуть необхідними їм у майбутньому.

У статті розглянуто методичні аспекти використання LEGO-технології у процесі формування елементарних математичних уявлень у дітей дошкільного віку. Наведено основні теми й види вправ, під час яких доцільно використовувати LEGO-конструктори. Особливу увагу звернуто на такі змістові лінії, як: лічба та кількість; просторові уявлення й геометричні форми; розв'язування арифметичних задач. Описано можливість використання LEGO-технології у проєктній діяльності та виховній роботі дітей дошкільного віку.

Виділено й охарактеризовано основні функції використання LEGO-технології у процесі формування елементарних математичних уявлень дошкільників, зокрема, це: дидактична, виконавча, розвивальна, виховна, діагностична, емоційна, соціальна й креативна. Завдяки проведеному педагогічному експерименту у Голобутівському дошкільному навчальному закладі виділено ряд педагогічних умов ефективного використання конструкторів LEGO на заняттях з математики. Зроблено висновок про позитивний вплив використання LEGO-технології на формування елементарних математичних уявлень дітей дошкільного віку.

Ключові слова: LEGO-технологія, гра, діяльність, навчання, елементарні математичні уявлення, діти дошкільного віку.

The article proves the importance, expediency, and possibility of using LEGO technology in the preschool educational process and, in particular, in the process of forming elementary mathematical concepts of preschoolers. The properties of the LEGO constructor's elements and features of its practical use are described in the article. This description is based on the concept that only learning tools affecting the child's various senses are effective for preschoolers. LEGO technology is characterized as STEAM technology due to its potential developmental impact on children.

The emphasis is placed on ease of combining a game, an experiment, and assimilation of new knowledge during classes with LEGO constructor. Thanks to this combination, children learn new ideas, make 'discoveries', and develop essential skills. Attention is paid to the importance of using a research approach in teaching preschoolers, which involves the practical application of knowledge. Thanks to this, children delve into the content of mathematical knowledge, understand and memorize the necessary information better, and develop fundamental skills required in the future.

The methodical aspects of using LEGO technology in the process of forming elementary mathematical concepts in preschool children are considered in the article. The main topics and types of exercises during which it is advisable to use LEGO constructors are given. Particular attention is paid to such content lines as counting and quantity, spatial representations and geometric shapes, solving arithmetic tasks. The possibility of using LEGO technology in preschool children's project activities and educational work is described.

The main functions of LEGO-technology use in the process of formation of elementary mathematical ideas of preschoolers are highlighted and characterized, in particular: didactic, executive, developmental, educational, diagnostic, emotional, social, and creative.

Several pedagogical conditions of LEGO constructors' effective use in mathematics classes are allocated thanks to the conducted pedagogical experiment in Holobutov preschool educational institution. The conclusion is made about the positive influence of LEGO technology use on the formation of elementary mathematical representations of preschool children.

Key words: LEGO technology, game, activity, learning, elementary mathematical concepts, preschool children.

УДК 373.2.091.33-027.22:51
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/44/2.10>

Шаран О.В.,

канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри загальної педагогіки
та дошкільної освіти Дрогобицького
державного педагогічного університету
імені Івана Франка

Шаран В.Л.,

канд. фіз.-мат. наук, доцент,
проректор з науково-педагогічної
роботи Дрогобицького державного
педагогічного університету
імені Івана Франка

Стецьків М.С.,

вихователь дітей дошкільного віку
Голобутівського дошкільного
навчального закладу
Стрийської об'єднаної територіальної
громади Львівської обл.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Сьогоднішній швидкозмінний світ вимагає від освітян пошуку і впровадження нових форм і методів навчання, завдяки яким підвищується активність навчально-пізнавальної

діяльності дітей, ефективність засвоєння нових знань, розвиваються творчі здібності, вміння злагоджено співпрацювати. «Завдання дошкільної освіти спрямовані на особистісне зростання дитини, набуття вікової зрілості в різних видах дитячої діяльності, формування базових

компетентностей, важливих для подальшого розвитку на наступних рівнях освіти, зокрема комунікації, навичок командної роботи, креативності, критичного мислення тощо», – зазначається у Концепції освіти дітей раннього та дошкільного віку [3, с. 17]. Однією з базових компетентностей, необхідних дитині у повсякденному житті та для продовження освіти, є логіко-математична компетентність. З метою забезпечення наступності між дошкільною й початковою школою та з огляду на завдання Нової української школи у процесі формування логіко-математичної компетентності дошкільників актуальним є використання діяльності: ігрової, дослідно-пошукової, проєктної та ін. Великими можливостями у цьому напрямі володіють інноваційні технології навчання, до яких відносимо, в першу чергу, LEGO-технологію.

Аналіз останніх досліджень із проблеми. Використання LEGO-технології у сучасному освітньому процесі закладу дошкільної освіти є питанням досить новим, проте вже достатньо розробленим. Дослідження сучасних авторів, таких як В. Близнюк, О. Борука, Н. Волощенко, Ю. Катющева, Ю. Коваль, Т. Лусс, О. Рома, Е. Фешина та ін. розглядають можливості використання LEGO-конструювання. Багато вихователів апробують конструктори LEGO під час своєї професійної діяльності та описують свої дослідження на сторінках періодичних видань. Зокрема, це С. Безпала, М. Губко, О. Костецька, Т. Рожок, І. Сухенко та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Попри значну кількість науково-практичних робіт, що розглядають використання LEGO-технології в освітньому процесі закладу дошкільної освіти, залишається недостатньо дослідженою проблема використання LEGO-технології у процесі формування елементарних математичних уявлень дошкільників.

Мета статті полягає у виявленні методичних особливостей використання LEGO-технології під час формування елементарних математичних уявлень у дітей дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Як стверджують науковці – класики педагогіки, «дитина мислить формами, барвами, звуками, відчуттями взагалі...» [6, с. 249]. Базуючись на цьому положенні, робимо висновок про те, що для ефективної роботи з дошкільниками потрібно використовувати такі засоби навчання, які здатні впливати на різні органи чуття дитини, поєднувати в собі можливості впливу як на емоційну, так і на логічну сфери. Ще у XVII ст. Я. Коменський зауважував, що «чим більше знання спирається на відчуття, тим воно достовірніше» [2, с. 384]. Цим критеріям відповідають елементи LEGO-конструктора. Цеглинки LEGO – це яскраві, барвисті об'ємні елементи різних розмірів та форми, які можуть

з'єднуватися між собою. Таким чином забезпечується естетичність засобу навчання, його безпечність, зручність у використанні дітьми, можливість поєднання деталей, багаторазовість, що є важливими для дитячого експериментування, розвитку моторних навичок, просторового та критичного мислення, дитячої уяви, фантазії, творчості. Головне, що ці конструктори подобаються дітям, вони залюбки їх використовують у грі, моделюванні й експериментуванні.

Завдяки своїм властивостям та їх науковому обґрунтуванню можна говорити про існування LEGO-технології. Науковець Е. Фешина на цьому, оскільки робота з конструктором LEGO відповідає критерію концептуальності, що включає філософське, соціально-педагогічне, психологічне й дидактичне обґрунтування [7].

Під LEGO-технологією розуміємо сукупність методів інтерактивного та ігрового навчання, яка спонукає здобувачів освіти до моделюючої творчодіальної діяльності в освітньому предметно-ігровому середовищі та розвиває їхнє критичне мислення (за Романенко Л.В., Воловенко Н.П.) [5, с. 430].

LEGO-технологію відносять до STEAM-технології, що охоплює природничі науки (Science), технології (Technology), технічну творчість (Engineering), мистецтво (Art) та математику (Mathematics) та вдало поєднує розвиток креативності дитини й формування її технічних знань.

В Україні в даний час діє парціальна програма «Безмежний світ гри з LEGO», що реалізує основні завдання Базового компонента дошкільної освіти та спрямована на розкриття та розвиток внутрішнього потенціалу кожної дитини, формування її цілісного світогляду та збагачення ігрового досвіду засобами конструктора LEGO [4].

З досвіду роботи стверджуємо, що за допомогою LEGO-конструктора легко втілюється у життя принцип «навчання через гру», зокрема, формування елементарних математичних уявлень дошкільників реалізується набагато ефективніше. Конструктор LEGO є дієвим ігровим засобом, що дозволяє моделювати ті математичні операції, які здійснюють діти в процесі навчально-пізнавальної діяльності. Дуже важливим є поєднання гри, в яку діти легко включаються, експериментування й засвоєння нових знань [8]. За допомогою включення у діяльність, експеримент та гру діти пізнають нові ідеї, роблять «відкриття», розвивають необхідні навички, а пізніше – виділяють властивості об'єктів, закони операцій, опановують нові знання, теорії.

Як зазначає координатор проєкту LEGO Foundation О. Рома, «коли діти навчаються через гру, вони – вмотивовані, з упевненістю намагаються вирішити складні завдання, експериментують, досліджують, ставлять запитання, творчо

мислять, створюють щось нове, а що найголовніше – не бояться помилитися, бо у гри завжди можна спробувати знову і знову» [1, с. 5].

Велике значення для розвитку дитини має використання дослідницького підходу у навчанні. У «Білій книзі» зазначається: «Коли діти розвивають здатність досліджувати навколишнє середовище, бути винахідливими щодо можливості використання матеріалів та інструментів, людей та вмінь, які вони залучають, і гнучко підходити до вирішення ситуації, вони будуть готовими до викликів у майбутньому» [9, с. 10]. Наприклад, під час звичайної гри у «Магазин» діти лічать кількість «цукерок», «морозива», «печива», кількість, що залишилася після продажу, вчаться оплачувати покупку своїми «грішми», будувати речення з числівниками. Лише завдяки практичному застосуванню знань, зокрема, й математичних, діти заглиблюються у їх зміст, краще усвідомлюють й запам'ятовують необхідне, розвивають критичне мислення, мовлення, впевненість у собі, здатність долати нові виклики. А це є основними вміннями, що допоможуть дітям стати успішними дорослими.

Розглянемо методичні аспекти використання LEGO-технології у процесі формування елементарних математичних уявлень у дітей дошкільного віку.

Як показує практика, використання цеглинок LEGO є доцільним під час проведення таких вправ:

- 1) Кількість та лічба. Використовуємо під час кількісної, порядкової лічби, прямої та зворотної.
- 2) Складання групи з окремих предметів за зразком чи за певною ознакою.
- 3) Викладання цеглинок у певному порядку на слух чи за зразком.
- 4) Групування (класифікація) предметів за певною ознакою (колір, розмір, форма).
- 5) Порівняння груп предметів за кількістю, використовуючи прийоми накладання і прикладання; зрівнювання нерівних груп предметів додаванням чи відніманням.
- 6) Порівняння предметів за величиною: високою, довжиною, шириною (цеглинка виконують роль умовних мірок).
- 7) Розкладання предметів у порядку зростання та спадання (висока вежа – вища – найвища).
- 8) Вивчення геометричних фігур: площинні – квадрат, трикутник, прямокутник, ромб; об'ємні – куб, піраміда.
- 9) Викладання з цеглинок цифри.
- 10) Склад числа з двох менших чисел; склад числа з одиниць.
- 11) Порівняння чисел в межах 10.
- 12) Арифметичні дії додавання і віднімання.
- 13) Моделювання реальних ситуацій.
- 14) Задачі на додавання і віднімання
- 15) Орієнтування у просторі: засвоєння понять «праворуч», «ліворуч», «між», «далеко», «близько» та ін.

- 16) Поняття про частини цілого.
- 17) Побудова симетричного зображення.
- 18) Створення лабіринтів з цеглинок.
- 19) Побудова логічних ланцюжків, закономірностей.
- 20) Виконання графічних диктантів.

Наприклад, лічимо цеглинка зліва направо або складаємо одну на одну у вежу. Перша цеглинка синя (одна), друга – зелена (дві), третя – жовта (три) і т. д. Забираємо цеглинка з вежі по одній, називаючи при цьому кількість цеглинок, що залишилася: п'ять, чотири, три, два, одна, нічого або нуль.

Під час вивчення арифметичних задач вихователям потрібно звертати увагу не на знаходження результату (обчислення розв'язку задачі), а на сам процес вибору арифметичної дії, важливо щось вибір дії був усвідомлений, супроводжувався поясненням, чому саме таку дію дитина обрала. Увага при цьому за допомогою маніпуляції з цеглинками LEGO звертається на шукану величину і прикидку – більшою чи меншою від заданої вона буде. Наприклад: «На клумбі росли 5 квіточок. Прилетіли «сонечка» і сіли на квіти, по одному на кожному. Двом «сонечкам» не вистачило квіток. Скільки «сонечок» прилетіло?» За допомогою цеглинок ілюструємо зміст задачі. Діти поступово викладають на стіл цеглинка-квіти, на них – цеглинка-«сонечка». Міркуємо, чого було більше, на скільки більше та як обчислити кількість «сонечок».

LEGO-конструктор можна використовувати і в проєктній роботі, організовуючи, наприклад, змагання між групами (підгрупами) дітей на кращу «Групу моєї мрії» чи «Гостя з LEGO-країни», «Фантастичного птаха», «Робота-прибульця» тощо.

Завдяки своїм широким можливостям, крім використання LEGO-технології на заняттях у закладі дошкільної освіти, її можна інтегрувати і в широкий спектр виховної роботи: проводити свята, розваги, дидактичні ігри різного спрямування, у конструктивній та творчій діяльності.

Отже, можна виділити такі основні функції використання LEGO-технології у процесі формування елементарних математичних уявлень дошкільників:

– дидактична, що полягає у використанні конструктора LEGO під час навчання лічби, орієнтування у просторі, вивчення геометричних форм, ознайомлення з задачами, розв'язування завдань тощо; формування логіко-математичної компетентності;

– виконавча: рухова активність, продуктивна діяльність, моделювання, вибір дій, що сприяють реалізації мети;

– розвивальна: розвиток пам'яті, уваги, сприйняття, уяви, дрібної моторики рук, розумових здібностей, математичного мовлення, логічного й дивергентного мислення;

– виховна: сприяє вихованню самостійності, посидючості, цілеспрямованості, поваги до праці своєї й чужої, терпіння, охайності, вміння справлятися з труднощами тощо;

– діагностична: розвиток самоконтролю, критичного оцінювання, зіставлення задуманого і реально зробленого; коригування й стимулювання дій дитини у творчій продуктивній діяльності;

– емоційна: почуття радості, насолоди від процесу гри; мотивація, захоплення від діяльності; розвиток впевненості у собі, власної значущості, уміння ставити і досягати цілі; контроль над своїми емоціями;

– соціальна: вміння працювати в команді, спілкуватися, обґрунтовувати свою думку, домовлятися;

– креативна: ініціативність, створення власних історій, оригінальних ідей, їх реалізація; висування припущень та їх експериментальна перевірка.

Виділимо також основні педагогічні умови успішного використання LEGO-технології:

– наявність конструкторів LEGO у достатній кількості та ігрового простору для кожної дитини;

– добір завдань з поступовим ускладненням, дотримання правила «легкого старту», що відповідає рівню впевненості дитини у своїх силах та створює ситуацію успіху;

– достатня кількість відведеного часу на гру й експериментування;

– психолого-педагогічна підтримка дитини у грі, заохочення, віра у можливість кожної дитини, надання їй свободи й самостійності, можливості робити вибір, створення творчого середовища;

– наявність методичних матеріалів для педагога;

– залучення батьків до організації ігрової діяльності дітей з використанням конструкторів LEGO.

Висновки. Таким чином, LEGO-технологія є важливим засобом навчання дітей дошкільного віку. Завдяки своєму впливу на різні органи чуття дітей та інтеграційним особливостям, вона здатна позитивно впливати на формування як емоційної, так і логіко-математичної компетентностей дошкільників. За допомогою LEGO-конструктора легко втілюється у життя принцип «навчання через гру»; за допомогою включення у діяльність, експериментування та гри діти роблять свої «відкриття», розвивають необхідні навички, засвоюють знання. Конструктор LEGO допомагає дітям

долати ряд суттєвих труднощів під час засвоєння нового матеріалу, оскільки дозволяє моделювати ті математичні операції, які здійснюють діти в процесі навчально-пізнавальної діяльності. У процесі формування елементарних математичних уявлень дошкільників виділяємо такі основні функції використання LEGO-технології: дидактична, виконавча, розвивальна, виховна, діагностична, емоційна, соціальна й креативна.

Нами виділено також ряд педагогічних умов ефективного використання конструкторів LEGO на заняттях з математики. Результати педагогічного експерименту, проведеного у Голобутівському дошкільному навчальному закладі, підтвердили ефективний вплив використання LEGO-технології на формування елементарних математичних уявлень у дітей дошкільного віку. LEGO-технологія робить навчання наочним, активним та цікавим.

Виконане дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми. Подальші дослідження можна проводити у напрямі вивчення особливостей використання LEGO-технології під час формування ключових компетентностей дітей дошкільного віку.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гра по-новому, навчання по-іншому : методичний посібник / упорядник О. Рома. The LEGO Foundation, 2018. 44 с.
2. Коменский Я. А. Избранные педагогические сочинения : в 2 т. Т. 1. Москва : Педагогика, 1982. 656 с.
3. Концепція освіти дітей раннього та дошкільного віку / Національна академія педагогічних наук України. Київ : ФОРМ Ферець В. Б., 2020. 44 с.
4. Програма розвитку дитини від 2 до 6 років та методичні рекомендації «Безмежний світ гри з LEGO» / О. Ю. Рома, В. Ю. Близняк, О. П. Борук. The LEGO Foundation, 2016. 140 с.
5. Романенко Л. В., Воловенко Н. П. Застосування LEGO-технології на уроках математики в початковій школі: теоретичний вимір. *Молодий вчений*. 2020. № 10 (86). С. 429–434.
6. Ушинський К. Д. Вибрані педагогічні твори : в 2 т. Т.2. Київ : Радянська школа, 1983. 358 с.
7. Фешина Е. В. Лего-конструирование в детском саду : учебно-методическое пособие. Москва : ТЦ Сфера, 2012. 144 с.
8. Шаран О. В., Феоктістова Т. Б. Особливості формування пізнавального інтересу до математики у дітей старшого дошкільного віку. *Молодий вчений*. 2020. № 4 (80). С. 624–627.
9. Zosh, J. M., Hopkins, E. J., Jensen, H., Liu, C., Neale, D., Hirsh-Pasek K., Solis, S. L., Whitebread, D. Learning through play: a review of the evidence (white paper). The LEGO Foundation, 2017.

РОЗДІЛ 2. КОРЕКЦІЙНА ПЕДАГОГІКА

СУЧАСНІ ПІДХОДИ У ДЕРЖАВНІЙ ПОЛІТИЦІ
ДО ПИТАННЯ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ
З ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУMODERN APPROACHES IN PUBLIC POLICY
TO THE EDUCATION OF CHILDREN
WITH INTELLECTUAL DISABILITIES

У статті здійснено узагальнення нормативно-правових та науково-методичних джерел з розроблення й запровадження державної освітньої політики України у сфері освіти дітей з особливими освітніми потребами в контексті проблем дітей з порушеннями інтелектуального розвитку. Висвітлено основні візії щодо базової термінології з формування життєвих цілей та вдосконалення системи цінностей в освіті. Узагальнено ключові законодавчі документи у сфері інклюзивного навчання, принципи рівності та доступності. Досліджено розвиток структури інклюзії у діахронічному зрізі, а також вплив різних факторів на розвиток нової моделі освітнього інституту в Україні. Виокремлено актуальні проблеми освітньої галузі, що потребують розв'язання з урахуванням сучасних запитів міжнародних партнерів, держави й громадянського суспільства. Виявлено актуальність розв'язання проблем з подолання негативного стереотипу суспільством, що недостатньо приділяється уваги дітям з особливими потребами. Підтверджено, що сучасна державна політика у сфері освіти спрямована на забезпечення кожному громадянину повноцінного доступу до якісної освіти без дискримінації за будь-якими ознаками на підставі рівних можливостей. У статті зроблена спроба визначення свого місця в нормативних документах щодо однієї з категорій дітей з особливими освітніми потребами, а саме діти з порушеннями інтелектуального розвитку. Основою для створення освітнього середовища для дітей з особливими освітніми потребами в контексті сучасних педагогічних інновацій є забезпечення закладів освіти сучасною навчально-методичною літературою та технічними засобами.

Визначено, що державна політика має багатofункціональний підхід та враховує першочергові потреби дітей з особливими освітніми потребами через механізм реалізації державних субвенцій. В Україні завдяки плановій та цілеспрямованій державній політиці законодавчо врегульовано надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами, при цьому в меншій мірі враховані особливості потреб дітей з порушеннями інтелектуального розвитку. Результати такого дослідження важливі у фокусі публічного управління, формування та експертизи інституційних підходів у реалізації державної політики, і з погляду концепцій верховенства права.

Ключові слова: державна політика, інклюзивна освіта, освіта дітей з особливими потребами, діти з порушеннями інтелектуального розвитку, державна субвенція, нормативно-правове забезпечення.

In the article, it is established that the normative-legal and scientific-methodological cores of the development and promotion of the state lighting policy of Ukraine in the field of education of children with special lighting needs in the context of the problems of children with impaired intellectual development. The main points of view of the basic terminology and the formation of life goals and a thorough system of values in education are discussed. The key legislative documents in the field of inclusive education, the principles of equality and accessibility have been identified. The development of the structure of inclusion in diachronic vision, as well as the impact of various factors on the development of a new model of the lighting institute in Ukraine, has been studied. The topical problems of lighting the gallery, which will require the resolution of the current water supply of international partners, the power of the hromada community, have been addressed. Revealed the relevance of the development of problems with the support of the negative stereotype by the support that insufficiently attaches respect to children with special needs.

It has been confirmed that the current state policy in the field of education is directed towards ensuring that the skin giant has full access to the same education without discrimination for any signs on the basis of equal opportunities. At the article, the test of designating one's own month in regulatory documents for one category of children with special lighting needs, and the children themselves with impaired intellectual development. The basis for the creation of lighting for children with special lighting needs in the context of modern pedagogical innovations and the provision of education for the education of modern primary-methodical literature and technical methods.

It has been shown that the state policy may have a rich functional basis and the primary needs of children with special lighting needs through the mechanism of implementation of state subventions. In Ukraine, there are plans and objectives of the state policy to legislate the provision of state support to persons with special lighting needs, while in a smaller world, the special needs of children with impaired intellectual development are covered. The results of such a follow-up are important in the focus of public administration, the formulation and examination of institutional approaches in the implementation of state policy, and from a glance of the concept of the rule of law.

Key words: state policy, inclusive education, education of children with special needs, children with intellectual disabilities, state subvention, regulatory support.

УДК 376.42

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/44/2.11>

Каменчук Т.Д.,

канд. пед. наук,

ст. наук. співробітник лабораторії

психологічного супроводу дітей

з особливими освітніми потребами

Українського науково-методичного

центру практичної психології

і соціальної роботи

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Державна політика у фокусі навчання дітей з порушеннями інтелектуального розвитку включена до системи заходів, що стосуються дітей з особливими освітніми потребами, та охоплює певну їхню сукупність: узгодженість нормативно-правових документів, аналіз та запозичення міжнародного досвіду, закладення статей фінансування в Державний бюджет, інформаційно-просвітницька та науково-методична діяльність, фахову підготовку/перепідготовку педагогічних працівників та формування безбар'єрного освітнього середовища в закладах освіти. Лише сукупність цих заходів уможливує правильне формування і реалізацію освітньої політики у сфері інклюзивної освіти в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічним підґрунтям дослідження стали праці, що присвячені сфері публічного управління та адміністрування, а також ті, в яких безпосередньо висвітленню системний характеру сфери регулювання освіти загалом праці Максименка С.Д., Панка В.Г., Кременя В., та ін. і в контексті інклюзії та спеціальної освіти дослідники Колупаєва А.А., Миронова С.П., Синьов В.М., Обухівська А.Г., Ілляшенко Т.Д., Жук Т.В., Каменшук Т.Д., Блеч Г.О., Чеботарьова О.В., Гладченко І.В. та ін.) [9; 19; 20; 23; 25; 27; 28].

Актуальність дослідження зумовлена важливістю питання вдосконалення механізмів інклюзивної освіти в Україні. Нині Україна активно займається процесами інтеграції європейських цінностей та постулатів, що стосуються поняття інклюзії. Основні кроки держави в політиці інклюзивного навчання є позитивними, оскільки Україною ратифіковано основні Конвенції та Декларації, що захищають право на освіту дітей з особливими потребами, здійснюється державна підтримка їхнього навчання.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Фахівці відчувають нестачу досліджень практичного досвіду та належної уваги до динаміки та результативності отримання послуг дітьми з особливими освітніми потребами, в т.ч. дітьми з порушеннями інтелектуального розвитку.

Репрезентацію цього питання можна дослідити аналізуючи діючу нормативно-правову базу, якою користується державна влада, та практичного досвіду впровадження. Задля коректного аналізу оцінка має бути проведена за допомогою індикаторів ефективності та результативності впровадження державної політики.

Отже, результати такого дослідження важливі у фокусі публічного управління, формулювання та експертизи інституційних підходів у реалізації державної політики, і з погляду концепцій верховенства права.

Мета статті – аналіз дієвості інструментів та підходів у реалізації державної політики з питання

навчання дітей з порушеннями інтелектуального розвитку.

Такий перелік дає змогу комплексно описати значення управління у формуванні освітньої політики, з'ясувати особливості її внутрішньої організації та встановити важливі аспекти її розвитку, як для держави, так і для кожного громадянина.

Виклад основного матеріалу. Сучасна державна політика у сфері освіти полягає в забезпеченні кожному громадянину повноцінного доступу до якісної освіти без дискримінації за будь-якими ознаками на підставі рівних можливостей.

Відповідно до ст. 24 Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю зазначається, що держава має забезпечувати навчання за допомогою найбільш підхожих для особи з інвалідністю мов, методів і способів спілкування і в обстановці, яка максимально сприяє засвоєнню знань і соціальному розвитку [13].

Державна політика реалізовується органами державної влади та місцевого самоврядування відповідно до статті 19 Закону України «Про освіту», які зобов'язані створювати умови для забезпечення прав і можливостей осіб з особливими освітніми потребами у здобутті освіти на всіх рівнях з урахуванням їхніх індивідуальних потреб, можливостей, здібностей та інтересів. Державна в повній мірі забезпечує законодавчий механізм для реалізації визначених пріоритетів [1–8].

Згідно Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року пріоритетними завданнями державної політики залишаються створення рівних можливостей та вільного доступу до освіти, задоволення особливих освітніх потреб всіх учасників освітнього процесу, створення інклюзивного освітнього середовища [3].

Визначення свого місця в нормативних документах щодо однієї з категорій дітей з особливими освітніми потребами, а саме діти з порушеннями інтелектуального розвитку, знаходимо в Державному стандарті початкової освіти, де вказано, що «з 1 вересня 2018 року запроваджено поетапне введення в дію нових освітніх програм у спеціальних закладах освіти (спеціальних школах, навчально-реабілітаційних центрах (далі – НРЦ)» [2].

Основою для створення освітнього середовища для дітей з особливими освітніми потребами в контексті сучасних педагогічних інновацій є забезпечення закладів освіти сучасною навчально-методичною літературою. В цьому контексті важливими є науково-методичні та навчальні розробки Інституту спеціальної педагогіки і психології ім. М. Ярмаченка НАПН України, Національного інституту ім. Драгоманова, Українського науково-методичного центру практичної психології і соціальної роботи. Напрацьовані наукові роботи склали домінуючу основу і відповіли на запит педагогічних

працівників, психологів спеціальних та інклюзивних закладів освіти.

Тому, у 2021–2022 н.р. учні початкових класів спеціальних закладів освіти відповідно до особливостей навчально-пізнавальної діяльності навчаються за оновленими типовими освітніми програмами [15; 16; 17; 18] і відповідно чітко прописані особливості оцінювання навчальних досягнень учнів з порушеннями інтелектуального розвитку у спеціальних закладах загальної середньої освіти та спеціальних класах шкіл [19; 20].

На сайтах державних інституцій, Міністерства освіти і науки України та Інституту модернізації закладів освіти, представлені переліки навчальної літератури та навчальних програм рекомендованих МОН для використання в освітньому процесі закладів освіти у 2021/2022 н.р., в т.ч. навчання дітей з порушеннями інтелектуального розвитку [21; 25].

Розглядаючи наступну педагогічну інституцію як Інклюзивно-ресурсний центр, серед повноважень якого є здійснення комплексної оцінки дітей, варто відмітити, що діагностичні підходи не враховують особливості перебігу психічних процесів у дітей з порушеннями інтелектуального розвитку, що значно відрізняються від загальних дидактичних методів. А тому, не враховані навчально-програмні вимоги до засвоєння знань та вмінь дітьми цієї категорії.

Особливо делікатним є питання використання дистанційних технологій, за умови підвищення рівня епідемічної небезпеки, у наданні психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг дітям з порушеннями інтелектуального розвитку. Така форма можлива, якщо діти мають навички самостійного використання ІКТ. Однак, на практиці така форма отримання психолого-педагогічних послуг не є ефективною для цієї категорії дітей враховуючи їхні індивідуальні потреби та потенційні можливості.

На користь законодавчих заходів працює документ, яким закріплено можливість користування допоміжними засобами для навчання осіб з особливими освітніми потребами у закладах освіти, яким передбачається можливість надання в тимчасове користування її батькам (іншим законним представникам) або такій особі особисто (у разі її повноліття) допоміжних засобів для навчання особи з особливими освітніми потребами, що зазначені в індивідуальній програмі розвитку особи та призначені для індивідуального користування [22].

Для врегулювання проблем, які стосуються організації навчання дітей з особливими освітніми потребами на рівні держави виділяються кошти у вигляді субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами [10].

Схвалені сьогодні Урядом зміни дозволяють використовувати кошти, які вже другий рік поспіль не можуть бути використані в тих регіонах, де немає потреби створювати ще нові інклюзивно-ресурсні центри» [12].

Постановою Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до Порядку та умов надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами» дозволено залишки коштів субвенції 2019 року, передбачені на оснащення кабінетів інклюзивно-ресурсних центрів, що не використані у 2020 році, спрямовувати у 2021 році на закупівлю обладнання для оснащення кабінетів інклюзивно-ресурсних центрів. Також – на забезпечення оплати праці фахівців за проведення корекційних занять у повному обсязі, що впливатиме на надання якісних освітніх послуг дітям з особливими освітніми потребами. Ключовим моментом, став перехід з 1 січня 2021 року усіх територіальних громад на прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом.

Враховуючи державний механізм надання вказаної субвенції, головним розпорядником державної субвенції є Міністерство освіти і науки України, а розпорядниками субвенції за місцевими бюджетами – структурні підрозділи з питань освіти і науки місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, які визначаються рішенням відповідної місцевої ради про такий бюджет.

Постановою визначено два напрями видатків, які здійснюються за рахунок субвенції. Перший напрямок – на проведення (надання) додаткових психолого-педагогічних і корекційно-розвиткових занять (послуг), що визначені індивідуальною програмою розвитку, особам з ООП, які здобувають освіту в інклюзивних класах (групах) закладів дошкільної та загальної середньої освіти, а також особам з ООП, які у закладах професійної (професійно-технічної) освіти одночасно з набуттям кваліфікацій професійної (професійно-технічної) освіти здобувають загальну середню освіту. Другий напрямок – на придбання спеціальних засобів корекції психофізичного розвитку для осіб з ООП, які здобувають освіту в інклюзивних класах (групах) закладів дошкільної, загальної середньої та професійної (професійно-технічної) освіти.

Таким чином, нормативною базою врегульовано правові підстави для надання державної підтримки дітям з особливими освітніми потребами при цьому основним критерієм для розподілу коштів є кількість осіб з особливими освітніми потребами в закладах освіти, однак не враховуються види та ступінь порушень психофізичного розвитку дитини з порушеннями інтелектуального розвитку.

Відповідно до бюджетних запитів фахівцями Міністерства освіти і науки України була розрахована потреба в коштах субвенції: на 2019 рік

становила 553,7 млн грн, на 2020 рік – 504,5 млн грн, на 2021 рік – 877,7 млн грн. За даними Рахункової Палати такий спосіб обліку МОН видатків на надання додаткових психолого-педагогічних і корекційно-розвиткових послуг і закупівлю спеціальних засобів корекції не враховує фактичної наявності спеціальних засобів корекції та потребу в них, що свідчить про необ'єктивність визначення фінансового ресурсу [11, с. 15].

У 2019–2020 роках та протягом I півріччя 2021 року в територіальних громадах використано лише 56 % отриманих з державного бюджету коштів субвенції (з урахуванням залишку коштів на початок року). Переважну частину цих коштів не використано на проведення (надання) додаткових психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових занять (послуг) [11, с. 18].

Як наслідок, на кінець 2020 року залишок невикористаних коштів субвенції на рахунках місцевих бюджетів становив вже 250,1 млн гривень. Отже, за рік залишок збільшився у 2,2 рази та на початок 2021 року становив 50 відсотків обсягу бюджетних призначень на 2021 рік.

Низькій рівень оплати послуг за рахунок субвенції за проведені в закладах освіти додаткові заняття порівняно із середньоринковою вартістю корекційних послуг ускладнює процес пошуку на ринку праці та залучення за цивільно-правовими договорами вузькоспеціалізованих фахівців високого рівня.

У зв'язку з неотриманням (недоотриманням) дітьми з особливими освітніми потребами у закладах освіти додаткових послуг батьки самостійно організовують проведення необхідних занять, залучаючи фахівців у приватному порядку. Витрати на такі заняття, за даними анкетування, становили 10–80 % сімейного бюджету.

Таким чином, попри перерахування своєчасно та в повному обсязі коштів субвенції з державного бюджету до місцевих бюджетів, на місцевому рівні не забезпечено повного використання асигнувань через відсутність фахівців з відповідною освітою для проведення (надання) корекційно-розвиткових занять (послуг), що призвело до утворення значних залишків бюджетних коштів.

Наступною вагомою є державна освітня субвенція на забезпечення створення належних санітарно-гігієнічних умов у приміщеннях закладів загальної середньої освіти та придбання шкільних автобусів, у т.ч. не менш як двома пасажирськими місцями для осіб з особливими освітніми потребами, двома пасажирськими місцями для супроводжуваних, а також повинні мати не менше двох місць, обладнаних для крісел колісних. Ця субвенція на 2021 р передбачала 490 млн грн та здійснюється на засадах співфінансування.

Висновки. Отже, державна політика має багатофункціональний підхід та враховує

першочергові потреби дітей з особливими освітніми потребами. В Україні завдяки плановій та цілеспрямованій державній політиці законодавчо врегульовано надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами, при цьому в меншій мірі враховані особливості потреб дітей з порушеннями інтелектуального розвитку. Органами влади та місцевого самоврядування відпрацьовано механізм створення умов для розвитку інклюзивного навчання. Зокрема, спрямування з державного бюджету у 2019–2020 роках та протягом I півріччя 2021 року 1176,2 млн грн забезпечило оплату видатків на проведення (надання) додаткових психолого-педагогічних і корекційно-розвиткових занять (послуг), надало можливість придбання спеціальних засобів корекції психофізичного розвитку для більше ніж 30 тис. осіб з особливими освітніми потребами. Щороку ведеться закупівля спеціально обладнаних шкільних автобусів. Однак досі спостерігається дефіцит фахівців для проведення додаткових психолого-педагогічних і корекційно-розвиткових занять, про що свідчить факт невикористання коштів субвенції та утворення значних їх залишків.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Щодо організації навчання осіб з особливими освітніми потребами в закладах загальної середньої освіти у 2021/2022 навчальному році : Лист М-ва освіти і науки України від 30.08.21 року №1/9-436. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/shodo-organizaciyi-navchannya-osib-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami-u-zakladah-zagalnoyi-serednoyi-osviti-u-20212022-navchalnomu-roci> (дата звернення: 14.02.2022).
2. Державний стандарт початкової освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. №87. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 14.02.2022).
3. Національна стратегія із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2021 р. № 366-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80#Text> (дата звернення: 14.02.2022).
4. Про освіту : Закон України. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2017, № 38–39. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 10.02.2022).
5. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16 січня 2020 року № 463-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення: 10.02.2022).
6. Про встановлення карантину та запровадження обмежувальних протиепідемічних заходів з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2 : Постанова Кабінету Міністрів України від 09.12.2020 р. № 1236 (із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1236-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.02.2022).

7. Про затвердження протиепідемічних заходів у закладах освіти на період карантину у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби COVID-19 : Постанова Головного державного санітарного лікаря України від 23.04.2021 р. №4. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0004488-21#Text> (дата звернення: 10.02.2022).

8. Учні початкових класів із порушеннями інтелектуального розвитку»: навчання та розвиток : навчально-методичний посібник / О.В. Чеботарьова, І.В. Гладченко. Харків : Вид-во «Ранок», 2020. 130 с.

9. Бобрицька В.І. Державна освітня політика України у сфері освіти осіб з особливими потребами. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2016. № 3–4. С. 53–58.

10. Урядом врегульовано питання щодо перерозподілу коштів на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами : Міністерства освіти і науки України від 17.05.2021 р. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/uryadom-vregulovanopitannya-shodo-pererospodilu-koshtiv-na-nadannya-derzhavnoyi-pidtrimki-osobam-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami> (дата звернення: 10.02.2022).

11. Звіт про результати аудиту ефективності використання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами рішення Рахункової палати від 28.09.2021 №21-2, К. 2021.

12. Про розподіл резерву коштів освітньої субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам у 2021 р. та перерозподіл деяких видатків державного бюджету і надання кредитів з державного бюджету, передбачених Міністерству освіти і науки на 2021 рік : Постанова Кабінету Міністрів України від 15.12.2021 р. №1662-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/pras/pro-rozpodil-rezervu-koshtiv-osvitnoyi-subvenciyi-z-derzhavnogo-byudzhetu-miscevim-byudzheta-u-2021-i151221-1662> (дата звернення: 10.02.2022).

13. Конвенція про права осіб з інвалідністю. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71 (дата звернення: 10.02.2022).

14. Декларація про права розумово відсталих осіб (1971р.). URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_119 (дата звернення: 10.02.2022).

15. Про затвердження Типової освітньої програми початкової освіти спеціальних закладів загальної середньої освіти для учнів 1 класів з інтелектуальними порушеннями : Наказ Міністерства освіти і науки України від 26.07.2018 № 815.

16. Про затвердження Типової освітньої програми початкової освіти спеціальних закладів загальної середньої освіти для учнів 2 класу з інтелектуальними порушеннями : Наказ Міністерства освіти і науки України від 02.07.2019 № 917.

17. Про затвердження Типової освітньої програми початкової освіти спеціальних закладів загальної середньої освіти для учнів 3 класу з інтелектуальними порушеннями : Наказ Міністерства освіти і науки України від 01.04.2020 № 467.

18. Про затвердження Типової освітньої програми початкової освіти спеціальних закладів загальної середньої освіти для учнів 4 класу з інтелек-

туальними порушеннями : Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.01.2021 № 121.

19. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів початкових класів з порушеннями інтелектуального розвитку : навчально-методичний посібник / авт. О.В. Чеботарьова, Г.О. Блеч, І.В. Гладченко, С.В. Трикоз, І.В. Бобренко та ін. К. : ІСП НАПН України, 2020. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/inklyuzivne-navchannya/dlya-fahivciv/metodiki-inkluzia> (дата звернення: 10.02.2022).

20. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів 5–10 класів з порушеннями інтелектуального розвитку : навчально-методичний посібник / авт.: О.В. Чеботарьова, Г.О. Блеч, І.В. Гладченко, С.В. Трикоз, І.В. Бобренко, Н.А. Ярмола та ін.: за ред.: О.В. Чеботарьової. К. : ІСП НАПН України, 2019. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/inklyuzivne-navchannya/dlya-fahivciv/metodiki-inkluzia> (дата звернення: 10.02.2022).

21. Перелік навчальної літератури та навчальних програм рекомендованих МОН для використання в освітньому процесі закладів освіти у 2021/2022 н.р. : Лист М-ва освіти і науки України від 09.08.2021№1/9-404 : веб-сайт. URL : <https://imzo.gov.ua/pidruchniki/pereliki/>.

22. Порядок забезпечення допоміжними засобами для навчання осіб з особливими освітніми потребами у закладах освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 9 грудня 2020 року № 1289.

23. Панок В.Г. Проблема національної ідентичності у прикладній психології в умовах реформування освіти. *Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи* : збірник наукових праць / В.В. Бондаренко (голов. ред.) та ін. Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України. 2020. Вип. 1 (24). С. 101–104.

24. Про затвердження Державної цільової соціальної Програми «Шкільний автобус : Постанова Кабінету Міністрів України від 16.01.2003 р. зі змінами.

25. Освіта осіб з особливими потребами. Загальні відомості 2016 р. Сайт Міністерства освіти і науки України. URL: <http://mon.gov.ua> (дата звернення: 10.02.2022).

26. Про внесення змін до деяких законів України щодо доступу осіб з особливими освітніми потребами до освітніх послуг : Закон України від 6 вересня 2018 р.№2541-VIII. URL: https://www.ukrainepravo.com/lawmaking/bill_enacted_into_law/zakon-ukrayiny-pro-vnesennya-zmin-dodeyakykh-zakoniv-ukrayiny-shchodo-dostupu-osib-z-osoblyvuyutu-osv/ (дата звернення: 10.02.2022).

27. Миронова С. Розвиток інклюзивної освіти: від Саламанки до України. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*. 2017. № 14. С. 138–142. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpkhst_2017_14_33

28. Організація корекційно-розвиткової роботи в умовах інклюзивно-ресурсного центру : методичні рекомендації / авт. кол. : Т.В. Жук, Т.Д. Ілляшенко, Т.Д. Каменчук, А.Г. Обухівська, Г.В. Якимчук; за ред. А.Г. Обухівської, Т.Д. Ілляшенко. Київ : Ніка-Центр, 2021. 94 с. ISBN 978-966-7067-45-8. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/729130/1/organizatsia%202021.pdf>

ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ
ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИНЕННЯМ МОВЛЕННЯTHE PROBLEM OF PRESCHOOL CHILDREN'S
WITH GENERAL SPEECH DEVIATION SOCIALIZATION

У статті розкрито особливості процесу соціалізації дітей дошкільного віку, відмічено, що у цьому процесі важливого значення відіграє комунікативна функція мови, яка має виразний соціальний характер, сприяє розвитку навичок спілкування з однолітками, розвиває можливості спільної ігрової діяльності, що має особливе значення для формування адекватної поведінки, емоційно-вольової сфери та особистості дитини в цілому. Визначено завдання процесу соціалізації на етапі дошкільного дитинства, серед яких особливо важливими є формування уявлень про способи та норми спілкування з довкіллям, розширення та збагачення досвіду конструктивної взаємодії з людьми, які їх оточують, на міжособистісному рівні та побудова соціальних стосунків через розвиток способів комунікації.

Проаналізовано різні підходи до поняття «загальне недорозвинення мовлення», подано класифікацію мовленнєвих порушень, розкрито ступені їх прояву. Виявлено, що для дітей із ЗНМ характерними є невпевненість в собі, пасивність, низька мовленнєва активність, відсутність ініціативи, а також, імпульсивність, невірноваженість, агресивність, тривожність. Вказано, що мовленнєві дефекти є негативним чинником, який порушує процес соціалізації та соціального становлення дитини. Високий рівень тривожності, усвідомленість мовленнєвих вад, низький рівень комунікативної взаємодії дитини у певних вікових періодах мають різні форми прояву. Відзначено, що значний вплив на формування особистісних якостей дитини із загальним недорозвиненням мовлення має усвідомленість мовленнєвого порушення та рівень фіксованості на дефекті. Мовленнєві порушення зумовлюють низьку комунікативну та міжособистісну взаємодію з однолітками, що негативно позначається на соціальному розвитку дитини. Така ситуація вимагає проведення спеціальної роботи та розробку ефективних корекційно-педагогічних впливів на процес соціального розвитку дитини як важливого компонента процесу її соціалізації. Тому необхідна розробка методик використання проєктної діяльності для подолання мовленнєвих вад та формування соціально-громадянської компетентності дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення.

Ключові слова: загальне недорозвинення мовлення, мовленнєві порушення, соціаліза-

ція, особистість, розвиток., комунікативна діяльність.

The article reveals the peculiarities of the process of preschool children socialization, notes that in this process the communicative function of language plays an important role, which has a distinct social character, promotes communication skills with peers, develops opportunities for joint play activities, emotional and volitional sphere and the child's personality in general. The tasks of the socialization process at the stage of preschool childhood are identified, among which the formation of ideas about ways and norms of communication with the environment, expanding and enriching the experience of constructive interaction with people around them at the interpersonal level and building social relations through the development of communication methods.

Different approaches to the concept of «general speech deviation» are analyzed, the classification of speech disorders is given, the degrees of their manifestation are revealed. It was found that children with ASD are characterized by self-doubt, passivity, low speech activity, lack of initiative, as well as impulsiveness, imbalance, aggression, anxiety. It is pointed out that speech defects are a negative factor that disrupts the process of socialization and social development of the child. High levels of anxiety, awareness of speech defects, low level of communicative interaction of the child at certain ages have different forms of manifestation.

It is noted that a significant impact on the formation of personal qualities of a child with general speech deviation awareness of speech impairment and level of fixation on defects. Speech disorders cause low communicative and interpersonal interaction with peers, which negatively affects social development of the child. This situation requires special work and the development of effective correctional and pedagogical influences on the process of social development of the child as an important component of the process of socialization. Therefore, it is necessary to develop methods of using project activities to overcome speech defects and the formation of social and civic competence of preschoolers with general speech underdevelopment.

Key words: general speech deviation, speech disorders, socialization, self-esteem, personality, anxiety, communicative activity, social development.

УДК 37.09/364.-7:053.2

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/44/2.12>

Малишева Д.Р.,

студентка І курсу факультет педагогіки та психології

Миколаївського національного

університету імені В. О. Сухомлинського

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Процеси соціалізації та соціального розвитку особистості дитини мають особливо важливий зв'язок із процесом оволодіння мовленням та формуванням її мовленнєвої компетенції. У дошкільному періоді дитинства складається перша цілісна картина світу, розвивається активність як чинник світопізнання, закладається базис особистісної культури, формується усвідомлення себе

як індивідуальності, розуміння власного «Я», з розвитком міжособистісних відносин формується ставлення до інших, засвоюється культура спілкування. Дошкільний вік – це період оволодіння дітьми соціальним простором людських стосунків через спілкування дорослими, а також через ігрові та реальні стосунки з однолітками. Соціальний розвиток особистості у цей віковий період має важливу закономірність – наявність

у ньому одночасно двох нерозривно пов'язаних тенденцій: соціалізації (засвоєння і відтворення особистістю соціокультурного досвіду) та індивідуалізації (накопичення власного досвіду соціальної поведінки і спілкування з іншими, набуття відносної автономності). У цьому процесі важливого значення відіграє комунікативна функція мови, яка має виразний соціальний характер, сприяє розвитку навичок спілкування з однолітками, розвиває можливості спільної ігрової діяльності, що має особливе значення для формування адекватної поведінки, емоційно-вольової сфери та особистості дитини в цілому. Якщо в силу певних причин у дитини спостерігається сповільнений ритм пізнавальної діяльності, наявні зміни у емоційно-вольовій сфері, мовленнєві порушення, то розвиток особистості супроводжується змінами, компенсувати які у більш пізньому віковому періоді буде надзвичайно важко. Отже, порушення розвитку мовлення впливають на загальний процес формування особистості дитини та її соціалізації у суспільстві, як-от: її інтелектуальний і соціальний розвиток і характеристики поведінки нерідко не відповідають віковим нормам, порушується можливість вільного спілкування в колективі однолітків, виникають негативні емоційні реакції та відчуття неповноцінності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У сучасній науці переосмислення уявлень про соціалізацію як соціокультурне явище з урахуванням розмаїття соціокультурних зв'язків у суспільному житті відображено у наукових розвідках, Т. Алексеєнко, А. Капської, Н. Лавриченко, С. Савченка, С. Харченка та ін.; акцентовано на психолого-педагогічних аспектах соціалізації з урахуванням вікових особливостей дітей дошкільного віку в працях сучасних дослідників О. Кононко, Т. Поніманської, І. Рогальської-Яблонської та ін. Різноманітним аспектам методики розвитку мовлення дітей дошкільного віку присвячено праці А. Богуш, Н. Гавриш, Н. Луцан, І. Луценко, М. Шеремет та ін. Дослідження мовленнєвих порушень у дітей із загальним недорозвиненням мовлення здійснювали Л. Андрусишин, Р. Левіна, М. Лемещук, Л. Трофіменко, Ю. Флоренська та ін. Водночас, у сучасних дослідженнях недостатньо вивчено проблему соціального становлення дітей з мовленнєвими вадами у контексті формування їхньої соціально-громадянської компетентності. Така ситуація вимагає проведення дослідження та розробку ефективних корекційно-педагогічних впливів на процес соціального розвитку дитини як важливого складника процесу її соціалізації.

Мета статті: розкрити особливості соціалізації дітей дошкільного віку та визначити проблеми соціального становлення дітей старшого дошкільного віку, обумовлені загальним недорозвиненням мовлення.

Виклад основного матеріалу. Звернення до проблеми соціалізації особистості дитини на етапі дошкільного віку зумовило дослідження питань її соціального розвитку у цей період онтогенезу, який за визначенням О. Леонт'єва, є «періодом первинного фактичного становлення особистості». Серед основних здобутків дошкільного віку психологи виокремлюють образні форми пізнання навколишнього світу, оволодіння моделюванням як центральною розумовою здатністю (Л. Вегнер); формування довільної поведінки (О. Леонт'єв, Д. Ельконін); виникнення моральних почуттів, перших моральних інстанцій, супідрядність мотивів (Л. Божович, О. Леонт'єв). Прагнення дитини увійти у світ дорослих зумовлює значні зміни у формах її спілкування, яке завдяки оволодінню мовленням, стає більш змістовним, зажується його ситуативність, з'являються теми дитячого філософствування. Психологи наголошують на виникненні нової соціальної ситуації розвитку, виокремлюють внутрішню позицію дошкільника стосовно інших людей, яка характеризується усвідомленням власного «Я», усвідомленням своєї поведінки та інтересом до світу дорослих [1, с. 35].

Соціальне становлення дитини дошкільного віку є важливим багатоаспектним процесом, що потребує введення її в суспільне довілля, прилучення до культури суспільства та має здійснюватися на засадах глибокого знання психологічних закономірностей цього вікового періоду та особливостей впливу сучасного соціального довілля – важливого чинника процесу соціалізації дитини. В аспекті зазначеного важливо розуміти особливості соціалізації дитини у період дошкільного дитинства та завдання цього процесу на цьому віковому етапі соціального становлення особистості.

Щодо особливостей процесу соціалізації у період дошкільного дитинства, то науковцями (А. Богуш, Л. Варяниця, Н. Гавриш, О. Кононко, С. Курінна, Н. Лисенко, Т. Поніманська, І. Рогальська та ін.) визначено такі: оволодіння уявленнями про суспільне довілля, про світ людей, їхню працю та відпочинок; освоєння й реалізація дитиною соціального змісту стосунків між людьми; набуття соціального досвіду у спільній з іншими людьми діяльності, усвідомлення і розуміння особливостей власного «Я»; становлення значущої для індивідуальності дитини активної творчої соціальної дії; освоєння соціокультурного досвіду, засвоєння цінностей, норм суспільної поведінки; відтворення дитиною міжособистісних зв'язків за рахунок її входження в широке суспільне довілля, активної власної діяльності та спілкування [2]. Важливими завданнями соціалізації на етапі дошкільного дитинства, згідно із докторським дослідженням І. Рогальської є такі: забезпечення активного пристосування дітей до нових для них соціальних

умов життєдіяльності; набуття соціально-емоційної рівноваги та стійкості до впливу змінних умов соціального середовища; розширення та збагачення досвіду конструктивної взаємодії з людьми, які їх оточують, на міжособистісному рівні та побудова соціальних стосунків через розвиток способів комунікації; формування уявлень про способи та норми спілкування з довкіллям; розвиток активності, ініціативності, самостійності та відповідальності як базових якостей особистості; залучення дітей у широке суспільне довкілля для формування уявлень про життя людей у соціумі; формування гармонійних стосунків з однолітками через організацію взаємодії на рівні емоційного спілкування; вибудовування соціальної поведінки дитини в суспільному довкіллі [5]. Погоджуємося із науковцем в тому, що через спілкування із дорослим, що є важливим чинником повноцінного соціального та особистісного розвитку дошкільника, дитина починає розуміти значення та проблеми людських взаємин, моральних вчинків тощо. Водночас, поряд з цим, у старшому дошкільному віці мають активно розвиватися взаємини з однолітками, які відіграють специфічну роль у соціальному розвитку дитини. Форми і зміст спілкування з однолітками, які в цьому віці інтенсивно розвиваються і мають важливе значення для соціалізації дошкільника. Контакти з однолітками відрізняються невимушеним і розкутим характером, яскравим емоційним забарвленням; вони забезпечують дитині умови для самопізнання і самооцінки у спільній з іншими дітьми діяльності, вільного виявлення творчого потенціалу дитини.

Дещо по-іншому відбувається соціальний розвиток дітей з вадами мовлення, серед яких предметом нашої дослідницької уваги є дошкільники із загальним недорозвиненням мовлення. Уперше загальне недорозвинення мовлення як самостійний розділ логопедії було теоретично обґрунтовано в праці «Онови теорії і практики логопедії» (під редакцією Р. Левіної), в якій було представлено результати досліджень різних форм мовленнєвої патології у дітей, в тому числі дошкільного віку, проведених Р. Левіною та колективом наукових співробітників НДІ дефектології АПН СРСР (Н. Нікашина, Г. Каше, Ф. Рау, Л. Спірова, Р. Шуйфер та ін.) [4]. Науковці визначили поняття «загальне недорозвинення мовлення» у дітей з нормальним слухом і первинно збереженим інтелектом як «форму мовленнєвої аномалії, при якій порушено формування усіх компонентів мовленнєвої системи, що відноситься до її як звукової, так і смислової сторони» [3, с. 129]. На переконання дослідників, у дітей, розвиток яких ускладнено загальним недорозвиненням мовлення, порушується формування всіх компонентів мовленнєвої системи; для них характерним є обмежений словниковий запас, аграматизм, порушення звукового

складу слів, фонематичні процеси та вимова звуків.

Загалом вітчизняна логопедія трактує загальне недорозвинення мовлення (ЗНМ) як різні складні мовленнєві розлади у дітей із нормальним слухом і первинно збереженим інтелектом [4].

Загальне недорозвинення мовлення, як уважала Р.Левіна, має різні ступені прояву. Вченою в межах психолого-педагогічного підходу запропоновано характеристику трьох рівнів загального недорозвинення мовлення, перші два з яких характеризують глибокі його порушеннями, а на третьому, більш високому, у дітей залишаються лише окремі прогалини в розвитку звукової сторони мовлення, словникового запасу і граматичного складу [3]. Перший рівень мовленнєвого недорозвинення характеризується повною або майже повною відсутністю словесних засобів спілкування у віці, коли у дітей з нормальним розвитком мовлення в основному сформоване. Активний словник таких дітей знаходиться в зародковому стані, складається із звуконаслідувань і звукових комплексів, супроводжуваних жестами, мімікою, часто незрозумілих для оточення. Як наголошує Т. Філічова, низьким мовленнєвим можливостям сприяє і наявний бідний життєвий досвід, і недостатньо диференційовані уявлення про довкілля (особливо явища в природі) [6, с. 129]. Діти користуються окремими загальноновживаними словами, значення яких нестійкі і недиференційовані. Пасивний словник ширше активного, однак розуміння мовлення поза ситуацією обмежене. Фразове мовлення майже повністю відсутнє. Здатність відтворити звукову та складову структуру слова у дітей з першим рівнем ЗНМ ще не сформована. Звуковий аналіз слова дітям недоступний, а завдання, спрямовані на виділення окремих звуків, для дитини є незрозумілими.

Другий рівень мовленнєвого недорозвинення характеризується початком розвитку фразового мовлення. Мовленнєві можливості дітей підвищуються. Спілкування здійснюється не тільки за допомогою жестів, лепетних слів, але і відносно постійних, хоч і спотворених у фонетичному та граматичному відношенні мовленнєвих засобів. Мовлення дитини збагачується за рахунок використання окремих форм словозміни, які часто є невдалими. Активний словник поширюється не тільки за рахунок іменників і дієслів, але й за рахунок використання деяких прикметників і прислівників. У мовленні використовуються особові займенники. Покращується розуміння мовлення, розширюється активний словник, виникає розуміння окремих простих граматичних форм. Водночас, як наголошує Т.Філічова, обмеженість словникового запасу підтверджується незнанням багатьох слів, які позначають частину предмету, посуд, транспортні засоби, дитинчат тварин тощо

[6, с. 129]. Звуковимова значно порушена. Виявляється неготовність до оволодіння звуковим аналізом і синтезом.

Третій рівень мовленнєвого недорозвинення характеризується порівняно розгорнутим фразовим мовленням, на фоні якого спостерігається незнання і неточне використання багатьох загальноживаних слів, змішування сенсових значень слів, близьких за звучанням. Діти майже не користуються способами словотворення. В активному мовленні використовують прості речення, натомість відчують труднощі при утворенні складних речень. У більшості дітей із третім рівнем ЗНМ зберігаються недоліки вимови звуків і порушення звукоскладової структури слова, що негативно впливає на оволодіння звуковим аналізом та синтезом. У фразовому мовленні спостерігаються окремі аграматизми, часто порушується правильний зв'язок слів у реченнях. Діти цього рівня вступають в контакт з оточенням лише в присутності дорослих, які допомагають полегшити розуміння їхнього мовлення для інших. Вільне спілкування таких дітей, як наголошує Т. Філічова, занадто ускладнене [6, с.130].

Отже, особливості соціального розвитку дітей із загальним недорозвиненням мовлення пов'язані з ускладненням можливостей їхнього вільного спілкування з дорослими та однолітками, наявними труднощами і напругою, які відчуває дитина під час спілкування.

Висновки. Процес соціалізації дітей дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення ускладнюється недостатньою мовленнєвою активністю, яка з часом, може призводити навіть до порушень поведінки та явищ соціальної дезадаптації. Значна кількість дітей з таким порушенням мовлення досить критично ставляться до власного дефекту, що становить загрозу соціальній значущості їхньої особистості, яка у цьому віці інтенсивно соціалізується. Усвідомлення дітьми

власної мовної неповноцінності, хвороблива фіксація дитини на мовленнєвому дефекті є негативним чинником, що несприятливо позначається на процесі її соціалізації, оскільки породжує негативні емоційні стани, знижує самооцінку, викликає невпевненість у своїх силах, посилює негативізм при спілкуванні з однолітками та гальмує процес налагоджування міжособистісних стосунків. Така ситуація вимагає проведення спеціальної роботи та розробку ефективних корекційно-педагогічних впливів на процес соціального розвитку дитини як важливого компонента процесу її соціалізації. Напрямом подальших наукових розвідок стане розробка методик використання проєктної діяльності для подолання мовленнєвих вад та формування соціально-громадянської компетентності дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Волков Б.С. Волкова Н.В. Детская психология. Психическое развитие ребенка до поступления в школу. Науч. редактор Б.С. Волков. 3-е изд. испр. и доп. М.: Педагогическое общество России. 2000. 144 с.
2. Діти і соціум: Особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку : монографія / А. М. Богуш, Л. О. Варяниця, Н. В. Гавриш та ін. ; наук. ред. А. М. Богуш; за заг. ред. Н. В. Гавриш. Луганськ : Альма-матер, 2006. 368 с.
3. Левина Р. Е. Никашина Н. А. *Характеристика общего недоразвития речи у детей. Основы теории и практики логопедии.* М. 1967. С. 48–52.
4. Логопедія : підручник / за ред. д-ра пед. наук, проф. М. К. Шеремет. 2-ге вид., перероб. та допов. К. : Слово, 2010. 665 с.
5. Рогальська І.П. Теоретико-методичні засади соціалізації особистості у дошкільному дитинстві. Дис. д-ра пед. наук. Луганськ. 2009. 400 с.
6. Филичева Т.Б., Чевелева Н.А., Чиркина Г.В. Основы логопедии : учеб. пособ. для студентов пед. ин-тов по спец. «Педагогика и психология (дошк.)». М. : Просвещение, 1989. 223 с.

ВПЛИВ ЗАСОБІВ АДАПТИВНОЇ ФІЗКУЛЬТУРИ НА ФОРМУВАННЯ РУХОВОЇ ТА ЕМОЦІЙНО-ВОЛЬОВОЇ СФЕРИ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З КОМПЛЕКСНИМИ ПОРУШЕННЯМИ

THE INFLUENCE OF ADAPTIVE PHYSICAL EDUCATION ON THE FORMATION OF MOTOR AND EMOTIONAL-VOLITIONAL SPHERE IN A CHILD OF PRIMARY SCHOOL AGE WITH COMPLEX DISORDERS

У статті розглянуто особливості формування рухової та емоційно-вольової сфери у дітей молодшого шкільного віку засобами адаптивної фізичної культури. Адаптивна фізична культура є частиною загальної фізичної культури, яка орієнтована на людей з порушеннями здоров'я, в тому числі на дітей з порушеннями розвитку. Використання даного методу з метою розвитку просторового орієнтування дітей, активізації рухової діяльності, розвитку емоційно-вольових якостей позитивно впливає на весь корекційний процес. Під час роботи з дітьми з комплексними порушеннями гостро постає проблема їх соціалізації, розвитку емоційного інтелекту та загального фізичного розвитку. Вище вказані проблеми безпосередньо впливають на можливість в майбутньому жити повноцінним життям: створити родину, знайти роботу, реалізувати себе, зуміти забезпечити себе.

Наукове дослідження висвітлює особливості впливу засобів адаптивної фізичної культури в процесі корекційної роботи. Засоби адаптивної фізичної культури є вагомим складником всієї корекційної роботи фахівців з дітьми молодшого шкільного віку з комплексними порушеннями розвитку. Разом із завданнями зміцнення здоров'я, розвитку фізичних якостей, координації рухів, моторики, формуються вольові якості у дітей. Розкрито значення занять з використанням засобів адаптивної фізкультури. Відзначено, що під час виконання поставлених спеціалістом завдань формується стійкість, мотивація, стриманість, відповідальність, бажання досягти мети, можливість ставити пріоритети. Завдяки адаптивній фізичній культурі, люди з особливими потребами, які раніше були поза соціумом, налагоджують і закріплюють соціальні зв'язки, залучення їх до повноцінного життя, позитивно впливає на емоції та почуття. Такий вид активної діяльності допомагає, хоч і не в повній мірі, подолати вплив дефекту на психічний, фізичний та соціальний розвиток дітей. Проаналізовано зміни емоційного стану дітей «до» та «після» виконання музико-ритмічних вправ. Виявлено позитивні зміни.

Ключові слова: засоби адаптивної фізкультури, діти з комплексними порушеннями, молодші школярі, рухова сфера, емоційно-вольова сфера, емоційний стан, психічний стан, фізичний стан.

The article considers the peculiarities of the formation of the motor and emotional-volitional sphere in children of primary school age by means of adaptive physical culture. The use of this method in order to develop the spatial orientation of children, activation of motor activity, the development of emotional and volitional qualities has a positive effect on the entire correctional process. When working with children with complex disorders, the problem of their socialization, development of emotional intelligence and general physical development is acute.

Scientific research reveals the features of the influence of adaptive physical culture in the process of correctional work. Means of adaptive physical culture are an important component of all correctional work of specialists with children of primary school age with complex developmental disorders. Along with the tasks of strengthening health, development of physical qualities, coordination of movements, motility, volitional qualities are formed in children. The significance of classes with the use of adaptive physical education is revealed. During the performance of the tasks set by the specialist, stability, motivation, restraint, responsibility, desire to achieve the goal, the ability to set priorities are formed. The ability of the child to initiate action, plan the course of implementation and realization of the plan before the lesson with the use of adaptive physical culture is determined. The basic correctional and pedagogical principles of correction of existing motor disorders in order to increase the social adaptation of this contingent of children are formulated.

Thanks to adaptive physical culture, people with special needs, who were previously out of society, establish and strengthen social ties, involve them in a full life, have a positive effect on emotions and feelings. Changes in children's emotional state before and after performing musical-rhythmic exercises are analyzed.

Key words: means of adaptive physical culture, motor activity, children with complex disorders, junior schoolchildren, children with special needs, physical abilities, development of mental processes, motor sphere, emotional-volitional sphere, emotional state, emotional intelligence, mental state, physical condition.

УДК 376:796.011.3
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/44/2.13>

Шевчук Л.А.,
магістрант кафедри психокорекційної педагогіки та реабілітології
Національного педагогічного
університету імені М. П. Драгоманова

Постановка проблеми. За оцінками Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), понад 1 мільярд людей мають обмежені можливості, а це майже 15 % населення світу. В Україні з кожним роком кількість осіб з особливими освітніми потребами зростає. Люди з особливими потребами почасти не живуть повноцінним життям, їм тяжко адаптуватися у соціумі, знайти роботу, отримувати гідну заробітну плату, створити родину. Через це вони впадають в депресивні стани та не отримують радості від життя.

На сучасному етапі розвитку суспільства гостро постає питання покращення якості життя громадян, в тому числі людей з особливими потребами. Через це максимальна соціалізація таких осіб має відбуватися ще з дитинства. Нині в Україні діють спеціальні заклади для дітей з обмеженими можливостями, що працюють за спеціальними адаптованими програмами навчання та виховання. Важливе місце в навчально-виховному процесі займають засоби адаптивної фізичної культури, які допомагають при корекції рухових порушень, покращенні фізичного та психічного стану вихованців.

Організуючи навчально-виховний процес фахівці застосовують засоби адаптивної фізичної культури. Нові форми фізичного виховання допомагають забезпечити системність формування компенсаторних механізмів у дітей з комбінованими порушеннями розвитку, вивчення стадійності розвитку, прогресу, важкості та глибини ураження, високий рівень педагогічної допомоги. Адаптивне фізичне виховання дає можливість не лише для корекції та вдосконалення моторики осіб з обмеженими можливостями, а можливість адаптуватися до трудової діяльності, саморозвитку, самовдосконаленню, самореалізації, формуванню вольових якостей. Саме завдяки різним формам діяльності відбувається хоч і часткове, але подолання впливу дефекту на психічний, фізичний та соціальний розвиток дітей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У методичній та науковій літературі нині існує велика кількість публікацій та досліджень з питань адаптивної фізичної культури та її впливу на розвиток дітей з комбінованими порушеннями розвитку. Над публікаціями, присвяченими впливу різних видів рухової діяльності на розвиток дітей працювали: Е. Вільчковський, Н. Лебедева, К. Левшунова, А. Маркосян.

У XIX ст. великого значення для теорії та практики розвитку дітей з порушеннями мали лікарсько-педагогічна система Е. Сегена, ідеї Й. Вайзе та В. Айрленда.

У працях Л.С. Виготського, В.М. Синьова, Г.М. Дульнева, Н.П. Вайзмана, О.С. Самилічева, М.О. Козленка, Б.В. Сермєєва, О.А. Дмитрієва,

Ю.Г. Васіна, І. Ляхової, Р. Чудної мова йде про створення умов для розвитку фізичних та рухових вправ, які у свою чергу впливають на сенсорний, інтелектуальний та емоційний розвиток.

Питанням розвитку емоційно-вольової сфери займалися І. Бех Л. Виготський, Є. Ільїн, П. Розмислов, Б. Смірнов, М. Басова, С. Яковлева.

На сучасному етапі наукові дослідження стосовно обраної теми проводили: О. Бар-Ор, Т. Круцевич, Н. Москаленко, О. Колишкін, Н. Деделюк, М. Трояновська, А. Альошина. У їх працях зазначено, що одним з найкращих засобів зміцнення здоров'я і виховання характеру є заняття фізичною культурою.

Виклад основного матеріалу. Корекційна робота спеціаліста з дітьми з комплексними порушеннями орієнтована індивідуально на кожного учасника освітнього процесу. Вона спрямована на усунення недоліків розвитку та на загальний розвиток дитини. Під час організації рухової діяльності дітей молодшого шкільного віку з комплексними порушеннями активно використовуються засоби адаптивної фізичної культури, які впливають передусім на розвиток рухової та емоційно-вольової сфери. Для дітей з комплексними порушеннями розвитку організовують рухову активність відповідно до її рухових, вікових та психологічних можливостей. Для того, щоб заняття були продуктивніші, чергують різні види діяльності та відпочинку. Розпорядок дня планується з урахування дозованого чергування праці та відпочинку, кваліфікованої організації фізичної культури, фізкультурно-оздоровчих та гігієнічних заходів.

Використання засобів адаптивної фізичної культури є надважливим, адже у ході занять формується комплекс спеціальних знань, рухових умінь і навичок, розвиваються фізичні та психічні здібності, збільшуються функціональні можливості організму, покращуються тілесно-рухові характеристики.

Н. Гладких у своїх дослідженнях приходять до висновку, що важливою особливістю дітей з комплексними порушеннями розвитку є неможливість отримувати інформацію про навколишнє середовище через природні канали, що збільшує вагомість корекційного навчання таких дітей у порівнянні з іншими дітьми, які мають порушення розвитку [1, с. 332].

О. Колишкін зазначає, що фізична культура є одним з основних шляхів корекції порушень фізичного розвитку, рухової підготовленості, психомоторики, вольових якостей осіб з обмеженими можливостями, виховання рухової грамотності та залучення їх до трудової діяльності, самообслуговування, соціальної адаптації [5, с. 158].

Під час корекційних занять з дітьми молодшого шкільного віку з комплексними порушеннями ми спостерігаємо як своєрідну незрілість її особистості особливостями розвитку її мотиваційної та інтелектуальної сфер, так і низку особливостей функціонування її емоційної сфери [2, с. 84].

Важливим засобом адаптивного фізичного виховання дітей з порушеннями опорно-рухового апарату та інтелекту є корекційно-розвивальні рухливі ігри. Вони сприяють формуванню та вдосконаленню життєво необхідних рухів, всебічному фізичному розвитку та зміцненню здоров'я дитини, вихованню позитивних моральних і вольових якостей [4, с. 59].

О. Колишкін зазначає, що на заняттях з ритміки ефективним є застосування музики танцювального характеру: вальс, полька, мазурка, кадрили. Адаптовані до занять адаптивного фізичного виховання елементи народного танцю розвивають відчуття ритму, пластику, здатність диференціації часу й простору, довільне керування мускулатурою, образне мислення [4, с. 179].

Для того, щоб визначити актуальність емоційного стану дітей до початку експерименту ми використали колірний тест Люшера [3, с. 72] та методику «Намалюй задумане» для визначення вольової дії дитини [6, с. 29]. Це дало можливість встановити вихідні дані та результати після проведення занять з використанням засобів адаптивної фізичної культури.

З метою виявлення впливу засобів адаптивної фізичної культури на формування рухової та емоційно-вольової сфери нами проведено педагогічний експеримент на базі Житомирської спеціальної школи №2 серед учнів 3 класу. Участь в експерименті взяли 4 здобувачі освіти з комплексними порушеннями, з них 3 хлопчики й 1 дівчинка віком 10–11 років.

Учасниками експерименту були: 1-й вихованець – синдром Дауна, інтелектуальне порушення легкого ступеня, затримка мовленнєвого розвитку, хронічна двобічна нейросенсорна приглухуватість; 2-й вихованець – синдром Дауна, затримка мовленнєвого розвитку II рівня з порушенням поведінки; 3-й вихованець – хронічна двобічна нейросенсорна приглухуватість, затримка мовленнєвого розвитку, ураження ЦНС у вигляді парезу лицьового нерва, набуті мікроцефалії, розлади координації та дрібної моторики; вихованець 4-й – помірна розумова відсталість з відсутністю мовлення, хронічна двобічна нейросенсорна приглухуватість, синдром м'якої гіпотонії, плоско-вальгусна деформація стоп.

Результати первинного дослідження представлені в таблиці 1.1., таблиці 1.2. та таблиці 1.3.

Таблиця 1.1.

Колір	Синій	Зелений	Червоний	Жовтий	Фіолетовий	Коричневий	Чорний	Сірий
	1	2	3	4	5	6	7	0
Цифровий символ кольору	1	2	3	4	5	6	7	0
Місце кольору в аутогенній нормі	1	2	3	4	5	6	7	8
Місце кольору у виборі дитини	Вих. 1	4	2	0	6	1	3	5
	Вих. 2	3	6	0	1	2	4	7
	Вих. 3	3	6	0	7	2	4	5
	Вих. 4	2	5	7	0	1	3	4

Таблиця 1.2.

Показник сумарного відхилення від аутогенної норми (тест Люшера)

	Сума різниці між місцем кольору в аутогенній нормі та вибором дитини	Показник сумарного відхилення
Вихованець 1	3+0+3+2+4+3+2+1	18
Вихованець 2	2+4+3+3+3+2+2+2	21
Вихованець 3	5+1+4+2+0+6+6+4	28
Вихованець 4	1+3+4+4+4+3+3+2	24

Кожний з отриманих показників СВ може належати до однієї з трьох зон і відповідним чином інтерпретований:

- Зона 2 (20 < СВ < 32) – перевага негативних емоцій.
- Зона 3 (10 < СВ < 18) – емоційний стан у нормі.
- Зона 4 (0 < СВ < 8) – перевага позитивних емоцій.

Під час первинного проведення тесту Люшера ми бачимо, що показники сумарного відхилення більші за 18. Вихованець 1-й отримав показник сумарного відхилення 18. Цей показник відноситься до зони 3. Це означає, що ця дитина має нормальний емоційний стан, але показник все одно високий і потрібно шукати шляхи для зниження показника СВ. Вихованці 2-й, 3-й та 4-й мають показник сумарного відхилення від 21 до 28. Ці показники знаходяться в межах зони 2, що свідчить про перевагу негативних емоцій. Це свідчить про наявність проблем, які дитина не може вирішити самостійно і тому вона потребує допомоги.

Окрім емоційного стану дитини, важливу роль у розвитку становить сформованість волі. Причому вольова поведінка дитини може відрізнитися у пізнавальній діяльності і практичній, під час якої дитині потрібно докласти фізичних зусиль. Особливості вольової поведінки дитини будуть визначатися своєрідністю взаємозв'язку її вольових проявів як у пізнавальній, так і в практичній діяльності.

Завдяки методиці «Намалюй задумане», ми визначили здатність дитини ініціювати дію, планувати хід виконання та реалізації задуму перед заняттям з використанням засобів адаптивної фізичної культури. Отримані результати відображені у таблиці 1.3.

Результат первинного дослідження вольового розвитку групи дітей показав, що діти мають низький рівень розвитку волі. Їм важко самостійно ставити мету, попередньо планувати процес досягнення мети та виконувати свій задум. Діти часто відволікаються, змінюють задум, потребують повторних інструкцій та допомоги дорослого.

Протягом експерименту на уроках образотворчого мистецтва учням пропонували виконувати музико-ритмічні вправи. Всього було проведено 10 занять. Завдяки комплексу спеціальних вправ, у дітей формується вміння орієнтуватися в просторі, розвивається координація рухів, точність і граційність, загальна та дрібна моторика, зміцнюється та корегується руховий апарат (постава, хода).

Після 10-ти занять образотворчого мистецтва із використання комплексу музико-ритмічних вправ, ми повторно дослідили емоційну та вольову сфери. Результати представлені в таблиці 1.4., 1.5., 1.6., 1.7.

Після проведення повторного тесту Люшера, констатуємо, що показник сумарного відхилення всіх учасників експерименту змінився в напрямку спадання, що є позитивним. Різницю показників відображено у таблиці 1.6.

Також у кінці експерименту повторно провели методику «Намалюй задумане». Результати повторного проведення методики представлені в таблиці 1.7.

Результати проведення повторно методики «Намалюй задумане» у співвідношенні з первинним виконанням відрізняються. Кольором виділено пункти, які змінилися і це якісні зміни.

У процесі використання комплексу музико-ритмічних вправ на уроках образотворчого мистецтва ми простежили зміни, які відбулися в емоційній та вольовій сферах розвитку дітей молодшого

Таблиця 1.3.

Результати первинного виконання методики «Намалюй задумане»

	Вихованець 1	Вихованець 2	Вихованець 3	Вихованець 4
Постановка мети	Наслідує однолітка	Вагається	Наслідує однолітка	Вагається
Обґрунтування свого вибору	Обґрунтовує свій вибір	Не обґрунтовує вибір	Не обґрунтовує вибір	Не обґрунтовує вибір
Планування своїх дій	Попередньо планує	Не планує	Не планує	Попередньо планує
Поетапний контроль	Відволікається від задуму, і потрібне повторне інструктування	Дії не відповідають задуму	Відволікається від задуму, і потрібне повторне інструктування	Дії не відповідають задуму
Реалізація задуму	Частково реалізувала	Частково реалізувала	Частково реалізувала	Змінила свій задум
Уміння зіставляти отриманий результат із задумом	Завважає невідповідність між отриманим результатом і задумом і обґрунтовує зміни	Не обґрунтовує змін	Не обґрунтовує змін	Не помічає, що змінила задум

Таблиця 1.4.

Колір		Синій	Зелений	Червоний	Жовтий	Фіолетовий	Коричневий	Чорний	Сірий
		1	2	3	4	5	6	7	8
Цифровий символ кольору		1	2	3	4	5	6	7	0
Місце кольору в аутогенній нормі		1	2	3	4	5	6	7	8
Місце кольору у виборі дитини	Вих. 1	2	4	0	3	6	1	7	5
	Вих. 2	4	0	2	1	7	5	6	3
	Вих. 3	4	3	7	0	2	1	6	5
	Вих. 4	5	3	2	0	5	7	1	6

Таблиця 1.5.

Показник сумарного відхилення від аутогенної норми (тест Люшера)

	Сума різниці між місцем кольору в аутогенній нормі та вибором дитини	Показник сумарного відхилення
Вихованець 1	1+2+3+1+1+5+0+3	16
Вихованець 2	3+2+1+3+2+1+1+5	18
Вихованець 3	3+1+4+4+3+5+1+3	24
Вихованець 4	4+1+1+4+0+1+6+2	19

Таблиця 1.6.

	До	Після	Різниця показників
Вихованець 1	18	16	-2
Вихованець 2	21	18	-3
Вихованець 3	28	24	-4
Вихованець 4	24	19	-5

Результати повторного виконання методики «Намалюй задумане»

	<i>Вихованець 1</i>	<i>Вихованець 2</i>	<i>Вихованець 3</i>	<i>Вихованець 4</i>
<i>Постановка мети</i>	Самостійно	Наслідуює однолітка	Наслідуює однолітка	Вагається
<i>Обґрунтування свого вибору</i>	Обґрунтовує свій вибір	Обґрунтовує свій вибір	Не обґрунтовує вибір	Не обґрунтовує вибір
<i>Планування своїх дій</i>	Попередньо планує	Не планує	Попередньо планує	Попередньо планує
<i>Поетапний контроль</i>	Коригує свої дії відповідно до задуму	Відволікається від задуму, і потрібне повторне інструктування	Відволікається від задуму, і потрібне повторне інструктування	Дії не відповідають задуму
<i>Реалізація задуму</i>	Частково реалізувала	Частково реалізувала	Частково реалізувала	Частково реалізувала
<i>Уміння зіставляти отриманий результат із задумом</i>	Зауважує невідповідність між отриманим результатом і задумом і обґрунтовує зміни	Завважує невідповідність між отриманим результатом і задумом і обґрунтовує зміни	Зауважує невідповідність між отриманим результатом і задумом і обґрунтовує зміни	Не обґрунтовує зміни

шкільного віку з комплексними порушеннями розвитку. Також було сформульовано основні корекційно-педагогічні принципи коригування наявних рухових порушень з метою підвищення соціальної адаптації зазначеного контингенту дітей. Щодо стану розвитку рухової сфери, то в процесі виконання комплексу вправ діти з кожним новим завданням все краще запам'ятовували та виконували рухи, опанували рівновагою, покращили координацію рухів тіла, м'язовий тонус, покращили навички орієнтації в просторі.

Висновок. Використання засобів адаптивної фізичної культури є невід'ємною частиною корекційної роботи фахівця. Система спеціальної освіти постійно розвивається, вдосконалюються методи, форми та засоби впливу на дітей з особливими потребами. Під час роботи з дітьми молодшого шкільного віку з комплексними порушеннями розвитку важливо врахувати фізичні можливості кожної дитини, емоційний стан, обов'язково потрібно мати індивідуальний підхід до кожної дитини, раціонально навантажувати дітей, підбирати вправи посилені для даної категорії вихованців. Використання комплексу музико-ритмічних вправ під час занять в спеціалізованих закладах дає можливість вчителю активізувати психічні процеси з почерговим розумовим та фізичним навантаженням, покращити психоемоційний стан дітей, мотивувати їх до діяльності, виховувати вольові якості, активізувати рухову активність дітей, покращити загальний розвиток.

До **перспективних напрямів**, що вимагають подальшого поглибленого вивчення, віднесено розробку технологій використання засобів адаптивної фізкультури для розвитку дітей з комплексними порушеннями, формування рухової та емоційно-вольової сфери, подальшої соціалізації.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гладких Н. В. Психолого-педагогічне обстеження дітей з комплексними порушеннями психологічного розвитку молодшого шкільного віку. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apko_2016_8_33
2. Грикун А. С. Особливості формування емоційно-вольової саморегуляції у дітей молодшого віку з синдромом Дауна. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/oor_2013_4\(2\)_12](http://nbuv.gov.ua/UJRN/oor_2013_4(2)_12)
3. Загадковий світ емоцій. Розвиток емоційної сфери дошкільників / упоряд. І. В. Молодущкіна. 2-ге вид. Х. : Вид. група «Основа», 2011. С. 207. : іл. (Серія «Творчому педагогу»).
4. Заплатинська А. Б., Шевчук Л. А. Рухливі ігри як засіб адаптивної фізичної культури для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату та інтелекту. URL: <http://lib.ndu.edu.ua/dspace/handle/123456789/1920>
5. Козішкін О. В. Розвиток рухової сфери осіб з особливостями інтелектуального розвитку засобами адаптивної фізичної культури. URL: <file:///C:/Users/User/Desktop/%D0%BA%D1%83%D1%80%D1%81%D0%BE%D0%B2%D0%B0/Kolyshkin%20-%20%D0%A0%D0%BE%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%BE%D0%BA%20%D1%80%D1%83%D1%85%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%97%20%D1%81%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B8%20%D0%B7.pdf>
6. Колишкін О. В. Історичні аспекти розвитку адаптивної фізичної культури для осіб із розумовою відсталістю. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apko_2018_12_16
7. Чернякова О. В. Методичні поради щодо діагностики порушень психофізичного розвитку дітей дошкільного віку. URL: <http://test.teacherjournal.in.ua/attachments/article/1213/%D0%A7%D0%95%D0%A0%D0%9D%D0%AF%D0%9A%D0%9E%D0%92%D0%90%20%D0%9E.%D0%92.%20%D0%9C%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%B8%.docx>
8. Шевчук Л., Черненко Т. Практичне використання рухливих ігор у роботі з дітьми з порушеннями функцій опорно-рухового апарату та інтелекту.

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВЧОГО ЕТАПУ ДО ПРОВЕДЕННЯ ЛОГОПЕДИЧНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ З АУТИСТИЧНИМ СПЕКТРОМ

THE PREPARATORY STAGE PECULIARITIES FOR SPEECH THERAPEUTIC WORK WITH CHILDREN WITH AUTISTIC SPECTRUM

У статті наведено статистичні дані щодо зареєстрованої кількості дітей з аутистичним спектром у США та Україні; звернено увагу на тотожні прояви поведінки такої групи дітей (відсутність реакції або погана, коли кличуть по імені; дитині важко висловитись, що їй потрібно; відбувається затримка темпу мовлення; не може зрозуміти як гратися з іграшкою (вистроює іграшки в ряди або за кольором, за величиною, не граючись); відсутність візуального контакту з дитиною; не посміхається у відповідь до дорослого; до дванадцяти місяців не з'являється лепет, а до півтора року відсутні слова, до двох років немає фразового мовлення; дитина не махає на прощання і не вітається у рік; спостерігається замкнутість і небажання спілкуватися з оточуючими; створюється враження, що дитина живе у своєму власному світі); розкрито особливості підготовчого етапу до проведення логопедичної роботи з дітьми з аутистичним спектром та доведено його ефективність через позитивний досвід педагогів у налагодженні комунікації з дітьми, появі інтересу до логопедичних занять, підготовку артикуляційного апарату до роботи, подолання у дітей проявів сенсорної незграбності, налагодження координації, зниження агресії та позитивну реакцію на відвідування занять.

Дослідження було проведено з 2019 по 2021 роки з двадцятьма однією дитиною з аутистичним спектром віком від 2,5 до 5,5 років на базі Освітньо-наукового центру соціокультурного розвитку дитини Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького.

Підготовчий етап до проведення логопедичної роботи включав ерговправи; вправи на мілку моторику за системою Монтессорі; ручний та механічний масаж; вправи на рухливість губ, щік, язика; застосовано інноваційні технології (інтерактивна підлога «Brio-light») для зниження агресії та налагодження контакту.

Ключові слова: вправи за системою Монтессорі, діти з аутистичним спектром, ерговправи, підготовка до логопедичної роботи, інноваційні технології.

The research work presents statistics on the registered number of children with autism spectrum in the USA and Ukraine; attention is drawn to the identical manifestations of behavior of this children group (lack of reaction or bad when called by name; the child finds it difficult to say what he needs; there is a delay in speech; can't understand how to play with a toy (arranges toys in rows or by color, by size, without playing), no visual contact with the child, doesn't smile in response to an adult, up to twelve months there is no chatter, and up to one and a half years no words, up to two years no phrasal speech, the child does not wave goodbye and greet per year, there is isolation and unwillingness to communicate with others, it seems that the child lives in his own world); the peculiarities of the preparatory stage for speech therapy work with children with autism spectrum are revealed and its effectiveness is proved through the positive experience of teachers in establishing communication with children, interest in speech therapy classes, preparation of articulatory apparatus for work, overcoming sensory awkwardness in children, aggression and a positive reaction to attending classes.

The study was conducted from 2019 to 2021 with twenty-one children with autism spectrum aged from 2,5 to 5,5 years on the basis of the Educational and Research Center for Socio-Cultural Development of Children by Bohdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University.

The preparatory stage for speech therapy work included trade exercises; exercises for fine motor skills according to the Montessori system; manual and mechanical massage; exercises for mobility of lips, cheeks, tongue; innovative technologies (Brio-light interactive floor) were used to reduce aggression and establish contact.

Key words: Montessori exercises, children with autism spectrum, trade exercises, preparation for speech therapy work, innovative technologies.

УДК 376:616.89-008.434.37:616.896
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/44/2.14>

Яковенко І.О.,
канд. пед. наук.,
доцент кафедри дошкільної освіти
і соціальної роботи
Мелітопольського державного
педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Проблема аутизму є досить актуальною на сьогоднішній день. Про це свідчать статистичні дані досліджень світового та українського рівнів. Так, Центр по контролю і профілактиці захворювань у США у 2020 році опублікував статистичні дані щодо зареєстрованих випадків дітей з аутизмом. За даними, що були виявлені при діагностиці дітей віком до восьми років ця цифра збільшилася на 10% відносно даних 2018 року. Експерти центру

дають пояснення таким фактам статистики. За даними науковців, збільшення кількості дітей з аутизмом сталося у двадцятих роках через розроблення діагностичного інструментарію. Тобто ті діти, які не мали явних психофізичних порушень, раніше помилково отримували інші медичні висновки. Після детальної діагностики 11 штатів Америки вчені мали можливість констатувати, що кожна 56 дитина мала розлади аутистичного спектру [11].

Щодо статистики в Україні, то доречно навести думку засновника фонду «Дитина з майбутнім», консула «Аутизм Європа» І. Сергієнко про те, що офіційних даних щодо кількості дітей з аутизмом наразі немає. Засновниця центру зазначає, що 2005 році зареєстровано 680 дітей з аутизмом, а уже у 2017 році їхня кількість сягала 7,5 тисяч. І це лише 10 % від загальної кількості дітей, яким необхідна допомога, бо більшість батьків не звертаються для встановлення офіційного медичного висновку та реєстрації на облік у психіатра [3].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питаннями діагностики та корекції дітей з аутистичним спектром займався ряд науковців. Зокрема, питання соціалізації входили у коло інтересів В. Синьова, Г. Супрун, Т. Скрипник, Н. Базими, Д. Шульженко та інших; щодо питань вивчення інтелектуальної сфери та сенсорного розвитку доцільними є праці І. Недозим, В. Тарасун та інших; питаннями когнітивного розвитку та логопедичної підготовки займалися Г. Сивик, Т. Скрипник, Г. Лопатіна та інші. Але не дивлячись на широке коло досліджень, питання щодо підготовки до проведення логопедичної роботи з дітьми з аутистичним спектром залишається відкритим та актуальним і на сьогодні.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Оскільки під аутизмом розуміють загальний розлад розвитку неврологічного характеру, у якому превалюють три складники: стійкий дефіцит комунікації та взаємодії, стереотипні дії та інтереси, гіпер- чи гіпочутливість до сенсорної інформації, то питання мовленнєвого розвитку, а саме логопедична підготовка є основою для повноцінного входження дитини до колективу та можливість спілкуватися вербально чи невербального.

Мета статті. Розкрити особливості підготовчого етапу до проведення логопедичної роботи з дітьми з аутистичним спектром.

Виклад основного матеріалу. Інтелектуальний та мовленнєвий розвиток дітей з аутистичним спектром дуже різний, адже сам аутизм має різні прояви та рівні. Так, за міжнародною класифікацією хвороб одинадцятого слухання виділяють легкі та важкі форми аутизму [5]. При легких формах аутизму діти здатні до мовленнєвої діяльності і мають досить ранню вокалізацію (передумови до мовленнєвого розвитку), а при важких формах через певні порушення у роботі центральної нервової системи страждають центри розвитку мовлення: центр Брокка та центр Верніке, що спричинює, у більшості випадків, неможливість оволодіння вербальним мовленням.

Незважаючи на такий різномірний мовленнєвий розвиток, діти з аутистичним спектром мають тотожні прояви поведінки: відсутність реакції (погана), коли кличуть по імені; дитині

важко висловитись, що їй потрібно; відбувається затримка темпу мовлення; не може зрозуміти як гратися з іграшкою (вистроює іграшки в ряди або за кольором, за величиною, не граючись); дорослі констатують факт відсутності візуального контакту з дитиною; не посміхається у відповідь до дорослого; до дванадцяти місяців не з'являється лепет, а до півтора року відсутні слова, до двох років немає фразового мовлення; дитина не махає на прощання і не вітається у рік; спостерігається замкнутість і небажання спілкуватися з оточуючими; створюється враження, що дитина живе у своєму власному світі [7, с. 24–62].

Більшість практиків стверджують, що діти з аутистичним спектром хоч і мають спільні ознаки розвитку, але дуже різняться за рівнями та можливостями [1; 6; 8–10]. Таким дітям важко спілкуватися, бо соціальна функція у них порушена. Саме ця особливість і спричиняє затримку мовленнєвого розвитку, адже комунікація утруднюється і дитина не сприймає матеріал належним чином через брак міжособистісної взаємодії і небажання задавати питання, слухати і повторювати. Саме тому підготовчий етап до проведення логопедичної роботи з дітьми з аутистичним спектром є успішною базою для можливості налагодити комунікацію та розпочати мовленнєво-логопедичну підготовку дитини.

Для складання системи дологопедичної підготовки дітей з аутистичним спектром було проаналізовано роботу з двадцяти одним вихованцем Освітньо-наукового центру соціокультурного розвитку дитини Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького в період з 2019 по 2021 роки. Діти мали різний вік (від 2,5 до 5,5 років та різний рівень розвитку мовленнєвої сфери та комунікації).

Дослідження щодо оптимізації мовленнєвої підготовки дітей дошкільного віку з аутистичним спектром виявили потенціал дологопедичної підготовки (єрговправи; вправи на мілку моторику за системою Монтесорі; ручний та механічний масаж; застосування вправ на рухливість губ, щік, язика, що допомагають підготувати мовленнєвий апарат до дії; застосування інноваційних технологій для зниження агресії та налагодження контакту з дитиною). Слід зауважити, що виявлення можливості появи мовлення дитини з аутистичним спектром можна визначити на основі наявності вокалізації (повторення деяких голосних або голосних з приголосними чи повноцінних слів у формі ехолалій). Також важливим є проба на згинання руки у кулак. Якщо дитина не може розмовляти, то при згині у кулак великий палець ховається у долоню, у іншому випадку – тримає зверху. Якщо починаються перші повнозначні слова, то вказівний палець починає працювати.

Першим етапом дологопедичної підготовки вбачаємо у застосування вправ із сенсорної

інтеграції, адже однією з особливостей розвитку дітей з аутизмом є неусвідомлення себе як Я-особистості та небажання тактильного контакту з оточуючими. У своєму дослідженні ми користувалися вправами «Бутерброд», «Вертушка», «Кокон», «Шестерня», «Черепашка». Ці вправи тілесно-орієнтованого характеру, не є складними і батьки їх можуть робити самостійно після демонстрації педагогом. Наведемо та пояснимо ці вправи:

– «Бутерброд» – дитину кладуть на мат чи важку ковдру та несильно прижимають іншою частиною мату (ковдри). Нажим повинен бути таким, щоб дитина мала можливість вибратися з перешкоди. Варто пам'ятати, що дитину не треба квапити, їй необхідно відчути своє тіло та самостійно справитися із завданням. Ця вправа насичує дитину сенсорно.

– «Вертушка» – лежимо на підлозі з витягнутими доверху руками і прямими колінами. Педагог перекочує дитину в одну сторону, а потім повертаємося з перекочуванням на місце. Педагог постійно супроводжує дитину.

– «Кокон» – висхідне положення рівно, руки по швам. Дорослий бере великий шматок тканини і замотує дитину. За допомогою цієї вправи починають формуватися перші адаптивні відповіді у дитини з аутистичним спектром. Адже замотування через деякий час викликає дискомфорт і з'являється бажання вибратися. Зазначена вправа схожа на обійми, дитина починає відчувати своє тіло. Важливим є те, що дитина повинна сама (без підказок дорослого) знайти можливість вирішити це завдання, тобто прожити цю ситуацію.

– «Шестерня» – дитина стоїть біля дорослого та обертається навколо. Допомогає обертатися дорослий. За допомогою цієї вправи починає формуватися тілесний контакт.

– «Черепашка» – висхідне положення навкарачки. Дорослий накриває дитину своїм тілом та повзає разом з нею. Ця вправа тілесно орієнтована та дає уявлення про простір свого тіла та тіла педагога. Також важливим є можливість поповнення досвіду лазіння. Адже велика кількість педагогів-дефектологів стверджують, що ранній розвиток дитини будується як будинок: якщо якийсь період випадає із розвитку, то інший (у нашому випадку мовленнєвий) затримується [4; 12]. Доречно зауважити, що були констатовані випадки запуску мовлення після багаторазового виконання даної вправи.

Зазначений комплекс ерговправ дитина не відразу буде добре сприймати, адже це обмеження її простору та дискомфорт у рухах. Звичайно, спочатку буде небажання виконувати цю роботу чи навіть істерики, але якщо зробити дану процедуру режимним моментом, то результати незабаром будуть. Варто згадати, що однією з особливостей

розвитку дітей з аутистичним спектром є неприйняття всього нового [4].

Також важливою складовою дологопедичного періоду є вправи на мілку моторику за системою Монтессорі. Серед матеріалів ми використовуємо класичні, додаткові, адаптовані класичні, підготовчі вправи, модифіковані вправи на закріплення навички, матеріали інфанта та тоддлерів для дітей старшого дошкільного віку.

Наведемо деякі види вправ:

– «Перекладання рукою класичне» – перед дитиною поряд дві миска з мілкими бортиками. Одна миска наповнена досить великим насінням. Завдання полягає у тому, щоб перекласти насіння з миски у миску рукою, не висипавши його. Спочатку правою рукою, потім лівою.

– «Перекладання рукою адаптоване» (для дітей з утрудненими рухами). Відмінність полягає у кількості насіння та його розмірах.

– «Перекладання пінцетом» – перекладання пінцетом одного або декількох предметів з посуду з низькими бортиками в іншу. Також до цієї вправи входить і перекладання великого предмета. Нд.: грецький горіх.

– «Перекладання ложкою, черепком» – перед дитиною дві піали з середніми бортиками. До однієї насипано сипучий матеріал. Необхідно перекласти його ложкою з однієї піали до іншої, не розсипавши.

– «Робота з кухликами» – аналогічна до роботи з мисками.

– «Робота з ситом» – просівання речовини через сито з темпоритмічним погойдуванням.

– «Маленькі сенсорні коробки» – дитині пропонується розділити матеріали: однакові до однієї коробки (можна використовувати чотири коробки).

Паралельно з застосуванням дидактичного матеріалу за Монтессорі також доцільно проводити масаж обличчя, пальчикову гімнастику, ручний та механічний масаж. Матеріали для масажу можуть бути різноманітними: Су-Джок кульки, резиночки, природний матеріал. Головне, щоб ці вправи викликали інтерес і заохочували дитину до діяльності.

Також у дологопедичному етапі роботи доцільно використовувати вправи на рухливість губ, щік, язика, які не викликають труднощів у виконанні та не сприймаються як навчальна діяльність. Наведемо деякі з них:

– «Злижи смачненьке» – перед дитиною тарілка з мілкими бортиками. На тарілку тоненьким шаром нанесена рідка смачна їжа (пам'ятаємо про алергічні реакції у дітей з аутистичним спектром на різні продукти харчування [4]). Необхідно її злизати, рухаючи язиком зверху до низу тарілки. Пізніше замість тарілки можна використовувати столову ложку, десертну та гірничну. Зазначена вправа допоможе рухливості кінчика язикового тіла та укріпить його.

– «Надуй бульбашки» – вправа для м'язового тону сцік та формування уміння видувати повітряний струмінь. Перед дитиною стакан рідини досить густої. Необхідно подути у неї через трубочку, щоб вийшли бульбашки.

– «Доторкнися язиком» – перед дитиною смаколик. Дитині потрібно доторкнутися до нього язиком. Вправа для укріплення кінчика язика.

Однією з цікавих інноваційних технологій, що допомагає налагодженню контакту педагога з дитиною та допомагає зняти агресію є інтерактивна підлога «Brio-light». Це нове слово в освітній програмі для дошкільнят та учнів початкової школи. Діти сприймають дану систему як чарівний килим або живу підлогу, а не нудний процес навчання. За допомогою вбудованої програми датчиків, зображення немов «оживає» на будь якій поверхні. Інтерактивна підлога реагує на кожен рух людини і включає понад 174 завдання як індивідуальних, так і групових. З використанням цієї системи заняття проводяться у вигляді веселої і захопливої гри. Серед ефектів, що йдуть в комплекті, є різноманітні ігри, в які діти з задоволенням будуть гратися в вільний від занять час.

Варто додати, що Інтерактивна підлога рекомендована Міністерством освіти і науки України згідно з Наказом МОН 574. Інтерактивна підлога призначена для розвитку дітей різного віку, в дошкільних та середніх навчальних закладах, а саме:

- розвиток опорно-рухового апарату;
- розвиток вестибулярного апарату;
- пропріоцептивна стимуляція (контроль свого тіла);
- візуальна стимуляція;
- навчальні ігри;
- психологічне розвантаження;
- розвиток загальної моторики та координації;
- стимуляція психомоторного розвитку.

Саме при використанні сучасні інноваційні технології у роботі з дітьми з аутистичним спектром, на нашу думку, легше досягти поставлених цілей та зацікавити дитину до роботи над собою за допомогою гри.

Висновки. Включення підготовчого етапу до проведення логопедичної роботи з дітьми з аутистичним спектром показало позитивні результати та надало можливість педагогам налагодити комунікацію, викликати інтерес до логопедичних занять, підготувати артикуляційний апарат до роботи, подолати прояви сенсорної незграбності, координувати рухову активність, знизити агресію та викликати позитивну реакцію на відвідування

занять. **Подальшими перспективами** дослідження вбачаємо розроблення комплексу занять для розвитку емоційно-вольової сфери у дітей з аутистичним спектром.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Базима Н. В. Вивчення мовленнєвої активності дітей з аутистичними порушеннями старшого дошкільного віку. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського нац. ун.-ту ім. І. Огієнка*. 2013. Вип. 23. С. 22–30.

2. Дитина з аутизмом в закладі освіти: метод. рекомендації. К., 2015. 18 с. Серія «Інклюзивна освіта: крок за кроком».

3. Дитина з майбутнім. URL: <https://cwf.com.ua/ru/autizm-segodnya-zhurnal/> (дата звернення: 17.01.2022).

4. Зверніть увагу: аутизм. Як проявляються симптоми розладу аутистичного спектра (РАС) у дітей раннього віку : посібник / пер. О. М. Ончул. Фонд «Вихід», 2017. 19 с.

5. Міжнародна класифікація хвороб 11-го перегляду (МКХ–11). URL : <https://icd.who.int/en/> (дата звернення : 15.01.2022).

6. Синьов В. М., Шульженко Д. І. Особливості умови соціалізації дітей з аутистичними порушеннями. *Наук. часоп. НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 19: Корекцій педагогіка та спец. психологія*. 2012. Вип. 21. С. 251–255. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_019_2012_21_66 (дата звернення: 19.01.2022).

7. Скрипник Т. В. Феноменологія аутизму: монографія. К., 2010. С. 24–62.

8. Скрипник Т. Стандарти вимоги до надання кваліфікованої допомоги дітям з розладами аутистичного спектра. *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки)*. 2016. Вип. 7. Т. 2 (7). С. 355–363.

9. Супрун Г. В. До питання вивчення соціально-психологічної адаптації дітей молодшого дошкільного віку з аутизмом. *Актуальні питання корекційної освіти. Серія: Педагогічні науки*. 2015. Вип. 6. Т. 1. С. 268–277.

10. Тарасун В. В. Соціально-емоційний розвиток дитини з аутизмом (до комплексної програми розвитку і навчання дитини з аутизмом). *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського нац. ун.-ту ім. Івана Огієнка. Серія: соціально-педагогічна*. 2012. Вип. 19(2). С. 410–419. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkr_sp_2012_19%282%29__53 (дата звернення: 19.01.2022).

11. Hodges H., Casey F., Neelkamal S. Autism spectrum disorder: definition, epidemiology, causes, and clinical evaluation. *Translational Pediatrics*. 2020. Feb; 9 (Suppl 1). S. 55–65. doi: 10.21037/tp.2019.09.09

12. Volkmar F., Lord C., Bailey A., Schultz R., Klin A. Autism and pervasive developmental disorders. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*. 2004. Vol. 45. P. 135–170.

РОЗДІЛ 3. ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

DEVELOPMENT FEATURING PEDAGOGICAL TRAINING ORGANIZATION OF PHILOLOGY TEACHERS

РОЗВИТОК ОРГАНІЗАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ-ФІЛОЛОГІВ

The article reveals the content of the teachers' training at the beginning of the twentieth century in Ukraine. It is indicated that the historical approach will also help to eliminate the inequality between the current level of practical professional and pedagogical training of teachers and the new growing demands to its organization and methodology. Also the problem of genesis of the idea of training teachers in philology in the history of domestic pedagogical thought, which allows you to characterize the deep national traditions and progressive trends in the national system of teachers' education. The article examines the improvement of teachers' training in the historical projection, which will help to make scientific forecasting of the further development of teacher training. The study conducted by the authors reveals the background of the origin of the higher school, the peculiarities of the development of science in the 16th–18th centuries, Characterization of the work of universities as centers of scientific and research work in the XIX century. On the basis of logical and systematic analysis of wide theory base (historical, pedagogical literature, archival documents, memoirs, periodicals) the peculiarities of pedagogical institutes' work, the level of development of university pedagogy are given. The article examines pedagogical factual material, especially the identification and characteristics of the development peculiarities according to the idea of training teachers in philology in the history of national pedagogical thought [2].

Based on the analysis of archival materials, one of the tensions of public and educational activities of Ukrainian universities of the nineteenth century are considered. The participation of professors and lecturers in the dissemination of scientific knowledge among the public. For example, public lectures and readings in the second half of the 19th century were devoted by scientists to prominent figures in the field of knowledge and writing, education and enlightenment. However, the authors did not specify the peculiarities of the work of historical and philological societies and faculties of universities in view of identifying their role in the formation of professional training of teachers of philology.

A thorough study of historical and pedagogical sources shows that philological education in general and, in particular, the training of philologists actually began in the times of functioning when ancient schools were set up in the times of Kiev Rus.

Key words: *humanization, educational process, language environment, seminary, statistical collection, historical proection.*

У статті розкривається зміст питання підготовки вчителів на початку ХХ століття на Україні. Указано на те, що історичний підхід сприятиме також подоланню суперечності між існуючим рівнем практичної професійно-педагогічної підготовки вчителя та новими зростаючими вимогами до її організації й методології. Також порушено проблему дослідження генезису ідеї підготовки вчителів-філологів в історії вітчизняної педагогічної думки, яке дозволяє схарактеризувати глибокі національні традиції та прогресивні тенденції в національній системі педагогічної освіти. Розглянуто вдосконалення підготовки вчительських кадрів в історичній проекції, яке допоможе здійснити наукове прогнозування подальшого розвитку підготовки вчителів. Грунтовне дослідження проведене розкриває передумови виникнення вищої школи, особливості розвитку науки в XVI–XVIII ст., схарактеризування роботи університетів як центрів науково-дослідної роботи в XIX ст. На підставі логіко-системного аналізу широкої джерельної бази (історичної, педагогічної літератури, архівних документів, мемуарної літератури, періодичних видань) розкриваються особливості роботи педагогічних інститутів, рівень розробки питань вузівської педагогіки. Розглядається джерелознавчий фактологічний матеріал, зокрема виділення й характеристики особливостей розвитку ідеї підготовки вчителів-філологів в історії вітчизняної педагогічної думки [1].

На підставі аналізу архівних матеріалів розкрито один із напрямів громадсько-просвітницької діяльності українських університетів XIX ст. – участь професорсько-викладацького складу у поширенні наукових знань серед громадськості. Так, наприклад, публічні лекції і читання у другій половині XIX ст. учені присвячували видатним діячам мовознавцям та письменникам, питанням виховання і освіти. Однак, автори не конкретизували особливості роботи історико-філологічних товариств та факультетів університетів з огляду на визначення їхньої ролі у становленні професійної підготовки учителів-філологів.

Ретельне вивчення історико-педагогічних джерел показує, що питання філологічної освіти в цілому, і зокрема – підготовки учителів-філологів фактично розв'язувалися з часів функціонування стародавніх шкіл за часів Київської Русі.

Ключові слова: *гуманітаризація, освітній процес, мовне середовище, семінарія, статистичний збірник, історична проекція.*

УДК 378.6

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/44/2.15>

Osmachko S.A.,

Lecturer at the Foreign Philology and Translation Department
Kharkiv National University of Economics
by Simon Kuznets

Mykytiuk M.M.,

Lecturer at the Foreign Philology and Translation Department
Kharkiv National University of Economics
by Simon Kuznets

Lazarenko T.V.,

Lecturer at the Foreign Philology and Translation Department
Kharkiv National University of Economics
by Simon Kuznets

Statement of the problem. The processes of intercultural integration at the national and international levels have led to humanization and humanitarization of the educational process, increased

requirements for the level of training of teachers as bearers of a system of cultural values and organizers of a socially active language environment. Taking into account current trends in general educational

processes and, in the field of pedagogical training in particular, the requirement of pedagogical retrospection of progressive superstructures of the past for the purpose of modernization of the content and organizational and methodological support of holistic pedagogical education is necessary to analyze the theory and practice of training teachers of philology in higher educational institutions of Ukraine in the first half of the XX century.

Analysis of recent studies and publications.

Among the first who made an attempt to disclose the historical and pedagogical aspect of the organization of pedagogical training depending on the peculiarities of the development of national education, it is necessary to distinguish the famous teacher, historian S. Siropolk and his monograph "History of Education in Ukraine" (first edition of 1937), which reflected the results of the author's research on these issues. The particular merit of the scientist lies in the fact that he viewed the organization of pedagogical education in the context of historical, cultural and political changes that took place in the first ten years of the twentieth century on the territory of Ukraine. Referring to the actual historical material S. Siropolko gave his own assessment of the reforming of the higher educational institutions in Ukraine in the 1920s. He determined how the new educational institutions contributed to the realization of the ideas of the united Ukrainian school that was supposed to form national consciousness and sense of patriotism in the new generation. The monograph pays a lot of attention to the state of teaching and using Ukrainian language in different types of institutions of higher education and, in particular, pedagogical ones [4]. Without diminishing scientific and cultural value of this work for the historiographical heritage of our people, we must admit that in the work organization of development of the methodology and the content of pedagogical training of teachers-philologists is not practically revealed, the demand for which significantly increased in the 20–30 years of the twentieth century due to the fact that the number of teachers and the quality of their work has grown significantly.

Particular aspects of the investigated problem are revealed in the scientific works of S. Rusovoy. Head of pre-school and post-school educational institutions at the General Secretariat of Ukraine, the initiator of Ukrainianization of high school, S. Rusova. She developed educational plans and programs for the training of teachers for preschool and pre-school institutions at teacher training institutes and seminars, and taught a course in pedagogy. The scientist spoke about the necessity to take into account progressive ideas of national pedagogical thought and believed that the organization of higher professional schools was worthwhile to use national historical and cultural traditions and achievements of world scientists in a synthetic unity [8].

Valuable material on organizational and methodological aspects of pedagogical education is provided in monographs by F. Panachin entitled Pedagogical Education in Russia (1979) and Pedagogical Education in the USSR: Major Stages in History and the Present State (1975). In these works, the scientist chronologically investigated the evolution of pedagogical educational institutions: pedagogical institutes at universities, teachers' institutes and seminaries, women's and special secondary educational institutions, institutes of public education, pedagogical technical colleges, colleges, course pedagogical training. Panachin specified normative and content support for psychological and pedagogical training of teachers, identified the role of leading national public, government figures, educators in the development of professional pedagogical education at different historical epochs [6].

Viewing the previously unresolved parts of the general problem. Despite the interest of scientists in the research of vocational training of future teachers of philology, the problem has not been widely covered in the scientific research and requires further study with the aim of optimizing the system of higher education of Ukraine.

The purpose of the article. The goal of this article is to summarize practical experience and theoretical issues of training teachers of philology at the higher educational institutions of Ukraine in the first half of the twentieth century.

Introduction of the basic material. A critical analysis of the above mentioned scientific works has confirmed that the researchers mainly paid attention to the evaluation of the quantitative growth of the educational institutions during the first half of the XX century. The authors did not set the goal of the development of the system of higher pedagogical education in the Soviet Union. The authors did not set out to make a systematic analysis and pedagogical retrospection of the peculiarities of training subject teachers in the period when the subject-based system of education was being implemented in general education schools. Also, investigators have not revealed the cause-and-effect links in the sphere of reforming the public cultural life, especially between the trends of Ukrainianization, The development of modernist trends in literature, etc., and related changes in the structure, content, and methodology of training teachers of philology as a bearer of the cultural tradition of a certain historical era.

Valuable factual material on the research themes is given in collective works – statistical compilations, textbooks, collections of scientific works devoted to the development of education in the Ukrainian Soviet Republic in the first half of the XX century. Some of them are: "Popular Education and Culture in the Ukrainian Soviet Socialist Republic" (1973), "Popular Education and Pedagogic Science in the Ukrainian

Soviet Socialist Republic: 1917–1967” (1967), “Development of Education in the Ukrainian Soviet Socialist Republic: From 1917 to 1967” (1972). (1967), The Development of Popular Education and Pedagogical Science in the Ukrainian Soviet Republic: 1971 to 1957 (1957), S. Bush (1957). (1957), S. Buhalo “Education in the Soviet Ukraine” (1945), “Problems of the history of education and school in Ukraine” (1958), A. Avilov “The quality of training of specialists at the Ukrainian SSR universities” (1957), “Public education in the USSR: 1917–1973” (1973). (1973), Development of Popular Education and Pedagogical Thought in the Kharkiv Region (1992), High School of the Ukrainian Soviet Republic for 50 Years (1967).

An examination of these works showed that the 1950s-1970s editions are lacking in objectivity and the comprehensive character of the essence of the processes studied. As a result of the centralization of all scientific and educational institutions, the dominance of the administrative-command system and the consolidation of ideological stereotypes, most of the authors analyzed the work experience of professional educational institutions very narrowly. In the works of this historical period, scientists I. Avilov, M. Grishchenko, K. Prysyzhnyuk, G. Yasinsky and others focused more attention on the quantitative growth of educational institutions, the general development of curricula and programs of these institutions at the general union and republican scale. It is also shown that the system of pedagogical education in the URSR did not actually differ from the general union one. The authors identified only positive trends and achievements of the professional and pedagogical sphere [5].

However, the order of the same nature of the content of the mentioned works, it should be noted that the authors paid a lot of attention to the analysis of normative support for teacher training. Referring to the materials of the teachers' meetings, scientific conferences, and the decrees and directives of the Soviet government and the Communist Party, Researchers specified educational policy and the strategy of reforming educational training in accordance with the socio-political and cultural changes that were in power in the 1930s-40s. [3].

A brand new approach to the assessment of the professional and pedagogical training in the higher educational institutions of Ukraine of the period we studied is presented in the publications of the 1990s.

So in the monograph by I. Prokopenko “Teacher Training in Kharkiv during the Soviet Period: Conceptual Approaches and Practical Experience (1917–1991)” (1992) shows historiographically the peculiarities of the organization of pedagogical education in one of the most developed industrial and cultural regions of Ukraine. This article characterizes the content of psychological and pedagogical training of teachers at the faculties of the Kharkov Institute of

Public Education, the Institute for Social Education, the Pedagogical Institute of Professional Education, and the Physical and Mathematical Institute during the 20-30s of the XX century [2].

V. Mayboroda in his monograph “Secondary Pedagogical Education in Ukraine: Historical Experience, Lessons of the 1917–1985” (1992) (1992) determined the leading tendencies of the development of theory and practice of the organization of higher education of pedagogical guidance, has investigated the ways of retrospection of the ways of renewal of the content of the psychological and pedagogical training of the teachers [8].

V. Lipinskii in his work “The Formation and Development of the Educational System in the URSR in the Twenties” (2000) has described in detail the development of the psychological and pedagogical training of teachers. (2000) detailed the interdependence of the work of secondary educational institutions and institutions of professional pedagogical education. Thus, the author analyzed the content and methodological peculiarities of general pedagogical and special training on short-term and tertiary teacher training courses, Pedagogical colleges, pedagogical schools, institutes of public education, libraries and other educational institutions that operated in Ukraine in the twenties. But the study does not contain a logical and structured analysis, the above scientific summaries do not give a full idea of the specifics of content-based support for the pedagogical training of teachers, particularly philologists [7].

In the work of V. Lugovoi “Pedagogical Education in Ukraine: Structure, functioning, tendencies of the development” (1994) is a theoretical and methodological explanation of the pedagogic education system in Ukraine as a comprehensive system and its genesis as a pedagogic phenomenon was specified. The author summarized empirical data and characterized its structure based on humanism principles to reveal the tendencies of progression and regression of this educational system. The author thoroughly and intensively investigated the formation of the network of pedagogical educational institutions in Ukraine and showed that severe centralization and unification of the content of pedagogical training on the entire territory of the USSR led to the interdistraction from the system of pedagogical education of other states. In the Soviet Union the level of education and science training dropped significantly, the national component in the content of pedagogical training actually disappeared [5].

General problems of practical professional-pedagogical preparation of the teacher at the higher educational institutions of Ukraine (1917–1928) are also treated in the dissertation research of O.Lavrinenok (1998). The researcher revealed the content of practical professional and pedagogical training of teachers at higher educational institutions of Ukraine

in 1917–1928. Having identified and analyzed the leading tendencies and peculiarities of its development; revealed the most important stages of the practical professional and pedagogical preparation of the teacher during the investigated period; acknowledged the progressive improvements and specified ways of implementing the advanced ideas of practical professional-pedagogical training of teachers in 1917–1928; and in the educational process of the current high pedagogical school [4].

The scientific publications of N. Demianenko dedicated to the problem of universal teacher training at the Ukrainian higher educational school in 1920–1933 acknowledged the essence of universal teacher training in the unity of the theoretical and practical components. Based on the retrospective analysis of curricula and programs of higher educational institutions of Ukraine in this historical period revealed the content of such training, features and trends in its development. Namely the content of professional and pedagogical training of the teacher was considered by the author as a valid way of pedagogization and professionalization of the educational process of pedagogical higher education institution. However, the researcher paid no attention to the interdisciplinary integration of teaching disciplines in these educational institutions and the significance of such integration for the formation of professionalism of subject teachers, especially philologists.

In her scientific publications Kovalenko characterizes innovative processes in the higher pedagogical education of Ukraine in the 20s of the XX century. The article touches upon the typology of educational institutions and forms of vocational training (residential, correspondence, external), the rules of admission to higher educational institutions, the content of training and organizational forms, teaching methods, the ratio of theoretical and practical training [3].

A very interesting material on the history of Ukraine is presented in the scientific research of I. Bogins'koja "Pedagogical Cadres of the Donbas and Polity of Ukrainianization (1920-30th years)" (2000). In particular, the author used his study of archival documents, legislation and research works to characterize the status of the pedagogical staff and the training system under conditions of increasing "Ukrainization" of educational institutions and the role of educators in liquidation of non-writing among the adult population. Also, I. Boginskaya revealed in detail the consequences of the gradual circulation of the policy of Ukrainianization and the corresponding changes in the system of training of teachers, The work has revealed the orientation of repressive actions in the environment of educators and made preliminary estimates of the number of victims of political terror among teachers and philologists in particular. The work characterized in detail the creative path of teachers, analyzed changes in the composition of teachers and based on

this analysis formed the social portrait of a teacher in the early 30s of the twentieth century [6].

In the meantime, a number of experimental and methodological works were devoted to the training of future teachers of philology. In particular, scientific value is attached to the works on language and pedagogical training of future teachers of philology by I. Bilodid, N. Babich, B. Golovin, O. Gorbul, V. Gorbachuk, L. Matsko, V. Rusanivsky, N. Semenog.

Psychological aspects of professional pedagogical training of teachers of philology are described in scientific works of psycholinguists B. Ananyev, L. Vigotsky, A. Lurie, I. Sinita and others [7].

In scientific publications of methodological conjugation O. Bilyayev, S. Ikonnikov, M. Marun, V. Mikhailik, M. Penipelyuk, T. Chizhovoya and others show that language is a way to understand the world, to attach to the values created by different people. Language is a way of comprehending the uniqueness and originality of one's own identity and historical achievements of representatives of other national cultures. One of the conditions for effective education of spiritual and moral character of the child at school is a complete renewal of professional training of teachers of philology. The role of the modern teacher in a personally oriented, humanized and humanized educational process is not only to transfer the system of knowledge, skills and experience of certain social functions (namely, communicative) to the students. New scientific discoveries on the essence and patterns of child development actualize new settings and development of conceptual training of teacher-philologist as a bearer of cultural values, a sign in the creation of a verbal environment for communication and full socialization of the child's personality [7].

Didactic principles of preparing future teachers of philology for work with students, different approaches to the choice of principles, methods, teaching methods and forms of work, as well as specific principles that formed the basis of the methodological system: interdependence of oral and written forms of language, interdisciplinary links of communicative spheres of foreign language teaching, interconnection in learning all styles of native language are considered in the framework of communicative and active learning (M. Vashulenko, O. Kulakov, O. Kulakov, A. Kuznetsov, A. Vashulenko, and others). Vashulenko, O. Kulakova, M. Lvov) and functional-stylistic approaches (L. Varzatska, M. Kozhina, D. Kravchuk, T. Ladyzhenska, M. Pentilyuk, L. Fedorenko and others) [6].

Conclusions. Therefore, after analyzing a broad range of modern scientific works on the organization of educational training, we have reached the conclusion that the research carried out by scientists in the following areas: 1) historical and theoretical study of the conditions of formation of fachological pedagogical education; 2) characteristics of the network

of pedagogical educational institutions in different periods of the development of the national pedagogical thought; 3) the scientific study of the specificity of practical and methodological pedagogical training, consolidation of forms and methods of psychological and pedagogical training of teachers in the system of continuous professional education; 4) theoretical and methodological foundation of the pedagogical education system in Ukraine as a comprehensive educational phenomenon; 5) Determination of trends in the development of national pedagogical education in terms of international integration, dialogue of cultures; 6) peculiarities of scientific and research work at higher educational institutions, including language studies; 7) studying the historical aspect of innovative processes that characterized professional and pedagogical institutions in the 20-30s of the twentieth century; 8) the development of national and international pedagogical education. 8) development of language

and pedagogical training of future teachers of philology (psychological, methodological, general didactic and other aspects).

REFERENCES:

1. Багалеї Д.И. Опыт истории Харьковского университета. Х., 1893–1898.
2. Пархоменко В.А. Из истории образования на Украине. Киев, 1905. № 9.
3. Сірополко С. Історія освіти в Україні. Львів : Афіша, 2001.
4. Сірополко С. Національне виховання. Рідна школа. Львів. 1927.
5. Сірополко С. Підсумки педагогічної праці на еміграції за десять років. Тризуб, 1932. Ч. 18–19.
6. Хрестоматія з історії вітчизняної педагогіки. К. : Радянська школа, 1976.
7. Українська педагогіка в персоналіях. Кн. 2. К. : Либідь, 2005.
8. Центральний державний архів громадських об'єднань України. Ф. 269. Оп. 2. Спр. 103. Арк. 66.

ПЕРЕВАГИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ В АГРАРНИХ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

ADVANTAGES OF DISTANCE LEARNING GERMAN LANGUAGE IN AGRICULTURAL INSTITUTIONS OF HIGHER EDUCATION

Актуальність дослідження визначається обмеженнями, що пов'язані з розповсюдженням коронавірусної інфекції світом, та вимогами щодо якості підготовки майбутніх фахівців агропромислових комплексів. Це дало поштовх до пошуку нових форм організації навчального процесу в закладах вищої освіти. Мета статті полягає у визначенні переваг дистанційного викладання німецької мови в аграрних закладах вищої освіти. Для цього було проаналізовано новітні наукові доробки, що присвячені особливостям використання електронних освітніх платформ та інформаційно-комунікаційних технологій, які допомагають поліпшити засвоєння студентами знань, зробити процес навчання більш цікавим та різноманітним, а також покращити процес взаємодії між викладачем та студентами. Крім того в статті докладно розглянуто дистанційний курс викладання німецької мови для студентів першого курсу на базі електронної освітньої системи Moodle з залученням інформаційно-комунікаційної технології Zoom в одному з провідних аграрних закладів вищої освіти. Використання інформаційно-комунікаційної технології Zoom дозволило покращити рівень сформованості німецькомовної компетентності в діалогічному та монологічному мовленні. Завдяки проведеному аналізу ми визначили переваги дистанційного навчання німецької мови в аграрних закладах вищої освіти, а саме: зручність та доступність (незалежно від місця знаходження, часу, особистих проблем або фізичних обмежень студент має постійний доступ до банку інформації); технологічність (широкий спектр інформаційно-комунікаційних технологій, які дозволяють формувати навички та вміння в усіх видах мовленнєвої діяльності); об'єктивність оцінювання (викладач та студенти отримують незалежну оцінку знань); високий рівень мотивації (підвищення інтересу та мотивації до вивчення дисципліни завдяки новим формам роботи). Матеріали дослідження можуть бути використані для подальших теоретико-практичних досліджень для вдосконалення освітнього процесу в аграрних закладах вищої освіти.

Ключові слова: дистанційне навчання, електронні освітні платформи, інформаційно-комунікаційні технології, німецька мова, аграрна освіта.

The relevance of the study is determined by the limitations associated with the spread of coronavirus infection around the world, and requirements for the quality of training of future specialists in agro-industrial complexes. This gave impetus to the search for new forms of organization of the educational process in higher education institutions. The purpose of the article is to determine advantages of distance teaching German language in agricultural institutions of higher education. For that, we analyzed the latest scientific developments on the features of the use of electronic learning platforms and information and communication technologies, which help to improve students' knowledge acquisition, make the learning process more interesting and diverse, as well as to improve the process of interaction between the teacher and students. In addition, the article reportedly considered a distance learning course of German language for first-year students based on electronic learning system Moodle with information and communication technology Zoom in one of the leading agricultural institutions of higher education. The use of information and communication technology Zoom allowed us to improve the level of German competence in dialogic and monologic speech. Through the analysis, we identified advantages of distance learning German in agricultural higher education institutions, namely: flexibility and accessibility (regardless of location, time, personal problems or physical limitations, the student has constant access to the information bank); manufacturability (a wide range of information and communication technologies that allow you to develop skills and abilities in all types of speech activities); objectivity of assessment (a teacher and students receive independent assessment of knowledge); high level of motivation (increasing interest and motivation to study the discipline through new forms of work). The research materials can be used for further theoretical and practical research to improve the educational process in agricultural higher education institutions.

Key words: distance learning, electronic learning platforms, information and communication technologies, German language, agricultural education.

УДК 378.4

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/44/2.16>

Піддубцева О.І.,

докт. філософії

в галузі освіти/педагогіки,

ст. викладач кафедри філології

Дніпровського державного

аграрно-економічного університету

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Сучасні тенденції в освіті, вимоги до фахівців аграрного сектора та тимчасові обмеження, що пов'язані з розповсюдженням вірусу COVID-19 у світі, вимагають все нових форм організації освітнього процесу в закладах вищої освіти. У зв'язку з цим перед педагогічною спільнотою постає завдання пошуку нових перспективних форм викладання іноземних мов, серед яких слід виокремити дистанційне навчання. До сьогодні дистанційне навчання не було повноцінною формою вивчення іноземних мов у системі вищої

аграрної освіти, тому це питання потребує ретельного дослідження. Це і обумовлює актуальність нашої наукової розвідки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Сьогодні проблемі впровадження дистанційної форми навчання в освітній процес науковці присвячують велику кількість праць. Особливо широко це питання вивчається закордоном (J. Adams, F. Bodendorf, H. Dichanz, G. Horpe, J. Kettunen), але в останні роки українські науковці також активно досліджують проблеми дистанційного навчання. В своїх працях В.Ю. Биков,

В.В. Бондаренко, В.М. Кухаренко, Г.О. Молодих, О.В. Олійник, Т.О. Пахомова, О.В. Пасічник, Н.Г. Сиротенко досліджують теоретичні, практичні та соціальні аспекти дистанційного навчання.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значний внесок, зроблений вітчизняними та зарубіжними науковцями у розв'язанні проблеми впровадження дистанційного навчання в освітній процес закладів вищої освіти, досі є потреба у дослідженні переваг дистанційного навчання при викладанні німецької мови в аграрних закладах вищої освіти.

Мета статті полягає у визначити переваги дистанційного навчання німецької мови в аграрних закладах вищої освіти. Для цього ми використовували комплекс теоретичних методів дослідження для аналізу, синтезу, узагальнення, порівняння та систематизації теоретичних даних.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні існує велика кількість визначень поняття «дистанційне навчання». В Українському педагогічному словнику дистанційне навчання трактують як «форму навчання, коли спілкування між викладачем і студентом або вчителем і учнем відбувається за допомогою листування, магнітофонних, аудіо- та відеокасет, комп'ютерних мереж, кабельного та супутникового телебачення, телефону чи телефаксу тощо» [7, с. 95]. В Положенні про дистанційне навчання від 25 квітня 2013 року № 466, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 30 квітня 2013 р. за № 703/23235, зазначено, що «дистанційне навчання – це організація освітнього процесу (за дистанційною формою здобуття освіти або шляхом використання технологій дистанційного навчання в різних формах здобуття освіти) в умовах віддаленості один від одного його учасників та їх як правило опосередкованої взаємодії в освітньому середовищі, яке функціонує на базі сучасних освітніх, інформаційно-комунікаційних (цифрових) технологій» [4]. В.Ю. Биков трактує дистанційне навчання як «форму організації навчального процесу, за якою її активні учасники (об'єкти і суб'єкти навчання) досягають цілей навчання здійснюючи навчальну взаємодію принципово і переважно на відстані» [1, с. 35]. Науковець підкреслює, що особливістю цього навчання є переважне використання дистанційних технологій навчання, і виокремлює такий різновид дистанційного навчання як е-дистанційне навчання (e-learning). На його думку, е-дистанційне навчання – це «дистанційне навчання, за яким активні учасники навчального процесу здійснюють переважно індивідуалізовану навчальну взаємодію як асинхронно, так і синхронно в часі, переважно і принципово використовуючи електронні транспортні системи доставки засобів навчання та інших інформаційних об'єктів, медіа навчальних засобів та інформаційно-комунікаційних

технологій» [1, с. 37]. Такої ж думки дотримується В.М. Кухаренко, який у своїх працях підкреслює, що дистанційне навчання ґрунтується на комп'ютерних і телекомунікаційних технологіях. Науковець підкреслює, що при дистанційній формі навчання в освітньому процесі використовуються кращі традиційні та інноваційні засоби навчання [2, с. 156].

Для організації навчального процесу, контролю та оцінювання за дистанційною формою навчання науковці пропонують інформаційно-технологічні системи або іншими словами електронні освітні платформи, які є програмно-технічними комплексами, що об'єднують систему електронних освітніх ресурсів, програмне забезпечення для створення, накопичення та доступу до таких ресурсів. В Україні поширеною електронною освітньою платформою серед закладів вищої освіти є Moodle, у Німеччині – платформи ILIAS та STUD.IP, у США – платформи Blackboard та Canvas. Завдяки ним студенти мають постійний доступ до банків інформації, можливість оперативно отримувати необхідну інформацію.

Для розширення або доповнення можливостей електронних освітніх платформ доцільним є використання інформаційно-комунікаційних технологій. Вони допомагають поліпшити засвоєння студентами знань, зробити процес навчання більш цікавим та різноманітним, а також покращити процес взаємодії між викладачем та студентами. Інформаційно-комунікаційні технології трактують як «технології створення, накопичення, зберігання та доступу до електронних освітніх ресурсів з навчальних предметів (інтегрованих курсів), а також забезпечення організації та супроводу освітнього процесу за допомогою спеціалізованого програмного забезпечення та засобів інформаційно-комунікаційного зв'язку, у тому числі мережі Інтернет» [4]. Іншими словами інформаційно-комунікаційні технології – це сукупність методів, виробничих процесів і програмно-технічних засобів, інтегрованих з метою збирання, обробки, зберігання, розповсюдження, демонстрації та використання даних в інтересах їх користувачів. Популярними інформаційно-комунікаційними технологіями в Україні є Zoom, Google Classroom, Google Meet, у Німеччині цей список доповнюють ще Edudip та WebEx.

Аналіз електронних освітніх платформ та інформаційно-комунікаційних технологій дає змогу засвідчити, що закордонний досвід розвитку засобів організації дистанційного навчання набагато випереджає український. Але ми погоджуємося з О.В. Олійник, який підкреслює той факт, що в останні роки дистанційне навчання іноземним мовам отримує все більшу популярність й в Україні. Серед переваг дистанційного навчання іноземним мовам в неможливих вишах він виокремлює такі:

гнучкість, модульність, паралельність, економічність, технологічність, соціальна рівність, розширення та оновлення ролі викладача, позитивний вплив на студентів [3, с. 240].

Також група науковців на чолі з Т.О. Пахомовою розглядають переваги та недоліки використання технологій дистанційного навчання як для студентів, так і для викладачів. Серед великої кількості електронних освітніх платформ та інформаційно-комунікаційних технологій науковці виокремлюють міжнародну платформу Moodle та інформаційно-комунікаційну технологію Zoom. Вони стверджують, що така колаборація дозволяє організувати навчальний процес відповідно до сучасних вимог, а також підтримати належний рівень якості формування компетентностей майбутніх фахівців в умовах дистанційного навчання [10, с. 70].

Відповідно до статті 29 Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб», на виконання постанови Кабінету Міністрів України № 211 від 11.03.2020 р. «Про запобігання поширення на території України коронавірусу COVID-19», наказу Міністерства освіти і науки України № 406 від 16.03.2020 р. та наказу ректора Дніпровського державного аграрно-економічного університету № 3209 від 12.10.2021 р. «Про заходи щодо запобігання епідемії коронавірусної інфекції і запровадження карантину в ДДАЕУ» освітній процес в Дніпровському державному аграрно-економічному університеті був переведений на дистанційний режим навчання. Для проведення навчальних занять була рекомендована навчальна платформа Moodle (<https://moodle.dsau.dp.ua/>), на якій були створені навчальні курси з усіх дисциплін.

На сторінці курсу «Німецька мова (за професійним спрямуванням)» для студентів першого курсу освітнього ступеня бакалавр розміщено робочу програму дисципліни, навчальний матеріал за кожним блоком тематичного плану робочої програми («Біографія», «Аграрна освіта», «Сільське господарство України та Німеччини», «Фермерське господарство», «Овочівництво», «Садівництво», «Техніка та обладнання», «Тваринництво»), практичні завдання (лексико-граматичні вправи, вправи на читання та розуміння прочитаного, написання коротких есе за однієї з запропонованих тем), матеріал для самостійного опрацювання та тести для поточного контролю до кожного блоку. Додатково був завантажений інший навчально-методичний матеріал (посилання на електронні словники, комп'ютерні програми тощо). Для розвитку навичок та вмінь в аудіюванні кожен блок містив відео або аудіо матеріал за темою заняття з таких ресурсів як DW.COM, Lingolia Deutsch, derdiedaf.com. Для закріплення знань з граматики та лексики використовувались різні комп'ютерні програми – «Rosetta Stone», «Deutsch Gold 2000»,

«Der Die Das», «Duolingo». Застосування комп'ютерних програм дало низку переваг, а саме: «забезпечення індивідуалізації навчання; висока мотивація процесу навчання; підвищення загальної, комп'ютерної та лінгвістичної культури; наявність зворотного зв'язку; відсутність негативних емоцій з боку навчальних комп'ютерних програм при повторенні помилок; більш ефективне оцінювання» [9, с. 986]. Одразу слід відмітити, що проведення поточного тестування на платформі Moodle мало також великі переваги як для викладача так і для студентів. Викладач отримує можливість за короткий проміжок часу отримати об'єктивну картину засвоєння навчального матеріалу студентами, а студенти незалежну оцінку своїх знань.

Під час наповнення курсу «Німецька мова (за професійним спрямуванням)» ми враховували психологічні особливості студентів, їх рівень німецькомовної підготовки, інтереси та мотиви до вивчення дисципліни. Вдало дібраний навчальний матеріал в комплекті з новими формами та засобами організації навчання дозволяють підвищити рівень мотивації до вивчення німецької мови за професійним спрямуванням. Як показують спостереження, що студенти, які «наполегливі у навчанні та націлені на успіх, досягають кращих результатів на відміну від пасивних та зорієнтованих на невдачу» [5, с. 381].

Для зручності студентів доступність до навчального матеріалу необмежена за часом, це дозволяє студентам самостійно обирати час та місце навчання. Це робить дистанційне навчання гнучким та доступним для будь-кого та будь-де. Використання платформи Moodle робить дистанційне навчання асинхронним. Студенти отримують теоретичний матеріал, практичні завдання та самостійно виконують його. Можливостей платформи достатньо для розвитку та поглиблення знань, умінь та навичок у таких видах мовленнєвої діяльності як читання, письмо та аудіювання, але говоріння залишається без уваги. Тому викладачі додатково використовують синхронні технології навчання, що дають змогу цифровим способом з'єднати викладача та студентів. Серед таких викладачів Дніпровського державного аграрно-економічного університету обрали технологію Zoom, вона дає змогу безкоштовно організувати відеоконференції. Zoom-заняття проводяться за розкладом з метою покращення рівня сформованості німецькомовної компетентності в діалогічному та монологічному мовленні, важливість проведення таких занять підкреслює Л. А. Семак, яка вважає, що «розвиток людини неможливий без умінь готувати та висловлювати свої думки чітко та логічно» [6, с. 52]. Тому важливим завданням викладачів є формування у студентів навичок та вмінь грамотно спілкуватися іноземною мовою, «основна функція якої є збереження та передача інформації» [8, с. 344].

Про тему Zoom-заняття викладач інформує студентів заздалегідь, для того, щоб студенти мали змогу підготуватися. В залежності від рівня німецькомовної підготовки студентів Zoom-заняття проводяться або виключно німецькою мовою, або українсько-німецькою. Такий формат допомагає активізувати попередні знання, закріпити нові та подолати мовний бар'єр.

Висновки. Отже, дистанційне навчання є перспективною формою викладання німецької мови в аграрних закладах вищої освіти, яка має свої переваги. Проаналізувавши дистанційний курс «Німецька мова (за професійним спрямуванням)» на платформі Moodle з залученням технології Zoom ми виокремили такі переваги: 1) гнучкість та доступність (незалежно від місця знаходження, часу, особистих проблем або фізичних обмежень студент має постійний доступ до банку інформації, що розміщений на платформі Moodle); 2) технологічність (широкий спектр інформаційно-комунікаційних технологій, які дозволяють формувати навички та вміння в усіх видах мовленнєвої діяльності); 3) об'єктивність оцінювання (викладач та студенти отримують незалежну оцінку знань); 4) високий рівень мотивації (підвищення інтересу та мотивації до вивчення дисципліни завдяки новим формам роботи). Перспективи подальших досліджень вбачаємо в дослідженні ефективності різних інформаційно-комунікаційних технологій в процесі формування німецькомовної професійно орієнтованої компетентності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Биков В.Ю. Проектний підхід і дистанційне навчання у професійній підготовці управлінських кадрів. *Кримські педагогічні читання : матеріали Міжнародної наукової конференції*, 2001. С. 30–50.
2. Кухаренко В.М. Дистанційне навчання: умови застосування. *Дистанційний курс : навч. посіб.* Харків, 2002. 320 с.

3. Олійник О. В. Інноваційні технології дистанційного навчання іноземної мови для студентів немовних ВНЗ. *Лінгвістичні дослідження*. 2014. Вип. 38. С. 238–246.

4. Положення про дистанційне навчання : наказ Міністерства освіти і науки України від 25 квітня 2013 року № 466, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 30 квітня 2013 р. за № 703/23235 (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0941-20#n8>

5. Резунова О. С. Мотивація до навчання як педагогічна умова формування крос-культурної компетентності майбутніх економістів-аграріїв. *Педагогіка вищої та середньої школи*. 2012. Вип. 35. С. 378–385. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PVSSh_2012_35_50

6. Семак Л.А. Педагогічні передумови формування мовленнєвої компетентності здобувачів вищої освіти. *Гуманітарний корпус : збірник наукових статей з актуальних проблем філософії, культурології, психології, педагогіки та історії*. Випуск 32. Вінниця : ТОВ «ТВОРИ», 2020. С. 51–53. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/29510/1/Hum-Korpus32.pdf#page=51>

7. Український педагогічний словник / ред. С. Гончаренко. Київ : «Либідь». 1997. 375 с.

8. Diachok N.V., Kuvanova O.K., Prystaiko T.S., Kirkovska I.S., Semak L.A. Verbal compression as the implementation of universal tendency of compensative processes in the lingual world. *Linguistics and Culture Review*. 2021. № 5 (S4). P. 344–357. URL: <https://doi.org/10.21744/lingcure.v5nS4.1580>

9. Pakhomova T.O., Drach A.S., Vasileva P.A., Serdiuchenko Y.O., Piddubtseva O.I. The use of educational computer programs in the training of foreign language teachers for speech activity. *Revista EntreLinguas*. Araraquara, 2021. v. 7, n. esp. 4. P. 984–997. <https://doi.org/10.29051/el.v7iesp.4.15664>

10. Pakhomova T., Kan D.S., Uriadova V., Vasylichuk V., Vasylichuk L. Information Technologies and Teaching Aids for Distance Learning in Educational Institutions under Quarantine. *Universal Journal of Educational Research*. 2020. Vol. 8, No. 11D. P. 69–76. URL: <https://doi.org/10.13189/ujer.2020.082409>

НЕДОЛІКИ ТА ПЕРЕВАГИ НАВЧАННЯ У РАМКАХ ОНЛАЙН ФОРМАТУ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ У ВИЩІЙ ШКОЛІ: АНАЛІЗ ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСВІДУ

DISADVANTAGES AND ADVANTAGES OF LEARNING IN THE ONLINE FORM OF DISTANCE EDUCATION IN HIGHER EDUCATION: ANALYSIS OF PEDAGOGICAL EXPERIENCE

У статті висвітлені проблеми та позитивні аспекти власного практичного досвіду дистанційного викладання у формі онлайн, які систематизовані за групами: технічні, методичні, психологічні та медичні. Розглянуто низку перспективних можливостей даної форми навчання як в умовах закладу вищої освіти, так і з метою саморозвитку та самовдосконалення.

Висловлено переконання щодо того, що обмежуючим фактором в онлайн навчанні є відсутність можливості формувати вміння та навички (особливо із спеціальних дисциплін). Акцентовано увагу на тому, що змінилися вимоги і до навчальної діяльності здобувачів освіти. Успішне навчання в реальній аудиторії не завжди означає успішне навчання онлайн форматом.

Реалізація завдань онлайн навчання передбачає упровадження інноваційних освітніх технологій, відповідного методичного та дидактичного забезпечення, добору ефективної методики для окремих навчальних дисциплін. Відповідно, – це призвело до збільшення навантаження на науково-педагогічних працівників.

Як показав досвід, онлайн формат надає більше можливостей для навчальної взаємодії між викладачем і здобувачем освіти, а також між здобувачами освіти (і, навіть, з адміністрацією) із використанням численних месенджерів, відеочатів та інструментів, які можуть запропонувати дистанційне та змішане навчання. Персоналізований зворотний зв'язок має позитивний вплив на здобувача освіти, оскільки полегшує навчання, підвищує його практичну значущість й водночас рівень мотивації. За останній час попит на онлайн-навчання значно зріс і надалі буде зростати. Технології та методи, які застосовувалися на заняттях під час пандемії, будуть корисними і після відновлення ситуації. Можна сказати, що трансформована концепція освіти, в основі якої лежить онлайн-навчання, – нова норма сьогодні.

Ключові слова: дистанційна освіта, онлайн навчання, цифрова грамотність, методологічна культура, освітні інновації.

The article highlights the problems and positive aspects of their own practical experience of distance learning in the form of online, which are systematized by groups: technical, methodological, psychological and medical. A number of promising opportunities for this form of education both in terms of higher education and for self-development and self-improvement are considered.

There is a belief that the limiting factor in online learning is the lack of opportunities to develop skills (especially in special disciplines). Emphasis is placed on the fact that the requirements for the educational activities of students have changed. Successful learning in a real audience does not always mean successful learning online.

Implementation of online learning tasks involves the introduction of innovative educational technologies, appropriate methodological and didactic support, selection of effective methods for individual disciplines. Accordingly, this has led to an increase in the burden on research and teaching staff.

Experience has shown that the online format provides more opportunities for learning interaction between teacher and learner, as well as between learners (and even with the administration) using numerous messengers, video chats and tools that can offer distance and blended learning. Personalized feedback has a positive effect on the learner, as it facilitates learning, increases its practical significance and at the same time the level of motivation. Recently, the demand for online learning has grown significantly and will continue to grow. The technologies and techniques used in the pandemic classes will be useful after the situation recovers. It can be said that the transformed concept of education, which is based on online learning, is a new norm today.

Key words: distance education, online learning, digital literacy, methodological culture, educational innovations.

УДК 378.147

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/44/2.17>

Полудьонна Н.С.,

канд. психол. наук, доцент,
професор кафедри філософії права
та юридичної логіки
Національної академії внутрішніх справ

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями.

Сучасне суспільство зазнало випробовування, що вплинули на усі сфери життєдіяльності, у тому числі й на сферу освіти. Це справді непросто – різко почати жити в абсолютно нових умовах та тотальних обмеженнях. Пандемія призвела до серйозних структурних змін й у закладах вищої освіти, зумовлених необхідністю зміцнення бренду, розвитком нових технологій навчання, пред'явленням нових

вимог до кваліфікації науково-педагогічних працівників. Аналіз цих змін дають нам уявлення про те, як освіта може змінитися на краще – і на гірше у довгостроковій перспективі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які опирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується дана стаття.

Дистанційна технологія як форма організації навчального процесу в системі вищої освіти не

є новою. В Україні нормативно закріплено поняття «дистанційна освіта» [1, ст. 9, п. 4]. Досі тривають дискусії щодо того, де уперше з'явилося дистанційне навчання Н. Полудьонна [2, с. 96]. Останнім часом активізувалися публікації в Україні з оглядом нормативно-організаційних (А. Лукашенко), організаційно-методичних (В. Биков, Ю. Жук, І. Підласий, С. Мигович, В. Олійник, О. Овчарук), компетентнісних (А. Олешко, О. Ровнягін, В. Годз), мотиваційних, виховних проблем онлайн форми дистанційного навчання [2; 4; 5; 6; 7].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Дійсно, дистанційний онлайн формат навчання став необхідним ресурсом для здобувачів освіти у всьому світі. Для багатьох закладів даний формат є абсолютно новим способом навчання. Вимушений перехід до онлайн навчання загалом відповідає тенденціям розвитку сучасного інформаційного суспільства, але потребує глибокого аналізу проблем та недоліків.

Формулювання цілей статті (постановка завдання).

Спроба класифікації зазначених проблем становить мету цієї роботи, а саме: здійснити аналіз особливостей, переваг, труднощів та перспектив онлайн навчання в Україні у сучасних умовах за результатами власного педагогічного досвіду.

Виклад основного матеріалу дослідження з новим обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

Науково-педагогічні працівники підійшли до нової форми онлайн навчання з різним ступенем ентузіазму. Внаслідок чого якісний рівень реалізації педагогічних задач залежав від їх індивідуального творчого потенціалу і, зокрема, від методологічної культури і цифрової грамотності. Суб'єктивні та об'єктивні проблеми, які породжують недоліки онлайн навчання можна об'єднати у кілька груп. Розглянемо їх докладніше.

Технічні проблеми.

Сьогодні дуже захоплюючий час для технологій в освіті. Онлайн-програми пропонують технологічні навчальні середовища, які розширюють можливості та можуть забезпечити освіту найвищої якості за допомогою різноманітних форматів та методів. Тому було б легко стверджувати, що онлайн-освіта доступна для більшості людей. Хоча досвід показав (це було очевидно), що не усі навчальні заклади технічно підготовлені до роботи в онлайн форматі. Оскільки задля реалізації онлайн-програми потрібні ресурси не лише у закладах вищої освіти, а й у її здобувачів та науково-педагогічних працівників. Так, відсутність персональних комп'ютерів, сучасних смартфонів та зовнішніх умов для навчання, зменшує його ефективність. Крім цього, незважаючи на стрімке зростання технологічних можливостей, показники комп'ютерної грамотності все ще далекі від досконалості.

Ще одна ключова проблема онлайн-занять – підключення до Інтернету. Незважаючи на те, що за останні кілька років проникнення Інтернету різко зросло, у невеликих містах і містечках стабільне з'єднання з пристойною швидкістю є проблемою (виникають проблеми й з постачанням електричної енергії). До того ж, не у всіх є можливість підключення до мережі Інтернет за відсутності відеокамери чи мікрофона (а часом і коштів на це).

Методичні проблеми.

Науково-педагогічний персонал закладів вищої освіти теж зазнав проблем з переходом до дистанційного навчання, оскільки пандемія зумовила необхідність застосування найбільшої та найшвидшої трансформації педагогічної діяльності (методики викладання і методики оцінювання). Звідси – вимоги до методики викладання та педагогічної майстерності науково-педагогічних працівників, їх комп'ютерної грамотності.

Ситуація ускладнюється тим, що відсутній досвід, а відповідно, методичні рекомендації щодо такого навчання. Науково-педагогічні працівники шляхом спроб і помилок шукали способи оптимізації онлайн занять, оскільки методика викладання в реальній аудиторії не перетворюється на успішну онлайн-програму, де парадигми освіти та навчання дуже відрізняються. Через те, що викладачі трансформують свої навчальні дисципліни, щоб повністю скористатися перевагами онлайн-формату, варто й трансформувати методику викладання з переважанням активних й інтерактивних методів. Однозначно – традиційним аудиторним лекціям не місце в онлайн-програмі. Реалізація завдань онлайн навчання передбачає упровадження інноваційних освітніх технологій, відповідного методичного та дидактичного забезпечення, добору ефективної методики для окремих навчальних дисциплін.

Обмежуючим фактором в онлайн навчанні є відсутність можливості формувати вміння та навички, особливо із спеціальних дисциплін. Тому маємо визнати, що деякі навчальні дисципліни не доцільно викладати онлайн (особливо суто практичного спрямування).

Проблемою для викладача є необхідність компенсації фізичної присутності і посилення зворотнього зв'язку. Крім цього, існує проблема браку часу на індивідуальне консультування здобувача освіти, збільшився час на листування з ними, значне збільшення часу для перевірки практичних та самостійних завдань. Відповідно, – це призвело до збільшення навантаження на науково-педагогічних працівників.

Змінилися вимоги і до навчальної діяльності здобувачів освіти. Так, успішне навчання в реальній аудиторії не завжди означає успішне навчання онлайн. Для успішного навчання в онлайн-аудиторії, здобувачі освіти повинні бути

цілеспрямованими, самоорганізованими, самомотивованими та володіти високим ступенем навичок управління власним часом. Звичайно, найбільша проблема у даному аспекті – дотримання принципів академічної доброчесності і самосвідомості. Нажаль, здобувачі освіти використовують у навчанні плагіат, списують на іспитах, використовують письмові роботи з мережі Інтернет, купують їх, фальсифікують або вигадують дані тощо. Запобігання негативним проявам – справа складна, але можлива.

Психологічні проблеми.

Проводити заняття у такий спосіб не так складно технічно, як психологічно. Спершу, у мене було відчуття, ніби я розмовляю сама із собою. Це специфіка, до якої потрібно звикнути. Адже навчальна інформація в умовах реальної аудиторії передається не тільки словами, а й мімікою, рухами, тембром голосу, паузацією тощо. У рамках онлайн формату «працює» переважно тембр голосу і у науково-педагогічних працівників виникає гостра потреба поглиблювати навички педагогічної техніки.

Також не менш важливою є проблема, навіть досвідчених науково-педагогічних працівників, розподілу уваги між завданнями та змістом (відповідність із планом-конспектом), ключовими положеннями теми, оцінкою правильності відповідей та доповнень задля досягнення мети заняття. Поряд із цим, управляти ходом семінару й підтримувати постійну активність, застосовуючи методичний прийом персоніфікації, слідкувати за дотриманням дисципліни й своєчасним залученням до групи бажаних (оскільки постійно когось «вибиває» з програми).

Крім цього, викладач знаходиться у психічній напрузі через різну активність групи, відсутності такого педагогічного інструменту як «контакт очей», брак часу, що навпіл зменшено (а програму потрібно виконати і досягти мети). Та й 10-хвилинна перерва – не для викладача, нажалі. Такий неймовірний рівень емоційного та розумового напруження є викликом для будь-якої людини.

До того ж, у реальних аудиторіях існує безліч факторів, які постійно стимулюють здобувачів освіти. Спілкування віч-на-віч з викладачами, діяльність «рівний-рівному» та чіткий розклад – все це працює на якість навчання. Як наслідок, дотримання регулярних дедлайнів під час онлайн-навчання може стати складним для тих здобувачів освіти, яким бракує сильної самомотивації та навичок управління власним часом.

Онлайн-навчання має свій найбільш перспективний потенціал у високій синергії, представленій активним діалогом між учасниками навчального процесу. Однак у великих аудиторних групах рівень синергії не високий через обмеженість можливостей та реалізації активного діалогу. Але

можна досягти високої синергії за умов зменшення чисельності здобувачів освіти у віртуальній групі.

Медичні проблеми.

Надмірне перебування перед монітором комп'ютера може призвести до погіршення здоров'я, головного болю, фізичних проблем, зайвої ваги. Позитивним рішенням було б дати здобувачам освіти більш тривалі перерви між заняттями.

Але, не дивлячись на недоліки дистанційного навчання, є і позитивні аспекти його впровадження. Розглянемо їх:

1. Розширені можливості для людей, які мають обмежений доступ до освіти.

2. Змога поєднувати роботу, сім'ю та навчання.

3. Здобувачі освіти можуть брати участь у заняттях з будь-якої точки світу за умов наявності комп'ютера та підключення до мережі Інтернет.

4. Здобувачі освіти мають постійний доступ до методичних матеріалів з навчальної дисципліни на сайті закладу вищої освіти, що спрощує процес отримання релевантної інформації.

5. Онлайн-формат дозволяє динамічну взаємодію між викладачем і здобувачем освіти (викладач може записувати нотатки на цифровій дошці або демонструвати слайди з інфографікою чи структурованою і максимально конкретно інформацією).

6. Створюється враження у кожного здобувача освіти, що він знаходиться віч-на-віч з викладачем.

7. Абсолютна зручність для здобувача освіти, а саме: без виснажливих, іноді тривалих поїздок до закладу вищої освіти та заощадження коштів на проживання й харчування.

8. В онлайн-середовищі здобувачі освіти мають певну міру анонімності. Дискримінаційні фактори, такі як вік, зовнішній вигляд, інвалідність та раса значною мірою відсутні. Натомість, фокус уваги чітко зосереджується на змісті дискусії та здатності приймати участь в ній.

9. До віртуальної аудиторії легко долучити запрошених експертів, практиків, науковців, стейкхолдерів.

10. Перехід до формату онлайн занять дає підвищене відчуття відповідальності і формує самодисципліну, а також здобувач освіти має можливість контролювати власний досвід, самоосвіту та саморозвиток, оскільки це позитивно вплине на їх адаптивну здатність і може ефективно використовуватися у професійній кар'єрі.

11. На даний час ми стали особливо цінувати спілкування, тому онлайн-заняття може стати мотиватором для здобувача освіти. Як показав власний досвід, відвідуваність під час онлайн-занять здобувачами освіти не відрізняється, а іноді навіть вища, від очної форми. Мотивувати

здобувачів освіти можна і карантин цьому не заважає.

12. Такі інструменти, як тести, які застосовуються у режимі реального часу і, відповідно, можна дати коментовану оцінку рівня навчальних досягнень на кожному відрізьку навчальної траєкторії.

13. Платформа Moodle дає змогу працювати з журналом оцінок, відповідно можна одразу оцінити роботу здобувача освіти (вони бачать свої бали, пропуски та заборгованості). Електронний журнал значно полегшує контроль оцінок, оскільки він завжди доступний для перегляду.

14. Онлайн-навчання з його набором опцій та ресурсів можна персоналізувати багатьма способами. Наприклад, використовуючи платформу Learning Apps формувати різні типи завдань.

15. Включаючи онлайн-ресурси (зокрема Інтернет) є можливість розширювати план заняття та виходити за межі підручників, що підвищує його ефективність.

16. Щодо зворотнього зв'язку між суб'єктами освітнього процесу, то, як показав досвід, онлайн формат надає більше можливостей для навчальної взаємодії між викладачем і здобувачем освіти, а також між здобувачами освіти (і, навіть, з адміністрацією) із використанням численних месенджерів, відеочатів та інструментів, які можуть запропонувати дистанційне та змішане навчання. Персоналізований зворотний зв'язок має позитивний вплив на здобувача освіти, оскільки полегшує навчання, підвищує його практичну значущість й водночас рівень мотивації. Мені не вистачатиме в аудиторії технічних можливостей, які використовую, працюючи в онлайн форматі.

В Національній академії внутрішніх справ давно налагоджена система дистанційного навчання. З кожної дисципліни створені дистанційні курси, що включають тексти лекцій, презентації, завдання до семінарських і практичних занять, тести самоконтролю. Відділ інформаційно-комунікаційного забезпечення академії надає покрокову інструкцію з опанування прийомів дистанційної роботи. Наразі сьогодні ніхто не обмежує можливості застосування програм задля проведення онлайн-заняття. Переважно колеги використовують для безпосереднього проведення занять MS Teams та Zoom. Але дехто апробує й інші інструменти, як-от: Google Classroom, Hangouts Meet, Webex, Google Classroom, Hangouts Meet, хмарні сервіси (Office 365, Google), Learningapps, Viber. Власний досвід довів, що сполучення кількох програм і платформ значно оптимізує онлайн заняття.

17. Задля мотивації та підвищення якості занять науково-педагогічні працівники подають навчальну інформацію у різних форматах, як-от відео-, аудіо-, графічну та текстову інформацію,

посилання на веб-сторінки у синхронному та асинхронному режимі. Навіть ці можливості не реалізуються в реальній аудиторії (за виключенням можливостей інтерактивної дошки).

18. Категорично не згодна з тим, що електронне навчання може викликати соціальну ізоляцію. Так, соціальна ізоляція у поєднанні з браком спілкування часто призводить до кількох проблем із психічним здоров'ям. Але ж можна використовувати такий формат, як відео дзвінки, відео чати, дошки обговорень. На власному досвіді переконалася, що у межах онлайн заняття можна використовувати парну та групову роботу, рольові діалоги, моделювати мікроситуації із квазіпрофесійними завданнями.

Висновки, зроблені в результаті дослідження, і перспективи подальших розвідок у даному напрямку.

Новизна роботи у глибокому аналізі переваг і недоліків онлайн-навчання на власному педагогічному досвіді. Означені результати і проблеми підкреслюють той факт, що онлайн-навчання не може повністю задовольнити освітні потреби та цілі професійного навчання. Багато питань виникає і сьогодні у всіх учасників освітнього процесу, незалежно від посади чи досвіду роботи. Але, щоб опанувати чимось новим, потрібно вчитися, а отже і докладати додаткових зусиль. Аналіз та розуміння позитивних і негативних аспектів сприятиме вибору стратегій для більш ефективної організації онлайн занять.

За останній час попит на онлайн-навчання значно зріс і надалі буде зростати. Звичайно, немає нічого ідеального. Технології та методики, які застосовувалися на заняттях під час пандемії, будуть корисними і після відновлення ситуації. Можна сказати, що трансформована концепція освіти, в основі якої лежить онлайн-навчання, – нова норма сьогодні. Вже велика кількість різних вебінарів, тренінгів проводиться із використанням платформ для дистанційної освіти та окремих її інструментів.

Дистанційне навчання – це частина навчального процесу, а під час карантину – життєво необхідна частина. Може знадобитися деякий час, перш ніж будь-які конкретні методики дистанційного навчання будуть впроваджуватися на основі відповідних досліджень і доведеної їх ефективності. І усе ж, можна стверджувати, що є майбутнє у такої форми навчання. Зрештою, ніхто не захоче гальмувати освітні інновації. Тому заклади вищої освіти і надалі запроваджуватимуть новітні педагогічні технології, створюватимуть нові системи інформаційного забезпечення освітнього процесу задля входження України у міжнародну систему комп'ютерної інформації. Онлайн-навчання стане частиною, а у деяких випадках основною формою навчання.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. *Голос України*. 2017. 27 верес. (№ 178–179). С. 10–22.
2. Полудьонна Н.С. Етапи розвитку дистанційного навчання та дистанційних технологій: хронологічний аналіз. *International scientific and practical conference «Pedagogy and psychology in the modern world: interaction vectors»* : conference proceedings, May 28–29, 2021. Wloclawek: «Baltija Publishing». С. 96–100. DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-078-0-24>
3. Полудьонна Н.С., Кравець В.М. Освітня інновація: данина традиції чи прояв інноваційної культури. *Інновації в освіті: перспективи розвитку* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 21–22 травня 2021 року). Львів : ГО «Львівська педагогічна спільнота», 2021. С. 98–102. DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-078-0-24>
4. Олешко А.А., Ровнягін О.В., Годз В.Р. Удосконалення дистанційного навчання у вищій освіті в умовах пандемічних обмежень. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2021, № 1. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1936>. DOI: 10.32702/2307-2156-2021.1.3
5. Радчук Олександр. Навчальний рік в онлайн: про наслідки змін в освіті у період карантину. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/01/15/kolonka/aleksandr-radchuk/suspilstvo/navchalnyj-rik-onlajni-pro-naslidky-zmin-osviti-period-karantynu>
6. Особливості функціонування системи освіти в умовах сучасних викликів. *Освітня аналітика України*. 2020, № 3 (10). URL: https://science.iea.gov.ua/wp-content/uploads/2020/12/82_107_Osobl_funkc_sys_osvity.pdf
7. Юлія Назаренко, Ольга Поліщук. Освіта в умовах пандемії у 2020/2021 році: аналіз проблем і наслідків. URL: <https://cedos.org.ua/researches/osvita-v-umovah-pandemiyi-analiz-problem-i-naslidkiv/>

ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ПРОЦЕСІ ХУДОЖНЬО-ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL BASES OF PROGET ACTIVITY DURING THE PROCESS OF ARTISTIC AND TECHNOLOGICAL PREPARATION

Актуальності набуває проблема культурного розвитку за нормами соціуму в межах освітньої галузі «Технологія» з використанням нових форм організації навчальної діяльності та певної методології. Беручи до уваги документацію Державного стандарту базової і повної середньої освіти, головним аспектом утілення в життя змістових ліній освітньої галузі «Технологія», що детермінується як проєктно-технологічна діяльність, яка консолідує достеменно-значну кількість сучасної діяльності людини в житті, можемо вважати перехід праці від творчого концепту до практики як реалізацію кінцевої продукції. Референсуючи до чинної в контексті трудового навчання репродуктивно-виконавчої методичної концепції: постановки головних завдань, що вважається обов'язком учителя, проєктно-технологічний процес за своїм змістом є відмінним творчим процесом, мета якого визначається за участі суб'єктів освітнього процесу – учнів, що становить позитивний вплив на формування компетентнісного чинника в майбутніх фахівців. Означена діяльність є головним складником формування проєктно-технологічної культури в її здобувачів. При використанні правильної методології в означеній галузі представники освітнього процесу впевнені в позитивному кінцевому результаті в фахівцях у вигляді набуття реального соціального досвіду, досвіду партнерської взаємодії у процесі художньо-технічної діяльності. Навчальну дисципліну «Технології» досліджено у вигляді переліку процесу обробки різних матеріалів, спираючись на які учитель і учні, кооперуючи, вибирають найбільш доцільні для створення проєктів. Очікувані результати освітньої діяльності здобувачів орієнтовано за трьома компонентами: знанським, діяльнісним, ціннісним. Головним завданням учителя є реалізація очікуваних результатів навчально-пізнавальної діяльності учнів. Форми проведення можуть обговорюватися вчителем та учнями. Шлях до позитивного результату визначає учитель відповідно до наявності матеріалів, можливостей шкільної лабораторії, майстерні, інтересів, умінь і навичок учнів, фахової підготовки й умінь учителя.

Ключові слова: художньо-технічна діяльність, дисципліна «Технології», проєктно-технологічна культура, художньо-технологічна підготовка, формування компетентностей, трудове навчання.

The problem of cultural development according to the social dispositions within the educational field "Technology" with the usage of new forms of organization of educational activities and a certain methodology is becoming relevant.

Taking into account the documentation of the State Standard of Basic and Complete Secondary Education, the main aspect of implementing the semantic vicissitudes of the educational field "Technology", which is determined as a project-technological activity that consolidates a significant amount of modern human activity in life, we can consider the transition concept for the practice of realization the final product.

Referring to the current in the context of labor training reproductive-executive methodological concept: setting the main tasks, usually considered the responsibility of the teacher, the design and technological process in its content is an excellent creative aspect, the purpose of which is determined by the educational participants – students, which has an extremely positive impact on the formation of the competence factor in future professionals.

This activity is the main component of the formation of design and technological culture in its applicants. Using the correct methodology of this industry, representatives of the educational process are confident in a positive end result in specialists in the form of gaining real social experience, experience of partnership in the process of artistic and technical activities with application in practice.

Training discipline "Technologies" is investigated in the form of a list of processing of various materials, based on which teacher and students, co-operating, choose the most appropriate for creating projects. Expected results of educational activity of applicants are oriented by three components: a familiar, activity, valuable. The main task of the teacher is the realization of the expected results of educational activity of students. Forms of conducting may be discussed by the teacher and children. The path to a positive result determines the teacher in accordance with the presence of materials, opportunities of school laboratory, workshops, interests, skills and skills of students, professional training and skills of the teacher.

Key words: artistic and technical activities, discipline "Technologies", project-technological culture, artistic and technological training, formation of competences, labor education.

УДК 378.018.8:[7+62]:621.45.01
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/44/2.18>

Потапкін В.С.,
викладач кафедри технологічної освіти
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини

Постановка проблеми у загальному вигляді. Перебудова економіки України, її інтеграція до ЄС, впровадження новітніх технологій і технічних засобів, інформаційних технологій впливають на технологічну освіту загалом, і на трудове навчання зокрема, що зумовлює формування необхідних професійних компетентностей особистості, здатність її до проєктної діяльності й розвиток у неї художньо-технологічної культури. Головним

завданням технологічної освіти є вироблення у молодих людей комплексу таких компетентностей, які потрібні їм для професійної орієнтації та для їх подальшої самореалізації. З огляду на сказане, постає необхідність у підготовці фахівців (в т. ч. й учителів, технологів (трудоного навчання)) із високим рівнем художньо-технологічної культури, основу якої становлять творчі здібності й естетичні смаки. У свою чергу, такі фахівці

у майбутньому зможуть розвинути художньо творчі здібності своїх учнів, посприяти формуванню їхніх естетичних уподобань.

Результативність сформованої проєктно-технологічної культури у процесі викладання трудового навчання підпорядковується організованому освітньому процесу учнів, головною метою якого є опанування ними моральною, інтелектуальною, практичною, діяльнісною методологією. Підготовка до моделювання проєктно-технологічної культури здобувачів, до удосконалення їхніх навичок, спричинена розвитком і розширенням варіантів структури освіти в галузі технології, структурними складниками особистісно зорієнтованого освітнього процесу (напр., спеціальні курси за вибором із урахуванням їх проєктно-технологічної основи). Історія розвитку означеної проблеми почалася з дослідження методології, із здійснення креативних проєктів у системі зарубіжної освіти. Детальний аналіз наукових джерел вказує на значущість та актуальність науково-методичного усвідомлення необхідності моделювання проєктно-технологічної діяльності здобувачів середньої освіти під час уроків трудового навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Починаючи з XIX століття, зацікавлений темою технологічних галузей, основоположник, методолог Дьюї та його послідовники, з яких найвідоміший Кільпатрик, намагалися знищити технократизм у процесі освіти та дослідити переваги й недоліки цього напряму підготовки трудових ресурсів. Історичні джерела народної освіти дають нам змогу прослідкувати значний інтерес до проєктної методології під час освітнього процесу в 1920–1930 рр. Цей період учені-дослідники характеризують як такий, що дає можливість виявляти існуючі здібності особистості й розвивати їх. Над дослідженням цієї проблеми працювали такі українські вчені, як: Я. Чепіга, Г. Ващенко, А. Музиченко, А. Вербицький, В. Петрусь, В. Бойчук та ін. Особливості методики втілення в життя продуктів проєктно-технологічної діяльності учнів, психологічний аспект такої діяльності у наш час є предметом розгляду багатьох дослідників. Найбільш обґрунтовано ці питання розкриваються у працях В. Симоненка, Т. Бербець, О. Коберника, М. Ретивих, С. Яцука, П. Блонського, Н. Матяш, В. Слободчикова, Г. Щедровицького. У працях В. Гончарука і В. Гончарук вказується на особливості формування професійної компетентності майбутнього фахівця, на значній ролі інноваційних технологій у компетентісно-зорієнтованому навчальному процесі в наш час та розкриваються шляхи їх упровадження у процес підготовки фахівців [1; 2]. Є. Кулик та О. Новикова наголошують на значенні технологічної підготовки здобувачів освіти під час цивілізаційного розвитку суспільства. На художньо-графічну підготовку майбутнього вчителя

технологій звертає увагу В. Бойчук у своєму монографічному дослідженні [3].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значну кількість досліджень, на жаль, до цього часу немає системного дослідження, в якому б обґрунтувались методологічні та теоретичні засади й науково-методичні складники технологічної підготовки фахівця. Достеменно відомо про існування суперечностей та відмінностей в указаній галузі: між особистісно орієнтованим та культуротворчим аспектами формування компетенцій; між активно-діяльнісним та технократично-репродуктивним методами проведення уроків трудового навчання; між показниками сприйняття певного обсягу знань та з їх відтворенням.

Метою статті є аналіз, наукове обґрунтування та визначення значення методології формування проєктно-технологічної компетенції фахівців у процесі трудового навчання.

Виклад основного матеріалу. З плином часу, удосконаленням технологій розвивалася значна кількість форм і методів організаційної діяльності, яку вважають основною структурною одиницею організаційних типів культури. Проаналізувавши наукову літературу з означеної проблеми, можемо спостерігати різні угруповання історичних типів культури. Найвідоміші з них (космологічний, міфологічний, антропологічний і технологічний типи) розглядає у своїх працях В. Симоненко [4, с. 15]. Людству відомий також поділ культури на землеробський та урбаністичний види [5, с. 17]. Розглянувши історичні джерела, науковець-методист М. Каган дослідив такі структурні типи культури, як: натуроцентриську, гуманітарно-орієнтовану, антропоцентриську [6, с. 391].

У працях учених досліджено тісний зв'язок змін суспільства з розвитком технологічних галузей та їхнім культурологічним складником. Звичайно ж, на розвиток галузей вплинуло виникнення індустріального суспільства, що вимагало підготовки фахівців виробничої ланки, що зумовило створення спеціальної школи для фахівців [7, с. 14]. Я. Чепіга в авторському «Проєкті української школи» розглядав ручну працю як найголовніше, що повинне стати «головним двигуном у розумовому розвитку», недоліки вбачав у переході до лише механічної, шаблонної праці, та довів, що на уроках трудового навчання найперше потрібно задіювати творчість, інтелект та волю учнів, на парах – студентів. Завдяки ручній праці учень «повинен здобути певність руки, ока, м'язів, навчитися міркувати стало і певно, а також уміти обернути ідею в образ, а образ в модель» [8, с. 22].

Настали роки бурхливої соціальної креативності та проєктної діяльності, які характеризувались взаємодією національної школи та структурованої педагогіки. Це була незвичайна, виняткова

концепція, ознаками якої були лише підібрані методи, форми проведення освітнього процесу, його спрямування і структура [9, с. 17].

Відомий дослідник І. Бугаєвич доводить, що зміни проходять із часом: взаємодія трудового і виробничого навчання не дає позитивного кінцевого результату для моделювання особистості учнів, оскільки «...між ними присутня істотна відмінність. Якщо результатом трудового навчання є формування самої особистості учня, то завданням виробничої праці є товарна продукція» [10, с. 69]. Дослідник розглянув праці А. Вербицького і В. Фармаковського та підсумував, що на початку ХХ ст. визначали працю як таку, яка впливає на формування учнівської свідомості, розвиває розумові здібності, удосконалює навички. Систематика тодішніх, розроблених за часів професійного типу культури, концепцій трудового навчання спрямовувалася на удосконалення лише трудових практичних умінь і навичок. Д. Тхоржевський зазначає: «... це і не дивно. У той час, коли вони виникали, не йшлося про творче здійснення робітниками своїх функцій. Робітник був виконавцем, дії його регламентувалися технічною документацією, думкою інженера» [11, с. 9].

Конструювання та моделювання нової сучасної методології проєктно-технологічної культури зазвичай проводиться на основі трьох типів знань. Всім відоме знання про людину, її природу, ментальність особистості, усвідомлення властивості природних, штучних та соціокультурних структур навколишнього світу, знання природи механізмів взаємозв'язку людини з навколишнім середовищем [12, с. 21].

Розвиток цивілізації в майбутньому повинен відбуватися з урахуванням усіх зазначених аспектів культури. Розглядаючи проєктно-технологічну культуру як соціалізацію індивідуума, було розглянуто актуальне смислове ставлення людини як особистості суб'єкта до природи як об'єкта. Науково-технічний аспект детермінувався дотепер розширенням влади над усім живим та неживим, над соціумом і над природою, покращенням можливостей застосування предметного світу. Такий стан нашої цивілізації затверджує потребу проєктного випробування всього нового на основі моральних вищих цінностей.

Філософ С. Кримський у своїх роботах зазначає: «Альтернативою утопій, які стали справжнім лихом ХХ століття, виступає наукова сила проєктів, як конструктивного надбання сучасної діяльності» [13, с. 134]. В означеній темі нам життєдайно-важливе розуміння культури як терміну, що проявляється не лише в матеріальному, але й у духовному, та визначається як формування вищих незалежних якостей людини. Одним із найвлучніших визначень культури, в контексті нашого дослідження, є таке: «Культура – це розвиток

здатків творчої діяльності, характеризований відтворенням історичного досвіду в його потенціальності, незадіяних можливостей його подальшого збагачення» [13, с. 56].

На думку значної кількості дослідників-культурологів, культуру не можна знати, її можна лише створити через емоційні переживання і підтримувати власну майстерність. Декларація прав культури констатує, що «культура є визначальною умовою реалізації творчого потенціалу особистості й суспільства, формою ствердження самобутності народу й основою духовного здоров'я нації, гуманістичним орієнтиром і критерієм розвитку людини й цивілізації» [14, с. 2]. Формування проєктної культури відбувалось у практико-виробничій сфері. Аналізуючи літературу, знаходимо таке визначення поняття «проєкт»: проєкт – (лат. *projectus* – кинутий вперед) – набір документів (наприклад: креслень), потрібних для побудови споруд, виготовлення проєктів машин. 2. Попередній, задуманий текст документа. 3. План, задум організації, влаштування, створення будь-чого [15, с. 549].

Традиційними також є такі визначення, як: «задуманий план дій, задум, намір» [16, с. 970], прообраз передбачуваного об'єкта, стану» [17, с. 517]. Інші дослідники по-іншому трактують поняття «проєкт». За визначенням В. Буркова та Д. Новикова, проєкт – обмежені в часі цілеспрямовані зміни певної системи з точними вимогами до якості результатів, рамками витрат за необхідності засобів і ресурсів та специфічною організацією [18, с. 8]. Ф. Бегьюлі визначає проєкт як систематизацію взаємопов'язаних подій, які проходять протягом обмеженої кількості часу і є спрямованими на досягнення неповторного авторського результату [19, с. 16]. С. Кримський визначає проєкт як систематизований вид організації діяльності у взаємодії теорії та практики [13, с. 135]. Л. Онищук звертає увагу на сучасне розуміння терміну як завершального циклу продуктивної діяльності окремої людини, колективу, організації або спільної діяльності багатьох організацій і підприємств [20, с. 7]. О. Генісаретський пов'язує проєкт із передбачуваним образом бажаного стану якоїсь частини середовища, згідно з яким доказово визнана можливість і доцільність його практичного досягнення в майбутньому та пов'язує з розвитком проєктного уявлення, ціннісними образами-замислами про майбутній об'єкт діяльності [21, с. 27].

Розглянемо подані основні напрями: визначення проєкту як цілеспрямованого процесу одержання очікуваного результату (об'єктивно й суб'єктивно нового): від ідеї до її втілення; по-друге – як форма організації діяльності всіх його учасників, яка спрямована на досягнення визначених цілей. Кожне проєктування певних

ідей є авторським та одиничним, неповторним та цілісним, забезпечує організацію проєктно-технологічної діяльності. В освітній галузі «Технологія» навчальний проєкт у розгляді дослідження ми детермінуємо як завершальний цикл проєктно-технологічної діяльності, вмотивованої на одержання кінцевого позитивного результату в часовій послідовності, продуктом якої є структуровано-виготовлений художньо-матеріальний виріб та рівень сформованості проєктно-технологічної культури учнів під час уроку. Від придумування ідеї проєкту до повної його реалізації та втілення проходить кілька ступенів та етапів розвитку, які утворюють його цикл. Отже, життєвий цикл проєкту прийнято розділяти на фази, стадії, етапи [22, с. 124].

Зауважимо, що існують різні підходи до структурування повного циклу проєктно-технологічної діяльності [23, с. 157]. За підґрунтя взято придуману та втілену в життя академіком А. Новиковим ідею проєктної діяльності [23, с. 130], що якнайкраще відповідає вимогам і віковим особливостям учнів. А. Новиков подав до розгляду таблицю зі структурою, сконструйованою за потребами організаційного процесу продуктивної перетворювальної діяльності в процесі розгляду проєкту, триєдності його структури: проєктного аспекту, технологічного та рефлексивного [24, с. 16]. Термін «проєктування» розшифровується як: «особливий тип інтелектуальної діяльності, суттєвою рисою якої є перспективна орієнтація, практичний напрямок проєктної експериментальної діяльності, процес розробки проєкту – втілення прообразу можливого об'єкта» [25, с. 1077]; «спеціальна, концептуально обґрунтована й технологічно забезпечена діяльність зі створення образу бажаної майбутньої системи», «новий тип мислєдїяльності, орієнтований на розробку програм» [26, с. 73]. П. Андруховець вказував, що проєктна діяльність складається з окремого набору операцій та процедур [27, с. 190]. О. Генісаретський визначає базовою характеристикою проєктування спрямування його на предмет, об'єкт [21, с. 19].

Праця з об'єктом полягає в тому, що його вивчають і перетворюють. Взаємодія проєктування з сучасними галузями виробництва й іншими соціальними інститутами повинні базуватися в процесі інноваційного й культуротворчого потенціалу проєктування, яке за своїм змістом є творчим видом, що визначається моральним. Найбільш важлива складова, яка реалізує проєкти – технологія. Технологія описує не тільки як предмет досягнення ідей, як сукупність знань про види, методи й засоби обробки матеріалів, але й як спосіб критичного й усвідомленого мислення та бажання індивідуума розв'язувати практичні проблеми. Технологія як дисципліна займає важливе місце в освітньому процесі. Важливість відокремлення технології як

предмету, зорієнтованого на досягнення кінцевого запланованого результату у певній предметній галузі культури, не викликає ніяких сумнівів. Зазвичай технології угруповують залежно від типу предметів, на створення яких вони спрямовані, наприклад: створення об'єктів фізичного напрямку.

Термін «технологія» розглядається як поняття грецького походження: від «техно» – майстерність і «логос» – наука. Найперше значення цього терміну – «опис професіоналізму, усвідомлення майстерності. Отже технологія – це знання і усвідомлення особою про те, як штучний матеріал маємо можливість використовувати разом із природним: якими методами та інструментами, і в якій послідовності, включаючи кількість часу.

Ефективність предмету проявляється тоді, коли вона вивчається не лише за допомогою теорії, а й застосовується у практиці. Уміння втілити все задумане в проєкт задає структуру отримання кінцевого позитивного результату. У технології присутні такі чинники, як стандарт і норма якості продуктів. Відомо також, щоб дізнатися якість виготовленого, треба отримати продукт та час виконання із конкретного матеріалу за певною послідовністю операцій та інструментів [28].

Як «багатоаспектне поняття, яке поєднує в собі чотири сутнісні змінні» технологію описує М. Павлова. Не забуває дослідниця й про мотиваційний культурний аспект означеної дисципліни. Подані складники знаходяться у складній взаємодії, кінцевим результатом якої є матеріальне, створене людиною (від космічного корабля до бутерброду) [29, с. 7]. Найбільш прийнятне визначення маємо за А. Новиковим: технологія – це система форм, методів і засобів вирішення поставленої задачі заради втілення її у реальність [24, с. 75]. Він вважає, що кожен учасник освітнього процесу зіштовхується перед завданнями існуючого технологічного напрямку: гармонізація цілей трудового навчання: особистісних, соціальних, національних та загальнолюдських; адаптування змісту технологічної освіти до конкретного шкільного середовища, індивідуальних задатків, навичок та перспективних потреб кожного здобувача; забезпечення єдності змісту й процесу трудового навчання, розумне їх поєднання на основі раніше сформованої структури проєктно-технологічної діяльності; доцільне поєднання навчання й учіння як взаємопов'язаної вчительської та учнівської взаємодії зі змістом проєктно-технологічної освіти; поєднання потреб до навчання, виховання й розвитку через проведення практичної, інтелектуальної й духовної праці під час розв'язання реальних життєво складних проблем за допомогою використання спеціальних компетентностей.

Висновки. Розглянутий матеріал дає нам можливість зрозуміти, що розвиток і взагалі існування досліджуваного предмету є актуальним

і залишатиметься академічно-ціннісним протягом довгого періоду часу. Зазначені теоретичні матеріали надають можливість учителям, майбутнім фахівцям, спеціалістам ЗВО оволодіти потрібною інформацією задля створення новітніх методів, форм проведення, впровадження освітніх програм. Наше дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми художньо-технологічної підготовки майбутніх фахівців у ЗВО та засвідчує необхідність її подальшої розробки за такими перспективними напрямками: теоретичне обґрунтування процесу розвитку творчої особистості в художньо-педагогічній діяльності; вивчення впливу духовної культури та національної самосвідомості фахівця на формування відповідних якостей в учнів та ін.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гончарук Віталій, Гончарук Валентина. Інноваційні технології у компетентісно-зорієнтованому навчальному процесі закладу вищої освіти. *Матеріали V Всеукраїнської (заочної) науково-практичної конференції «Педагогічні інновації в освітньому просторі сучасного закладу вищої освіти»* (12 березня 2021 року) : збірник тез / за заг. ред. д. екон. н., проф. Охріменка І. В. Київ : ККІБП, 2021. С. 56–58.
2. Гончарук В. В., Гончарук В. А. Впровадження сучасних інноваційних технологій у процес формування професійної компетентності майбутнього фахівця. *Наукові та освітні трансформації в сучасному світі* : збірник матеріалів Всеукраїнської міждисциплінарної науково-практичної конференції (м. Чернігів, 15 липня 2021 року) / Науково-освітній інноваційний центр суспільних трансформацій, м. Чернігів. Суми : ТОВ НВП «Росток А.В.Т.», 2021. С. 207–210.
3. Бойчук В. М. Теоретичні і методичні основи художньо-графічної підготовки майбутнього вчителя технологій: монографія / Нац. акад. пед. наук України, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих. Вінниця: Рогальська І. О. [вид.], 2015. 564 с.
4. Симоненко В. Д. Основы технологической культуры. Москва : Изд-во БГПУ, 1998. 268 с.
5. Историческая поступь культуры: земледельческая, урбанистическая, ноосферная: сборн. науч. трудов / под ред. Э. С. Демиденко, Г. А. Невелева. Брянск: Издательство Брянского государственного педагогического института, 1994. 192 с.
6. Каган М. С. Философия культуры. СПб. : ТОВ ТК «Петрополис», 1996. 415 с.
7. Новиков А. М. От педагогики индустриального к педагогике постиндустриального общества. *Народное образование*. 2005. № 6. С. 12–16.
8. Чепіга Я. Ф. Проект української школи. *Світло*, 1913. Кн. IV. 23 с.
9. Мазуренко С. Г. Трудова спрямованість навчання в загальноосвітніх школах України (1920–1937 рр.) : дис. ... к-та пед. наук : 13.00.01. Чернігів, 2004. 178 с.
10. Бугаєвич І. В. Праця як навчальний предмет: моногр. Київ : Радянська школа, 1970. 98 с.
11. Тхоржевський Д. Яким має бути зміст трудового навчання. *Трудова підготовка в закладах освіти*. 2000. № 3. С. 7–10.
12. Дридзе Т. М., Орлова Э. А. Основы социокультурного проектирования : учебн. пособ. Москва : РИК, 1995. 152 с.
13. Кримський С. Б. Запити філософських смислів. Київ : ПАРАПАН, 2003. 240 с.
14. Декларация прав культуры. СПб. : СПБГУП, 1996. Ст. 2, с. 12.
15. Словник іншомовних слів / за ред. О. С. Мельничука. Київ : Головна редакція УРЕ, 1974. 775 с.
16. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. Бусел В. Т. Київ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2001. 1440 с.
17. БСЭ. Москва: Советская Энциклопедия, 1975. Т. 2. С. 639.
18. Бурков В.Н., Новиков Д. А. Как управлять проектами. Москва : ГЕО. 1997. 188 с.
19. Бэґьюли Фил. Управление проектом. Москва : ГРАНД, 2004. 205 с.
20. Проектування освітніх систем 12-річної школи (2004–2006 рр.) / Програма дослідження лабораторії педагогічних інновацій Інституту педагогіки АПН України. Київ, 2004. 11 с.
21. Генисаретский О. И. Конструирование будущего. № 1. Т. 1, 2003. июль-сен. С. 11–63.
22. Новиков А. М. Методология учебной деятельности. Москва : Эгвес, 2005. 176 с.
23. Волкова В.Н., Денисов А. А. Основы теории систем и системного анализа. Изд. 2-е. СПб. : ГТУ, 1999. 512 с.
24. Новиков А. М., Новиков Д. А. Образовательный проект (методология образовательной деятельности). Москва : Эгвес, 2004. 120 с.
25. Советский энциклопедический словарь / под ред. А. М. Прохорова. Изд. 3-ье. Москва: Сов. энциклопедия, 1984. 1600 с.
26. Проектирование систем внутришкольного управления: пособие для руководителей образовательных учреждений и территориальных образовательных систем / под ред. А. М. Моисеева. Москва : Педагогическое общество России, 2001. 384 с.
27. Андруховець П. М. Проект «Тьютор»: [Опанування учнями управлін. способу діяльн.]. *Метод проектів: традиції, перспективи, життєві результати* : практико зорієнт. зб. / Ліцей міжнар. відносин № 51 м. Києва та ін.; Наук. кер. і ред. І.Г. Єрмаков. Київ: Департамент, 2003. 500 с.
28. Ящук С. М. Організація проектно-технологічної діяльності учнів основної школи на уроках трудового навчання : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2004. 18 с.
29. Павлова М. Б., Питт Д. Образовательная область «Технология»: теоретические подходы и методические рекомендации. Нью-Йорк : Технологическое и предпринимательское образование в России, 1997. 81 с.

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГА: ДИСЛЕКСІЯ ЯК РЕАЛІЯ СУЧАСНОЇ ШКОЛИ

CURRENT ASPECTS OF PROFESSIONAL ACTIVITY OF A TEACHER: DYSLEXIA AS A REALITY OF A MODERN SCHOOL

У статті йдеться про інклюзивну освіту, зокрема про навчання дітей з дислексією. Висвітлено деякі аспекти наукових досліджень зарубіжних та українських учених стосовно зазначеної проблеми, проілюстровано здобутки науковців щодо виявлення, діагностування, організації освіти дітей з розладами навчання. Представлено результати проведеного дослідження стосовно сприйняття педагогами дислексії як наукового поняття, як реалії сучасної школи. Виявлено незадовільний стан обізнаності вчителів із особливостями навчання дітей з дислексією на рівні освітнього процесу в школі. Зазначено, що педагоги мають високу мотивацію до оновлення та поповнення фахових знань стосовно навчання школярів із особливими освітніми потребами, розуміють потребу створення належного навчального середовища, прагнуть пошуку ефективних шляхів комунікації з батьками дітей-дислексиків. У дослідженні застосовано спеціально розроблений опитувальник, до опитування залучено педагогічних працівників закладів освіти міста Києва, Київської, Чернівецької, Харківської, Львівської, Луганської та Кіровоградської областей. Грунтуючись на тому, що хоча науковий базис проблеми діагностування й навчання дислексиків активно формується в українському науково-освітньому просторі, що постійно залучається досвід і досягнення зарубіжних дослідників дислексії, усе ж йдеться тільки про початковий етап упровадження цих досягнень у практичну діяльність закладів освіти України. Зазначено, що задля задоволення виявленої професійної потреби планується розробити навчальні модулі для педагогічних працівників у різних сучасних форматах у рамках курсів підвищення кваліфікації, на спецкурсах, тренінгах, семінарах тощо. На перспективу визначено актуальність розроблення форм і методик комунікації педагога з батьками дітей з дислексією з метою вчасного інформування про особливості навчання та умови досягнення дитиною бажаних освітніх результатів, вироблення спільних шляхів взаємодії на користь дитини, досягнення порозуміння в питаннях вихованості й загального розвитку. Звернено увагу на важливість спільних дій держави, батьків, науковців і педагогів як підґрунтя ефективної допомоги дітям з особливими потребами.

Ключові слова: дислексія, розлади навчання, труднощі в навчанні, інклюзивна освіта,

особа з особливими освітніми потребами, фахові потреби педагогів, професійна діяльність педагога.

The article is about inclusive education, in particular the education of children with dyslexia. Some aspects of scientific research of foreign and Ukrainian scientists on this issue are highlighted, the achievements of scientists in identifying, diagnosing, organizing the education of children with learning disabilities are illustrated. The results of the research on the perception by teachers of dyslexia as a scientific concept, as a reality of the modern school are presented. An unsatisfactory state of teachers' awareness of the peculiarities of teaching children with dyslexia at the level of the educational process at school was revealed. It is noted that teachers have a high motivation to update and replenish professional knowledge regarding the education of schoolchildren with special educational needs, understand the need to create an appropriate learning environment, seek effective ways to communicate with parents of dyslexic children. A specially designed questionnaire was used in the study. The survey involved pedagogical staff of educational institutions of Kyiv and Kyiv, Chernivtsi, Kharkiv, Lviv, Luhansk and Kirovohrad regions.

Despite the scientific basis of the problem of diagnosing and teaching dyslexics is actively formed in the Ukrainian scientific and educational space, constantly attracts experience and achievements of foreign researchers of dyslexia, it is only the initial stage of implementation of these achievements. It is noted that in order to meet the identified professional needs, it is planned to develop training modules for teachers in various modern formats in the framework of refresher courses, special courses, trainings, seminars and more. In the future, the urgency of developing forms and methods of communication between teachers and parents of children with dyslexia in order to timely inform about the peculiarities of learning and conditions for achieving the desired educational results, developing common ways of interaction for the benefit of the child. Attention is drawn to the importance of joint action of the state, parents, scientists and teachers as a basis for effective assistance to children with special needs.

Key words: dyslexia, learning disorders, learning difficulties, inclusive education, a person with special educational needs, professional needs of teachers, professional activity of a teacher.

УДК 373+616.89–008.434.53
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/44/2.19>

Просіна О.В.,

канд. пед. наук, доцент,
завідувач кафедри філософії
і освіти дорослих
Центрального інституту післядипломної
освіти Державного закладу вищої освіти
«Університет менеджменту освіти»

Будагян А.С.,

студентка II курсу факультету психології
Економіко-гуманітарного університету
в Варшаві

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Аксиомою професійної діяльності педагогічних працівників протягом тривалого часу визнається твердження про те, що вчитель навчає і виховує дитину на всіх етапах здобуття освіти як усебічно розвинутою особистістю, яка набуває різних освітніх і життєвих компетентностей і, головне, формує та розвиває вміння жити й діяти в гармонії з собою і соціумом. Чому ж така приваблива й для суспільства, і для

особистості мета залишається в статусі недосяжної й у XXI ст.? Чому освітні результати дітей не є однозначно високими навіть у межах одного класного колективу, не говорячи вже про інші простори? Не беручись за роль усеохоплюючого «знавця» освітніх проблем, зосередимось лише на малодослідженій в освітній практиці української школи проблемі навчання дітей з дислексією, яка нарешті визнана реалією шкільної освіти.

Наразі в українському суспільстві є немало й інших гострих питань, які зумовили необхідність впровадження освітніх реформ. Проте потреба активного залучення всіх без винятку громадян, зокрема й тих, які мають особливі життєві й освітні потреби, до активного громадського життя, їхньої адаптації, соціалізації і гармонійного розвитку нарешті усвідомлена сьогодні українським суспільством. Вагомим результатом вважаємо визнання на всіх рівнях – від держави до педагога – актуальності інклюзивної освіти. Спираючись на матеріали звіту, поданого в резолюції 37/20 Ради з прав людини ООН, зазначимо, що під поняттям «інклюзія в освіті» розуміється система розширення можливостей особистості через: участь в освіті; забезпечення рівного доступу дітей з інвалідністю до загальноосвітніх шкіл; індивідуальні навчальні плани; забезпечення розумного присутування; доступність освітніх середовищ і матеріалів; надання адаптованих навчальних матеріалів, допоміжних пристроїв, інформаційно-комунікаційних технологій та підтримки [2]. До того ж освітня система України за останні 20 років уже набула певного досвіду організації спільного навчання всіх без винятку дітей, у тому числі й з особливими потребами. Сформовано й сучасну нормативно-законодавчу базу освіти дітей з особливими потребами, що ґрунтується на: Конституції України; законах України («Про освіту», «Про реабілітацію інвалідів в Україні», «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні»); указах Президента України «Про додаткові невідкладні заходи щодо створення сприятливих умов для життєдіяльності осіб з обмеженими можливостями»; постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах»; листах Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України «Про організацію інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах», «Про організацію психологічного і соціального супроводу в умовах інклюзивного навчання» тощо. Проте, у більшості випадків інклюзії не йдеться про таке явище, як дислексія, адже формально (за зовнішнім виглядом чи тестами на інтелект) виявити її в дошкільному віці практично неможливо. Уповні пов'язані з нею проблеми проявляються в період навчання читанню. Отже, наявність дислексії в дитини і стає загрозливим фактором «нерівності» на освітньому старті, що в сукупності ґрунтованих на «викривленому» читанні супроводжуючих освітніх проблем і не дозволяє, на нашу думку, досягти заповітної мети – гармонійного розвитку особистості. На часі не лише визнання дислексії реалією сучасної шкільної освіти, а й оновлення відповідних знань педагогів стосовно цього аспекту професійної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У цілому проблеми інклюзивної освіти достатньо глибоко досліджено українськими науковцями, зокрема: про філософію інклюзивної освіти, її концептуальні аспекти йдеться в роботах І. Зязюна, В. Кременя, Н. Софій та ін.; проблеми інклюзивного навчання й особливості його впровадження в освітній простір також обрано тематикою значної низки досліджень (В. Бондар, Л. Даниленко, М. Деркач, Н. Дятленко, С. Єфімова, В. Засенко, Ю. Кавун, Н. Коломінський, А. Колупаєва, А. Мігалуш, П. Придатченко, Ю. Рибачук, М. Сварник, Г. Сіліна, Н. Слободянюк, Н. Софій, О. Таранченко, Н. Тимошенко, П. Троханіс та ін.); аналіз досвіду навчання дітей з особливостями психофізичного розвитку в інших країнах здійснено О. Іоновою, А. Колупаєвою, К. Кольченко, Г. Нікуліною, П. Таланчуком та ін.

Аналіз наукових праць, психолого-педагогічних і методичних матеріалів, власний досвід роботи з педагогами в системі післядипломної освіти зумовлюють висновок про те, що, незважаючи на ґрунтовні наукові дослідження в цій галузі, потребують уваги вкрай актуальні проблеми науково-методологічного супроводу інклюзивного навчання дітей у загальноосвітніх навчальних закладах в умовах інклюзивного освітнього простору, зокрема комплекс питань, пов'язаний із навчанням дітей з дислексією, що посилює актуальність дослідження.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Можна визначити протиріччя між освітньою політикою щодо інклюзивної освіти і безпосередньою практикою впровадження інклюзивної освіти в закладах освіти. Поштовх до активного розроблення і впровадження інклюзивної освіти в цілому здійснили батьки дітей з особливими потребами. Зазначене стосується й навчання дітей з дислексією, адже про їхні особливості в Україні недостатньо поінформовані як батьки, так і педагогічні працівники.

Метою нашої статті є висвітлення проблеми навчання дітей із дислексією як актуального аспекту професійної діяльності педагогічних працівників у закладах освіти, аналіз сприйняття цього нейролінгвістичного порушення освітянами та їхньої готовності працювати з такими учнями.

Дослідження проведено в рамках науково-дослідної теми кафедри філософії і освіти дорослих Центрального інституту післядипломної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України «Теоретико-методичні засади трансформації професійного розвитку педагогічних і науково-педагогічних працівників в умовах відкритого університету післядипломної освіти», яка виконується в межах науково-дослідної роботи ЦІПО «Трансформація професійного розвитку педагогічних і науково-педагогічних працівників в умовах відкритого університету»

післядипломної освіти» (номер державної реєстрації НДР 0120U104637 від 30.10.2020).

Виклад основного матеріалу. Розлади навчання – медичний термін, який позначає нездатність людини засвоювати, зберігати або узагальнювати нову інформацію внаслідок недостатності або дефектів уваги, пам'яті, логічного мислення тощо. Вчені розрізняють декілька різновидів розладів навчання: дискалькулія; дислексія; дисорфографія; дисграфія. Найбільш поширеною вважають дислексію.

Виявлення й активне вивчення проблеми нездатності до успішного навчання при нормальному пізнавальній активності й загальному рівні розвитку інтелектуальних здібностей дитини почалося в Європі в кінці XIX ст. у зв'язку з уведенням масового шкільного навчання. Термін «дислексія» і визначення цієї специфічної патології як «нездатність до прочитання слова принагідно його побачити» були запропоновані німецьким офтальмологом Рудольфом Берліном в 1887 р. Першим тематичним дослідженням, присвяченим розладу формування навички читання в дитини з нормальним зором і інтелектом вважається стаття У. Прінгл Моргана «Вроджена словесна сліпота», опублікована в British Medical Journal в 1896 р. Наведений у статті опис клінічного випадку 14-річного підлітка з дислексією надзвичайно точно характеризує сутність цього розладу: «Він навчався в школі з 7 років, і було докладено величезних зусиль, щоб навчити його читати, але, незважаючи на це копіткє і наполегливе навчання, він може лише з трудом вимовити склади одного слова ... Можу додати, що хлопчик світлий, із середнім інтелектом у розмові. У нього нормальні очі ... і в нього гарний зір. Учителю, який учив його протягом декількох років, каже, що він був би найрозумнішим хлопцем у школі, якби інструкції були повністю усні». Цю роботу вважають першим задокументованим випадком дитячої дислексії, яка фіксує характеристики, зазначені й у сучасних визначеннях розладу: серйозне утруднення

в навчанні читання при нормальному зорі, середньому інтелекті й адекватному навчанні [5].

Дислексія розвитку – це не тільки розлад, що охоплює вузьку проблему труднощів читання, вона пов'язана з багатьма когнітивними дефіцитами, які можуть фундаментально вплинути на функціонування людини в багатьох різних сферах – від навчання читання, письма та математики до самооцінки і соціальної адаптації.

Ута Фрїт висунула припущення, що феномен дислексії слід пояснювати на трьох рівнях – біологічному, когнітивному і поведінковому: визначення дислексії на одному рівні пояснення – біологічному, когнітивному або поведінковому – завжди призводить до парадоксу. Щоб повністю зрозуміти дислексію, нам необхідно об'єднати ці три рівні й розглянути вплив культурних чинників, які можуть погіршити або послабити стан. Всі згодні з тим, що дислексія – це розлад нервового розвитку з біологічною основою, який впливає на обробку мови з багатьма клінічними симптомами [3]. Учена підкреслює: важливо брати до уваги навколишній контекст (культурний, освітній і сімейний вплив), з одного боку, та індивідуальний контекст, з іншого (стать, особистість, мотивація, досвід, індивідуальні характеристики).

Аналіз моделі, представлені на Рис. 1, дозволяє стверджувати, що дислексію можна вивчати й описувати фахівцям різних галузей на трьох рівнях. Крім того, поведінковий рівень, тобто симптоми дислексії та її вплив на поведінку людини, є прямим наслідком когнітивного дефіциту, але цей рівень також змінюється іншими індивідуальними факторами (статтю, мотивацією, опірністю невдачам або стилями подолання стресу), а також факторами, пов'язаними з освітнім середовищем (ставлення до учнів із дислексією в школі і в навколишньому середовищі, ставлення батьків, а також, наприклад, специфіка орфографічної системи конкретної мови, якою ведеться навчання). Оскільки дислексія – це комунікативний розлад, то психолінгвістичні інтерпретації набувають особливої

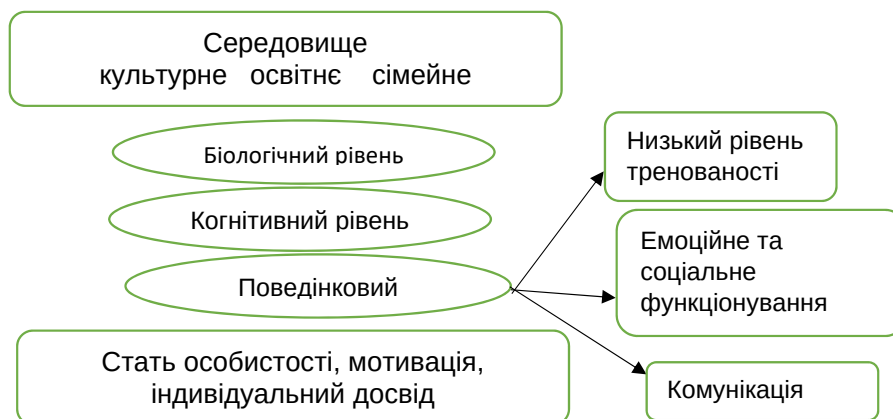

Рис. 1. Модель детермінант дислексії – авторська розробка Гражини Красовиц-Купіс подана аавторами статті у перекладі [4]

ваги при розгляді причин, симптомів і проблем, пов'язаних із функціонуванням людини з дислексією. До того ж дислексія виявляється в безлічі труднощів стосовно різних форм мовного спілкування, не враховуючи труднощів опанування письмової грамотності.

На практиці найчастіше виділяють три типи дислексії, виходячи з домінуючого розладу, що визначає її клінічну картину як критерій поділу:

- зорова дислексія, за якої в основному порушується зорове сприйняття і зорова пам'ять;
- слухова дислексія, в основі якої – порушення слухового сприйняття і слухової пам'яті, часто пов'язані з мовними розладами;
- інтеграційна дислексія розпізнається при розвитку функцій сприйняття у дітей-дислексиків у ізоляції і може навіть відповідати нормі їхнього віку, але процес інтеграції стимулів, що надходять в різні органи чуття, порушується.

Відомі досить багато причин, що зумовлюють дислексію розвитку. У різних дітей причини специфічних труднощів читання і письма можуть бути різними, але в тої ж самої дитини можуть бути кілька причин одночасно. Отже, йдеться про поліетіологію дислексії розвитку. Дослідження етіології дислексії ведуться особливо інтенсивно в американській науці. Вони стосуються, зокрема, структури головного мозку (цитоархітекτονіки кори головного мозку), біоелектричної активності мозку, функціонування імунної системи і гормонального балансу людського тіла, а також їхнього впливу на центральну нервову систему.

У науковій літературі з цієї теми представлені різні етіологічні концепції дислексії розвитку. Марта Богданович виділяє такі причини дислексії розвитку: генетичні, органічні, гормональні, уповільнене дозрівання центральної нервової системи, емоційні розлади [1].

Я. Заблоцький вказує на такі аспекти, що спричиняють дислексію: генетика, мікропошкодження центральної нервової системи, незнання базових технік читання та письма, порушення процесу літералізації, гормональні причини, емоційні розлади, порушення темпу і ритму розвитку [6].

Одним із найдавніших поглядів на етіологію дислексії є генетична концепція, яка вбачає причину дислексії в успадкуванні змін у центральній нервовій системі, що визначають основні труднощі читання і письма. Одним із перших дослідників, який помітив ці детермінанти, був С. Thomas. У 1905 р. ним опубліковано результати сімейного дослідження, у якому було виявлено шість осіб у двох поколіннях з симптомами дислексії.

Дослідження генетичної детермінанти дислексії тривають, оскільки механізм генетичної передачі цих розладів все ще залишається невідомим.

З метою дослідження ступеня обізнаності педагогічних працівників у проблемах інклюзивної освіти в цілому й, зокрема, у питаннях навчання

дітей з дислексією, нами було проведено опитування, у якому взяли участь педагогічні працівники закладів освіти м. Києва, Київської, Чернівецької, Харківської, Львівської, Луганської, Кіровоградської областей. Усього – 197 осіб.

На перше запитання: «Що таке дислексія?» повну відповідь дали лише 5 % респондентів, а 80 % не змогли дати визначення поняття.

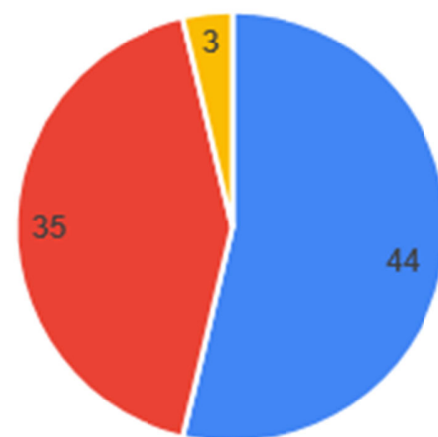
Що таке дислексія?

■ Повна відповіді ■ Неповна ■ Немає

Відповідаючи на наступне запитання «Наскільки поширена дислексія серед населення?», 44 % респондентів зазначили, що кількість таких людей у межах 1–5 % населення, проте сучасні дослідження доводять, що 20 % населення є дислексиками і це становить 80–90 % від загалу людей із вадами в навчанні. Тобто, дислексія – найпоширеніший з усіх нервово-когнітивних розладів.

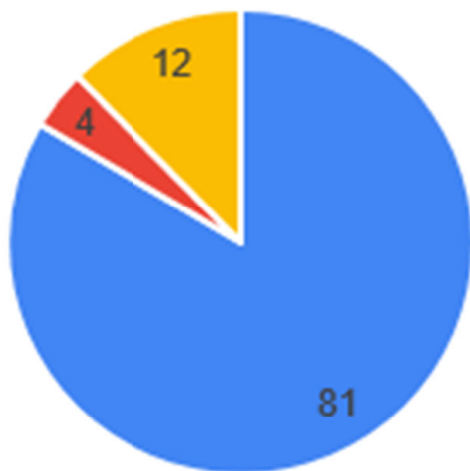
Наскільки поширена дислексія серед населення?

■ 1-5% ■ 20% ■ 40%

На запитання: «Чи людина з дислексією має труднощі з навичками читання?» 81 % респондентів відповіли ствердно.

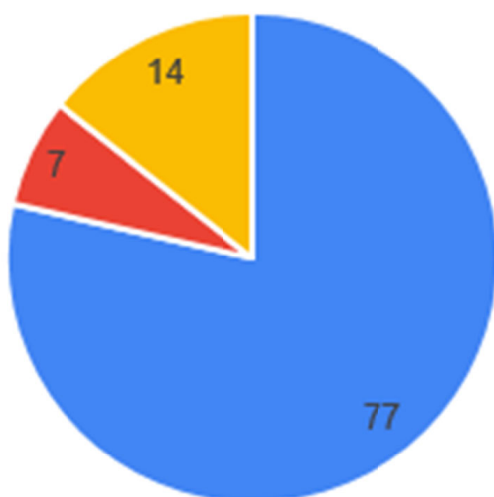
Чи людина з дислексією має труднощі з навичками читання?

■ Так ■ Ні ■ Не знаю

77 % опитуваних не знали, що дислексію неможливо «вилікувати» – це не хвороба, це вада розвитку на все життя. Але за раннього обстеження і грамотної вчасної діагностики, забезпечення відповідних цій проблемі освітніх і життєвих умов, люди з дислексією можуть бути дуже успішними учнями та високопрофесійними спеціалістами, отже успішними дорослими.

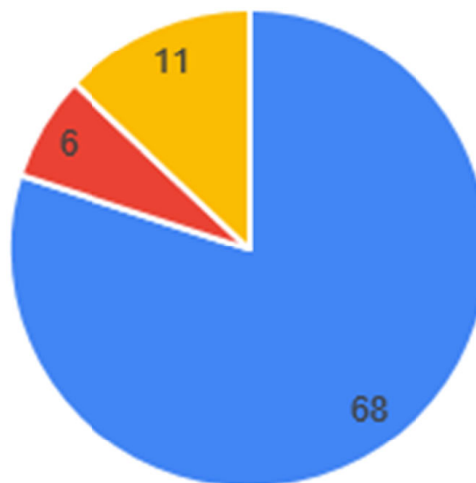
Чи можна вилікувати дислексію?

■ Так ■ Ні ■ Не знаю

На запитання: «Чи можуть учні з дислексією добре вчитися в школі?» 68 % педагогічних працівників відповіли «так».

Чи можуть учні з дислексією добре вчитися в школі?

■ Так ■ Ні ■ Не знаю

Важливо зазначити, що на сьогодні учні з дислексією в школі навчаються переважно погано, бо вчителі не усвідомлюють специфіки навчання дислектиків. Для того, щоб учні з дислексією отримували високі результати в навчанні, потрібно застосовувати спеціальні освітні стратегії. У багатьох випадках учні з дислексією, які гарно вчаться, були виявлені вчасно та отримали обґрунтовані фактичні втручання й пристосування в процесі навчання, наприклад, додатковий час на тести, що дозволило їм продемонструвати свої знання. Такі учні, як правило, мають високу мотивацію і надзвичайно наполегливо працюють.

На запитання про те, які стратегії та пристосування є найбільш корисними для дітей з дислексією в початковій та середній школі педагогічні працівники, що брали участь в опитуванні, практично не надали жодної конкретної професійно-педагогічної відповіді. Саме цей факт і актуалізував для нас важливість зазначеної проблеми.

Висновки. Отже, нами виявлено, що педагогічні працівники розуміють і відчувають недостатність фахових знань в аспекті інклюзивної освіти і мають суттєві прогалини стосовно навчання дітей із дислексією. Хоча наукове підґрунтя проблеми діагностування й навчання дислектиків активно формується в українському науково-освітньому просторі, до того ж маємо можливість опанування досягнень зарубіжних дослідників дислексії, проте можемо говорити лише про початковий етап

упровадження цих досягнень у практичну діяльність закладів освіти України. Важливим результатом дослідження вважаємо виявлену високу мотивацію, бо практично всі опитані педагоги готові оновити професійну компетентність. Задля задоволення виявленої потреби буде розроблено навчальні модулі для педагогічних працівників у різних сучасних форматах у рамках курсів підвищення кваліфікації, на спецкурсах, тренінгах, семінарах тощо. Важливою залишається проблема розроблення форм і методик комунікації педагога з батьками дітей-дислектиків з метою інформування про особливості навчання та умови досягнення дитиною бажаних освітніх результатів, вироблення спільних шляхів взаємодії на користь дитини, досягнення порозуміння в питаннях вихованості й загального розвитку. Отже, лише спільні дії держави, батьків, науковців і педагогів допоможуть дітям з особливими потребами стати успішними і щасливими.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Bogdanowicz M. (1995). O dysleksji czyli specyficznych trudnościach w czytaniu i pisaniu. Lublin : Wydawnictwo Popularnonaukowe Linea.
2. Empowering children with disabilities for the enjoyment of their human rights, including through inclusive education (2019) Present report, submitted pursuant to Human Rights Council resolution 37/20, the United Nations High Commissioner for Human Rights.
3. Frith, U. (1999). Paradoxes in the definition of dyslexia. *Dyslexia: An International Journal of Research and Practice* 5, 192–214.
4. Grażyna Krasowicz – Kupis Dysleksja rozwojowa jako zaburzenie komunikacji URL: <https://cloud8x.edupage.org/cloud?z%3AYbBLF1hugmfnOJma3A2f0htgije0VwJRSAL5Yodllb5RmNfFwHHgK2SqjO2JnE3u>
5. Morgan W. P. (1896). A case of congenital word blindness. *British Medical Journal*, 2, 1378. URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2510936/pdf/brmedj08820-0014.pdf>
6. Zakrzewska B. (1996). *Trudności w czytaniu i pisaniu*. Warszawa : Wydawnictwa Szkolne i Pedagogi.

СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНА МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ-СТОМАТОЛОГІВ ЗАСОБАМИ СИМУЛЯЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

STRUCTURAL-FUNCTIONAL MODEL OF FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE DENTISTS BY SIMULATION STUDIES

Здійснено характеристику структурно-функціональної моделі формування професійної компетентності майбутніх лікарів-стоматологів засобами симуляційного навчання. З'ясовано, що реалізація завдання Концепції реформування стоматологічної служби України зумовлює впровадження в освітній процес симуляційних практико-зорієнтованих освітніх технологій, спрямованих на підготовку висококваліфікованих лікарів, у тому числі й стоматологів. Підкреслено, що розроблена у процесі дослідження модель формування професійної компетентності майбутніх лікарів-стоматологів засобами симуляційного навчання відбиває сукупність структурних складників – блоків, відтворює етапи дослідницької роботи, засоби симуляційного навчання, компоненти, критерії та рівні сформованості професійної компетентності студентів. Змістовний складник запропонованої схеми інтегрує педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх лікарів-стоматологів засобами симуляційного навчання. Технологічний блок структурно-функціональної моделі формування професійної компетентності майбутніх лікарів-стоматологів засобами симуляційного навчання презентований етапами впровадження симуляторів різних рівнів складності в освітній процес закладів вищої медичної освіти та засобів симуляційного навчання, що підвищують ефективність процесу підготовки студентів-медиків з метою превенції професійних помилок. У розробленій моделі процесу формування професійної компетентності майбутніх лікарів-стоматологів засобами симуляційного навчання відтворено етапи процесу формування окресленого феномену у студентів-медиків, що відповідають логіці дослідницьких дій. Цільовий блок передбачає визначення цілей, конкретизованих на рівні кожного складника моделі, та відбиває принципи організації освітнього процесу в умовах використання засобів симуляційного навчання, що забезпечують ефективність підготовки студентів-медиків до вирішення стандартних і нестандартних професійних завдань. Результативний складник ретранслює очікуваний результат дослідно-експериментальної роботи – високий рівень професійної компетентності майбутніх лікарів-стоматологів.

Ключові слова: студенти, майбутні лікарі-стоматологи, професійна підготовка, професійна компетентність, модель, структурно-функціональна модель, симуляційне навчання.

The characteristic of the structural-functional model of formation of professional competence of future dentists by means of simulation training is carried out. It was found that the implementation of the Concept of reforming the dental service of Ukraine leads to the introduction into the educational process of simulation practice-oriented educational technologies aimed at training highly qualified doctors, including dentists. It is emphasized that the model of professional competence of future dentists developed in the research process by means of simulation training reflects the set of structural components – blocks, reproduces stages of research work, simulation training tools, components, criteria and levels of professional competence of students. The substantive component of the proposed scheme integrates the pedagogical conditions for the formation of professional competence of future dentists by means of simulation training. The technological block of the structural-functional model of professional competence formation of future dentists by means of simulation training is presented by stages of introduction of simulators of different levels of complexity in the educational process of higher medical education and simulation training tools. The developed model of the process of formation of professional competence of future dentists by means of simulation training reproduces the stages of the process of formation of the outlined phenomenon in medical students, which correspond to the logic of research actions. The target block provides for the definition of goals specified at the level of each component of the model, and reflects the principles of organization of the educational process in the use of simulation tools that ensure effective training of medical students to solve standard and non-standard professional tasks. The effective component relays the expected result of research and experimental work – a high level of professional competence of future dentists.

Key words: students, future dentists, professional training, professional competence, model, structural-functional model, simulation training.

УДК 378.147.34:78/89
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/44/2.20>

Рогозін В.В.,
асистент кафедри терапевтичної стоматології та пародонтології
Приватного закладу вищої освіти
«Київський медичний університет»

Постановка проблеми у загальному вигляді. Підвищення якості професійної підготовки майбутніх лікарів-стоматологів, розвиток їх здатності до ефективних дій з мінімальним відсотком помилок – мета реформування сучасної системи вищої медичної освіти України. Підготовка фахівців стоматології базується нині на державних програмах розвитку охорони здоров'я, наприклад Концепції реформування стоматологічної служби

України [6]. Реалізація завдань Концепції зумовлює впровадження в освітній процес симуляційних практико-зорієнтованих освітніх технологій, спрямованих на підготовку висококваліфікованих лікарів, у тому числі й стоматологів, мотивованих на постійне вдосконалення власних знань, умінь, навичок і набуття компетентностей, які необхідні для досягнення та збереження високої якості професійної діяльності відповідно до

вимог професійних стандартів у охороні здоров'я. В межах дослідження задля відтворення функціональних параметрів формування професійної компетентності майбутніх лікарів-стоматологів засобами симуляційного навчання й презентації авторського погляду на окреслену проблему розроблено структурно-функціональну модель такого процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про інтерес сучасних науковців до проблеми професійної підготовки майбутніх лікарів, у тому числі й стоматологів. Так, вивчено досвід використання методик стимуляційного навчання у підвищенні професійної компетенції лікарів та парамедиків на кафедрах ДЗ «ЗМАПО МОЗ України» [1]. У напрацюваннях Н. Гутор проаналізовано психологічні особливості та науково-дослідну компетентність у підготовці майбутніх лікарів-стоматологів [2]. Водночас, у науковій літературі знаходимо відомості про ефективність застосування симуляційного навчання в освітньому процесі закладів середньої [3] та вищої [4; 5] медичної освіти України.

Привертають наукову увагу висновки Я. Кульбашиної [7], котра обґрунтовує концептуальні основи формування професійної компетентності майбутніх фахівців у галузі стоматології [7, с. 87]. Тоді як С. Цюра переконує педагогічну спільноту, що особливості професійної підготовки майбутніх стоматологів зумовлені реформування змісту освіти майбутніх лікарів-стоматологів (початок ХХІ століття) [9].

Апелюючи до необхідності інноватизації професійної підготовки лікарів-стоматологів, Н. Гутор [11] переконує в необхідності реформування вищої освіти і, погоджуючись з висновками Т. Біблій [10], наголошує на необхідності упровадження інноваційних освітніх технологій, а саме симуляційних, навчання задля викладання терапевтичної стоматології та ін. Однак питання моделювання процесу формування професійної компетентності майбутніх лікарів-стоматологів засобами симуляційного навчання не знайшло належного відображення в сучасній науковій літературі.

Метою статті визначено характеристику структурно-функціональної моделі формування професійної компетентності майбутніх лікарів-стоматологів засобами симуляційного навчання.

Виклад основного матеріалу. Проєктування структурно-функціональної моделі формування професійної компетентності майбутніх лікарів-стоматологів засобами симуляційного навчання потребувало семантично-змістового аналізу поняття моделювання в руслі педагогіки. У педагогіці моделюють як зміст освіти, так і водночас освітню діяльність. Разом з тим, як відзначає М. Мруга [8], моделювання передбачає сукупність наступних дій:

- конструювання моделі;
- експериментальний та теоретичний аналіз моделі;
- зіставлення результатів аналізу з характеристиками оригіналу; виявлення розбіжностей між ними;
- коригування моделі;
- інтерпретація отриманої інформації, пояснення виявлених властивостей, зв'язків;
- практична перевірка результатів моделювання.

Нам імпонує думка М. Демянчука, котрий зазначає, що моделювання як метод розглядається в якості теоретико-пізнавального процесу і здійснюється на основі абстрактно-логічного мислення. Моделювання – це процес уявлення, імітування існуючих систем на основі побудови, вивчення і перетворення їх моделей, в яких відтворюються принципи організації та функціонування цих систем. Системоутворюючим чинником у побудові нової моделі підготовки фахівців повинен розглядатися результат навчання як показник якості освіти [3, с. 81].

Під час створення моделі опиралися на вимоги, які, як резюмує М. Мруга, виокремив В. Ільїн: модель повинна відображати ступінь цілісності процесу чи явища; така схема повинна презентувати опис умов і засобів досягнення очікуваних результатів; модель повинна має будуватися структурно. У нашому дослідженні значущим виступає співвідношення розробленої структурно-функціональної моделі з педагогічними умовами, які необхідно створити в освітньому середовищі закладу вищої медичної освіти задля формування професійної компетентності майбутніх лікарів-стоматологів засобами симуляційного навчання.

Розроблена в процесі дослідження модель формування професійної компетентності майбутніх лікарів-стоматологів засобами симуляційного навчання відбиває сукупність структурних складників – блоків, поєднує етапи дослідницької роботи, засоби симуляційного навчання, компоненти, критерії та рівні сформованості професійної компетентності студентів. Водночас, запропонована схема інтегрує дидактичні шляхи формування готовності майбутніх лікарів до вирішення стандартних завдань і професійно-особистісного розвитку з метою превенції професійних помилок. Авторська структурно-функціональна модель формування професійної компетентності майбутніх лікарів-стоматологів засобами симуляційного навчання містить цільовий, змістовий, технологічний та результативний блоки.

Відзначимо, що в основу запропонованої моделі покладено такі принципи організації освітнього процесу в закладах вищої медичної освіти:

- принцип наочності – сприяє формуванню цілісності уявлення про професійну діяльність,

особливості майбутньої діяльності з урахуванням трансформаційних процесів у системі медичної освіти;

– принцип діалогізації – відображає важливість комунікативної взаємодії викладача та студента; відпрацювання комунікативних навичок в освітньому процесі дозволить знизити ризик конфліктних ситуацій, створити умови для особистісного зростання та саморозвитку студента;

– принцип проблематизації – передбачає творчий характер організації освітнього процесу в закладі вищої медичної освіти та відбиває пошук шляхів та способів вирішення проблемних ситуацій, пошук та аналіз помилок у вирішенні професійних завдань;

– принцип продуктивності, що пов'язаний з інтегративним характером підготовки студентів; симуляційний практико-зорієнтований підхід до організації освітнього процесу дозволяє об'єднати засвоєння теоретичних знань із практичними навичками, що стимулює самостійність, сприяє формуванню навичок критичного мислення, вміння діяти у нестандартних ситуаціях;

– принцип індивідуалізації передбачає обрання студентами індивідуальної траєкторії навчання з урахуванням здібностей кожного студента-медика та рівнем сформованості професійно-суб'єктної позиції.

Цільовий складник моделі відбиває мету дослідження й принципи її досягнення.

Змістовний складник запропонованої схеми інтегрує педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх лікарів-стоматологів засобами симуляційного навчання.

Технологічний блок структурно-функціональної моделі формування професійної компетентності майбутніх лікарів-стоматологів засобами симуляційного навчання презентований етапами упродовження симуляторів різних рівнів складності в освітній процес закладів вищої медичної освіти та засобами симуляційного навчання, що підвищують ефективність процесу підготовки студентів-медиків з метою превенції професійних помилок.

У розробленій моделі процесу формування професійної компетентності майбутніх лікарів-стоматологів засобами симуляційного навчання відображено етапи процесу формування окресленого феномену у студентів-медиків, що відповідають логіці дослідницьких дій. Досягнення мети першого етапу – формування вмотивованої суб'єктно-відповідальної позиції студентів – здійснюється шляхом забезпечення пізнавальної активності; оволодіння системою знань про природу, типи, витоки та ознаки лікарських помилок. Мета другого етапу – накопичення досвіду вирішення професійних завдань – досягається за допомогою формування досвіду вирішення діагностичних, профілактичних, прогностичних,

технологічних та інших завдань і колізійних ситуацій засобами симуляційного навчання, в рамках роботи з якими студенти набували досвіду передбачення можливих помилок та їх попередження. Мета третього етапу – оволодіння ефективною та стійкою системою професійно-особистісного розвитку – реалізовувалася шляхом оволодіння навичками рефлексивно-оцінної діяльності, формування здатності до саморегуляції, стресостійкості у складних ситуаціях.

Звертаючи до опису результативного компоненту структурно-функціональної моделі формування професійної компетентності майбутніх лікарів-стоматологів засобами симуляційного навчання, зазначимо, що передбачуваним результатом експериментальної роботи обрано компоненти досліджуваної готовності, що корелюють зі сформованістю особистісної та соціальної цінності обраної професії; розумінням відповідальності за свій професійний розвиток; розвиненим критичним мисленням і навичками рефлексивно-оцінної діяльності; об'єктивною самооцінкою; сформованою здатністю до саморегуляції, стресостійкості у складних ситуаціях тощо.

Характеристика цільового, змістовного, технологічного та результативного складників розробленої моделі дала змогу розробити унаочнену схему формування професійної компетентності майбутніх лікарів-стоматологів засобами симуляційного навчання. Запропонована схема характеризується:

– системністю: компоненти моделі взаємопов'язані та визначають досягнення вищого рівня сформованості професійної компетентності майбутніх стоматологів як головної умови готовності студентів-медиків до вирішення стандартних і нестандартних професійних завдань;

– практичною зорієнтованістю: модель виступає засобом організації практичної діяльності студента та викладача, спрямована на оволодіння студентами компонентами професійної компетентності;

– універсальністю: модель впроваджена у реальний освітній процес закладів вищої медичної освіти України та враховує вимоги до якості професійної освіти майбутніх лікарів-стоматологів.

Висновки. До структурно-функціональної моделі формування професійної компетентності майбутніх лікарів-стоматологів засобами симуляційного навчання належать цільовий, змістовний, технологічний та результативний блоки. Цільовий блок передбачає визначення цілей, конкретизованих на рівні кожного складника моделі, та відбиває принципи організації освітнього процесу в умовах використання засобів симуляційного навчання, що забезпечують ефективність підготовки студентів-медиків до вирішення стандартних і нестандартних професійних завдань. У змістовному

блоці поєднано педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх лікарів-стоматологів засобами симуляційного навчання. Технологічний блок відбиває етапи упровадження симуляторів різних рівнів складності в освітній процес закладів вищої медичної освіти та засоби симуляційного навчання, що підвищують ефективність процесу підготовки студентів-медиків з метою превенції професійних помилок. Результативний складник ретранслює очікуваний результат дослідно-експериментальної роботи – високий рівень професійної компетентності майбутніх лікарів-стоматологів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Використання методик стимуляційного навчання у підвищенні професійної компетенції лікарів та парамедиків на кафедрах ДЗ «ЗМАПО МОЗ України» / О.С. Никоненко, С.Д. Шаповал, С.М. Дмитрієва, Т.О. Грицун. *Медична освіта*. 2016. № 2. С. 120–123.
2. Гутор Н. С., Бойків А. Б. Психологічні особливості та науково-дослідна компетентність у формуванні майбутніх лікарів-стоматологів. *Медична освіта*. 2015. № (3). С. 138–139.
3. Демянчук М. Р. Симуляційне навчання майбутніх фахівців сестринської справи: аналіз проблеми у зарубіжній літературі. *Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи. Т. VII: Ідентичність і свобода в освіті та науці* : матеріали VII міжнар. наук.-практ. конф. (Херсон, 22 листопада 2019 р.). Конін–Ужгород–Бельсько-Бяла–Київ : Про-світ, 2019. С. 81–82.
4. Ефективність симуляційних методів навчання / В.В. Артьоменко, Д.А. Новіков, О.С. Єгоренко, С.С. Семенченко. *Управління Закладом охорони здоров'я*. 2015. № 6. С. 70–76.
5. Загальні проблеми та перспективи застосування симуляційних методів освіти / В.М. Лісовий, В.А. Капустник, В.Д. марковський, І.В. Завгородній. *Симуляційне навчання в системі підготовки медичних кадрів* : матеріали навч.-метод. конф., присвяченої 212-й річниці від дня заснування ХНМУ (Харків, 30 листопада 2016 р.). Харків : «АКАДЕМІЯ», 2016. С. 3–7.
6. Концепція реформування стоматологічної служби України (основні засади). URL: http://moz.gov.ua/ua/portal/dn_20080609_0.html (дата звернення: 20.01.2022 р.)
7. Кульбашина Я. А. Концептуальні основи формування професійної компетентності майбутніх фахівців у галузі стоматології. *Освітологічний дискурс*. 2014. № 2 (6). С. 86–96.
8. Мруга М. Р. Структурно-функціональна модель професійної компетентності майбутнього лікаря як основа діагностування його фахових якостей. URL: <http://libs.com.ua/a-pedagogika/36215-1-strukturno-funkcionalna-model-profesijnoikompetentnostimaybutnogo-likarya-osnova-diagnostuvannya-yogo-fahovih-yakostey.php> (дата звернення: 20.01.2022 р.)
9. Цюра С. Особливості реформування змісту освіти майбутніх лікарів-стоматологів (початок XXI століття). *Молодь і ринок*. 2018. № 2 (157). С. 19–24.
10. Bublik T., Petrushanko T., & Dybovaya L. Упровадження інноваційних освітніх технологій навчання та викладання на кафедрі терапевтичної стоматології УМСА. *Актуальні проблеми сучасної медицини: Вісник Української медичної стоматологічної академії*. 2019. № 19(4). С. 110–113. <https://doi.org/10.31718/2077-1096.19.4.110>
11. Gutor N. S., Avdeev O. V., Mitz I. R., Boykiv A. B. Підготовка майбутніх лікарів-стоматологів у контексті реформи вищої освіти. *Медична освіта*. 2020. № (4), С. 74–78. <https://doi.org/10.11603/me.2414-5998.2019.3.10535>
12. Hopkins L. et al. To the point: medical education, technology, and the millennial learner. *American journal of obstetrics and gynecology*. 2018. Т. 218. № 2. Р. 188–192.

ВИКОРИСТАННЯ ДЕЯКИХ ЕЛЕМЕНТІВ SMART-ОСВІТИ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ІНОЗЕМНОГО ФАХІВЦЯ

THE USE OF SOME ELEMENTS OF SMART-EDUCATION TO FORM THE SOCIO-CULTURAL COMPETENCE OF A FOREIGN SPECIALIST

Статтю присвячено дослідженню практичного використання деяких елементів Smart-освіти для формування соціокультурної компетенції іноземного фахівця.

Звертається увага на те, що глобалізація швидко мінливого світу вимагає від сучасного викладача постійного вдосконалення і оновлення своїх знань інноваційних методів навчання, зокрема Smart-освіти. Вважаємо, що впровадження такого навчання в навчальний процес сприяє його успішності та ефективності.

У зв'язку з цим постає питання про необхідність практичного використання деяких елементів Smart-освіти у процесі професійної підготовки іноземних студентів. Освітній інтернет-контент є важливим джерелом знань, а поняття «Smart» - головним призначенням розвитку освітніх систем. Smart-освіта передбачає модернізацію всіх освітніх процесів.

Звертається увага на те, що сучасного студента важко мотивувати до пізнавальної діяльності. Відбувається це тому, що студенти, а особливо іноземні, часто відчують значні труднощі в сприйнятті навчального матеріалу, в них також недостатньо сформована соціокультурна компетенція. Формування комунікативної компетенції, що є основною метою мовної підготовки у процесі навчання майбутніх іноземних фахівців, нерозривно пов'язане з соціокультурними та країнознавчими знаннями. Отже, особлива увага має приділятися формуванню здатності до участі у міжкультурній комунікації у вигляді застосування соціокультурних знань.

І тут може стати у нагоді Smart-освіти, за допомогою якої вважаємо необхідним формувати соціокультурну компетенцію іноземних студентів – майбутніх фахівців.

Також акцентується увага на тому, що для розвитку умінь іноземного студента оперативно реагувати на зміну комунікативної ситуації в процесі комплексного розв'язання визначених професійних завдань особливої важливості слід надавати інтернет-контенту. Наприклад такому, який є на Національній платформі з вивчення української мови Міністерства культури та інформаційної політики України, де зібрані в одному місці ефективні онлайн та офлайн ресурси, а також мобільні додатки з вивчення української мови.

Ключові слова: інноваційне навчання, мовна підготовка, іноземні студенти, професійний розвиток, Smart-освіти, соціокультурна компетенція.

The article is devoted to the study of the practical use of some elements of Smart-education for the formation of socio-cultural competence of a foreign specialist.

Attention to the fact that the globalization of a rapidly changing world requires the modern teacher to constantly improve and update their knowledge of innovative teaching methods, including smart education is drawn. We believe that the introduction of such training in the educational process contributes to its success and effectiveness.

In this regard, the question arises about the need for practical use of some elements of Smart-education in the training of foreign students. Educational online content is an important source of knowledge, and the concept of "Smart" is the main purpose of the development of educational systems. Smart education involves the modernization of all educational processes.

Attention is drawn to the fact that it is difficult to motivate a modern student to cognitive activity. This is because students, especially foreign ones, often experience significant difficulties in perceiving educational material, and they also lack socio-cultural competence. The formation of communicative competence, which is the main purpose of language training in the process of training future foreign professionals, is inextricably linked with socio-cultural and regional knowledge. Therefore, special attention should be paid to the formation of the ability to participate in intercultural communication in the form of application of socio-cultural knowledge.

And here Smart-education can be useful, with the help of which we consider it necessary to form the socio-cultural competence of foreign students – future professionals.

Emphasis is also placed on the fact that in order to develop the skills of a foreign student to respond quickly to changes in the communicative situation in the process of complex solution of certain professional tasks, Internet content should be given special importance. For example, the one on the National Platform for the Study of the Ukrainian Language of the Ministry of Culture and Information Policy of Ukraine, which brings together effective online and offline resources, as well as mobile applications for the study of the Ukrainian language.

Key words: innovative education, language training, foreign students, professional development, Smart-education, socio-cultural competence.

УДК 378.147.88
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/44/2.21>

Семененко І.Є.,
канд. пед. наук,
доцент кафедри мовної підготовки
Харківського національного
автомобільно-дорожнього університету

Процеси глобалізації та активний розвиток технологій істотно впливають практично на всі сфери життя, у тому числі на вищу освіту. У відповідь на виклики часу в системі освіти у всьому світі проходять значні трансформації, впроваджуються нові методи та технології, зокрема онлайн технології,

змінюється наповнення освітнього середовища, щоб воно повністю відповідало вимогам сучасного суспільства. А тому важливе місце у педагогічних дослідженнях займають технології, які відповідають потребам людини, що навчається, і можуть забезпечити підготовку працівників, здатних

у сучасному світі займатися новими видами діяльності, створювати успішні бізнеси, вирішувати актуальні завдання в умовах професійної конкуренції.

Підвищення якості підготовки фахівців для зарубіжних країн з метою набуття статусу конкурентоспроможності на ринку освітніх послуг – одна з основних проблем сучасної української вищої освіти. Інтернаціоналізація вищої освіти, яка виражається у збільшенні кількості іноземних студентів, також є однією з провідних тенденцій її розвитку.

Сформована особистість, що здатна до успішної соціалізації в суспільстві та активної адаптації на ринку праці, є пріоритетним завданням сучасної освіти. Підготовка таких фахівців має геополітичну, соціальну та економічну значущість, тобто є актуальною на державному рівні. З цього виходить, що необхідно створити особливі умови для майбутніх іноземних фахівців.

Сучасного студента важко мотивувати до пізнавальної діяльності, до власного пошуку шляхів в науковому полі інформації і комунікації. Відбувається це тому, що студенти, а особливо іноземні, часто відчують значні труднощі в сприйнятті навчального матеріалу. Слід навчитися самостійному пошуку, обробці, організації інформації, створенню індивідуальних інформаційних об'єктів [5].

І тут може стати у нагоді Smart-освіти, за допомогою якої вважаємо необхідним формувати соціокультурну компетенцію іноземних студентів – майбутніх фахівців.

Мета статті: дослідження практичного використання деяких елементів Smart-освіти для формування соціокультурної компетенції іноземного фахівця.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку системи підготовки фахівців для зарубіжних країн є предметом досліджень низки українських та зарубіжних науковців. Аналіз праць, присвячених навчанню іноземних студентів свідчить, що основну увагу зараз вчені звертають саме на інноваційне навчання. Розглядається воно як сучасна освітня технологія (А. Алексюк, І. Доброскок, В. Коцура, С. Нікітчина, В. Кремень, В. Ільїна, С. Пролеєва, М. Лисенка, П. Сауха). Обґрунтовуються організаційно-педагогічні умови застосування інноваційного навчання у процесі фахової підготовки (О. Абдалова, О. Ісакова, О. Василенко, І. Галиця, О. Галиця, В. Докучаєва, О. Фатхутдінова, Ю. Бистровпа, О. Арламов, М. Бургін, В. Журавльов, В. Загвязинський, Н. Юсуфбекова). Описуються сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців (Р. Гуревич, Н. Тихомирова, А. Твердохліб), а також методологічні та методичні проблеми їхнього впровадження в навчальний процес ЗВО (В. Осадчий, О. Гуржий, В. Тихомиров). Проблеми

мовної підготовки студентів технічних закладів вищої освіти аналізуються у науковій літературі Т. Кошелевою, Г. Поповою, І. Соломахою, О. Суміною, Н. Ушаковою, Н. Хлизовою. Аналізують проблеми вивчення української мови як іноземної такі науковці, як Я. Гладир, І. Жовтоніжко, Т. Єфімова, Т. Лагута, О. Тростинська, Б. Сокіл, Т. Лещенко, О. Шевченко, А. Чернова, А. Зарицька, Ю. Турченко, Т. Лещенко. Питання використання інноваційних технологій у процесі викладання іноземних мов розглядали О. Коваленко, Є. Можар, Л. Олійник, В. Корженко та інші. Міжкультурна компетенція як необхідна умова розвитку інноваційних процесів у навчанні української мови як іноземної розглядалася науковцем В. Юхименко. М. Жовнір, Н. Бондар, І. Бедько займалися проблемою використання вебінарів лінгвокраїнознавчого спрямування в процесі навчання української мови як іноземної.

Різні аспекти застосування активних методів навчання в різних видах діяльності досліджували К. Бондаренко, Т. Вахрушева, І. Горожанкіна, В. Савченко, М. Трухан, Н. Бойко, Т. Хома. Використання активних форм і методів навчання під час вивчення української мови за професійним спрямуванням розглядали у своїх працях науковці Л. Глазунська, Н. Науменко, В. Колосюк, С. Шевчук, І. Клименко [5].

Зокрема, smart освіту, як концепцію, що передбачає комплексну модернізацію всіх освітніх процесів, здатну забезпечити високий рівень навчання, що відповідає завданням та можливостям сьогоденного світу, досліджували А. Ініятова, Н. Назарова, О. Мохова, С. Іванова, А. Малова. Питанням соціокультурної компетенції займалися Д. Савельєва, Е. Семенова.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Отже, проблема SMART-освіти є дуже актуальною в педагогічному аспекті. Водночас, вона є недостатньо дослідженою стосовно формування соціокультурної компетенції іноземного фахівця.

Виклад основного матеріалу. Як свідчить практика вищої школи у навчальному процесі просто запам'ятовування підготовленого викладачем матеріалу все більше поступається місцем критичному і креативному мисленню, груповій роботі, комунікації для самостійного отримання інформації, що базується на пошуку та аналізі.

Пошуки нових педагогічних технологій пов'язані з нестачею в студентів мотивації до навчання. Враховуючи це, виникає необхідність використання різноманітних сучасних джерел та засобів, які викликають у слухачів інтерес, а значить, підвищують саме їхню мотивацію до навчання.

Освітній інтернет-контент є важливим джерелом знань, а поняття «Smart» – головним призначенням розвитку освітніх систем. Smart-освіта передбачає модернізацію всіх освітніх процесів.

Основною ідеєю Smart-освіти є нові джерела пізнання, які використовуються поряд із традиційними методами навчання. Реформування сучасної освіти висуває нові вимоги до педагогічних кадрів, які вміють вільно та активно мислити і прогнозувати результати своєї діяльності.

Smart-освіта може забезпечити високий рівень навчання, що відповідає сучасним завданням та можливостям і надасть можливість молодим людям пристосуватися в умовах швидко змінного середовища, забезпечить перехід від книжкового контенту до активного. Зараз інформацію ми можемо отримати не лише за допомогою викладачів та з книг, а й від багатьох людей у процесі обміну інформацією. Основним елементом, що пов'язує освітній процес, стає освітній контент, на основі якого створюються єдині сховища з аналітичною системою пошуку.

Щорічно світові виробники пропонують нові пристрої для професійної діяльності та комунікацій. Швидкість нових інтелектуальних Smart-технологій вимагає зміни платформ, що використовуються для передачі знань за допомогою широкого використання Smart-пристроїв, і одним з критеріїв якості системи освіти має бути швидке їхнє оновлення.

Smart-освіта – гнучке навчання в інтерактивному освітньому середовищі за допомогою контенту з усього світу, що знаходиться у вільному доступі. У майбутньому головним джерелом знання для людини буде Інтернет, отже потрібні зміни у системі освіти: використання технічних механізмів, які забезпечуватимуть безперервність обміну інформацією та навчального процесу.

Можливості використання онлайн-ресурсів дуже широкі. За допомогою веб-ресурсів можна впроваджувати матеріали з мережі у зміст уроку; здійснювати самостійний пошук інформації у межах поставленого завдання; розвивати вміння та навички читання, використовуючи матеріали будь-якого ступеню складності, навички аудіювання на основі звукових текстів; поповнювати словниковий запас новою лексику; вивчати культуру української мови, а отже, розглядаючи актуальні, інноваційні технології, слід зупинитися на темі використання Інтернет-ресурсів у формуванні соціокультурної компетенції майбутніх іноземних фахівців у процесі навчання української мови.

На сьогоднішній день є велика кількість сайтів, що допомагають у самостійному вивченні іноземних мов, зокрема української. На таких сайтах можна знайти готові уроки викладачів, вправи, аудіозаписи, граматичні пояснення, які можна використовувати на уроках для формування соціокультурної компетенції.

Формування комунікативної компетенції, що є основною метою мовної підготовки у процесі навчання майбутніх іноземних фахівців,

нерозривно пов'язане з соціокультурними та країнознавчими знаннями. Отже, особлива увага має приділятися формуванню здатності до участі у міжкультурній комунікації у вигляді застосування соціокультурних знань, тобто дослідженню та вивченню народу, що проживає в країні носіїв мови, її традицій та культури. Треба сказати, що не просто передача інформації на знанієвій основі, а саме дослідницька діяльність на особисто-смісловій основі в цій галузі сприяє появі інтересу до мови, що вивчається, а також сприяє формуванню соціокультурної компетенції. Соціокультурна компетенція – широке поняття, яке містить різні компоненти:

- Соціолінгвістичний. Цей компонент характеризується мовними особливостями соціальних прошарків, представників різних поколінь, статей, громадських груп (фонові знання, реалії, предметні знання).

- Культурологічний компонент. Цей компонент має соціокультурний, історико-культурний, етнокультурний фон, тобто знання традицій, звичаїв народу мови, що вивчається.

- Лінгвокраїнознавчий. Цей компонент містить лексичні одиниці з соціально-культурною семантикою та здатність їх вживати в ситуаціях міжкультурного спілкування (наприклад, вітання, звернення, прощання в усному та письмовому мовленні).

- Соціально-психологічний. Компонент, що характеризується володінням культурно-обумовленими сценаріями, національно-специфічними моделями поведінки з використанням комунікативної техніки, прийнятною в цій культурі [3].

Отже, можна сказати, що соціокультурна компетенція є важливим інструментом виховання та навчання, який з одного боку сприяє повазі, розумінню культури, традицій, мови іншого народу, а з іншого – допомагає у подоланні бар'єру стосовно іншої культури. Тільки так відбувається процес навчання самій мові.

Для здійснення діяльності з формування соціокультурної компетенції застосовуються автентичні тексти та відеоматеріали. Тексти можуть бути тематичними, країнознавчими, художніми, також можна використовувати діалоги та монологи, вірші, пісні, листи, інтерв'ю, аудіотексти бесід із носіями мови тощо.

У процесі мовної підготовки вважаємо найбільш доцільним користування Національною платформою з вивчення української мови Міністерства культури та інформаційної політики України, де зібрані в одному місці ефективні онлайн та офлайн ресурси, а також мобільні додатки з вивчення української мови.

А також можемо інтегрувати в самостійну роботу іноземних студентів деякі елементи інтернет-простору mylanguageexchange.com, який було створено для обміну знаннями у чатах для груп.

А значить у разі бажання можна знайти друга за листуванням, якого вибере система, орієнтовану на заповнені дані в запропонованій анкеті: його рідна мова, країна походження, вік і мова, що практикується ним. У цьому інтернет-просторі можна в реальному часі та безкоштовно, використовуючи голосовий або текстовий чат, вивчити 115 мов, у тому числі українську.

Канал youtube.com – український саме для початківців з серії «З любов'ю до дітей» – містить розвиваючі мультфільми, які знайомлять з українським алфавітом і розповідають нескладні історії, що допомагають звикнути до мови, зняти емоційну напругу і створити сприятливий психологічний клімат на уроці.

На каналі також є велика кількість відео українських блогерів-мандрівників у проєкті «Подорожуємо Україною та світом».

1tv.com.ua – українське телебачення онлайн, де можна подивитися актуальні новини, авторські спецпроєкти, документальні фільми, а на ua.euronews.com – телевізійні новини онлайн українською мовою, які супроводжуються текстом.

Отже, формування соціокультурної компетенції іноземного фахівця за допомогою Smart-освіти відповідає сучасним потребам в гнучких графіках цієї самої освіти.

Висновки. В результаті впровадження Smart-освіти, що передбачає високий рівень використання інноваційних технологій, навчання стане доступним скрізь і завжди, що відповідає завданням та можливостям сучасного світу, в якому професійна освіта має стати однією з галузей, що найшвидше оновлюється. У зв'язку з розширенням міжнародних контактів, розвитком суспільства та освіти зростає потреба у комунікації, а відсутність навичок соціокультурної компетенції помітно ускладнює спілкування та взаємодію у сучасному мультикультурному світі.

Перспективи. Впровадження Smart-освіти ставить за мету підвищення якості професійної підготовки. Виконання цього завдання вимагає

оптимізації процесу професійної підготовки іноземних студентів за рахунок застосування в навчальному процесі інноваційних методів навчання, спрямованих у тому числі на формування соціокультурної компетенції. Найважливішим інструментом в забезпеченні конкурентоспроможності випускників на ринку праці є переорієнтація системи вищої професійної освіти на інноваційну діяльність.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Активізація навчального процесу у сучасній вищій школі : методичний огляд / уклад. Л.А. Якімова. Київ : ДП «Вид. дім «Персонал», 2010. 32 с.
2. Башкір О.І. Активні й інтерактивні методи навчання у вищій школі : збірник наукових праць. Серія «Педагогіка та психологія». Харків, 2018. Вип. 60. С. 33–44.
3. Мильруд Р. П., Максимова И. Р. Современные концептуальные принципы коммуникативного обучения иностранному языку // Иностранные языки в школе. 2000. № 4. С. 14–19.
4. Мойсеєнко Р.М. Активізація пізнавальної діяльності майбутніх фахівців засобами активних методів навчання в умовах університетської освіти. *Наукові записки*. Серія «Педагогічні науки». Випуск 159. 2017. С. 97–103.
5. Семененко І.Є. Використання деяких прийомів інноваційного навчання в процесі мовної підготовки іноземних студентів. *Інноваційна педагогіка: науковий журнал*. Одеса : Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій, 2021. Вип. 32(т.1). С. 153–156.
6. Техніки розвитку критичного мислення [Techniques for the development of critical thinking] https://studme.org/152124/pedagogika/priemy_tehnologii_razvitiya_kriticheskogo_myshleniya (дата звернення: 29.01.22).
7. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. 2-ге вид., доп. Київ : Академвидав, 2014. 456 с.
8. Хома Т.В. Активні методи навчання в педагогіці вищої школи. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* : зб. наук. пр. Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2020. Вип. № 69. С. 149–152.

ЗАСТОСУВАННЯ ФОРМАТУ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ГРАФІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

APPLICATION OF DISTANCE LEARNING FORMAT FOR STUDYING GRAPHIC DISCIPLINES

Вищі навчальні заклади виявилися неготовими до навчання студентів в дистанційному режимі на початку пандемії. Була велика кількість питань і проблем, як у викладачів, так і у студентів. Але треба зазначити, що більшість завдань, що постали перед викладачами, було вирішено. Викладачі отримали необхідний досвід у використанні технологій дистанційного навчання, що дало можливість підвищити якість проведення занять в онлайн режимі.

У статті розглянуто питання позитивних та негативних аспектів визначення оптимальних моделей використання дистанційних освітніх технологій з боку викладачів та студентів, прогнозування можливих траєкторій розвитку освітньої системи в сучасних умовах та всеможливих варіантів її пристосування в ситуаціях невизначеності; питання специфічних труднощів, які властиві графічним дисциплінам. Видача матеріалу з графічної дисципліни для студентів першого курсу, які не мають базових знань з креслення – це те, що вимагає від викладача високих професійних якостей, індивідуального підходу та максимальної витримки. Суттєвим недоліком викладання графічних дисциплін в дистанційному режимі є перевірка точності побудов, а також коригування робіт у різних форматах файлів на комп'ютері.

Наведено приклади виконання студентами графічного завдання спеціалізації «Архітектура будівель і споруд» «Гобудова тіней будівлі» після видання лекційного матеріалу та прикладу виконання в дистанційному режимі.

Дистанційне навчання збільшує кількість часу на самоосвіту, для якої край необхідна така дія, як мотивація: заохочування бажання домогтися визнання, схвалювання успіхів, а також зробити завдання привабливим та цікавим, дати студенту можливість змінити ситуацію на краще, показати досягнення. А мотивувати студента в режимі онлайн дуже і дуже складно, що також є мінусом дистанційного навчання. Перегляд майбутніми фахівцями онлайн-презентацій, участь у лекціях (хай навіть дуже якісно підготовлених викладачами та представниками виробництва), виконання самостійних завдань виключно дистанційно, без «спілкування наживо» безумовно, стримували процес освоєння спеціальності та розвиток практичних навичок. Тому треба ще раз підкреслити, що викладання графічних дисциплін для якісного засвоєння матеріалу студентами можливе лише при поєднанні дистанційного та очного навчання.

Ключові слова: онлайн навчання, якість дистанційного навчання, графічні дисципліни, мотивація студентів.

Higher education institutions were not ready to teach students remotely at the beginning of the pandemic. There were a lot of questions and problems, both for teachers and students. But it should be noted that most of the tasks facing teachers have been solved. Teachers gained the necessary experience in the use of distance learning technologies, which made it possible to improve the quality of online classes.

The article considers questions of positive and negative aspects of determining the optimal models of distance learning technologies from teachers and students, forecasting possible trajectories of the educational system in modern conditions and all possible options for its application in situations of uncertainty; questions of special complexity, which is inherent in graphic disciplines. Issuance of material in the graphic discipline for first-year students, who do not have basic knowledge of drawing, requires a teacher of high professional qualities, individual approach and maximum endurance. A significant disadvantage of teaching graphic disciplines in remote mode is the verification of the accuracy of constructions, as well as adjusting the work in different file formats on the computer screen.

The article presents examples of students' performance of the graphic task of the specialization «Architecture of buildings and structures» «Building shadows of the building» after the publication of lecture material and an example of performance in remote mode. Distance learning increases the amount of time for self-education, which requires such action as motivation: encouraging the desire to achieve recognition, approval of success, as well as make the task attractive and interesting, give students the opportunity to change the situation for the better, show achievements. And motivating a student online is very difficult, which is also a disadvantage of distance learning.

Viewing presentations by future specialists, participation in lectures (even if very well prepared by teachers and representatives of the industry), performing independent tasks only remotely, without «live contacts» certainly hindered the process of mastering the specialty and developing practical skills. Therefore, it should be emphasized once again that the teaching of graphic disciplines for quality learning by students is possible only with a combination of distance and full-time learning.

Key words: online learning, quality of distance learning, graphic disciplines, student motivation.

УДК 514.182.3

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/44/2.22>

Сидорова Н.В.,

канд. техн. наук, доцент,
доцент кафедри нарисної геометрії
та інженерної графіки
Одеської державної академії
будівництва та архітектури

Доценко Ю.В.,

канд. техн. наук,
доцент кафедри нарисної геометрії
та інженерної графіки
Одеської державної академії
будівництва та архітектури

Думанська В.В.,

канд. техн. наук,
доцент кафедри нарисної геометрії
та інженерної графіки
Одеської державної академії
будівництва та архітектури

Калінін О.О.,

канд. техн. наук, доцент,
доцент кафедри нарисної геометрії
та інженерної графіки
Одеської державної академії
будівництва та архітектури

Макаренко Л.М.,

старший викладач кафедри
теоретичної механіки
Національного університету
«Одеська морська академія»

Перехідний етап впровадження дистанційної освіти в рамках протипандемійних заходів вже відбувся. Він став складним періодом для педагогічної спільноти всіх освітніх організацій, включаючи вищі навчальні заклади. Унікальність ситуації, що

склалася на той момент – це відсутність у більшості викладачів досвіду використання технологій дистанційного навчання, недостатність цифрових компетенцій як у викладачів, так і студентів поставили під загрозу реалізацію повноцінного

навчального процесу. Необхідність адаптації до нових, екстраординарних умов зумовила прискорене освоєння обома сторонами інноваційних освітніх технологій в умовах безперервного освітнього циклу.

Постановка проблеми. В даний час актуальним завданням є осмислення цього досвіду з метою усвідомлення його сутності, виявлення позитивних та негативних аспектів, визначення оптимальних моделей використання дистанційних освітніх технологій, прогнозування можливих траєкторій розвитку освітньої системи в сучасних умовах та всеможливих варіантів її пристосування в ситуаціях невизначеності.

Аналіз останніх досліджень. Дослідження теоретичних та прикладних аспектів організації дистанційного навчання розпочалося задовго до початку пандемії COVID-19. Однак вищі навчальні заклади виявилися не готові до формату навчання онлайн. Ні досвіду, ні навичок, ні технічних ресурсів, на жаль, накопичено не було. Дистанційне навчання показало перспективи на майбутнє в поліпшенні матеріально-технічної бази в цьому напрямку.

Постановка завдання. Перед викладачами була поставлена і виконана задача, як в умовах дистанційного навчання видавати завдання з дисципліни Нарисна геометрія на прикладі завдання «Побудова тіней будівлі», яке потребує очного спілкування між студентами та викладачем. Як взагалі повинні проходити заняття онлайн для вивчення графічних дисциплін, якими інструментами та навичками повинні володіти викладачі та які навички необхідно розвивати у студентів для досягнення поставленої мети?

Виклад основного матеріалу. Викладачі та студенти вищої школи працюють в онлайн форматі вже не один рік. Незважаючи на те, що основні технічні проблеми досить швидко вдалося усунути, проблема перевірки графічних матеріалів не втратила актуальності, тому що на роботу з листами у викладачів іде час, який значно перевищує стандартний робочий день. Як показала практика, проблеми, виявлені на початку впровадження дистанційної освіти, були типовими для багатьох вищих навчальних закладів, а саме:

– ненормований робочий день (проведення занять онлайн, консультування студентів в режимі «нон-стоп», перевірка завдань),

- погане оснащення комп'ютерної техніки,
- неякісне з'єднання з мережею інтернет, особливо для тих, хто перебуває в сільській місцевості,
- складні умови (ремонт сусідів, наявність ще одного школяра або студента в сім'ї, відсутність нормального робочого місця)
- відсутність самодисципліни у студента [1, с. 144].

Крім перерахованих вище загальних проблем, які практично вдалося усунути, сьогодні спостерігаються також і специфічні труднощі, властиві графічним дисциплінам. Видача матеріалу з графічної дисципліни для студентів першого курсу, які не мають базових знань з креслення – це те, що вимагає від викладача високих професійних якостей, індивідуального підходу та максимальної витримки. Ступінь складності матеріалу, що видається, можна побачити на рис. 1.

Пояснити матеріал потрібно так, щоб студент міг впоратися з будь-яким запропонованим йому варіантом завдання. Для викладача видати та пояснити завдання такого рівня – це справжній виклик. Деякі елементи побудов доводилося пояснювати до трьох разів.

Варто відзначити, що матеріал видавався поетапно. Викладач у дистанційному режимі

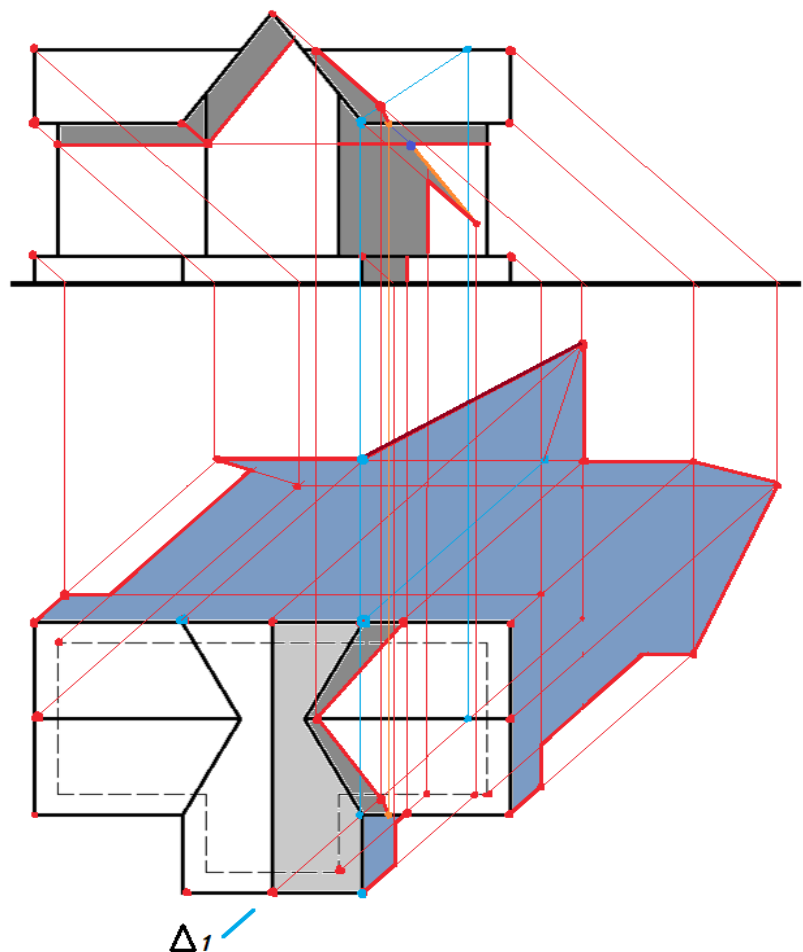

Рис. 1. Побудова власних та падаючих тіней будівлі

у графічному редакторі креслить онлайн, супроводжуючи свої дії поясненнями [2, с. 165].

Суттєвим недоліком викладання графічних дисциплін в дистанційному режимі є перевірка точності побудов, а також коригування робіт у різних форматах файлів на комп'ютері, що вимагає наявності набору програмних пакетів для редагування файлів. Тому всім студентам було запропоновано очні консультації. Студенти, маючи різний рівень підготовки до графічної дисципліни, різний рівень мотивації до навчання, різну підготовку до виконання домашнього завдання, отримували різний результат [3, с. 90] (рис. 2).

Отримання незадовільного результату безумовно психологічно дається взнаки студенту. Кожна така робота окремо консультується в режимі онлайн, де практично спочатку повторюється

матеріал тільки в індивідуальному спілкуванні (рис. 3).

Слід зазначити, що і у студентів виникали проблеми різного характеру. Дисципліни кафедри нарисної геометрії та інженерної графіки викладаються студентам-першокурсникам. Живе спілкування між студентами та викладачами має важливу роль, особливо на початку навчання. Якщо студент не має практики живого спілкування та формулювання думки у мову, то мислення у нього не формується. Японський професор і доктор філософії Нобуо Матасака підкреслює, що «... інформаційні технології, можливо, звільнили нас від цілого ряду повсякденних труднощів, але вони ж тепер зневажають нас і гублять. ... Якщо так продовжуватиметься, то люди поступово втратять здатність думати».

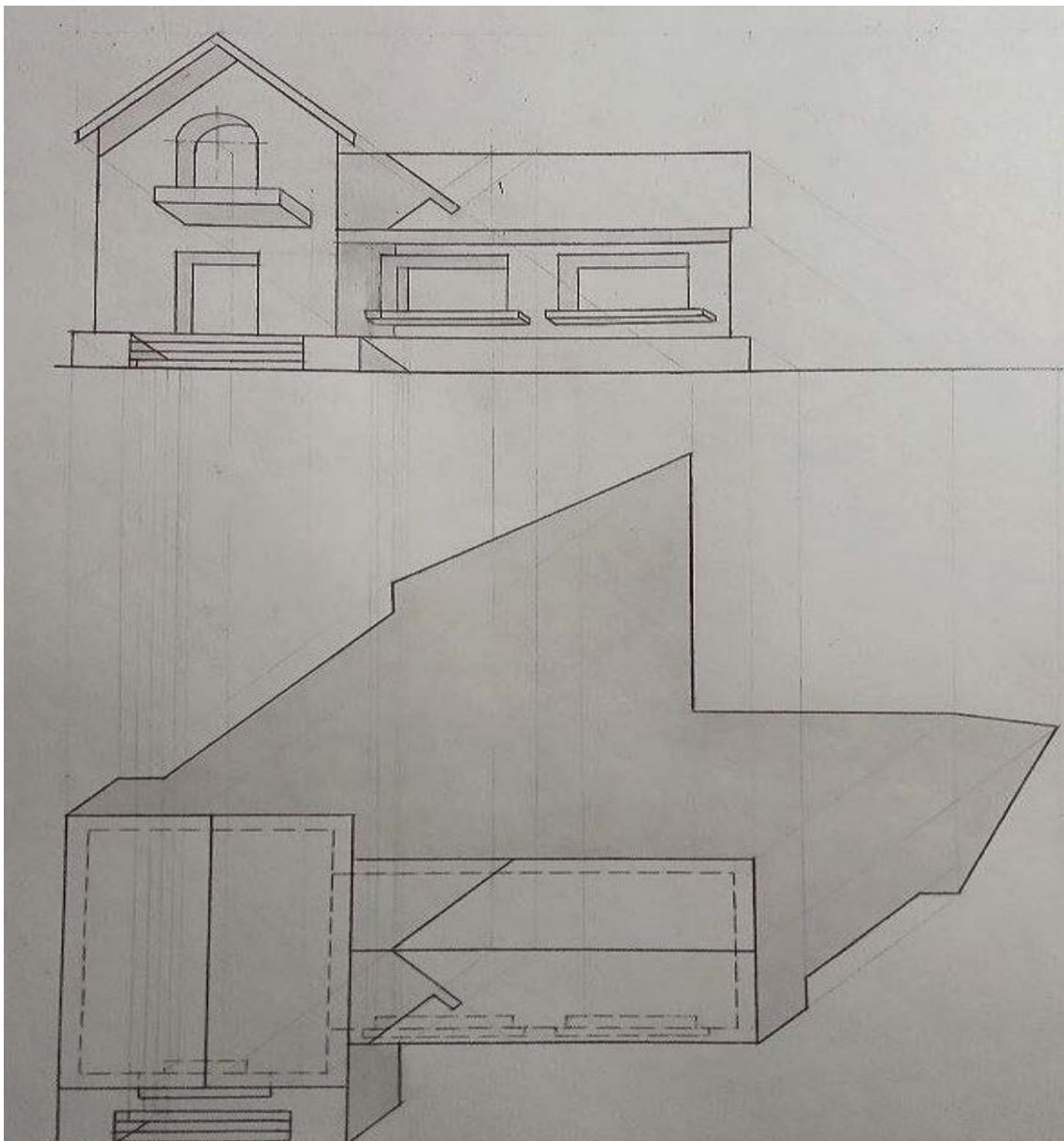

Рис. 2. Приклад виконання графічної роботи студента «Побудова тіней будівлі», яка виконана на «відмінно»

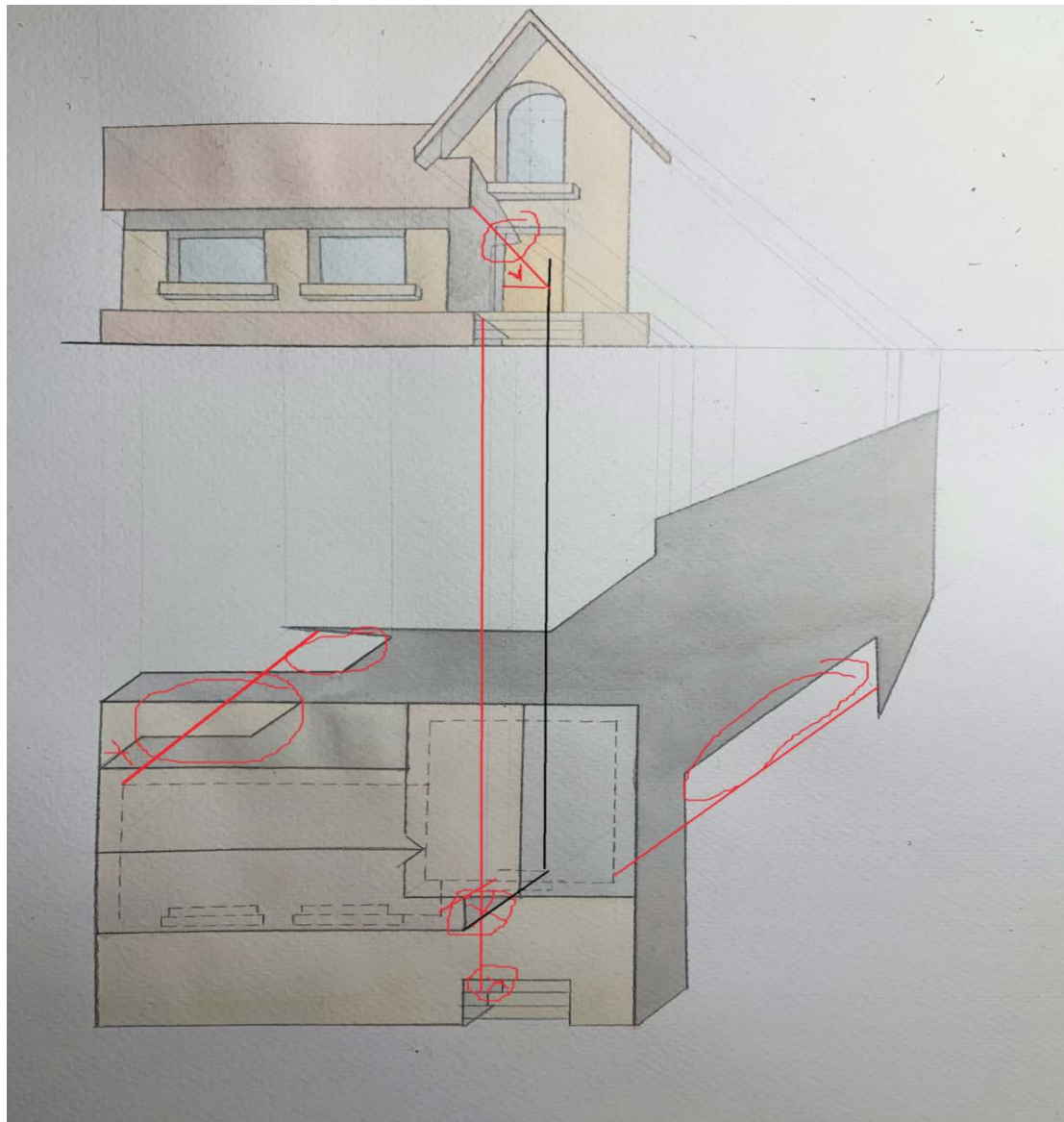

Рис. 3. Приклад виконання графічної роботи студента «Побудова тіней будівлі», що потребує доопрацювання

Спочатку незвичайний формат занять, особливо для першокурсників, нові навички служили мотивуючим фактором для студентів та призвели до стабільного відвідування занять. Студенти не запізнювалися, задавали питання, відправляли виконані графічні роботи. Згодом ентузіазм згасав: відвідування занять стало гірше, але це можна віднести до початку зростання рівня захворюваності восени, менше ставилося питань до виконання графічних завдань, а між тим, теоретичний та практичний матеріал накопичувався, графічні роботи ставали складнішими. На питання, чи все зрозуміло, завжди була задовільна відповідь. З іншого боку, і студенти, і викладачі, які проводили весь день у комп'ютера, перевтомлювалися, у багатьох почалися проблеми із зором, з'явилося відчуття дискомфорту.

Тому сьогодні основним вектором успішного навчання студентів залишається мотивація, яку

треба формувати в тому числі в процесі соціальних взаємодій як студентів з викладачами, так і між студентами в групі. Віддалена робота однозначно вплинула на мотивацію студентів. Перегляд майбутніми фахівцями онлайн презентацій, участь у лекціях (хай навіть дуже якісно підготовлених викладачами та представниками виробництва), виконання самостійних завдань виключно дистанційно, без «спілкування наживо» безумовно, стримували процес освоєння спеціальності та розвиток практичних навичок. Тому треба ще раз підкреслити, що викладання графічних дисциплін для якісного засвоєння матеріалу студентками можливе лише при поєднанні дистанційного та очного навчання.

Аналізуючи проблеми, з якими ми зіткнулися під час онлайн-викладання графічних дисциплін, можна зробити однозначний висновок, що технічно дистанційне навчання можна здійснювати

на досить високому за якістю рівні, проте психологічні аспекти і наслідки повністю дистанційної роботи маловивчені, але при цьому вони істотно впливають на освітній процес.

Висновки. Таким чином, слід зробити висновок, що необхідний рівень якості вищої освіти не може бути досягнутий тільки за допомогою дистанційних технологій, а обов'язково повинен включати, як і раніше, безпосереднє спілкування студентів та викладачів для отримання найбільш ефективних результатів.

Масштабний перехід системи вищої освіти у формат віддаленого навчання з використанням дистанційних освітніх технологій дозволив побачити не лише великі можливості, але й обмеження. Результати показують, що спостерігаються ризики зниження мотивації навчання, втрати безумовності та унікальності знань і змісту навчання.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Сидорова Н., Доценко Ю., Думанська В., Калінін О. Переваги та недоліки дистанційного вивчення графічних дисциплін в умовах карантину. *Інноваційна педагогіка. Науковий журнал*. Вип. 30. Том 1. Одеса : «Видавничий дім «Гельветика», 2020. С. 142–146.
2. Сидорова Н.В., Думанська В.В., Доценко Ю.В. Методи підвищення ефективності та якості викладання нарисної геометрії. *Науково-практичний журнал Наука і освіта*. Педагогіка № 6, 2017. С.161–167.
3. *Инновационная наука, образование, производство и транспорт: юриспруденция, образование и воспитание, физическое воспитание и спорт, философия, литература и лингвистика : монография / авт. кол.: Зайцева С.Е., Доценко Ю.В., Мороз М.А., Воропаева Т.С. и др.* Одеса : Куприенко СВ, 2018. С. 85–97.

РОЛЬ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ФАКУЛЬТЕТУ У ФОРМУВАННІ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

THE ROLE OF THE EDUCATIONAL ENVIRONMENT OF THE FACULTY IN THE FORMATION OF THE CREATIVE PERSONALITY OF THE FUTURE SPECIALIST OF THE MUSIC ART

Стаття присвячена розкриттю питань формування творчої особистості майбутнього фахівця музичного мистецтва в умовах освітнього середовища факультету. Розглянуто поняття «професійна підготовка» та визначено, що одним із провідних завдань професійної підготовки майбутніх фахівців музичного мистецтва є формування їх творчої особистості. Проаналізовано основні наукові праці вітчизняних та закордонних дослідників та встановлено, що творчість є однією з особистісно-розвивальних потреб особистості. Визначено поняття «творчість» як процес генерації нових, оригінальних ідей, які реалізуються в створенні нового, унікального продукту. Досліджено погляди вчених на сутність творчої особистості, її компоненти та характеристики. Розкрито основні музично-творчі здібності, які притаманні особистості фахівця музичного мистецтва. Окреслено основні етапи розвитку творчої особистості. Встановлено, що творча діяльність майбутніх фахівців музичного мистецтва є невіддільною складовою їх професійної підготовки, виокремлено та схарактеризовано види, у яких вона втілена: виконавська, педагогічна діяльність та науково-дослідна робота. З'ясовано, що ключовою умовою формування творчої особистості майбутнього фахівця є створення освітнього середовища. Спираючись на здійснений аналіз поглядів вчених на сутність освітнього середовища, визначено специфічні особливості, які характерні для освітнього середовища закладу вищої освіти. Особливу увагу приділено аналізу структурних компонентів та типології освітнього середовища, яка запропонована вченими та зроблено висновок, що найбільш значущим типом освітнього середовища, яке безпосередньо впливає на формування активної та ініціативної особистості, а також спрямовує її до самоосвіти та самовдосконалення є творче освітнє середовище. Визначено дефініцію поняття «освітнє середовище факультету», обґрунтовано значення індивідуальної форми організації навчальної роботи, окреслено ознаки та схарактеризовано умови, які сприяють ефективній організації та функціонуванню творчого освітнього середовища.

Ключові слова: творчість, творча особистість, музичне мистецтво, музично-творчі здібності, майбутні фахівці музичного мис-

тецтва, освітнє середовище, факультет, творче освітнє середовище.

The article is devoted to the disclosure of issues of formation of creative personality of the future specialist of musical art in the educational environment of the faculty. The concept of "professional training" is considered and it is determined that one of the leading tasks of professional training of future specialists in music art is the formation of their creative personality. The main scientific works of domestic and foreign researchers are analyzed and it is established that creativity is one of the personal developmental needs of the individual. The concept of "creativity" is defined as the process of generating new, original ideas that are implemented in the creation of a new, original, unique product. The views of scientists on the essence of creative personality, its components and characteristics are studied. The basic musical and creative abilities inherent in the personality of a music art specialist are revealed. The main stages of development of creative personality are outlined. It is established that the creative activity of future specialists in music is an integral part of their professional training, the types in which it is embodied are identified and characterized: performing, pedagogical activity and research work. It was found that the key condition for the formation of the creative personality of the future specialist is the creation of an educational environment. Based on the views of scientists on the nature of the educational environment, identified specific features that are characteristic of the educational environment of higher education. Particular attention is paid to the analysis of structural components and typology of educational environment, which is proposed by scientists and concluded that the most important type of educational environment that directly affects the formation of active and proactive personality, and directs it to self-education and self-improvement is a creative educational environment. The definition of the concept of "educational environment of the faculty" is determined, the importance of the individual form of organization of educational work is substantiated, the features and conditions that contribute to the effective organization and functioning of the creative educational environment are outlined.

Key words: creativity, creative personality, musical art, musical-creative abilities, future specialists of musical art, educational environment, faculty, creative educational environment.

УДК 378.096:37.032:78
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/44/2.23>

Сімакова С.І.,
аспірантка кафедри початкової
і професійної освіти
Харківського національного
педагогічного університету
імені Г. С. Сковороди

Постановка проблеми в загальному вигляді.

На сучасному етапі розбудови та модернізації системи вищої освіти пріоритетного значення набуває формування творчої, духовно розвиненої особистості, яка здатна до самостійного мислення, пошуку та отримання нових знань, створення оригінальних ідей та концепцій. Згідно із Законом України

«Про освіту» серед основних принципів освіти в Україні особливе місце належить створенню умов для повної реалізації здібностей, таланту, всебічного розвитку кожної людини [12]. Оскільки фахівець музичного мистецтва сьогоденності – особистість, яка потребує ґрунтового володіння комплексом музично-педагогічних знань, умінь та

навичок, виконавською майстерністю, методами самостійної, пошукової діяльності, сформованих особистісних та професійних якостей, на перший план діяльності факультету закладу вищої освіти висувається створення освітнього середовища, яке б максимально сприяло розвитку творчої особистості майбутнього фахівця.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблема формування творчої особистості перебуває в центрі уваги сучасних дослідників Н. Богданової, О. Вознюка, І. Сокол, Р. Ніколаєвської та ін. Визначенню ключових питань формування творчої особистості майбутніх фахівців, зокрема, майбутніх учителів присвячені праці О. Акімової, І. Бонь, Н. Казьмірчук, О. Полякової, С. Осадчук, В. Сапогова, С. Сисоєвої, Т. Фефілової, О. Харцій та ін. Окремі аспекти формування творчої особистості майбутніх учителів музичного мистецтва досліджено в працях Г. Бродського, Г. Кондратенко, В. Олійника, І. Шевченко, Г. Яківчук.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значну кількість наукових праць, присвячених проблемі формування творчої особистості, залишаються недостатньо висвітленими питання формування творчої особистості майбутніх фахівців музичного мистецтва в освітньому середовищі факультету.

Мета статті полягає у визначенні сутності, специфічних особливостей, ролі освітнього середовища у формуванні творчої особистості майбутніх фахівців музичного мистецтва.

Виклад основного матеріалу. Особливе значення в умовах розвитку сучасної системи вищої освіти належить професійній підготовці майбутніх фахівців та, зокрема, майбутніх учителів. В. Безлюдна звертається до тлумачення професійної підготовки майбутніх учителів та визначає її у якості системи організаційно-педагогічних заходів, що зорієнтована на особистісний розвиток студента, метою та кінцевим результатом якої є формування готовності студентів до виконання майбутньої професійної діяльності [1, с. 181–182].

Згідно з твердженням вчених, сьогодні професійна діяльність педагога-музиканта набуває оновленого змісту. О. Ростовський підкреслює, що високого творчого рівня викладання може досягти тільки вчитель, який здатний об'єктивно та всебічно осмислити педагогічні явища та факти, критично оцінити та творчо перетворити педагогічну дійсність [14, с. 16]. Отже, одним із ключових завдань професійної підготовки майбутніх фахівців музичного мистецтва є формування їх творчої особистості.

У сучасних наукових працях з філософії, психології та педагогіки приділяється особлива увага визначенню сутності понять «особистість» та «творчість». Так, В. Рибалка зазначає, що особистість є людиною, особою, якій притаманна

соціально та індивідуально зумовлена система вищих психічних властивостей, для якої характерно залучення людини в суспільство, спілкування та діяльність, що передбачає оволодіння та створення духовних, матеріальних, культурних та природних цінностей [13, с. 204].

Д. Долматова стверджує, що термін «особистість» характеризує суспільну сутність людини, що пов'язана із засвоєнням різного виробничого та духовного досвіду суспільства. На думку дослідниці, особистість є соціально обумовленою системою психічних якостей індивіда, що визначена залученістю людини в конкретні суспільні, культурні та історичні відносини [3].

Рушійними силами особистості визначені її потреби. О. Музика визначає такі групи особистісних потреб: соціальні, екзистенційні та особистісно-розвивальні (когнітивно-творчі). Соціальні потреби представлені: потребами в належності, персоналізації, самоактуалізації, самореалізації, самоствердженні, визнанні, спілкуванні, статусі та престижі. Екзистенційні потреби виражені потребами в суб'єктності, самоідентичності та сенсі життя. До особистісно-розвивальних потреб належать: пізнавальна потреба, потреби в розвитку здібностей та творчості. Потреба у творчості у єдності з творчим сприйняттям себе та особистих здібностей визначає самоконструювання та самоздійснення особистості [11, с. 217–224].

У філософському енциклопедичному словнику поняття «творчість» визначено як «продуктивна діяльність за мірками свободи та оновлення, коли зовнішня детермінація людської активності змінюється внутрішньою самовизначеністю. Елементи творчості притаманні людській діяльності взагалі, але як окремий різновид діяльності творчість характеризується продукуванням нових результатів» [20, с. 630]. У сучасному тлумачному психологічному словнику творчість схарактеризована у якості психічного процесу створення нових цінностей, а також діяльності результатом якої є створення нових матеріальних і духовних цінностей. Як культурно-історичне явище творчість має особистісний та процесуальний аспект [18, с. 520].

Таким чином, творчість є однією з головних особистісно-розвивальних потреб особистості. На наш погляд, творчість є процесом генерації нових, оригінальних ідей, які реалізуються в створенні нового, унікального продукту.

Діяльність людини стає творчістю лише за умови сприяння розвитку людської особистості, людської культури та головним чином – духовності особистості. Творчість особистості завжди базується на принципах істини, добра, краси, а також їх синтезі – духовності [8, с. 81].

Н. Скок стверджує, що людина, яка безперервно перебуває в процесі духовної діяльності, невинно зазнає змін, розвивається, переходить

на новий рівень, заперечує свій старий стан, при цьому зберігає та розвиває його позитивні моменти, формує нові духовні якості, які відповідно стають причинами творчо-перетворюючої діяльності суб'єкта [16, с. 83].

Аналіз низки досліджень, присвячених визначенню сутності та основних ознак творчої особистості, дає підставу стверджувати, що ці питання знаходяться в центрі особливої уваги сучасних вчених. Для нашого дослідження актуальним є визначення творчої особистості запропоноване В. Моляко, який характеризує її у якості людського індивіду, що прагне до оригінального, нового, при цьому заперечує звичне, володіє високим рівнем знань, умінь аналізувати та порівнювати явища [10, с. 16–17].

С. Коновець серед компонентів творчо розвинутої особистості виокремлює: здатність ризикувати; гармонійність (єдність спонтанності та цілеспрямованості); прагнення до здійснення творчої діяльності в різних галузях життя; самовираження та самоствердження у творчості; рівень культури та естетичної підготовки; широту естетичних потреб та інтересів, які можливо формувати в практиці сучасних навчальних закладів різного типу [6].

Ключовою характеристикою творчої особистості є наявність творчих здібностей. В. Калашин визначає поняття «творчі здібності» у якості синтезу властивостей та особливостей, що характеризують ступінь відповідності особистості вимогам певного виду творчої діяльності та зумовлюють рівень її результативності [5, с. 11].

У процесі опанування загальнопедагогічних та спеціальних музичних дисциплін на музично-педагогічному факультеті в майбутніх фахівців формуються індивідуальні музично-творчі здібності, що сприяють досягненню високих результатів у майбутній професійній діяльності, визначають формування виконавської культури майбутніх педагогів-музикантів, спрямовують їх до творчих пошуків.

Серед основних музично-творчих здібностей притаманних фахівцю музичного мистецтва розглянемо наступні:

1. Емоційне сприйняття музичного твору, що полягає в здатності відчувати красу музики, усвідомлювати та осмислювати власні почуття та емоційні відгуки, які нею викликані.

2. Творче мислення, яке втілюється в новизні, оригінальності ідей, прагненні до нестандартного розв'язання завдань.

3. Творча уява та фантазія, яка являє собою процес створення оригінальних мистецьких образів, які визначають неординарність та новизну створеного мистецького продукту.

4. Музична пам'ять, яка полягає в здатності до запам'ятовування та відтворення музичного матеріалу.

5. Ладо-висотне відчуття, яке полягає в здатності відчувати висотне положення, взаємовідношення музичних звуків.

6. Музично-слухове уявлення, яке є здатністю сприймати та відтворювати почуту мелодію.

7. Музично-ритмічне чуття, яке виражається в здатності до точного відтворення музичної часової одиниці твору.

Д. Клозен характеризує основні детермінанти людини у творчій діяльності: 1) особисті ресурси (її розум, темперамент, сила та ін.); 2) джерела підтримки та керівництва (різноманітні норми, інструкції, рекомендації, які надають можливості орієнтуватись у світі); 3) можливості або перешкоди в реалізації особистих цілей, які залежать від соціальної приналежності, раси, віку, статі та світової ситуації; 4) власні зусилля особистості, її діяльність. Природна творча активність реалізується в діяльності та її соціальній формі – праці, яка охоплює психічну та фізичну сфери життя [17, с. 39].

С. Сисоєва виділяє стадії, притаманні розвитку творчої особистості:

1. Вибіркова мотиваційно-творча спрямованість особистості на конкретну діяльність.

2. Інтелектуально-творчий потяг особистості до конкретного виду діяльності.

3. Підвищена професійно-творча активність особистості в конкретному виді діяльності.

4. Перші значні творчі досягнення.

5. Стійка творча продуктивна діяльність.

6. Розвиток таланту.

7. Геніальності [15, с. 133].

Творча особистість студента – майбутнього фахівця музичного мистецтва формується безпосередньо в процесі професійної підготовки та реалізується в майбутній професійній діяльності. Пріоритетним завданням діяльності музично-педагогічних факультетів закладів вищої освіти є забезпечення умов для художньо-естетичного розвитку особистості та пряме залучення майбутніх фахівців до творчої діяльності. У цьому аспекті, однією з центральних умов розвитку, формування та становлення особистості майбутнього фахівця визначається освітнє середовище закладу вищої освіти.

Освітнє середовище як чинник розвитку особистості майбутніх фахівців схарактеризовано в працях: І. Габи, О. Гори, Н. Лобач, Р. Семенової та ін.

Нам імпонує твердження В. Ясвіна, який визначає освітнє середовище як систему впливів і умов формування особистості відповідно до заданого взірця, а також систему можливостей для її розвитку, які містяться в соціальному та просторово-предметному оточенні [21, с. 14].

М. Братко розглядає сутність освітнього середовища вищого навчального закладу та характеризує

його у якості комплексу умов, можливостей та ресурсів (поміж яких виокремлюються матеріальні, фінансові, особистісні, технологічні, організаційні, репутаційні), що забезпечують освіту особистості й складаються в установі з конкретною метою, яка здійснює освітні функції з надання фахової вищої освіти і реалізує можливості загальнокультурного та особистісного розвитку суб'єктів освітнього процесу [2, с. 71].

Спираючись на здійснений аналіз поглядів науковців визначимо такі специфічні особливості притаманні освітньому середовищу закладу вищої освіти:

1. Реалізація мети освітнього середовища залежить від спільних та особистих потреб, позицій, дій, особистого внеску та активності кожного суб'єкта освіти.

2. Організація залежить від суспільних освітніх, соціальних та культурних тенденцій суспільства.

3. Перебуває під впливом зовнішніх та внутрішніх факторів, що визначають зміни, а також особливості його створення та функціонування, варіативність та динамізм.

4. Організація та функціонування освітнього середовища визначена міжособистісною комунікацією в ньому (викладач-студент, студент-студент, викладач-студент-студенти).

5. Функціонує у взаємодії декількох освітніх середовищ, що в результаті забезпечує комплексний розвиток особистості.

Е. Заредінова стверджує, що освітнє середовище вищого навчального закладу представлено такими структурними компонентами: *стратегічний* (впровадження в освітній процес вищого навчального закладу ідей особистісної, смислової, рефлексивної наукових парадигм) та підходів (системного, аксіологічного, суб'єктного); *соціокультурний* (вищий навчальний заклад, з однієї сторони, є сутнісним компонентом соціокультурного середовища в широкому (макро форматі), є його об'єктом, а студенти є споживачами здобутків культури; з іншої сторони, у вищому навчальному закладі створюються умови для реалізації потенціалу студентів як суб'єктів культури; *особистісний* (втілює діяльність, спілкування, стосунки, поведінку суб'єктів освітнього процесу); *ціннісно-смисловий* (умови та ресурси, що сприяють формуванню аксіологічної та смислової сфери особистості); *суб'єктно-діяльнісний* (реалізація суб'єктної позиції, активності, ініціативності, створення умов для самореалізації та самоактуалізації студентів); *комунікативний* (спілкування у форматі «міжсуб'єктної» партнерської взаємодії, яке ґрунтується на паритетних стосунках викладача та студентів на засадах діалогічної, дискусійної моделі спілкування); *технологічний* (впровадження сучасних освітніх технологій належними концептуальними, змістовними та процесуальними складниками) [4, с. 55–56].

До визначення типології освітнього середовища активно зверталися закордонні та вітчизняні вчені: М. Братко, Я. Корчак, Ю. Шапран, В. Ясвін та інші.

Одна з найбільш змістовних типологій освітнього середовища в контексті визначення її виховного потенціалу була запропонована в працях Я. Корчака. Серед основних типів освітнього середовища вчений визначає: догматичне, ідейне, спокійного проживання, середовище досягнень і кар'єри.

Догматичне середовище – це середовище з певними традиціями, наявністю авторитету, жорстким дотриманням дисципліни, порядку яке уможливорює формування серйозної, сумлінної, впевненої в собі особистості. Дане середовище формує високу моральність, відчуття внутрішньої рівноваги, відповідальність, працьовитість, але водночас визначає й розсудливість особистості, яка за певних обставин може трансформуватися в пасивність, нерозбірливість у правах та істинності. Духовна сутність середовища не змінюється навіть при несприятливих умовах та в разі обмеження фізичних потреб.

Ідейне середовище забезпечує вільний процес творчості особистості, сприяє особистісній ініціативі. Середовище формує активну особистість з високим моральним естетизмом, яка перебуває в постійній боротьбі, у власних пошуках та відкриттях, думка якої поважається та підтримується.

Середовище спокійного проживання формує особистість, для якої праця не є справою життя, а виступає у якості засобу для забезпечення власних зручностей та бажаних умов. Людина не виявляє прагнення до досягнення та пошуку, вона сама визначає свій власний шлях на основі зустрічей, бесід, отриманих вражень від життя, продукує особистий світогляд.

Середовище досягнень і кар'єри засноване на розрахунку, прикрашанні дійсності, дотриманні етикету та здійсненні самореклами. Мета досягається за допомогою матеріальних засобів або високих зв'язків [7, с. 90–94].

У нашому дослідженні ми спираємося на визначення типології освітнього середовища педагогічного університету запропоноване Ю. Шапран. Дослідниця класифікує такі типи освітнього середовища:

1. *За впровадженням нововведень*: традиційне, призначення якого полягає в спрямуванні особистості до опанування академічними знаннями, підготовці особистості до самостійного життя; творчо-інноваційне, яке характеризується креативно-перетворювальною функцією, яке визначає розвиток творчих здібностей студентів, творче перетворення дійсності шляхом виконання різного типу професійних завдань, впровадження інновацій у професійну діяльність.

2. *За видами діяльності:* ігрове, яке виконує стимулювальну функцію, тобто визначає зацікавленість особистості у різних видах професійної діяльності; навчальне, що виконує освітню функцію, сприяє опануванню студентами професійними знаннями, вміннями та навичками, оволодінню методами самостійної пізнавальної діяльності; професійне, основне призначення якого полягає у виконанні адаптивної функції, допомозі в підготовці та пристосуванні особистості до майбутньої професійної діяльності; комунікативне, яке характеризується комунікативною функцією, сприяє опануванню навичками та прийомами комунікації, формує міжособистісні зв'язки, визначає психоемоційну міжособистісну комунікацію.

3. *За особливостями оточення:* природне, функція якого полягає в спрямуванні особистості до здійснення професійної діяльності на екологічній основі, формуванні морального ставлення до проблем екології та довкілля; соціальне середовище, яке виконує суспільно орієнтовану функцію, призначення якого полягає в орієнтації фахівця на постійне оновлення та поглиблення наявних знань у соціумі, а також встановленні соціальних зв'язків; інформаційно-освітнє середовище поряд із віртуальним спрямовано на пошук та передачу актуальної освітньої інформації, ефективно оволодіння сучасними інформаційними технологіями.

4. *За специфікою впливу на особистість:* здоров'язбережувальне, розвивальне, виховне та рефлексивне, які сприяють розумінню цінності та призначення життя, формуванню здоров'язбережувальної свідомості та внутрішніх принципів особистості, орієнтовано на формування духовних, естетичних світоглядних позицій та установ особистості, визначає розвиток пам'яті, уваги, мислення, усвідомлення та розвиток здібностей майбутнього фахівця, орієнтує особистість на самовдосконалення [19, с. 7].

Таким чином, враховуючи запропоновані вченими типології освітнього середовища, ми можемо стверджувати, що найбільш впливовим типом освітнього середовища, що в найбільшій мірі визначає формування та розвиток творчих здібностей, сприяє активності та ініціативності особистості майбутнього фахівця шляхом постійної творчої діяльності, спрямовує його до самоосвіти є творче освітнє середовище. Необхідність організації та забезпечення ефективного функціонування даного типу освітнього середовища на музично-педагогічних факультетах зумовлено самою специфікою музично-педагогічної діяльності, оскільки сутнісним її компонентом визнана творчість, а поряд із нею формування, розвиток та художньо-естетичне виховання майбутнього фахівця.

Отже, спираючись на аналіз поглядів вчених щодо характеристики освітнього середовища,

ми розуміємо освітнє середовище факультету як сукупність матеріальних та духовних чинників, які впливають на особистість майбутнього фахівця в процесі професійної підготовки, визначаючи таким чином його професійний та особистісний розвиток.

Згідно з твердженням Ю. Мировської, творчий характер середовища закладу вищої освіти визначається: системою умов створених у закладі освіти, прагненням викладачів, які мають бути спрямовані на найповніше розкриття здібностей, інтересів та нахилів студентів, стимулювати їх до саморозвитку, самореалізації, визначати розвиток умінь, творчу активність, ініціативність, а також групою, яка спрямована на творчу та пізнавальну діяльність, складовою якої є кожний студент [9, с. 216].

Формування творчої особистості майбутнього фахівця музичного мистецтва у творчому освітньому середовищі факультету відбувається з певною метою у ході різних форм організації навчального процесу (лекції, практичні, семінарські заняття та ін.), але провідне значення має саме індивідуальна форма навчальної роботи. У процесі вивчення дисциплін (сольний спів, музичний інструмент та ін.) які відбуваються у формі індивідуального практичного заняття відбувається найбільш конкретна творча взаємодія викладача та студента, що надає можливість викладачу врахувати всі характерні особливості індивідуальності студента (риси характеру, темпераменту, наявний рівень музичних та загальнокультурних знань, виконавської підготовки), забезпечується передача виконавського досвіду, розширення музично-естетичного світогляду студентів шляхом індивідуально-орієнтованого підбору музичного репертуару, надання можливостей для самовиявлення особистості завдяки залученню до різноманітних видів музично-творчої діяльності.

Зазначимо, що однією з провідних форм організації освітнього процесу музично-педагогічних факультетів є професійна підготовка майбутніх фахівців. У процесі професійної підготовки відбувається залучення студентів до різноманітних видів творчої діяльності, що надає широкі можливості для розвитку особистості. Виконавська діяльність як невіддільна складова підготовки студентів-музикантів сприяє формуванню артистичної, емоційної особистості, здатної до внутрішнього осягнення та усвідомленої передачі змісту музичного твору та його художньої інтерпретації, яка передбачає цілісне, всебічне ознайомлення виконавця з текстом музичного твору, осягнення його ключової ідеї, визначення почуттєвої та емоційної сфери. В основі художньої інтерпретації лежить не тільки тлумачення змісту закладеного у твір композитором, головною ознакою є наявність творчої свідомості виконавця, його власного

творчого погляду, емоційного переживання художнього образу. Імпровізація також посідає важливе місце у виконавській діяльності. Її сутність полягає в створенні музичного твору безпосередньо в момент його виконання. Імпровізація сприяє формуванню творчої фантазії, уяви, творчого мислення.

Педагогічна діяльність майбутніх педагогів-музикантів також передбачає практичну складову, де вагоме місце займають заняття з педагогічної практики, які включають опанування майбутніми фахівцями сучасними методиками, інноваційними технологіями навчання. Значення педагогічної практики у формуванні творчої особистості полягає в тому, що вона потребує від студентів самостійного пошуку вирішення складних професійних завдань та нестандартних підходів до них, вміння проектувати навчальний процес, аналізувати та корегувати власні педагогічні дії.

Науково-дослідна робота передбачає залучення студентів-музикантів до розв'язання актуальних проблем мистецької освіти, що сприяє опануванню ними навичками самостійного пошуку та отримання знань, аналізу та систематизації наукової інформації, визначенню нових методів вирішення складних професійних завдань, формує наукове мислення.

Отже, творча діяльність майбутніх фахівців музичного мистецтва є невіддільною складовою їх професійної підготовки, яка втілена в таких видах діяльності як: виконавська, педагогічна діяльність та науково-дослідна робота. Залучення майбутніх фахівців до всіх видів діяльності в процесі їх професійної підготовки сприяє розкриттю та розвитку їх музично-творчих здібностей, забезпечує формування гармонійної, різнобічно розвиненої особистості, орієнтує майбутніх фахівців на майбутню професійну діяльність.

На нашу думку, ефективна організація та функціонування творчого освітнього середовища факультету зумовлені дотриманням низки таких умов: формування та закріплення стійкої мотивації та інтересу майбутніх фахівців до творчої, самостійної, пошукової діяльності; створення сприятливої та комфортної творчої атмосфери на факультеті; впровадження особистісно-орієнтованих освітніх технологій; використання активних форм та інноваційних методів навчання у процесі професійної підготовки; організація та забезпечення творчої міжособистісної комунікації.

Висновки. Таким чином, освітнє середовище факультету закладу вищої освіти є одним із найвпливовіших факторів, яке в сукупності взаємодіючих умов та компонентів сприяє формуванню духовно розвиненої, активної та ініціативної особистості, спрямовує студентів до опанування різноманітними видами творчої діяльності в процесі

їх професійної підготовки, забезпечуючи у такий спосіб розвиток комплексу музично-творчих здібностей, які визначають становлення та успішність студентів у майбутній професійній діяльності. Серед основних типів освітнього середовища саме творче освітнє середовище визначається найбільшим впливом на особистість шляхом ефективної його організації та залучення особистості майбутніх педагогів-музикантів до музичної та художньо-творчої діяльності.

Перспективу подальших досліджень даної проблематики вбачаємо у поглибленні її теоретичних та методичних аспектів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Безлюдна В. В. Професійна підготовка майбутніх учителів іноземних мов у системі вищої освіти. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2016. №4 (58). С. 178–185.
2. Братко М. В. Структура освітнього середовища вищого навчального закладу. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2015. № 135. С. 67–72.
3. Долматова Д. Т. Особистість та рушійні сили розвитку особистості. URL: <https://www.cuspu.edu.ua/ua/vseukrainska-naukovo-praktychna-internet-konferentsiia-psykholohichni-umovy-stanovlennia-osobystosti-u-suchasnomu-suspilstvi/prohrama/6221-osobystist-ta-rushiyni-syly-rozvytku-osobystosti> (дата звернення: 25.10.2021).
4. Заредінова Е. Р. Освітнє середовище вищого навчального закладу: наукові підходи до трактування структури. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Педагогіка, Психологія*. 2017. № 11. С. 53–58.
5. Калошин В. Ф. Розвиток творчості учнів : методичний посібник / ред.: В. Калошин, Д. Гоменюк, Сушенцева Л. Л. Харків : Основа, 2008. 112 с.
6. Коновець С. В. Проблеми творчого розвитку особистості – Лабіринти еволюції. Становлення людини і людства – Новий Акрополь. *Філософія – Культура – Волонтерство – Новий Акрополь*. URL: <https://newacropolis.org.ua/theses/babb0ab8-4903-4218-acc4-a4196b08a319> (дата звернення: 20.11.2021).
7. Корчак Я. Як любити дитину / пер. з пол. О. Замойська. 2-ге вид. Харків : Книжк. Клуб «Клуб Сімейн. Дозвілля», 2016. 208 с.
8. Мацко Л. А., Прищак М. Д. Основи психології та педагогіки : навчальний посібник. Вінниця : ВНТУ, 2009. 158 с.
9. Мировська Ю. І. Створення творчого середовища як умова мотивації до формування художньо-комунікативних умінь майбутніх учителів музики і хореографії. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2013. Т. 1, № 8. С. 214–220.
10. Моляко В. А. Психологія рішення школьниками творчих задач. Київ : Рад. шк., 1983. 96 с.
11. Музика О. Л. Взаємодія потреб і здібностей у розвитку творчо обдарованої особистості. *Актуальні проблеми психології* : збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. 2014. XII, № 20. С. 213–228.

12. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII : станом на 21 листоп. 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 02.02.2022).

13. Рибалка В. В. Словник із психології та педагогіки обдарованості і таланту особистості : термінологічний словник. Київ; Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2016. 424 с.

14. Ростовський О. Я. Професійна підготовка майбутніх учителів музики: проблеми і перспективи. Наукові записки. *Тернопільський державний педагогічний університет*. 2001. № 2. С. 15–22.

15. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості : підручник. Київ : Міленіум, 2006. 344 с.

16. Скок Н. С. Духовність як необхідна складова буття творчої особистості в ідеальній реальності. *Наука. Релігія. Суспільство*. 2008. № 1. С. 81–84.

17. Туриніна О. Л. Психологія творчості : навч. посіб. Київ : МАУП, 2007. 160 с.

18. Шапар В. Б. Сучасний тлумачний психологічний словник : близько 2500 термінів. Харків : Прапор, 2007. 640 с.

19. Шапран О. І., Шапран Ю. П. Типологія освітнього середовища в умовах компетентнісно-зорієнтованої педагогічної освіти. *Педагогічна освіта: Теорія і практика. Психологія. Педагогіка*. 2015. № 23. С. 4–10.

20. Шинкарук В. І. Філософський енциклопедичний словник. Київ : Абрис, 2002. 752 с.

21. Ясвин В. А. Образовательная среда: от моделирования к проектированию. Москва : Смысл, 2001. 365 с.

ВПЛИВ ДУАЛЬНОГО НАВЧАННЯ НА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОНЦЕПЦІЇ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

THE INFLUENCE OF DUAL TRAINING ON THE FORMATION OF THE PROFESSIONAL CONCEPT OF FUTURE TEACHERS

У статті розглянуто теоретичні і практичні проблеми формування професійної концепції майбутніх педагогів. Мета полягає у тому, що на основі теоретичного узагальнення досліджуваної проблеми і вивчення практики обґрунтувати та виявити чинники впливу на формування професійної концепції майбутнього педагога у процесі дуального навчання.

Для дослідження теоретичних аспектів формування професійної концепції майбутнього педагога обрано концептуальні психолого-педагогічні підходи. Виявлено, що в основі формування професійної концепції майбутнього педагога лежить професійне самовизначення, потреба у самореалізації та розвитку самоефективності. Охарактеризовано чинники впливу на формування професійної концепції майбутнього педагога: оптимізація формування професійного самовизначення здобувачів; розроблення організаційно-педагогічних умов, впровадження змістового та організаційно-методичного забезпечення професійного самовизначення здобувачів; залучення здобувачів до практичної професійно-педагогічної діяльності. Всі змінні зведено до трьох чинників: профорієнтації, мотивації і професійної відповідності. Перший чинник пов'язаний із рівнем профорієнтаційної роботи у процесі навчання, а другий чинник – із мотивами професійного вибору та третій чинник – з індивідуальними рисами здобувачів.

Обґрунтовано, що дуальне навчання є перспективним напрямом формування професійної концепції майбутнього педагога. Дуальна система педагогічної освіти характеризується певними особливостями. Керівниками дуального навчання є досвідчені педагогічні працівники. У процесі експериментального дослідження зrealізовано програму, в основу якої покладена ідея моделювання умов навчання. Доведено ефективність форм і методів коучингового супроводу розвитку особистісно-професійних якостей майбутніх педагогів: бесіди, творчі завдання в до підвищення рівня та розширення форм прояву креативної активності в процесі навчання. Представлено практичне значення результатів, які полягають у впровадженні комплексної методики педагогічного діагностування рівнів професійного самовизначення та самоефективності здобувачів.

Ключові слова: професійна концепція, майбутні педагоги, дуальне навчання, професійне самовизначення, самоефективність.

The article considers theoretical and practical problems of forming the professional concept of future teachers. The aim is that on the basis of theoretical generalization of the researched problem and study of practice to substantiate and identify factors influencing the formation of the professional concept of the future teacher in the process of dual education.

Conceptual psychological and pedagogical approaches have been chosen to study the theoretical aspects of the formation of the professional concept of the future teacher. It is revealed that the basis of formation of the professional concept of the future teacher is professional self-determination, the need for self-realization and development of self-efficacy. Factors influencing the formation of the professional concept of the future teacher are characterized: optimization of the formation of professional self-determination of applicants; development of organizational and pedagogical conditions, introduction of semantic and organizational-methodical support of professional self-determination of applicants; involvement of applicants in practical professional and pedagogical activities. All variables are reduced to three factors: career guidance, motivation and professional suitability. The first factor is related to the level of career guidance work in the learning process, and the second factor – with the motives of professional choice and the third factor – with the individual characteristics of applicants.

It is substantiated that dual education is a promising area of formation of the professional concept of the future teacher. The dual system of pedagogical education is characterized by certain features. Experienced pedagogical workers are the leaders of dual education. In the process of experimental research, a program was implemented, which is based on the idea of modeling learning conditions. The effectiveness of forms and methods of coaching support for the development of personal and professional qualities of future teachers: conversations, creative tasks to increase the level and expand the forms of creative activity in the learning process. The practical significance of the results is presented, which consists in the introduction of a comprehensive methodology for pedagogical diagnosis of levels of professional self-determination and self-efficacy of applicants.

Key words: professional concept, future teachers, dual education, professional self-determination, self-efficacy.

УДК 377.01

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/44/2.24>

Стечкович О.О.,

канд. пед. наук, ст. наук. співробітник,
доцент кафедри педагогіки
та інноваційної освіти
Національного університету
«Львівська політехніка»

Якимович Т.Д.,

канд. пед. наук, ст. наук. співробітник,
доцент кафедри теорії
і методики технологічної освіти,
креслення та комп'ютерної графіки
Національного педагогічного
університету імені М. П. Драгоманова

Постановка проблеми. Теоретичні і практичні проблеми формування професійної концепції майбутніх педагогів складні, багато в чому суперечливі. Ми виходили з визначення феномену професійної концепції майбутніх педагогів, яке не обмежує його моментом вибору професії, а характеризує як досить складний, довготривалий і часто багаторазовий, цілісний і неперервний процес,

який не можна відділяти від самовизначення та професійної спрямованості особистості, від формування її інтересів, нахилів, здібностей, від ступеня особистісної зрілості і різнобічного розвитку тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У зв'язку зі змінами поглядів на проблему формування професійної концепції майбутнього

педагога, ми спиралися на психолого-педагогічні дослідження останніх років. Випускник ЗВО не може розглядатися як «фахівець, який досяг високого рівня професійної майстерності. Проте, він повинен мати засоби, які дозволили б йому вдосконалюватися в професійному плані. Інакше кажучи, в стінах закладу освіти можливо і необхідно сформувані ті елементи цієї системи, які надалі сприятимуть переходу на вищі рівні професійної компетентності» [3, с. 67]. Розрізняють професійно-ділову підготованість, основою якої є професійна майстерність, професійно-психологічну підготованість та професійні здібності.

У частини здобувачів, які здобувають педагогічну освіту спостерігається розчарування у професійному виборі, погіршення або деформація професійної спрямованості, що призводить до зловживань та порушень на роботі. Тому формування професійної спрямованості – основа формування професійної концепції педагога. «Професійна спрямованість є системотвірним чинником змісту освіти та сприяє оволодінню здобувачами освіти системними, інтегрованими знаннями, формуванню умінь розв'язання фахових завдань тощо» [4, с.36]. Людина не може стати фахівцем, якщо не розвинута його професійна спрямованість, а професійна спрямованість навчання є необхідною передумовою майбутньої професійної діяльності.

На думку В. Бондаря та І. Макаренко, Я-концепція педагога – це «системне самоцінювання власної здатності на нормативному рівні забезпечувати ефективність суб'єкт-суб'єктної взаємодії. Це гармонійне поєднання розуміння, ставлення, поведінки, особистісний капітал здатний формуватися й розвиватися» [1, с. 5].

Останнім часом особлива увага у наукових дослідженнях приділяється дуальному навчанню майбутніх педагогів. Дуальна система, яка виникла у Німеччині на основі ремісничого навчання, з успіхом може також застосовуватися у професійній підготовці майбутніх педагогів. У статті Є. Маринченко [6] розглядаються особливості специфіки та переваги дуального навчання перед традиційною системою підготовки майбутніх педагогів професійного навчання. Перераховано проблеми, які допоможе вирішити дуальна система навчання. Розглядається зарубіжний досвід впровадження елементів дуального навчання, яка демонструє високі показники якості освіти. Зроблено висновок, що елементи дуального навчання в сучасних умовах є однією з успішних моделей кооперації освіти і виробництва, яка може бути використана як інноваційний тип організації освітнього процесу у закладах вищої освіти.

Педагогічне стажування, «організоване за принципами дуальності та зростаючої діяльнісної компетентності, надає можливість референдаріям накопичувати досвід викладання. Практика

створює їм нагоду самостійного випробовування й самоствердження та пропонує безпосередній активний контакт із професійною сферою діяльності. Його завданням є сформувати поглиблену установку і позицію молодих учителів щодо навчального закладу, учнів, їх проблем, а також характеризується розвитком мислення і діяльності, пов'язаних з орієнтацією на особистість школярів і на цій основі зумовленим інтересом до способу педагогічної діяльності та її дидактичного обґрунтування» [9, с.469]. Мета публікації «Дуальна підготовка фахівця в рамках педагогічного закладу вищої освіти» [5] полягає в теоретичному та методичному обґрунтуванні дуальності підготовки фахівця в рамках педагогічного закладу вищої освіти. Разом з тим у наукових дослідженнях недостатня увага приділяється теоретичним і практичним аспектам формування професійної концепції майбутнього педагога, зокрема в умовах дуального навчання.

Мета статті – на основі теоретичного узагальнення досліджуваної проблеми і вивчення практики обґрунтувати та виявити чинники впливу на формування професійної концепції майбутнього педагога у процесі дуального навчання.

Виклад основного матеріалу. Для дослідження теоретичних аспектів формування професійної концепції майбутнього педагога ми спиралися на концептуальні психолого-педагогічні підходи. Зокрема, концепція професійної педагогічної рефлексії базується на ідеї «про відмінності між стандартним та рефлексивним педагогом. Концепція включає три базових тези про проблемний зміст (здатність сприймати педагогічні ситуації як унікальну та неповторну), дослідницький підхід до розв'язання педагогічних завдань (розвиненість практичного мислення вчителя, орієнтацію на дослідження прихованих, невідомих сторін педагогічної ситуації) та онтологічний статус явищ у системі освіти (опора як професійні так й на соціально – значущі критерії в оцінці власних професійних рішень)» [7, с. 190].

В основі формування професійної концепції майбутнього педагога лежить вибір, у процесі якого виняткову роль відіграють потреби особистості, зокрема потреба у самореалізації та розвитку самоефективності. Саме самоефективність є «своєрідним індикатором впливу особистісних цінностей людини на мотивацію діяльності і саморозвитку. Коли її розглядати в контексті розвитку особистості у конкретних життєвих умовах, то очевидно, що має бути і зворотний процес, а саме: успішність чи неуспішність людини в діяльності позначається на змісті самої самоефективності як особистісного утворення» [8, с. 183]. Самоефективність може розглядатися як динамічний особистісний когнітивний конструкт, що формується в процесі накопичення суб'єктом індивідуального

ціннісного досвіду постановки й досягнення близьких і далеких цілей та впливає на вирішення навчальних і професійних задач. В основі формування професійної концепції майбутнього педагога лежить професійне самовизначення, яке полягає в «усвідомленні особистістю себе як суб'єкта конкретної професійної діяльності і передбачає самооцінку людиною індивідуально-психологічних якостей та зіставлення своїх можливостей з вимогами професії [2, с. 275].

Формування професійної концепції майбутнього педагога це складний, цілісний, особистісно орієнтований процес, спрямований на формування індивідуальної позиції, це результат вибору та проектування власної професійної діяльності і самореалізації в ній. Ефективність цього процесу багато в чому залежить від багатьох чинників і обставин, зокрема, який рівень освіченості, цінностей, ідеалів здобувача, що сформувалися в умовах професійної підготовки у ЗВО. Змістом даного феномену є дії людини з самоаналізу, самопізнання, самооцінки здібностей і ціннісних орієнтацій, дії щодо розуміння міри відповідності власних особливостей вимогам обраної професії, дії з саморозвитку здібностей і можливостей у процесі професійної підготовки і навчання з метою досягнення самоефективності, більш повної відповідності себе щодо обраної професії і професії – відносно власних здібностей, інтересів. Тобто, змістом професійної концепції майбутнього педагога є: самопізнання, самооцінювання, саморозвиток.

На нашу думку, чинниками впливу на формування професійної концепції майбутнього педагога є: оптимізація формування професійного самовизначення здобувачів; розроблення організаційно-педагогічних умов, впровадження змістового та організаційно-методичного забезпечення професійного самовизначення здобувачів; залучення здобувачів до практичної професійно-педагогічної діяльності. Всі змінні були зведено до трьох чинників: профорієнтації, мотивації і професійної відповідності. Якщо перший чинник пов'язаний із рівнем профорієнтаційної роботи у процесі навчання, а другий чинник – із мотивами професійного вибору та третій чинник – з індивідуальними рисами здобувачів.

Дослідження практичних аспектів є важливим кроком у формуванні професійної концепції майбутнього педагога, адже саме в практичній діяльності активно формується образ майбутньої професії, образ професіонала, співвідносяться вимоги до професії та власні можливості успішної реалізації у обраній професії. Це особливий етап розвитку самовизначення, коли образ «Я-педагог» складається в єдину систему, адекватніше формується самооцінка особистості. Професійна концепція як компонент професійного спрямування

(самовизначення) передбачає розуміння здобувачем: цілей, задач професійної діяльності, норм, способів і засобів її здійснення, умов, труднощів і шляхів їх подолання («образ професійної діяльності»); в яких соціальних і професійних умовах, з якими людьми працювати, як будувати відносини, як взаємодіяти, яких норм дотримуватися (вплив середовища і колективу); функціональних професійних обов'язків, прав, відповідальності.

Для формування професійної концепції майбутнього педагога необхідно визначити напрями відбору змісту практичного навчання. Постановка і розв'язання цього завдання здійснюється шляхом системного аналізу професійної діяльності, у нашому випадку педагогічної. Прикладом використання образу професійної діяльності для формування професійної концепції майбутнього педагога є дуальне навчання, під час якого здобувачам необхідно практично освоювати на робочому місці предмет, засоби, технології та інші складові педагогічної діяльності. Таким чином, дуальне навчання є перспективним напрямом формування професійної концепції педагога.

Дуальна система педагогічної освіти характеризується певними особливостями. Керівниками дуального навчання є досвідчені педагогічні працівники. Стосовно педагогічних професій, що вимагають спеціальної підготовки, у ЗВО розробляються положення про організацію дуального навчання. Причому на перший план висувуються вимоги практики. На основі типового навчального плану організації, підприємства чи заклади освіти, на базі яких здійснюється дуальне навчання складають власні плани навчання, які можуть виходити за межі нормативних вимог. Вони містять нові комплекси професійних вимог, згідно з якими здобувачі повинні навчитися самостійному плануванню, здійсненню та контролю відповідної діяльності. Викладачі закладу освіти, де відбувається дуальне навчання, повинні мати певний рівень педагогічної кваліфікації [10, с. 55].

У процесі експериментального дослідження результативності дуального навчання було зrealізовано програму, яка зорієнтована на стимулювання мотивів престижу вибору педагогічної професії та формування професійної концепції майбутніх педагогів. В основу цієї програми покладена ідея моделювання таких умов навчання, які б спонукали здобувачів до підвищення рівня та розширення форм прояву креативної активності в процесі навчання. Програма передбачала застосування низки вправ, які забезпечують «занурення» у професію за допомогою зразку креативної поведінки досвідченого викладача-наставника. комплексне використання всіх форм навчання, засобів контролю і перевірки знань.

Під час реалізації експериментальної програми свою ефективність довели форми і методи

коучингового супроводу розвитку особистісно-професійних якостей майбутніх педагогів: бесіди, творчі завдання («Простір можливостей», «Правила вибору рішень»), дискусії («Ти здатний бачити прекрасне тому, що це прекрасне міститься в тобі. Адже світ подібний до дзеркала, в якому кожен бачить своє відображення», диспути («Що більше визначає свободу людини – зовнішні обставини чи особистісні якості особистості»), ігрові методики (Візитка», «Автопортрет з тінню», «Знайди рішення»), вправи програми особистісного зростання («Який я є та яким хотів би бути», «Мій портрет у променях сонця», «Мої життєві плани», «Крок до мети», «Мої бажання», «Сила мовлення»).

У процесі дуального навчання відбувається залучення здобувачів до практичної професійно-педагогічної діяльності в рамках запровадження додаткової програми педагогічної практики «Формування професійної концепції майбутнього педагога» та реалізовувалася за такими напрямками: організаційно-педагогічна діяльність (узагальнення та систематизація знань щодо формування професійної концепції майбутнього педагога та способів її вияву в професійній діяльності; складання індивідуального плану підвищення професійного самовизначення під час педагогічної практики) і самостійна дослідно-пошукова робота (визначення критеріїв для діагностування та аналізу стану професійного самовизначення у контексті професійної діяльності; узагальнення результатів психолого-педагогічної діагностики; розширення суб'єктивного простору можливої дії у ситуаціях вибору шляхом розвитку рефлексивних умінь (уміння усвідомлювати власну професійну ситуацію як ситуацію вибору; вміння долати стереотипи щодо визначення можливих дій у ситуації вибору; вміння усвідомлювати цінності свободи, активності, відповідальності як орієнтири на вибір можливих орієнтирів у суперечливих ситуаціях); розроблення заходів, спрямованих на підвищення професійного самовизначення; самостійне проведення розроблених заходів; рефлексія проведеної роботи; аналіз та узагальнення результатів виконання завдань додаткової педагогічної практики, підготовка до їх презентації. Практичне значення одержаних результатів полягає у впровадженні комплексної методики педагогічного діагностування рівнів професійного самовизначення та самоефективності здобувачів.

Висновки. Поняття професійної концепції майбутнього педагога невіддільне від самовизначення та професійної спрямованості особистості. Формування професійної концепції майбутнього педагога – це процес розвитку ставлення людини

до педагогічної професії і себе як професіонала. Дуальне навчання є перспективним напрямом формування професійної концепції майбутнього педагога. У процесі дуального навчання пропонується запровадження додаткової програми педагогічної практики. Перспективи подальших наукових пошуків вбачаємо у дослідженні компонентів професійної концепції майбутнього педагога.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бондар В. І., Макаренко І. Є. Професійна самосвідомість педагога та його самоефективність: концептуально-теоретичний аналіз. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*. Серія 5: Педагогічні науки: реалії та перспективи : зб. наук. праць. Київ : Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2016. Вип. 55. С. 3–8.
2. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. К. : Либідь, 1997. 376 с.
3. Гуревич Р., Кадемія М. Професійна компетентність майбутнього педагога: як її формувати? *Витоки педагогічної майстерності*. 2012 Вип. 10. С.66–70.
4. Козловська І. М., Стечків О. О., Якимович Т. Д. Професійна спрямованість як системотвірний чинник підготовки майбутніх фахівців. *Науковий вісник Льотної академії*. Серія: Педагогічні науки. № 10 (2021). С. 34–40.
5. Максимчук Б. А., Швець І. Б., Вишнівська Н. В., Гончар Г. І., Шальов А. С. Дуальна підготовка фахівця в рамках педагогічного закладу вищої освіти. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*. Серія 5: Педагогічні науки: реалії та перспективи : зб. наук. праць. Київ : Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2020. Вип. 7 (127). С. 109–119.
6. Маринченко Є. О. Дуальне навчання як важлива складова інноваційної підготовки майбутніх педагогів професійного навчання. *Вісник Черкаського національного університету імені Б.Хмельницького*. 2019. Вип. 1. С. 130–135.
7. Мирошник О. Г. Концепції педагогічної рефлексії у психологічних дослідженнях. *Психологія і особистість*. 2016. № 2 (10) Ч. 1. С. 189–199.
8. Музика О.О. Аксіогенез і розвиток самоефективності студентів із ознаками обдарованості. *Актуальні проблеми психології* : збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Том VI: Психологія обдарованості. Випуск 16. Київ; Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2019. с. 181–192.
9. Турчин А., Кашуба О., Кравчук Т. Практична професійно-педагогічна підготовка майбутніх учителів професійних шкіл у Німеччині: особливості дуальної моделі. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету*. Серія : Педагогічні науки : зб. наук. пр. Вип.1. Бердянськ : БДПУ, 2020. С. 460–476.
10. Якимович Т. Д. Основи дидактики професійно-практичної підготовки : навч.-метод. посіб. Львів, 2013. 138 с.

ДО ПРОБЛЕМИ АКТИВІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНИХ УМІНЬ У ВОКАЛЬНО-ІНСТРУМЕНТАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

TO THE PROBLEM OF ACTIVATION OF PROFESSIONAL SKILLS IN VOCAL-INSTRUMENTAL ACTIVITY OF FUTURE SPECIALISTS OF MUSICAL ART

Стаття присвячена проблемі набуття професійних умінь ансамблевої практики майбутніми фахівцями музичного мистецтва. Мета статті – визначити специфіку професійних умінь вокально-інструментальної діяльності майбутніх фахівців музичного мистецтва та визначити шляхи їх активізації на практиці. Мета реалізується за допомогою методів теоретичного дослідження: аналізу, синтезу, дедукції, систематизації, педагогічне спостереження. У статті уточнено особливості вокально-інструментальної діяльності, а саме: злагодженість ансамблевого звучання, музично-емоційне відчуття партнера, єдине артикуляційно-стильове розуміння музичної мови, художньо-образна єдність та звуковий баланс між виконавцями. Відповідно до специфіки ансамблевої гри визначено низку професійних умінь та навичок, якими повинен володіти майбутній фахівець-концертмейстер: уміння слухати партнера-соліста; підкорюватися художній волі іншого виконавця; розподіляти виконавську увагу; володіти звуковим балансом у ансамблевій грі; відчувати та розуміти зв'язок між словом і музикою; контролювати якість звучання та оцінювати власну гру; а також володіти навичками читання з листа та транспонування. Особливо підкреслюється провідна роль вокаліста-виконавця та розглядаються питання вокального мистецтва: фонації, формування правильного резонування, зняття фіксованих затисків голосового апарату, вокального дихання, застосування свідомої рефлексивно-корекційної позиції у виконанні. З метою покращення фонаційних навичок запропоновано низку вправ на фонемі у різних штриховому і темповому моделюванні. Запропоновано шляхи розвитку та формуванню професійних умінь: активізувати виконавський слух, слуховий контроль, виконавсько-слухову увагу, диференціювати сприйняття щодо ансамблевого звучання, удосконалити виконавські набуття з метою спрямування їх на розкриття образного змісту музично-словесного матеріалу у вокально-інструментальній діяльності. Подальше дослідження передбачає розглянути педагогічних умов, що сприятимуть професійному зросту ансамблевих умінь у вокально-інструментальній діяльності.

Ключові слова: професійні уміння, вокально-інструментальна діяльність, фахівець-кон-

цертмейстер, фонаційні навички, вокаліст-виконавець.

The article is devoted to the problem of acquiring professional skills of ensemble practice by future specialists in the art of music. The purpose of the article is to determine the specifics of professional skills of vocal and instrumental activities of future specialists in music and to identify ways to activate them in practice. The goal is realized with the help of methods of theoretical research: analysis, synthesis, deduction, systematization, pedagogical observation. The article clarifies the features of vocal and instrumental activities, namely: coherence of ensemble sound, musical and emotional sense of the partner, a single articulatory and stylistic understanding of musical language, artistic and figurative unity and sound balance between performers. According to the specifics of the ensemble performance, a number of professional skills and abilities that the future specialist-accompanist should possess are determined: the ability to listen to a partner-soloist; to obey the artistic will of another performer; distribute executive attention; have sound balance in ensemble playing; feel and understand the connection between words and music; control the sound quality and evaluate your own game; as well as the skills of reading and transposing. The leading role of the vocalist-performer is emphasized and the issues of vocal art are considered: phonation, formation of correct resonance, removal of fixed clamps of the vocal apparatus, vocal breathing, application of conscious reflexive-corrective position in performance. In order to improve phonation skills, a number of phonemic exercises in various bar and tempo simulations have been proposed. Ways of development and formation of professional skills are offered: to activate performing hearing, auditory control, performing-auditory attention, to differentiate perception of ensemble sounding, to improve performing skills in order to direct them to reveal figurative content of musical-verbal material in vocal-instrumental activity. Further research envisages consideration of pedagogical conditions that will promote the professional growth of ensemble skills in vocal and instrumental activities.

Key words: professional skills, vocal-instrumental activity, specialist-accompanist, phonation skills, vocalist-performer.

УДК 378.134:78
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/44/2.25>

Шафарчук Т.Г.,
ст. викладач кафедри теорії та вокалу
Південноукраїнського національного
педагогічного університету
імені К. Д. Ушинського

Десятникова Н.Л.,
ст. викладач кафедри
музично-інструментальної підготовки
Південноукраїнського національного
педагогічного університету
імені К. Д. Ушинського

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Кожна людина бажає досягти професійної спроможності, самореалізації своїх здібностей і бути затребуваною за працевлаштуванням. Відповідно, знання, отриманні у ВНЗ, мають визначитися якістю та різноплановістю, і створити фундамент для подальшої його роботи. У наш час для багатьох робота носить мозаїчний характер і збігається:

з професійною освітою, з хобі, з життєвою необхідністю. З метою отримання професії широкого профілю, освітній процес сьогодення і особливо освітні програми спрямовані на диференційований підхід у визначенні спеціалізації майбутніх фахівців, формуванні професійних компетентностей. Формування останніх визначається набуттям навичок і умінь та здатністю застосовувати їх на

практиці. У діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва фахові уміння пов'язані з інструментальною, вокальною та диригентсько-хоровою підготовкою. Кожна з цих спеціалізацій окрема у професійній спрямованості, але якщо інструментальний виступ сприймається самостійно, вокальний спів потребує інструментального супроводу, а диригентсько-хорова – і супроводу й цілого колективу. В межах програми існує міждисциплінарна виконавська практика спрямована на розвиток умінь виступати у ансамблі. Здобувачі-піаністи залучаються грати у дуєті не тільки з інструменталістами, але й вокалістами. Для них, це достатньо складне завдання, і потребує навичок й умінь для його здійснення. Даний вид роботи важливий для здобувача, оскільки не втрачає свої актуальності у музичному середовищі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідження наукової літератури з проблеми формування професійних компетентностей свідчить, що дане питання висвітлюється з позиції професійної спрямованості, а саме, компетентність: стильова (А. Поляков), емоційна (Т. Кириленко, О. Льошенко), професійна (Л. Пастушенко, В. Ульянова), фахова (М. Михаськова), музично-виконавська (В. Яковлев, Є. Куришев, О. Ляшенко), інструментально-виконавська (О. Горбенко, І. Мостова, Т. Пляченко, М. Пшеничних).

На цей час існують наукові дослідження щодо формування певних умінь інструментальної та вокальної виконавської підготовки: художньої інтерпретації (Н. Телегіна); музично-виконавської артикуляції (Лу Чен); рефлексивних умінь (Мінь Шаовей); фонаційні навички сольного співу (Т. Кобзар, Н. Кьон, С. Леонтієва, Ю. Мережко, О. Петрикова); технічні вокальні навички (Д. Євтушенко, В. Морозов, В. Юшманов). Також вченими розглядаються загальні питання активізації виконавських умінь (В. Гевал, О. Довженко, Я. Шипайло) та психологічні аспекти формування професійних умінь (О. Бодіна, О. Куликова, О. Давидов).

У галузі музичної педагогіки проблема концертмейстерської підготовки розглядається з урахування специфіки даного напряму діяльності: принципи роботи концертмейстера (Н. Слупська); провідна роль концертмейстера (Ю. Мірлас, В. Павлічук, Н. Тишкевич, В. Чайка); мистецтво піаніста-концертмейстера (О. Гольденвейзер, О. Люблінський, І. Мосін, Т. Молчанова, Є. Шендерович); питання транспонування (А. Рафалович).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Як бачимо, питання пов'язані з вокально-інструментальною діяльністю, охоплюють різні аспекти піаніста-концертмейстера, між тим, недостатньо висвітлюються проблемні ансамблево-виконавські моменти, які виникають між виконавцями-здобувачами в процесі спільної діяльності.

Мета – визначити специфіку професійних умінь вокально-інструментальної діяльності майбутніх фахівців музичного мистецтва та визначити шляхи їх активізації на практиці.

Виклад основного матеріалу. Навчання у закладі вищої освіти передбачає отримання знань, умінь та навичок які допоможуть реалізуватися особистості у сучасному суспільстві. Їх набуття та кваліфікаційний рівень визначається сформованістю певних компетентностей. Саме вони, на думку науковців, надають можливість фахівцю розвивати індивідуальні властивості та проектувати майбутню діяльність. «Індивідуальне ставлення суб'єктивує компетенції, що впливає на предмет і результат діяльності» [7], тому визначимо деякі аспекти поняття «компетентність».

Зазначимо, термін «компетентність» фундаментального значення набуває у освітній галузі і означає якість професійного рівня особистості. Так І. Зимня стверджує, що компетентність є особистісною якістю, яка інтегрує знання, інтелектуальні, культурні, соціальні прояви та виявляється в діяльності, поведінці та комунікації [3]. Автор до характеристик компетентності відносить: мотиваційний, когнітивний, поведінковий, ціннісно-смысловий та емоційний аспекти, що формують результат освітнього процесу [4]. Подібної думки дотримуються і науковці О. Дубасенюк, Н. Сидорчук, Н. Татура, А. Хуторський. Як систематизований синтез знань, умінь та навичок, ставлення та рефлексії, розглядає компетентність О. Антонова та Л. Маслак [1]. Таке поєднання певного рівня І. Зязюн вважає ознакою професійної якості [5]. Існує велика кількість визначень даного поняття, але сутність єдина – «інтегрована якість особистості, здатність продуктивно виконувати діяльність у певних соціально-значущих сферах, на основі здобутих знань, умінь, навичок, досвіду, ставлень та цінностей» [7].

Відповідно до нашої спеціалізації виокремимо фахову компетентність, яка складається з інструментально-виконавської, теоретичної, методичної компетенцій. В свою чергу музично-виконавська компетенція майбутнього вчителя музичного мистецтва, на думку Т. Пляченко «здійснюється у процесі фахової підготовки студентів в інструментальних класах і полягає в опануванні низки компетенцій (програмно-репертуарних, технічно-виконавських, інтерпретаційних, інструментально-методичних, концертмейстерських, сценічних) [10]. Звернемо увагу на подання – вміння грати у ансамблі (виняток складають фортепіанні дуєті) розглядається як концертмейстерська компетенція. Означене підкреслює важливість набуття майбутніми вчителями музичного мистецтва знань, умінь, навичок з ансамблевої практики в процесі

фахової підготовки. З метою порозуміння необхідного переліку професійних умінь та навичок для оволодіння мистецтвом акомпанементу, розглянемо особливості вокально-інструментального процесу

У роботі над вокальним твором концертмейстер-піаніст повинен вміти працювати з вокальною партією: осмислювати художній зміст літературного тексту; визначати фонетичні та ритмові особливості тексту, кульмінаційні та драматургічні моменти; усвідомлювати сутність розподіл вокального дихання; фразувати відповідно слову й смислу; виявляти зв'язок між музичною інтонацією та словом, що допоможе відчувати та зрозуміти образний характер твору. Концертмейстер повинен орієнтуватися у вокальній партії, щоб при необхідності «підхопити» вокаліста; вміти інтонувати мелодію разом з текстом, у подальшому це дозволить коректувати партію вокаліста за наявності інтонаційних та фонетичних помилок.

Специфіка концертмейстерської діяльності полягає в тому, що піаніст повинен концентрувати увагу не на собі, а на солісті. Чуйно сприймати слухом відтінки вокального голосу, та відстежувати боковим зором початок, цезури, фермати, речитативи, каденції, закінчення. Вивчення фортепіанної партії передбачає інтерпретаційно-осмислену гру, звернення уваги на вступ, закінчення, та сольні фрагменти. Слід враховувати оркестровий характер у виконанні оперних творів, та стильові особливості камерної музики. Також вагомим фактором у звуковій орієнтації є звучання соліста-вокаліста (його тембр, сила, наповненість), тому бажано знати можливості вокального голосу та його регістрові особливості. Наприклад, коли акомпануєш слід враховувати з якою інтенсивністю звуку грати для сопрано чи баритону: сопрано більш прозоро, а баритон – насичено по звуку. Вокалізований звук фортепіано стимулює звуковедення вокаліста до правильного фразування та звуковедення.

Зауважимо, у концертмейстерській практиці акомпанемент може наближатися до звучання оркестру, клавесину, органу, фортепіано в залежності від стильового напрямку. Але піаніст повинен завжди враховувати провідну роль вокаліста-виконавця. Щоб гармонійно відбувся дует з вокалістом, концертмейстер дотримується вокалізованого відтворення звукового матеріал. На думку науковців, концертмейстерів-виконавців, викладачів, кожен фахівець-концертмейстер має володіти низкою умінь та навичок, а саме: умінням слухати партнера-соліста; відчувати партнера у ансамблі (дуеті) та підкорюватися художній волі іншого виконавця; розподіляти виконавську увагу; володіти звуковим балансом у ансамблевій грі; відчувати та розуміти зв'язок між словом

і музикою; контролювати якість звучання та оцінювати власну гру; навички читання з листа та транспонування [2; 9].

Між тим існують загальні музично-виконавські уміння, які обумовлюють інтерпретаційно-виконавський процес музиканта: диференційовано сприймати музичну інтонацію; встановлювати зв'язок між засобами музичної виразності та жанрово-стильовими особливостями; оперувати слуховими уявленнями; порівнювати різні інтерпретаційні трактовки; інтерпретувати музичні твори різних стилів та напрямків; застосовувати слуховий контроль у виконавському процесі

Поряд з умінями майбутній фахівець має володіти виконавськими прийомами гри, які слугують технічному втіленню музичних творів. До такого роду прийомів-навичків належать: звуковидобування, артикуляція, звуковедення. Любе доторкання до клавіш наводить до звуку, якість якого залежить від глибини, активності, тактильного відчуття пальців, ритмічної організації. Про мистецтво звука та методи роботи над ним писали всі видатні піаністи-виконавці: Й. Гофман, М. Грінберг, Я. Зак, Г. Коган, Я. Мільштейн, Г. Нейгауз тощо. Володіння різноманітним «туше» та здатність застосовувати його у відтворенні елементів музичної фактури відповідно ритму, динаміки, розвитку мелодійних ліній та темпу, сприяє інтонаційно-пластичному та пластично-ритмовому втіленню образно-виразного змісту на піаністичному рівні. Партія акомпанементу це завжди підтримка й продовження вокальної партії, тому інтонаційно-артикуляційна виразність супроводу допомагає вступом налаштувати слухача на сприйняття, розкрити образний зміст твору та емоційно підсилити вплив артистизму вокаліста.

Серед професійних навичок особливе місце посідає читання нот з листа та транспонування. Вони набуваються шляхом постійного тренування за принципом від простого до складного. Слід звернути увагу на різні види фактури та на вміння її спрощувати й моделювати. Під час напруження даного навичка потрібно дотримуватися того темпу, якій зазначений у нотах і відповідає образному характеру твору. Враховуючи особливості формування вокального співу, а саме, підбір тональності зручної для вокаліста, піаністу-концертмейстеру потрібно навчитися транспонувати, оскільки даний вид роботи є професійною ознакою концертмейстера і актуальною у виконавській діяльності концертмейстера.

Відомо, що формування професійних умінь відбувається в процесі накопичення музичного слухового та виконавського досвіду, отриманих знань: складових музичної мови, жанрів, стилів, про композитора, інструменти. Позитивно впливовими

складовими процесу засвоєння умінь і навичок є індивідуальні музичні здібності, особливо музичний слух, відповідно – розвинений виконавський слух та сформованість слухового самоконтролю.

Важливість слухового контролю обумовлює уміння чути іншого виконавця та ансамбль в цілому. Розподіляючи виконавську увагу, слух диференційовано відслідковує елементи музичної тканини: гармонію, тембральне забарвлення, поліфонічну насиченість, особливості вокальної партії тощо. Така цілісність процесу вимагає концентрації здібностей та накопичення досвіду. Їх не природність, а напрацювання, свідчить про наявність професійного хисту музиканта.

Складність концертмейстерського процесу між здобувачами у вокально-інструментальному співвідношенні полягає: в невмінні піаніста піти за вокалістом (важно відключитися від своєї партії), а вокалісту не вистачає емоційної виразності впевнено вести свою партію; піаніст не завжди відчуває звуковий баланс з вокалістом – вокаліст співає без опори; піаніст втрачає артикуляційну виразність у виконанні – вокаліст фонаційно не виспіває партію. Означені проблеми мають двобічний характер і потребують від піаніста та вокаліста виконавської досконалості, сумісної практики й емоційно-артистичної єдності.

Зазначимо, якщо піаністична виразність залежить від артикуляційних прийомів гри, то у вокальному мистецтві вагоме місце мають фонаційні навички.

Фонаційний навичок пов'язаний з процесом голосоутворення і основою його формування є використання фонем: голосних, складів, слів. Для якісної фонації необхідно дотримуватися прикритої манери співу з метою збереження рівного тембрального звучання на всьому діапазоні. Правильна вимова вокаліста зазвичай починається зі зручних для голосового апарата вправ на голосні – а, о, у. Вони сприяють формуванню правильного резонування, зняттю фіксованих затисків голосового апарата. На наступному етапі – проспівувати з приголосними, зі швидким і чітким вимовленням звуків (ма – ме – мі – мо – му). Важливо контролювати артикуляцію складів та підкреслювати особливо перший. Між тим обов'язково потрібно зберігати позицію у перехідних нотах, що забезпечить рівність тембрального звучання голосу. Вправи на фонеми можна моделювати у штриховому й темповому варіантах. Зміна штрихів, темпу виробляє відчуття голосової фіксації, реакцію, увагу вокаліста. Для покращення засвоєння фонаційного навичка можливе застосування скоромовок. Їх слід промовляти повільно з наголосами і поступово збільшувати темп. Відповідно фононим вправам активізується і фонове дихання. Для

його тренування можна застосовувати вправи на вироблення поступового довгого видиху (здування м'ячика), набуття рівного подиху різної інтенсивності.

Науковець Н. Кьон зауважує, здійснювати формування фонаційних навичок потрібно на основі «свідомої рефлексивно-корекційної позиції» [6]. На думку автора, важливо розуміти фізіологічний аспект вокального процесу, фізіологічно відчувати певну позицію, її набуття сприятиме вокальній самокорекції, оскільки вокаліст не завжди себе адекватно чує, особливо в період становлення голосового апарату під час навчання. Здобувач повинен не тільки повторювати за викладачем, але й усвідомлювати, розуміти внутрішній процес, який відбувається під час співу. Це прискорить засвоєння та застосування отримуваних навичок у вокальних творах. А володіння широким репертуаром завжди позитивно впливає на розвиток загального вокального рівня співака.

Висновки. Отже, вокально-інструментальна практика є особливою діяльністю для здобувачів, яка відзначається: злагодженістю ансамблевого звучання, відчуттям музично-емоційного партнерства, художньою єдністю та звуковим балансом, єдиним артикуляційно-стильовим звучанням. Зазначені риси обумовили специфіку формування відповідних умінь та навичок майбутніх фахівців музичного мистецтва, а саме: розподіл виконавсько-слухової уваги та слухового контролю, диференційоване сприйняття ансамблевого звучання, спрямування виконавських надбань на розкриття образного змісту музично-словесного матеріалу у вокально-інструментальній діяльності.

Важливість даної проблематики в освітньому процесі майбутніх фахівців спонукає до подальшого дослідження у цьому напрямку. Варто розглянути педагогічних умов, що сприятимуть професійному зросту ансамблевих умінь у вокально-інструментальній діяльності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Антонова О. Є., Маслак Л. П. Європейській вимір компетентнісного підходу та його концептуальні засади. Житомир : ЖДУ ім. І. Франка. 2011. С. 81–109.
2. Горбулич Г. В. Специфика концертмейстерской подготовки будущих учителей музыки. *Вісник ХДАДМ*. 2011. С. 196–199.
3. Зимняя И. А. Компетенция и компетентность в контексте компетентностного подхода в образовании. Режим доступу: http://www.rusread.org.ru/ckeditor_assets/attachments/63/i_a_zumnaya_competency_and_competence.pdf.
4. Зимняя И. А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования. *Експеримент и инновации в школе*. 2009. № 2. С. 7–14.

5. Зязюн І. А. Філософія педагогічної якості в системі неперервної освіти. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2005. № 25. С. 13–18.

6. Кьон Н.Г. Пропедевтика типових помилок як метод навчання співу студентів педагогічних університетів. // *Міжнародна науково-практична конференція «Пріоритети наукових досліджень – теоретична та практична цінність»*. Варшава. 2018. С. 11–12.

7. Марущак О.М. Поняття компетентності у педагогічній діяльності. *Креативна педагогіка: Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки «Полісся»*. Житомир, 2016. Вип. 11. С. 97–108.

8. Мережко Ю. В., Петрикова О. П., Леонтієва С. Л. Вокально-виконавська підготовка майбутніх артистів-вокалістів у вищій школі на основі міждисциплінарної інтеграції. *Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences*, V (23), I.: 139, 2017 www.seanewdim.com

9. Павлічук В.І., Чайка В.А., Тишкевич Н.П. Роль концертмейстера у вихованні творчої особистості співака у класі постановки голосу. *Інноваційна педагогіка*. Вип. 25. Т. 2. 2020. С. 130–137

10. 10.Пляченко Т.М. Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції: *Професійна мистецька освіта і художня культура: виклики XXI століття*. Київ. 16–17.10.2014.

ХМАРНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ФОРМУВАННІ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНФОРМАТИКИ

CLOUDY TECHNOLOGIES IN THE FORMATION OF DIGITAL COMPETENCE OF FUTURE TEACHERS OF INFORMATICS

Сьогодні, коли в ЗЗСО навчання відбувається як за традиційною (класно-урочною) формою навчання, так і з елементами дистанційного та змішаного навчання з використанням новітніх ІКТ (систем дистанційного навчання, хмарних сервісів тощо), формування цифрової компетентності в майбутніх учителів інформатики є пріоритетним завданням. А впровадження хмарних технологій в освітній процес дозволить збільшити пізнавальний інтерес і активність здобувачів при навчанні, домогтися високої результативності з навчальних дисциплін і поглибити знання як в сфері сучасних інформаційних технологій, так і в професійній сфері.

В статті проаналізовано сучасні підходи у галузі підготовки майбутніх вчителів інформатики: компетентнісний та практико-орієнтований підходи при умові використання хмарних технологій. Дані підходи повністю реалізують вимоги стандарту вищої освіти щодо підготовки кваліфікованого працівника, конкурентоспроможного на ринку праці, компетентного, що вільно володіє своєю професією та орієнтованого у суміжних галузях діяльності. На основі аналізу сучасної науково-педагогічної літератури розглянуто різні підходи до визначення поняття «цифрова компетентність», на підставі яких було зроблено висновок про те, що «цифрова компетентність» означає здатність використовувати цифрові медіа й електронні освітні ресурси (ЕОР), розуміти та критично оцінювати різні аспекти медіа – цифрових і контенту, а також якість, що вказує на рівень кваліфікації практичного використання ЕОР.

Обґрунтовано, що вимоги до цифрової компетентності сучасного педагога постійно зростають у зв'язку з розвитком ІКТ, реалізацією федеральних та регіональних програм у галузі інформатизації як суспільства, так і освіти. Доведено, що хмарні технології відіграють на сьогодні ключову роль у формуванні цифрової компетентності майбутнього вчителя інформатики, надаючи широкий спектр освітніх послуг для наукової і творчої діяльності всіх учасників освітнього процесу. Використовуючи хмарні технології у здобувачів з'являється можливість не лише отримувати сучасну освіту, що відповідає новим технологіям і стандартам, а й використовувати сучасні хмароорієнтовані засоби при вирішенні професійних завдань там, де це необхідно.

Ключові слова: хмарні технології, професійна підготовка, учитель інформатики, цифрова компетентність, цифрове суспільство.

Today, when general secondary education is taught both in the traditional (classroom) form of education and with elements of distance and blended learning using the latest ICT (distance learning systems, cloud services, etc.), the formation of digital competence in future computer science teachers is a priority. And the introduction of cloud technologies in the educational process will increase the cognitive interest and activity of students in learning, achieve high performance in academic disciplines and deepen knowledge in the field of modern information technology and in the professional sphere.

The article analyzes modern approaches in the field of training future teachers of computer science: competence and practice-oriented approaches in the use of cloud technologies. These approaches fully meet the requirements of higher education standards in related fields. Based on the analysis of modern scientific and pedagogical literature, different approaches to the definition of "digital competence" are considered, based on which it was concluded that "digital competence" means the ability to use digital media and electronic educational resources (EER), understand and critically evaluate various aspects of digital media and content, as well as quality, which indicates the level of qualification of practical use of ESD.

It is substantiated that the requirements for digital competence of modern teachers are constantly growing in connection with the development of ICT, the implementation of federal and regional programs in the field of informatization of both society and education. It is proved that cloud technologies today play a key role in shaping the digital competence of future computer science teachers, providing a wide range of educational services for scientific and creative activities of all participants in the educational process. Using cloud technologies, applicants have the opportunity not only to receive modern education that meets new technologies and standards, but also to use modern cloud-based tools in solving professional problems where necessary.

Key words: cloud technologies, professional training, computer science teacher, digital competence, digital society.

УДК 37:378.004

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/44/2.26>

Шевчук Л.Д.,

докт. пед. наук, доцент,
завідувач кафедри математики,
інформатики та методики навчання
Університету Григорія Сковороди
в Переяславі

Кобильська О.Б.,

канд. фіз.-мат. наук, доцент,
професор кафедри інформатики
і вищої математики
Кременчуцького
національного університету
імені Михайла Остроградського

Шевчук О.М.,

викладач кафедри математики,
інформатики та методики навчання
Університету Григорія Сковороди
в Переяславі

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Сьогодні учитель є ключовою постаттю реформування сучасної освіти. Інноваційна діяльність педагогічних працівників – вимога часу. Концепція Нової Української школи вимагає впровадження новітніх інформаційних технологій, що мають забезпечити доступність та ефективність освіти, вдосконалити освітній процес та підготувати випускника школи до життя в інформаційному суспільстві. Сучасний учитель повинен бути готовим до змін в умовах

праці, мобільним, відповідальним і самостійним у вирішенні нестандартних ситуацій. Набуття цих цінних якостей неможливе без розширення простору педагогічної творчості, оскільки змінюються вимоги до компетентності педагога.

Структура професійної компетентності майбутнього вчителя інформатики у різноманітних дослідженнях представлена неоднозначно. На основі аналізу низки педагогічних та методичних праць [8; 16] виокремимо у професійній компетентності

майбутнього вчителя інформатики такі складові: педагогічна, предметна, методична, цифрова.

Педагогічна компетентність – це сукупність теоретичних знань, практичних навичок, установок, досвіду, особистісних якостей педагога, які дозволяють здійснювати пошукову, естетичну діяльність, самостійно набувати нових знань, аналізувати діяльність учасників освітнього процесу, приймати рішення [1].

Предметна складова являє собою знання, вміння та навички майбутнього учителя зі шкільного курсу «Інформатика».

Методична складова є знання, вміння та навички застосування сучасних методів, засобів навчання інформатики, масової комунікації та принципів формування знань, умінь учнів за шкільним курсом «Інформатика».

Цифрова складова проявляється внаслідок необхідності використання педагогом у своїй діяльності сучасних засобів цифрових технологій [21].

Всі ці складові наголошують на важливості цифрової компетентності майбутніх вчителів інформатики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

На недостатній рівень цифрових компетентностей педагогів у своїх дослідженнях привертають увагу В. Биков, Т. Вакалюк, М. Жалдак, Д. Галкін, Б. Гірш, Г. Крибер, Р. Мартін, Л. Манович, Н. Морзе, О. Овчарук, С. Семеріков, О. Спирін, Дж. Стоммел та ін. Матеріалом для розгляду означеної проблеми слугували наші попередні роботи [23–25] та дослідження С. Литвинової [10], М. Шишкіної [27], Лері К [27], Лю Цзяї [28], присвячені аналізу професійної діяльності фахівців у галузі застосування хмарних технологій; а також дослідження Н. Морзе [14], О. Овчарук [13] і А. Самко [20], в яких наведено аналіз поняття «цифрова компетентність» та інші.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Авторами визначено різні складники професійної компетентності учителів, розроблено їх зміст, окреслено шляхи їх розвитку. Проте формування цифрової компетентності в умовах швидкого розвитку ІТ-технологій досі є мало дослідженою проблемою. Тому подальшого розвитку потребують питання, які стосуються оцінки використання хмарних технологій для сформованості цифрової компетентності майбутніх учителів інформатики.

Мета статті – дослідити вплив хмарних технологій на формування цифрової компетентності майбутніх учителів інформатики.

Виклад основного матеріалу. Професійна підготовка майбутніх учителів інформатики у ЗВО в умовах реформування середньої ланки освіти, у яку передбачено впровадження низки інновацій

в освітній процес: розширення списку ключових компетентностей, якими має оволодіти здобувач, визначення наскрізних умінь здобувача, нова структура школи тощо, включає в себе набір здатностей, яким він оволодів під час навчання у ЗВО.

О.В. Коротун [7, с. 104] вважає підготовка студентів до впровадження та використання сучасного освітнього середовища в ЗЗСО, що потребує широкого та активного застосування новітніх інформаційних технологій. є однією з важливих проблем у професійній підготовці майбутніх учителів інформатики. Ми погоджуємося з думкою О.В. Коротун що, відповідно до реформи шкільної освіти, майбутній учитель інформатики, щоб фахово викладати свій предмет повинен широко залучати хмаро орієнтовані засоби навчання.

Сьогодні коли в ЗЗСО навчання відбувається як за традиційною (класно-урочною) формою навчання, так і з елементами дистанційного та змішаного навчання з використанням новітніх ІКТ (систем дистанційного навчання, хмарних сервісів тощо), формування цифрової компетентності в майбутніх учителів інформатики є пріоритетним завданням.

У програмі освітньо-професійної підготовки майбутнього учителя нової української школи [18] виділяють професійну педагогічну цифрову компетентність.

Професійна цифрова компетентність [18] – кваліфіковане використання загальнопоширених у цій професійній галузі у розвинених країнах засобів ІКТ при вирішенні професійних завдань там, де це необхідно.

До професійної педагогічної цифрової компетентності входять такі компоненти [18]:

- загальнокористувацька ІКТ-компетентність;
- загальнопедагогічна ІКТ-компетентність;
- предметно-педагогічна ІКТ-компетентність

(відбиває професійну ІКТ-компетентність відповідної галузі діяльності).

До загального компоненту цифрової компетентності відносять:

- використання прийомів та дотримання правил початку, призупинення, продовження та завершення роботи з засобами ІКТ, усунення неполадок, забезпечення витрат матеріалів, ергономіки, техніки безпеки та інші питання, що входять до результатів освоєння ІКТ в основній школі;

- аудіовідеотекстова комунікація (двосторонній зв'язок, конференція, миттєві та відкладені повідомлення, автоматизовані коригування тексту та переклад між мовами);

- систематичне використання наявних навичок у повсякденному та професійному контексті тощо.

До загальнопедагогічного компонента цифрової компетентності майбутнього вчителя інформатики відносять:

– дистанційне консультування здобувачів під час виконання завдання, підтримка взаємодії здобувача та педагогічного працівника;

– підготовка та проведення виступів, обговорень, консультацій з комп'ютерною підтримкою, у тому числі у телекомунікаційному середовищі;

– візуальна комунікація – використання засобів наочних об'єктів у процесі комунікації, у тому числі концептуальних, організаційних та ін. діаграм, відеомонтажу тощо.

До предметно-педагогічного компоненту цифрової компетентності майбутнього учителя інформатики відносять:

– постановка та проведення експерименту у віртуальних лабораторіях;

– обробка числових даних за допомогою інструментів комп'ютерної статистики та візуалізації;

– знання якісних інформаційних джерел з інформатики;

– конструювання віртуальних та реальних пристроїв з цифровим керуванням;

– підтримка вчителем реалізації всіх елементів предметно-педагогічного компонента предмета у роботі здобувачів.

Перелічені елементи цифрової компетентності вчителя фрагментарно увійшли до прийнятих наприкінці 2000-х років кваліфікаційних вимог, і більшість вчителів зараз активно використовують у своїй професійній діяльності сучасні тенденції цифрових технологій для демонстрації навчального матеріалу, виступів, створення навчальних матеріалів та тестових завдань, розсилки навчальних матеріалів тощо [17].

Вимоги до цифрової компетентності сучасного педагога постійно зростають у зв'язку з розвитком ІКТ, реалізацією федеральних та регіональних програм у галузі інформатизації як суспільства, так і освіти. Цифрова компетентність дозволить майбутньому спеціалісту бути конкурентоспроможним на ринку праці, готовим до постійного професійного зростання та професійної мобільності відповідно до потреб сучасної освіти епохи інформатизації.

У зв'язку з цим, як показує аналіз існуючих підходів та методичних розробок явно недостатньо для забезпечення сучасних та постійно наростаючих вимог до цифрової компетентності майбутнього вчителя інформатики. Професійна підготовка майбутніх учителів інформатики у ЗВО повинна корегуватися на підставі внесення змін до освітньо-професійної програми підготовки бакалавра за спеціальністю 014.09 Середня освіта

(Інформатика) у ЗВО, навчальних планів ЗВО, навчально-методичних комплексів (далі – НМК) навчальних дисциплін [7; 16]. ЗВО може запроваджувати додаткові вимоги до знань, умінь, навичок.

Л. Карташова, І. Пліш та А. Карташов вважають, що цифрова компетентність педагога передбачає його здатність та вміння систематичного, логічного та системного використання ЕОР, що розкриває доступ до застосування та розроблення сучасних креативних цифровоорієнтованих педагогічних технологій [4].

У тлумачному словнику термінів понятійного апарату інформатизації освіти І.В. Роберт [19] визначає цифрову компетентність вчителя як володіння ІКТ-компетенцією, які нерозривно пов'язані між собою у змістовному та в діяльницькому аспектах науково-педагогічної області.

На думку автора, формування даних компетентностей здійснюється за:

– викладання навчального предмета з використанням засобів ІКТ;

– здійсненні інформаційної діяльності та інформаційної взаємодії між учасниками навчально-виховного процесу в умовах педагогічного використання потенціалу засобів ІКТ;

– експертної оцінки психолого-педагогічної, змістовно-методичної значущості електронних видань навчального призначення, до складу яких вони включені;

– запобігання можливим негативним наслідкам використання засобів ІКТ в освітньому процесі;

– поінформованості вчителя у процесі автоматизації інформаційно-методичного забезпечення та організаційного управління загальноосвітніми установами на базі засобів ІКТ.

Вимоги до цифрової компетентності вчителів описано колективом авторів під керівництвом Н.В. Морзе [14] (рис. 1).

Рис. 1. Приклад цифрових компетентностей вчителів, які використовують дистанційні технології навчання (за Н.В. Морзе)

За А.М. Самко «цифрова компетентність», означає здатність використовувати цифрові медіа й електронні освітні ресурси (ЕОР), розуміти та критично оцінювати різні аспекти медіа – цифрових і контенту, а також якість, що вказує на рівень кваліфікації практичного використання ЕОР [20].

Використання хмарних технологій та мережевих сервісів у процесі навчання, а також побудова методичної системи навчання на їх основі буде ефективним інструментом формування нормативних компетенцій (ОК, ПК) та виділених спеціальних компетенцій.

Виходячи з вимог що ставляться до педагогів та відповідно до сучасних напрямків модернізації системи освіти вважаємо за доцільне формування спеціальних компетентностей майбутніх учителів інформатики спрямованих на використання хмарних технологій в освітній діяльності майбутнього вчителя інформатики, що виділяються нами у структурі цифрової компетентності.

У виділених спеціальних компетентностях основна увага приділяється використанню хмарних технологій, в освітній діяльності та навчанню на їх основі. Виділення таких компетентностей в окрему групу та їх формування в освітньому процесі є доцільним, оскільки такі компетентності включатимуть систему базових теоретичних знань, способів практичної діяльності (умінь та навичок) та мотиваційно-ціннісних відносин (особистісні якості), які необхідні для продуктивної професійної діяльності майбутнього випускника магістратури.

Е.Ф. Зеєр [2] визначає сутність спеціальної компетентності як «підготовленість до самостійного виконання професійних дій, оцінки своєї праці».

Перерахуємо спеціальні компетентності майбутнього вчителя інформатики, формуванню яких має бути приділено особливу увагу:

1. здатність відбирати мережеві послуги на основі хмарних технологій відповідно до поставлених освітніх завдань (СК-1).

2. здатність застосовувати засоби хмарних технологій для організації та реалізації освітнього процесу на різних освітніх рівнях у різних освітніх організаціях (СК-2).

3. здатність використовувати хмарні технології для освітньої діяльності в рамках дистанційного навчання (СК-3).

4. здатність проводити аналіз безпеки мережевих сервісів на основі хмарних технологій з урахуванням вимог інформаційної безпеки для освіти (СК-4).

Специфіка курсу «Цифрові інструменти в освітній діяльності викладача», що є обов'язковим компонентом освітньої професійної програми

підготовки магістрів за спеціальністю 014.09 Середня освіта (Інформатика) орієнтує магістрантів на активну самостійну роботу:

- оволодіння прийомами роботи із системами віртуалізації;

- набуття навичок у сфері хмарних технологій;
- вдосконалення умінь роботи з інтегрованими офісними пакетами та різними класами програмних продуктів;

- самостійний вибір індивідуального завдання відповідно до можливостей та інтересу ІТ та розробка алгоритму вирішуваного завдання;

- стеження за розвитком передових інформаційно-комунікаційних технологій;

- аналіз навчальних посібників з інформаційних та комунікаційних технологій у рамках курсу, що вивчається;

- самостійне знайомство (навчання) із постійно оновлюваною літературою у сфері інформаційних технологій через глобальну мережу Інтернет.

Для оцінки рівня освоєння дисципліни необхідний апарат, що дозволяє визначити ступінь сформованих відповідних компетентностей здобувачів.

У методології визначення змісту освітніх програм проекту TUNING для бакалаврів визначено три рівні сформованості компетентностей: базовий, проміжний, просунутий; для магістрів – два рівні: просунутий та спеціалізований [11].

Проаналізувавши різні джерела, що описують рівні сформованості компетентностей майбутніх випускників ЗВО, можна зробити висновок про доцільність використання трьох рівнів сформованості спеціальних компетентностей: низького, середнього та високого. Розкриємо зміст кожного рівня:

Низький рівень – рівень, обов'язковий всім здобувачам. Передбачає здатність здобувачів відтворювати базові поняття у сфері хмарних технологій і виконувати завдання, що передбачають вміння діяти за зразком у строго певних умовах і одержують певний, наперед відомий результат.

Середній рівень – передбачає здатність здобувачів виконувати завдання, що виявляють уміння самостійно організувати свою діяльність відповідно до поставленої мети у різних умовах, а також самостійно виявляти проблему та вибирати шляхи її вирішення.

Високий рівень – передбачає здатність здобувачів виконувати завдання підвищеної складності, приймати рішення в умовах неповної визначеності за недостатнього документального, нормативного та методичного забезпечення. Розкриємо основні ознаки кожного рівня виділених спеціальних компетентностей, що подані в таблиці 1.

Рівні сформованих спеціальних цифрових компетентностей

Основні ознаки рівня сформованості компетентностей			
СК-1	СК-2	СК-3	СК-4
Низький			
Знати: – базові поняття та класифікації хмарних технологій; – основні характеристики та функціональні можливості сучасних хмарних сервісів. Вміти: – виявляти функціональність, що визначає інструментальні можливості мережевих сервісів; – відбирати мережеві послуги на основі хмарних технологій доцільно поставленим освітнім завданням. Володіти: – навички роботи з деякими мережевими сервісами мережі Інтернет; – вміннями визначати функціональні можливості та цільове призначення мережевих сервісів.	Знати: – можливості мережевих сервісів на основі хмарних технологій для організації освітньої діяльності; – способи взаємодії педагогічного працівника з різними суб'єктами освітнього процесу в мережевому середовищі на основі хмарних технологій. Вміти: – використовувати можливості хмарних технологій у навчальній та позаурочній діяльності для вирішення освітніх завдань; – проектувати та організувати мережеву взаємодію педагогічного колективу та учнів на основі використання хмарних сервісів. Володіти: – навичками організації спілкування учнів та педагогічних працівників за допомогою хмарних технологій; – прийомами використання хмарних сервісів та веб-застосунків в освітньому процесі.	Знати: – особливості організації системи дистанційного навчання засобами мережевих технологій; – функціональні можливості хмарних технологій для організації взаємодії учнів та педагогічних працівників. Вміти: – організовувати взаємодію суб'єктів освітнього процесу при дистанційному навчанні із застосуванням хмарних засобів; – використовувати мережеві сервіси на основі хмарних технологій. Володіти: – прийомами організації освітньої діяльності із застосуванням мережевих сервісів та веб-додатків при дистанційному навчанні; – навичками використання засобів хмарних технологій для мережевого спілкування учнів та педагогічних працівників.	Знати: – нормативно-правові документи, що забезпечують дотримання інформаційної безпеки освітньої діяльності; – основні типи загроз інформаційної безпеки у мережі Інтернет. Вміти: – усвідомлювати небезпеки та загрози, що виникають при роботі з мережевими сервісами; – проводити відбір найбезпечніших сервісів на основі хмарних технологій для їх використання у навчальному процесі. Володіти: – знаннями в галузі інформаційних та комунікаційних технологій, що дозволяють забезпечити прийнятний рівень інформаційної безпеки під час роботи з мережевими сервісами, – прийомами роботи з інформацією, що має певний ступінь захисту та вимагає безпечного поводження при роботі з нею в комп'ютерній мережі.
Середній			
Знати: – основні моделі надання хмарних послуг та їх особливості; – критерії відбору мережевих сервісів на основі хмарних технологій Вміти: – здійснювати порівняльний аналіз функціональних можливостей мережевих сервісів на основі хмарних технологій; – оцінювати перспективи використання хмарних сервісів з урахуванням освітніх завдань, що вирішуються. Володіти: – навичками використання хмарних сервісів у освітній діяльності; прийомами відбору мережевих сервісів на основі хмарних технологій відповідно до поставлених освітніх завдань.	Знати: – основи професійно-педагогічного спілкування та ведення діалогу у різних комунікативних ситуаціях на основі мережевого середовища; – основні моделі побудови мережевої взаємодії із застосуванням хмарних сервісів. Вміти: – аналізувати навчальну ситуацію та проектувати подальшу діяльність на основі використання хмарних технологій; – організувати проектну та інноваційну діяльність в освітньому середовищі хмарних сервісів. Володіти: – вміннями взаємодії з суб'єктами освітнього процесу для реалізації конкретних видів освітньої діяльності з використанням мережевих сервісів на основі хмарних технологій; – способами, що стимулюють і підтримують активність учнів засобами мережевих технологій.	Знати: – методичні вимоги до організації дистанційного навчання з використанням мережевих сервісів на основі хмарних технологій; – сучасні тенденції розвитку системи дистанційного навчання з урахуванням сучасних хмарних технологій. Вміти: – розробляти навчальні матеріали для дистанційного застосування з використанням хмарних технологій; – інтегрувати хмарні послуги та веб-додатки в існуюче середовище системи дистанційного навчання. Володіти: – хмарними засобами для адаптації існуючих курсів до умов дистанційного навчання засобами хмарних технологій; – способами проектної та інноваційної діяльності на основі хмарних технологій у дистанційному навчанні.	Знати: – вимоги до дотримання інформаційної безпеки під час роботи з мережевими сервісами на основі хмарних технологій у мережі Інтернет; – основні підходи до безпечної взаємодії у комп'ютерних мережах із застосуванням хмарних технологій. Вміти: – проводити аналіз безпеки мережевих сервісів на основі хмарних технологій відповідно до вимог мережевих ресурсів; – користуватися програмними засобами для забезпечення безпечної взаємодії в Інтернеті під час роботи з хмарними ресурсами. Володіти: – способами захисту конфіденційної інформації при роботі з нею в середовищі мережевих сервісів на основі хмарних технологій; – навичками прийняття обґрунтованих рішень і дії в конкретній небезпечній ситуації при виявленні загрози інформаційної безпеки в Інтернеті з урахуванням своїх можливостей.

Високий			
Знати: – методичні вимоги щодо розробки навчальних матеріалів з використанням засобів хмарних технологій; – основні етапи проектування ЕОР із застосуванням мережевих сервісів на основі технології хмарних обчислень. Вміти: – визначати найбільш функціонально відповідні хмарні послуги відповідно до видів та форм організації навчальної діяльності; – проектувати та розробляти навчальні матеріали з використанням засобів хмарних технологій. Володіти: – вміннями роботи з платформами для розробки та використання хмарних послуг; – технологіями розробки навчальних матеріалів із використанням мережевих сервісів на основі хмарних технологій.	Знати: - практичні методи організації співробітництва учнів і які у різних видах освітньої діяльності у вигляді мережевої взаємодії з допомогою хмарних сервісів; - можливості хмарних технологій на розробку навчальних матеріалів для навчання. Вміти: - інтегрувати сучасні мережеві послуги в освітню діяльність при розробці навчальних матеріалів з використанням хмарних технологій; - спільно вирішувати навчально-виховні та організаційні питання з представниками педагогічного колективу, що навчаються їх батьками при мережеві взаємодії з застосуванням хмарних сервісів. Володіти: – досягненнями використання технологій; – вміннями узагальнення та адаптації навчального матеріалу відповідно до вікових особливостей учнів, а також науки та практики з сучасних хмарних активізації аудиторії з сучасних мережевих технологій, що забезпечують інтерес до інформатики.	Знати: – практичні способи мережної взаємодії під час дистанційного навчання з використанням хмарних технологій; – особливості використання розроблених навчальних матеріалів на основі хмарних сервісів та веб-технологій у рамках дистанційного підходу до навчання. Вміти: – використовувати можливості хмарних платформ у реалізації завдань інноваційної освітньої політики у галузі дистанційного навчання; – проектувати, розробляти та розміщувати ЕОР у хмарному середовищі для дистанційного навчання. Володіти: – технологіями розробки та реалізації навчальних матеріалів на основі хмарних сервісів та веб-додатків для системи дистанційного навчання; – методами активізації самостійної діяльності у мережному середовищі при дистанційному навчанні із застосуванням хмарних сервісів.	Знати: – організаційно-технічні та режимні заходи та методи забезпечення інформаційної безпеки при роботі з хмарними сервісами та веб-додатками; – основні етапи проведення аналізу безпеки мережевих сервісів на основі хмарних технологій з урахуванням вимог інформаційної безпеки для освіти. Вміти: – проектувати основні етапи мережевої взаємодії всіх учасників освітнього процесу із застосуванням хмарних сервісів та веб-додатків; – створювати навчальні матеріали з урахуванням вимог щодо інформаційної безпеки з використанням мережевих сервісів на основі хмарних технологій. Володіти: – практичними способами забезпечення безпечного спілкування учнів та педагогічних працівників під час роботи з невідомими раніше ресурсами мережевих сервісів на основі хмарних технологій у мережі Інтернет; – технологією розробки змістовно-насиченого, доступного та безпечного навчального матеріалу на основі використання хмарних технологій.

Висновки. Отже, формування цифрової компетентності у процесі професійної підготовки майбутніх учителів інформатики у ЗВО має здійснюватися на засадах використання сучасних хмаро орієнтованих засобів, що сприяють формуванню нового хмаро орієнтованого середовища навчання, у якому викладачі можуть використовувати сучасні форми організації освітнього процесу та методи навчання. При такому підході освітній процес стане доступною практично для всіх здобувачів, спроститься процес спілкування всіх членів освітнього середовища, підвищиться рівень економії на освітні витрати при технічному оснащенні та навчальні матеріали.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Банашко Л.В., Севастьянова Е.М., Кришук Б.С., Тафинцева С.И. Понятие педагогической компетентности. URL: www.kgpa.km.ua/?q=node/233 (дата звернення: 12.01.2021).
2. Зеер Э.Ф. Компетентностный подход к образованию. *Образование и наука*. 2005. № 3(33). С. 27–35.

3. Інноваційні технології для Нової української школи. URL: <https://imzo.gov.ua/2017/12/15/innovatsijni-tehnolohiji-dlya-novoji-ukrajinskoji-shkoly/> (дата звернення: 05.09.2019).

4. Карташова Л., Пліш І., Карташов А. Цифрова компетентність педагогів: шляхи та умови формування. *Цифрова компетентність сучасного вчителя нової української школи* : зб. тез доповідей учасників всеукр.наук.-практ. семінару (Київ, 12 березня 2019 р.). Київ : Інститут інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України, 2019. С. 30–33.

5. Ковшич Н. Інформаційно-цифрова компетентність учня в контексті економічної шкільної освіти. *Цифрова компетентність сучасного вчителя нової української школи* : зб. тез доповідей учасників всеукр.наук.-практ. семінару (Київ, 12 березня 2019 р.). Київ : Інститут інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України, 2019. С. 37–39.

6. Концепція нової української школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/novaukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 10.01.2021).

7. Коротун О.В. Основи професійної підготовки майбутніх учителів інформатики у ЗВО. *Педагогіка*

формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2018. №61. Т. 2. С. 104–108.

8. Кручинина Г.А., Рогольський Е.С., Елисеєва Е.Б., Кручинин М.В. Современные информационно-коммуникационные технологии в образовании : монография. Красноярск : Центр информации, 2012. 220 с.

9. Кухаренко В.М. Теорія та практика змішаного навчання : монографія. Харків : КП «Міськдруку», 2016. URL: <https://qr.go.page.link/vWJsb> (дата звернення: 12.01.2021).

10. Литвинова С.Г. Хмарні технології як засіб розбудови інноваційної школи. URL: http://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp14/Litvinova.pdf (дата звернення: 10.01.2021).

11. Методология TUNING: компетентностный подход при определении содержания образовательных программ факультета. URL: http://www.unn.ru/books/met_files/gor_pon_rus_activ.pdf (дата звернення: 12.01.2021).

12. Непрядкіна С. Сучасна українська школа: управління інноваційними процесами розвитку. *Директор школи*. 2017. № 17–18 (верес.). С. 88–98.

13. Овчарук О.В. Цифрова педагогіка в підготовці вчителя ХХІ століття. *Цифрова компетентність сучасного вчителя нової української школи* : зб. тез доповідей учасників всеукр.наук.-практ.семінару (Київ, 28 лютого 2018 р.). Київ : Інститут інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України, 2018. С. 50–53.

14. Опис цифрової компетентності педагогічного працівника (проект) / Н. Морзе, О. Базелюк, І. Вороникова, Н. Дементівська, О. Захар, Т. Нанаєва, О. Пасічник, Л. Чернікова. *Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету*. 2019. С. 1–53.

15. Петренко В.О., Безугла І.В. Формування трансверсальних компетентностей в умовах закладу вищої освіти. *Сучасні проблеми управління підприємствами*: теорія та практика : матер. міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 29–30 березня 2018 р. Харків : Вид-во «НТМТ», 2018. С. 290–293.

16. Про затвердження Концепції розвитку педагогічної освіти: наказ Міністерства освіти і науки України від 16.07.2018 р. №776. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-konceptsiyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti> (дата звернення: 12.01.2021).

17. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації: розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 р. №67-р. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67–2018-%D1%80#Text> (дата звернення: 10.01.2021).

18. Професіональний стандарт педагога: офіц. URL: <https://slovesnik.org/images/docs/documents/Profstandart.pdf> (дата звернення: 12.01.2021).

19. Роберт І.В., Лавина Т.А. Толковый словарь терминов понятийного аппарата информатизации образования. Москва : БИНОМ; Лаборатория знаний, 2012. 69 с.

20. Самко А.М. Цифрова компетентність педагогічного персоналу в системі післядипломної педагогічної освіти. *Освітня аналітика України*. 2021. № 2 (13). С. 33–43.

21. Терещенко Н.М. Розвиток ІКТ-компетентності вчителів в умовах інноваційної діяльності. *Неперервна освіта нового сторіччя: досягнення та перспективи* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Запоріжжя, 20–27 квітня 2015 р.). Вип. 3 (21). 2015. URL: https://imidg.ucoz.ua/elgurnal/vyp22/6/tereshhenko_tezi.pdf (дата звернення: 12.01.2021).

22. Топузов О.М., Лотоцька А.В., Онопрієнко О.В. Нова українська школа: кожна дитина – успішна і щаслива. *Початкова освіта*. Київ, 2018. С. 54–57.

23. Шевчук Л.Д. Формування професійної компетентності майбутніх учителів засобами імітаційних комплексів. *Humanitarium*. Переяслав-Хмельницький; Ніжин : Лисенко М.М., 2018. Т. 40. Вип. 2. С. 126–135.

24. Шевчук Л.Д., Гайдаш Б.Л. Формування предметних компетентностей майбутніх вчителів на прикладі хмаро-орієнтованих технологій. *Інноваційна педагогіка*. 2019. Вип. 13. С. 11–19.

25. Шевчук Б.В., Шевчук Л.Д. Впровадження цифрових освітніх технологій у підготовку майбутніх учителів в умовах дистанційного навчання. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2020. Вип. 34. Т. 5. С. 255–263.

26. Шишкіна М.П., Попель М.В. Хмаро орієнтоване освітнє середовище навчального закладу: сучасний стан і перспективи розвитку досліджень. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2013. №5 (37). URL: <http://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/903/676> (дата звернення: 12.01.2021).

27. Lepi K. The Future of Higher Educational and Cloud Computing. URL: <http://www.edudemic.com/2013/02/higher-educational-and-cloud-computing> (дата звернення: 12.01.2021).

28. Liu Jiayi. Cloud computing modernizes education in China. URL: <http://www.zdnet.com/cn/cloud-computing-modernizeseducation-in-china-7000015196/> (дата звернення: 12.01.2021).

ОРГАНІЗАЦІЯ ФОРУМ ДИСКУСІЙ ІНОЗЕМНОЮ МОВОЮ ЗА МЕТОДИКОЮ SWOT-АНАЛІЗУ ДЛЯ СТУДЕНТІВ НЕПРОФІЛЬНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

ORGANIZATION OF FORUM DISCUSSIONS IN FOREIGN LANGUAGE ON THE BASE OF SWOT-ANALYSIS METHODS FOR STUDENTS OF NON-CORE SPECIALTIES

У статті обґрунтовано дидактико-методичні засади практичного застосування технологій SWOT-аналізу для якісної організації форум дискусій іноземною мовою для студентів непрофільних спеціальностей. З метою дослідження технології SWOT-аналізу використано у навчальних цілях всебічного та комплексного розгляду тематичних блоків навчальної дисципліни «Іноземна мова (професійного спрямування)» за принципами науковості, комунікативної спрямованості, взаємопов'язаного навчання, інтегративного розвитку комунікативних навичок, урахування навчального досвіду і міжпредметних зв'язків за компетентнісно-орієнтованою парадигмою навчання іноземних мов. На матеріалі авторської розробки електронного навчально-методичного комплексу емпірично обґрунтовано, що організація онлайн форуму сприяє поглибленню теоретичних і практичних знань за спеціальністю під час іншомовної комунікації, набуттю практичного досвіду наукового спілкування через обмін думками у процесі дискусії, формуванню навичок критичного аналізу проблемних питань, засвоєнню тактик і стратегій прийняття рішень через формулювання прийнятних підходів взаємодії, розтлумачення виявлено проблемного поля і мотивування проблемно-пошукової діяльності студентів. Контент аналіз якості навчання через соціальну форум-взаємодію доводить продуктивність цієї форми організації навчання також за умов асинхронного формату, оскільки при постійному оновленні інформаційних повідомлень на різних етапах засвоєння навчального матеріалу з іноземних мов активізується діалогічно-діяльнісна іншомовна комунікація в режимах прямої та зворотної суб'єкт-суб'єктної взаємодії, де викладач здійснює роль фасилітатора / медіатора. Змішане навчання дозволяє оптимально ефективно поєднання традиційних форм організації навчального процесу з інноваційними технологіями, формами та методами дистанційного, електронного та мобільного навчання задля реалізації контентної цілісності навчального курсу іноземної мови професійного спрямування.

Ключові слова: SWOT-аналіз, форум дискусій, іноземна мова професійного спрямування, компетентнісно-орієнтоване навчання, змішане навчання.

The article substantiates the didactic and methodological grounds for practical application of SWOT-analysis technologies for the qualitative organization of forum discussions in a foreign language for students of non-core specialties. Within the study approach the technology of SWOT-analysis have been applied for comprehensive and multilateral consideration of thematic blocks of the discipline Foreign Language for Professional Purposes on the principles of scientific approach, communication, interconnected learning, integrative development of communication skills, learning experience and interdisciplinary links according to the competence oriented paradigm of foreign language teaching. By practical implementation of the author's e-learning educational and methodical complex it has been empirically proven that the organization of the online forums contributes to the deepening of theoretical and practical knowledge in foreign language communication, provides gaining practical experience of scientific communication via views exchange, as well as discussion skills of critical analysis and decision-making strategies within the formulation of acceptable approaches to interpretation of the identified problem field, and raises the students' motivation of problem-solving activities. Content analysis of the quality of learning via social forum-interaction asserts the effectiveness of this form of study in asynchronous format as well due to constant updating of information messages at different stages of foreign language learning process which effectively stimulates productive dialogue activity and foreign language communication in direct and reverse subject-to-subject interaction, where the teacher acts as a facilitator / mediator. This finding supports that blended learning allows the optimal effective combination of traditional forms of the educational process organization with innovative technologies, forms and methods of distance, electronic and mobile learning to implement the content integrity of the Foreign Language for Professional Purposes course.

Key words: SWOT-analysis, forum discussion, Foreign Language for Professional Purposes, competence oriented learning, blended learning.

УДК 378.147:811.111
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/44/2.27>

Шкарбан І.В.,
канд. філол. наук,
доцент кафедри іноземних мов
Київського університету
імені Бориса Грінченка

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Трансформація освітнього простору визначає одним із пріоритетних завдань розробку та впровадження новітніх освітніх технологій і методів, заснованих на ефективному використанні сучасних інтерфейсів, що уможливають імерсивне занурення користувача у віртуальне освітнє середовище [7, с. 3–4]. Суттєвими перевагами електронного навчання є інтерактивність,

мультимедійність, множинність методик та форм організації навчання, актуальність, оперативність, об'єктивність контролю пізнавальної діяльності студентів. У науково-педагогічних розвідках окреслено потужний потенціал застосування засобів інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі, зокрема відзначено вагомий роль формування інформаційної компетентності, досліджено, що порівняно з традиційними формами, електронне навчання дисциплінує

і прискорює процес набуття знань, покращує когнітивні навички оперування інформацією, розвиває самостійність і саморефлексію, актуалізує проблемно-пошукові, дослідницькі і творчі уміння обробки наукової інформації [8, с. 1467]. Водночас, нагальної актуальності набуває реалізація змішаного навчання, що вимагає оптимізації змістового компоненту конкретного навчального курсу, кореляції синхронних та асинхронних форм організації начального процесу, розробки новітніх дидактично й методично обґрунтованих електронних навчально-методичних комплексів, що стають основою викладацьких практик.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Вітчизняні (М. В. Іващенко, Т.Б. Бикова [1]; Н. Шандра [3]; Н. Саєнко, Ю. Лавриш [8]; Л. Петренко, С. Кравець, О. Базелюк, Л. Майборода, І. Музика [10]) та зарубіжні науковці (М. Бонд, К. Бунтінс, С. Беденльєр, О. Завакі-Ріхтер, М. Керрес [5]; І. Галікян, У. Адміраал, Л. Кестер [6]; А. Шредер, С. Міноча [9]) визначають електронне навчання (e-learning) як цілісну систему мережевих, програмних, інформаційно-педагогічних технологій задля цілеспрямованого й організованого навчального процесу за допомогою синхронної чи асинхронної інтерактивної взаємодії його учасників.

Дослідження кореляції когнітивних та соціальних аспектів залученості студентів у форум дискусії платформи МООС здійснено в працях І. Галікян, У. Адміраал, Л. Кестер [6]. Контент аналіз якості навчання через соціальну форум-взаємодію свідчить про підвищення результатів навчання внаслідок залученості учасників у різні форми он-лайн обговорень [6, с. 80–81]. М. Бонд, К. Бунтінс, С. Беденльєр, О. Завакі-Ріхтер та М. Керрес наголошують на тому, що діяльнісна залученість студентів є енергією та зусиллями, які студенти вкладають у саморозвиток всередині навчальної спільноти, йдеться про вимір поведінкових, когнітивних або афективних індикаторів у континуумі, що сформований структурними і внутрішніми впливами, включаючи складну взаємодію стосунків, навчальної діяльності та освітнього середовища [5, с. 3].

Н. Шандрою емпірично обґрунтовано дидактико-методичні передумови ефективного онлайн-навчання іноземних мов, що якісно відрізняються від традиційних [3, с. 77–81]. Н. Саєнко, Ю. Лавриш застосовано методику SWOT-аналізу до самостійного вивчення іноземної мови за допомогою мобільних застосунків, інтегрованих у навчальний курс англійської мови професійного спрямування. На думку авторів, цифрові інструменти роблять процес навчання активним, динамічним, автентичним, конструктивним і колаборативним, дозволяють студентам отримувати негайний зворотний зв'язок, сприяють формуванню базових навичок мовної та цифрової компетентності, навчальних

навичок тайм-менеджменту, організації та планування роботи, відповідальності за результати, стратегічних навичок досягнення результатів навчання, розвитку самостійності, самооцінки і саморефлексії, ініціативності, винахідливості критичного та творчого мислення [8, с. 1471]. Водночас серед загроз самостійного вивчення іноземної мови за допомогою інтегрованих мобільних застосунків виокремлено відхід від підвищення академічної компетенції внаслідок відволікання візуальними ефектами технології, дружнім інтерфейсом користувача або самою технологією, відсутності навичок постановки цілей та орієнтації на результат навчання, неякісний контент обраних матеріалів курсу, нестачу особистісно-орієнтованого комплексу завдань, розробленого відповідно до потреб і можливостей студента, рівня володіння іноземною мовою зокрема [8, с. 1472].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.

З огляду на специфіку проведеного дослідження дотримуємося погляду, що змішане навчання дозволяє оптимально ефективно поєднання традиційних форм організації навчального процесу з інноваційними технологіями, формами та методиками дистанційного, електронного та мобільного навчання задля реалізації контентної цілісності навчального курсу іноземної мови професійного спрямування. З метою дослідження в процесі практичного впровадження авторських електронних навчально-методичних комплексів з іноземної мови для студентів непрофільних факультетів використано вітчизняний та закордонний досвід методики SWOT-аналізу задля організації студентських форум-дискусій англійською мовою.

Мета статті полягає в окресленні дидактико-методичних засад практичного застосування технологій SWOT-аналізу для якісної організації форум дискусій для студентів непрофільних спеціальностей.

Виклад основного матеріалу. Переважна частина науковців детермінує SWOT-аналіз як сучасний метод продуктивної форсайт-методології, процес систематичного визначення нових стратегічних пріоритетів науково-технологічних досягнень, здатних суттєво впливати на загальнонаціональний розвиток країни у політичному, економічному та соціальному напрямках внаслідок досягнення консенсусу думок суб'єктів інноваційної системи і встановлення кореляційних зв'язків між її елементами [7, с. 1–30]. SWOT-аналіз застосовується як комплексна методологія виявлення сильних (Strengths) та слабких сторін (Weaknesses) зовнішнього й внутрішнього середовища організацій, можливостей (Opportunities) та загроз (Threats), з метою аналізу та подальшого використання результатів у процесах стратегічного планування і прийняття управлінських рішень [7, с. 1].

З метою нашого дослідження SWOT-аналіз використано у навчальних цілях всебічного та комплексного розгляду тематичних блоків навчальної дисципліни «Іноземна мова (професійного спрямування)» за принципами науковості, комунікативної спрямованості, взаємопов'язаного навчання, інтегративного розвитку комунікативних навичок, урахування навчального досвіду і між-предметних зв'язків за компетентісно-орієнтованою парадигмою навчання іноземних мов. Зазначимо, що йдеться про технологію забезпечення практико орієнтованої інтенсифікації змістової і діяльнісної складової іншомовної діалогічної взаємодії учасників онлайн форум дискусії з наукової професійно спрямованої проблематики.

Електронне навчання (e-learning) в Київському університеті імені Бориса Грінченка здійснюється за поліфункціональною навчальною платформою Moodle з розгалуженої системи інструментів, що дозволяють організувати розробку елементів електронного навчально-методичного комплексу на базі теоретичних та практичних блоків, включення зовнішніх ресурсів, організації форумів, обговорень та інших форм активізації залученості студентів у дистанційному курсі, в тому числі, створення спільних ресурсів з викладачем. Вид діяльності «форум» при постійному оновленні інформаційних повідомлень на різних етапах навчального процесу дозволяє ефективно активізувати діалогічно-діяльнісну іншомовну комунікацію в режимах прямої та зворотної суб'єкт-суб'єктної взаємодії, де викладач здійснює роль фасилітатора / медіатора (посередника). Організація онлайн форуму сприяє поглибленню теоретичних і практичних знань за спеціальністю під час іншомовної комунікації, набуттю практичного досвіду наукового спілкування через обмін думками у процесі дискусії,

формуванню навичок критичного аналізу проблемних питань, засвоєнню тактик і стратегій прийняття рішень через формулювання прийнятних підходів взаємодії, розтлумачення виявленого проблемного поля і мотивування проблемно-пошукової діяльності студентів.

Наприклад, наведемо змістову структуру форум дискусії «Історія глобалізації» для студентів першого (бакалаврського) освітнього рівня за спеціальністю 032 «Історія та археологія», освітньої програми 032.00.01 Історія та археологія [4]. Інформаційне забезпечення форуму (рис. 1) передбачає сприйняття та осмислення тематично релевантної інформації, розміщеної у гіпертексті (зовнішні посилання на відео-ресурс YouTube, термінологічний глосарій енциклопедії «Britannica», наукову статтю за гіперпосиланням). Напрямом критичного аналізу задано питаннями секції LEED-IN. Йдеться про підготовчий етап участі в онлайн-форумі, результатом чого є монологічне мовлення в аспекті досліджуваної проблематики, що реалізується у формі письмового ланцюжка повідомлення у груповому форумі (асинхронний формат).

Синхронний формат участі у форумі реалізує діалогічну форму іншомовної комунікативної взаємодії між учасниками наукової дискусії. На етапі осмислення наукової проблематики доцільно застосувати технології SWOT-аналізу світових глобалізаційних процесів, представивши результати обговорення у таблиці (табл.1). Потенційний розвиток наукової дискусії здійснюється у напрямках S-W (використання сильних сторін для мінімізації слабких сторін), S-T (використання сильних сторін для нейтралізації загроз), W-T (запобігання загрозам, мінімізувавши слабкі сторони).

Workshop 37. Forum Discussion on the History of Globalization

Aim:

- to enrich speaking and debating skills
- to practise critical thinking skills
- to practise analytical reading skills
- to provide listening practice (for specific information),
- writing skills and present teamwork cooperation through paragraph-writing of the main ideas.

Task: 1) Watch the video

and read a magazine article "When Did Globalization Begin? The History of Globalization" on 'global village' concerns;

2) analyse pro and contra globalization arguments; 3) express your opinion on the analysed phenomenon, ground your arguments by submitting your own ideas in a form of critical essay (about 350 words).

lead-in

- How would you define globalization?
- Do you think the world is changing for the better? Does globalization affect your dairy life and in what way?
- What are the biggest economic and political concerns on globalization?
- Do you think that globalization threatens cultural diversity and national sovereignty?
- What is the place of Ukraine in the world's global processes?

Recommendations: use the video typescript and a dictionary to check the meanings of unknown words or phrases while watching the video.

Form of the answer: forum discussion

Рис. 1. Змістовий компонент форум дискусії «Історія глобалізації»

Таблиця 1
SWOT-аналіз світових глобалізаційних процесів

STRENGTHS (S) – increased level of global trade and exchange; – trade barriers elimination; – technology innovations and scientific breakthroughs sharing; – multiculturalism.	WEEKNESSES (W) – poor labour conditions in the developing countries (long hours, low wages, insecurity, unsafety); – unequal earnings; – uneven distribution of wealth; – reckless exploitation of environment; – cultural identity loss.
OPPORTUNITIES (O) – increased job opportunities; – consumer benefits, a larger quality goods and services choice; – economic growth of the developing countries; – income per capita increase; – work security standards improvement; – goods and services standard protocols validation; – democracy spread; – respect for human rights and liberties; – collective security guaranty.	THREATS (T) – global environmental collapse; – political, economic and cultural hegemony of the strongest global market players; – small local enterprises drop of the market; – local cultures eradication.

Технології SWOT-аналізу, застосовані на етапі осмислення, систематизації та узагальнення тематичного матеріалу з іноземної мови професійного спрямування дозволяють актуалізувати проблемно-пошукові, дослідницькі і творчі уміння критичного аналізу наукової інформації, активний діяльнісний аспект колективної групової взаємодії сприяє інтенсивному розвитку компонентів іншомовної мовленнєвої, лінгвістичної та соціолінгвістичної компетентностей.

Висновки з дослідження і перспективи. Конкретноцільове застосування технологій SWOT-аналізу для ґрунтовного всебічного розгляду дискусійної теми з курсу вивчення іноземної мови професійного спрямування є доцільним методом підвищення ефективності навчального процесу за умов змішаного навчання. Діалогічна комунікативна взаємодія учасників онлайн форум дискусій дозволяє здійснити динамічне імерсивне занурення студентів у контекст наукового спілкування через відкритий спільний обмін ідеями, окреслення гіпотетичних шляхів розв'язання проблемних питань, прогнозування стратегій і напрямків розвитку наукових явищ і процесів внаслідок продуктивної творчої колаборації. Перспективу подальших досліджень вбачаємо у практичній розробці електронних навчально-методичних

комплексів з дисципліни іноземна мова професійного спрямування за дидактико-методичними критеріями компетентісно орієнтованого навчання.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Іващенко М. В., Бикова Т. Б. SWOT-аналіз процесу впровадження змішаного навчання в закладах вищої освіти. *Open educational e-environment of modern University*. 2018. № 5. С.107–115.
2. Петренко І. В. Застосування технологій swot-аналізу для вивчення особливостей діалогічної взаємодії у шкільному середовищі. *Актуальні проблеми психології. Психологія обдарованості*. 2015. Вип. 6 (11). С. 219–225.
3. Шандра Н. Дидактичне обґрунтування компонентів ефективного викладання іноземної мови в умовах дистанційного навчання. *Український педагогічний журнал*. 2021. № 1. С. 75–81. DOI: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2021-1-75-81>
4. Шкарбан І.В. Електронний навчальний курс з дисципліни «Перша іноземна мова (англійська)» для бакалаврів спеціальності «032 Історія та археологія» денної форми навчання (наказ № 661 від 01.10.2021). URL: <https://elearning.kubg.edu.ua/course/view.php?id=15886> (дата звернення 31.01.2022).
5. Bond M., Buntins K., Bedenlier S, Zawacki-Richter O., Kerres M. Mapping research in student engagement and educational technology in higher education: a systematic evidence map. *International Journal of Educational Technology in Higher Education*. 2020. Volume 17 (Issue 1). 2. DOI: <https://doi.org/10.1186/s41239-019-0176-8>
6. Galikyan I., Admiraal W., Kester L. MOOC discussion forums: The interplay of the cognitive and the social. *Computers & Education*. 2021. Volume 165. 104133. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2021.104133>
7. Mian S. H., Salah B., Ameen W., Moiduddin K., Alkhalefah H. Adapting Universities for Sustainability Education in Industry 4.0: Channel of Challenges and Opportunities. *Sustainability*. 2020. 12(15):6100. DOI: <https://doi.org/10.3390/su12156100>
8. Saienko N., Lavrysh Y. Mobile Assisted Learning for Self-Directed Learning Development at Technical University: SWOT Analysis. *Universal Journal of Educational Research*. 2020. Vol. 8(4), P. 1466–1474. DOI: <https://doi.org/10.13189/ujer.2020.080440>
9. Schroeder A., Minocha S., Schneider, C. The strengths, weaknesses, opportunities and threats of using social software in higher and further education teaching and learning. *Journal of Computer Assisted Learning*. 2010. 26. P. 159–174. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1365-2729.2010.00347.x>
10. Petrenko L, Kravets S., Bazeliuk O., Maiboroda L., Muzyka I. Analysis of the current state of distance learning in the vocational education and training institutions. *Proceedings of the International Conference on Sustainable Futures: Environmental, Technological, Social and Economic Matters*. May 20–22, 2020. №100102020. DOI: <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202016610010>

ОЗНАЙОМЛЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДИК З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ПЕДАГОГІЧНІЙ ПРАКТИЦІ ЗДОБУВАЧАМИ ПЕРШОГО (БАКАЛАВРСЬКОГО) РІВНЮ

INTRODUCTION AND USE OF INNOVATIVE METHODS OF PHYSICAL EDUCATION IN PEDAGOGICAL PRACTICE BY FIRST (BACHELOR'S) GRADUATORS

Безперервна педагогічна практика розширює світогляд та професійну компетентність, розкриває перспективні можливості здобувачів, тобто майбутній педагог, потрапляючи в обстановку, потребує ефективного формування освітнього потенціалу, прагне застосувати отримані знання, способи діяльності, набуті досвіду творчої діяльності, емоційно-ціннісних відносин та соціальних якостей, набутих ними в закладі вищої освіти.

В даний час здійснюється пошук різних шляхів підвищення ефективності навчального процесу у школах. Сучасними дослідниками пропонуються шляхи перетворення фізкультурно-спортивної діяльності та залучення учнів до фізичної культури як одного з пріоритетних засобів зміцнення здоров'я. Одне з актуальних завдань навчально-виховного процесу у загальноосвітніх навчальних закладах полягає в тому, щоб спонукати учнів займатися фізичними вправами, які їм подобаються та відповідають їх фізичним, функціональним можливостям, сприяють зміцненню здоров'я.

У зв'язку з цим необхідно обов'язково підвищення мотивації учнів до занять фізичною культурою. Обов'язковою умовою досягнення цієї мети в тому числі є ознайомлення здобувачів-практикантів з основними мотивами, що сприяють підвищенню інтересу до занять, та новітніми методиками з фізичного виховання, що дають змогу урізноманітнити заняття.

Виникає необхідність удосконалення методики фізичного виховання шляхом комплексного використання динамічних та статичних вправ, які призводять не лише до значних структурних змін у м'язах, а й оздоровлюють організм учнів.

У системі засобів масового фізичного виховання останніми роками виникли нові оздоровчі системи. Досить велику популярність набула гімнастика «каланетик», яка, на думку багатьох фахівців, дозволяє ефективно вирішувати проблеми фізичного вдосконалення. Каланетик – гімнастика, названа на ім'я автора Каллан Пінкни, створена на основі різних видів східних гімнастик, у тому числі йоги та спеціальних дихальних вправ.

Використання новітніх нетрадиційних методик з фізичного виховання здобувачами-практикантами сприятиме реалізації навчально-методичних цілей і завдань педагогічної практики здобувачами вищої освіти та підвищенню мотивації учнів загальноосвітніх закладів до занять фізичною культу-

рою.

Ключові слова: каланетик, фітнес, школярі, статичні вправи, позаурочні форми навчання.

Continuous pedagogical practice expands the worldview and professional competence, reveals the prospects of applicants, ie the future teacher, getting into the situation, needs effective formation of educational potential, seeks to apply knowledge, methods of activity, gain creative experience, emotional and value relations and social qualities acquired. them in a higher education institution.

Currently, various ways are being sought to improve the efficiency of the educational process in schools. Modern researchers suggest ways to transform physical culture and sports activities and involve students in physical culture as one of the priority means of improving health.

One of the urgent tasks of the educational process in secondary schools is to encourage students to engage in physical exercises that they like and meet their physical and functional capabilities, promote good health.

In this regard, it is necessary to increase the motivation of students to engage in physical education. A prerequisite for achieving this goal is to acquaint applicants with the main motives that increase interest in classes, and the latest methods of physical education, which allow to diversify classes.

There is a need to improve the methods of physical education through the integrated use of dynamic and static exercises, which lead not only to significant structural changes in the muscles, but also improve the health of students.

In recent years, new health systems have emerged in the system of mass physical education. Callanetics gymnastics has become quite popular, which, according to many experts, allows you to effectively solve the problem of physical improvement. Callanetics – gymnastics named after the author Callan Pinckney, created on the basis of various types of oriental gymnastics, including yoga and special breathing exercises.

The use of the latest non-traditional methods of physical education by trainees will contribute to the implementation of educational and methodological goals and objectives of pedagogical practice by applicants for higher education and increase the motivation of students to study physical education.

Key words: callanetics, fitness, schoolchildren, static exercises, extracurricular forms of education.

УДК 372.879.6+ 37.037.1
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/44/2.28>

Щекотиліна Н.Ф.,
канд. пед. наук.,
викладач кафедри теорії і методики
фізичної культури та спортивних
дисциплін
Навчально-наукового інституту фізичної
культури, спорту
та реабілітації Державного закладу
«Південноукраїнський національний
педагогічний університет
імені К.Д. Ушинського»

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Педагогічна практика здобувачів вищої освіти – це складова професійної підготовки спеціаліста з фізичної культури та спорту.

Педагогічна практика – форма навчання, в ході якої відбувається набуття та усвідомлення здобувачами досвіду участі у реальному освітньому процесі з позицій викладача (вчителя), що проходить в умовах, максимально наближених до професійної діяльності.

У системі професійної підготовки педагогічних кадрів важлива роль належить педагогічній практиці, яка є органічною частиною навчально-виховного процесу, забезпечуючи поєднання теоретичної підготовки майбутніх вчителів з їхньою практичною діяльністю у навчально – виховних установах. Вона спрямована на відпрацювання професійно-педагогічних умінь, оволодіння навичками та вміннями самостійного ведення навчально-виховної роботи зі школярами.

Педагогічна практика організується на 3–4 курсах у загальноосвітніх школах, гімназіях, ліцеях, що мають відповідну матеріально-технічну базу та є першою серйозною перевіркою готовності здобувачів до майбутньої професійної діяльності та критерієм оцінки підготовленості випускників до практичної діяльності. Підготовка професіонала – багатогранний процес, де найважливіше місце займає безперервна педагогічна практика.

Здобувачі, у період педагогічної практики, отримують можливість поглибити теоретичні знання, отримані щодо загальних гуманітарних, соціально-економічних, медико-біологічних, загальнопрофесійних дисциплін та сформуванню основних професійних умінь та навичок, отримані при освоєнні базових видів спортивних дисциплін.

Безперервна педагогічна практика розширює світогляд та професійну компетентність, розкриває перспективні можливості здобувачів, тобто майбутній педагог, потрапляючи в обстановку, потребує ефективного формування освітнього потенціалу, прагне застосувати отримані знання, способи діяльності, набути досвіду творчої діяльності, емоційно-ціннісних відносин та соціальних якостей, набутих ними в закладі вищої освіти.

Досвід роботи показав, що майбутні спортивні освітяни не завжди якісно справляються з вимогами, які висувають до них у період проходження педагогічної практики освітні установи. Особливо це проявляється в оформленні звітної документації за такими розділами, як розробка документів планування, складання конспектів уроків, педагогічний аналіз уроку з фізичної культури.

Не менші труднощі у практикантів викликають складання документів щодо організації позаурочних форм роботи зі школярами. Також здобувачі-практиканти стикаються із практичною проблемою зацікавити та мотивувати учнів до занять [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Педагогічна практика служить сполучною ланкою між теоретичним навчанням та майбутньою самостійною роботою. Вона дає можливість здобувачу ознайомитися з обов'язками та змістом роботи педагога у сфері запропонованої діяльності, поглибити та закріпити свої знання та вміння, набути при вивченні теоретичних та практичних курсів, сформувати професійні вміння та навички.

Фізична культура в школі трансформується в педагогічний процес фізичного виховання учнів,

налаштований на реалізацію цілей та вирішення завдань фізичного виховання. Провідником у вирішенні завдань фізичного виховання виступає учитель фізичної культури. Педагогічна робота вчителя фізичної культури характеризується різноманіттям професійних обов'язків. Вона вимагає від вчителя високої цілеспрямованості, спрямованої на якісне рішення педагогічних завдань. Велике вольове напруження, яке доводиться витримувати вчителю фізичної культури у педагогічній діяльності, ставить його професію до ряду найважливіших і найскладніших спеціальностей людини.

Нині сформувалися вимоги до підготовки бакалавра – майбутнього вчителя фізичної культури.

Педагогічна практика є найважливішою ланкою у системі професійної підготовки спортивного педагога: вчителя фізичної культури, тренера з виду спорту. У системі вищої фізкультурної освіти педагогічна практика, покликана забезпечити функцію сполучної ланки між теоретичними знаннями, отриманими при засвоєнні університетської освітньої програми, та практичною діяльністю щодо впровадження цих знань у реальний навчальний процес, що охоплює всі етапи навчання у середніх загальноосвітніх закладах та школах. Вона є основою для набуття відповідних навичок та умінь у майбутній професійній діяльності.

Педагогічна практика ставить перед собою такі цілі:

- ознайомити практикантів із функціонуванням усіх структур загальноосвітнього навчального закладу;
- реалізувати комплексний підхід у вивченні навчально-виховної роботи навчального закладу, особистості учня, специфічних рис шкільного колективу;
- ознайомити практикантів з різноманітними методами впливу на колектив, з методами аналізу та оцінки діяльності вчителя та учнів, власної діяльності як практиканта;
- застосовувати, інтерпретувати та вдосконалювати теоретичні та практичні знання, набути у процесі навчання у ВНЗ;
- формувати креативно-дослідницьке ставлення до професійної діяльності;
- здійснювати професійну діяльність під керівництвом вчителів фізичної культури та методичних методистів, що займаються педагогічною практикою, в рамках цілого уроку.

Основною метою педагогічної практики є – формування цілісного уявлення про професійну діяльність вчителя фізичної культури, що розуміється не у рамках предмета, що викладається у ЗВО, а у всій повноті педагогічної професії та його готовності до виконання освітньо-виховних функцій майбутнього спеціаліста відповідно до сучасних вимог до працівників цього профілю [2].

Виходячи з цілей, визначено такі загальні завдання всієї системи педагогічної практики:

- ознайомлення здобувачів із системою, реальними умовами та станом роботи з фізичної культури у сучасній загальноосвітній школі;
- розширення професійної ерудиції, закріплення, поглиблення знань, умінь та навичок, здобутих у процесі навчання;
- набуття досвіду самостійного застосування навчально-виховної діяльності;
- формування системи професійно-педагогічних знань, умінь та навичок в організації та проведенні в якості спеціаліста з фізичної культури та педагога-вихователя форм навчально-виховної та оздоровчої роботи з учнями;
- сприяння накопиченню здобувачами досвіду та розвитку творчого підходу у виборі засобів та методів навчання.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. В даний час здійснюється пошук різних шляхів підвищення ефективності навчального процесу у школах. Сучасними дослідниками пропонуються шляхи перетворення фізкультурно-спортивної діяльності та залучення учнів до фізичної культури як одного з пріоритетних засобів зміцнення здоров'я.

Водночас при розробці нових державних стандартів фахівці у галузі фізичної культури наголошують на необхідності зміни системи та практики фізичного виховання на спортивно-орієнтований напрямок з правом вибору виду рухової активності [1]. Крім того, використання традиційних форм фізичної культури не викликає позитивної динаміки в процесі навчання.

Підвищення ефективності навчального процесу значною мірою залежить не лише від професіоналізму педагога, а й від зацікавленості учнів у активній діяльності. Тому важливе значення має приділятися питанням мотивації учнів до занять фізичною культурою. Багато засобів фізичного виховання у школі не відображають сучасних модних тенденцій, тому здаються учням нецікавими – звідси й низька мотивація до занять.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Одне з актуальних завдань навчально-виховного процесу у загальноосвітніх навчальних закладах полягає в тому, щоб спонукати учнів займатися фізичними вправами, які їм подобаються та відповідають їх фізичним, функціональним можливостям, сприяють зміцненню здоров'я.

У зв'язку з цим необхідно обов'язкове підвищення мотивації учнів до занять фізичною культурою. Обов'язковою умовою досягнення цієї мети в тому числі є ознайомлення здобувачів-практикантів з основними мотивами, що сприяють підвищенню інтересу до занять, та новітніми методами з фізичного виховання, що дають змогу урізноманітнити заняття.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням здобутих наукових результатів. Вчені ще в 80-х роках визначили, що лише аеробні навантаження не достатні для створення комплексного оздоровчого впливу на організм. Оскільки енергетика людини, її обмін речовин представлені двома системами – аеробною (кисневою) та анаеробною (безкисневою), методика фізичного виховання повинна включати фізичні вправи, що розвивають та вдосконалюють обидві ці системи.

Упереджене ставлення до таких засобів фізичної культури, як ізометричні вправи, звужує можливості впливу на гармонійний розвиток організму людини. Виникає необхідність удосконалення методики фізичного виховання шляхом комплексного використання динамічних та статичних вправ, які призводять не лише до значних структурних змін у м'язах, а й оздоровлюють організм учнів [3].

В даний час існують різні види та напрямки фітнесу, але їх поєднує загальна мета – покращити самопочуття людини, нормалізувати роботу різних функціональних систем організму, підвищити життєвий тонус.

Разом із тим різні напрями мають різні завдання, наприклад, розвиток витривалості, зміцнення м'язового корсета, корекція статури та інших.

У системі засобів масового фізичного виховання останніми роками виникли нові оздоровчі системи. Досить велику популярність набула гімнастика «каланетик», яка, на думку багатьох фахівців, дозволяє ефективно вирішувати проблеми фізичного вдосконалення. Калланетик – гімнастика, названа на ім'я автора Каллан Пінкни, створена на основі різних видів східних гімнастик, у тому числі йоги та спеціальних дихальних вправ. Це оригінальний метод тілесного вдосконалення, у якому при мінімумі рухів відбувається енергетично високовитратна робота. Кожна вправа розроблена таким чином, що одночасно працюють усі м'язи тіла. При цьому на тренувальному майданчику непомітно жодної активності. Процес більше нагадує медитацію чи філософське споглядання світу. Хоча зовнішнє враження оманливе. Тому що за спокійними та неквапливими рухами криється колосальна робота, спрямована на розтяжку м'язів. Так, одна година занять гімнастикою калланетик дає організму навантаження, рівне 7 годинам класичного шейпінгу або 24 годинам аеробіки [3].

Калланетик налічує трохи більше 30 вправ. Але якщо в аеробіці ставка робиться на частоту, інтенсивність та прискорення, то тут – на статичну напругу. Наприклад, в одній позі потрібно протриматися рівно хвилину та 20 секунд. Необхідно відзначити, що акценти робляться на кількох проблемних областях. Спеціально підбираються

вправи для постави, хребта, стегон, живота. При цьому обов'язковою частиною є перерви, щоб можна було не тільки відпочити, а й відчуті підтягнуті і розігріті м'язи.

Слід зазначити, що аеробіка або популярний зараз шейпінг для людини, яка має відхилення в стані здоров'я, зайву вагу, слабку фізичну підготовленість – надто інтенсивні комплекси вправ. Калланетик хоч і стоїть в одному ряду з шейпінгом та аеробікою, але приносить радше лікувальний ефект. Крім того, що ці заняття сприяють зміцненню м'язів, знижують зайву вагу, розвивають гнучкість, вони коригують викривлення хребта і покращують поставу, що важливо, оскільки послідовність розподілу за діагнозами відхилень у стані здоров'я показала, що захворювання опорно-рухового апарату займають друге місце за кількісним співвідношенням у учнівському середовищі [3].

Виходячи з вищесказаного, слід зазначити, що каланетик досить популярний і доступний вид рухової активності. Існує можливість використання безлічі варіантів комбінування традиційних вправ з цією оздоровчою системою у структурі академічних занять з фізичного виховання.

Заняття не вимагають великих спортивних майданчиків, дорогого обладнання, що є важливим при сьогодиншньому матеріально-технічному забезпеченні спортивної бази деяких загальноосвітніх закладів.

Ще однією особливістю цієї гімнастики є те, що при правильному освоєнні комплексу можна самостійно займатися в домашніх умовах. Але вправи потрібно виконувати дуже точно, дотримуючись інструкції. При цьому необхідно систематично стежити за своїм самопочуттям, відзначаючи у щоденнику самоконтролю всі зміни, що відбуваються в організмі до та після занять фізичними вправами [3].

На початковому етапі занять гімнастикою каланетик рекомендовано провести вимірювання довжини тіла, маси тіла, товщини шкірно-жирових складок та обхватів. Це дозволить простежити динаміку змін фізичного розвитку.

У зв'язку з тим, що каланетика – це гімнастика статичних поз, то в результаті занять формується певне статичне навантаження на м'язи.

Виконуючи певну позу, необхідно утримувати її протягом 25–100 рахунків, залежно від рівня підготовленості учнів. На початковому етапі занять можливо не вдасться утримувати позу так довго. В такому випадку можна утримувати позу на 10 рахунків, а після відпочинку постаратися виконати цю вправу ще раз.

Для початку рекомендується займатися 3 рази на тиждень по 30 хвилин. Коли учні відчують позитивний ефект від занять, то кількість занять каланетикою на тиждень можна скоротити, доповнивши їх вправами з інших систем.

Кожне тренування необхідно розпочинати з розминки. Нею не можна нехтувати, оскільки перед початком занять необхідно розігріти м'язи та активізувати кровообіг. Ці вправи допоможуть увійти в тонус м'язам і зробити рухливішою кісткову систему.

Початкове положення для всіх вправ – ноги на ширині плечей, спина пряма, живіт втягнутий. Приймавши потрібну позу, зберігайте її залежно від початкового рівня вашої фізичної підготовки 60–100 секунд, відчуваючи напругу у всіх м'язах.

Для того, щоб заняття каланетикою приносили лише позитивний ефект, рекомендується дотримуватися деяких правил.

Перше правило тренування передбачає поступове нарощування навантаження, особливо за низького рівня початкової підготовленості. Збільшення навантаження має становити 3–5% на тиждень. Оскільки важко розрахувати свої можливості на початку тренувань, необхідно уникати виконання вправ до максимуму, тому що в цьому випадку шкода від занять виявиться більше користі.

Друге правило, яке необхідно враховувати, полягає у різноманітності вправ. Для якісного різноманіття фізичних навантажень достатньо від 7 до 12 вправ, що істотно відрізняються одне від одного. Це дозволить розвивати різні фізичні якості та функціональні здібності всього організму.

Третє правило полягає у першочерговому тренуванні рухової функції. Дозовані вправи каланетики найефективніші для оздоровлення. Чим більше організм відвикає від конкретного руху, тим цінніший він як засіб тренування.

Четвертим правилом є систематичність занять. Тільки при регулярних заняттях можливе отримання максимального ефекту, щоб підтримувати оптимальний фізичний стан організму тривалий час.

Висновки. У системі професійної підготовки педагогічних кадрів важлива роль належить педагогічній практиці, яка є органічною частиною навчально-виховного процесу, забезпечуючи поєднання теоретичної підготовки майбутніх вчителів з їхньою практичною діяльністю у навчально – виховних установах. Вона спрямована на відпрацювання професійно-педагогічних умінь, оволодіння навичками та вміннями самостійного ведення навчально-виховної роботи зі школярами.

Підвищення ефективності навчального процесу значною мірою залежить не лише від професіоналізму педагога, а й від зацікавленості учнів у активній діяльності. Тому важливе значення має приділятися питанням мотивації учнів до занять фізичною культурою. Багато засобів фізичного виховання у школі не відображають сучасних модних тенденцій, тому здаються учням нецікавими – звідси й низька мотивація до занять.

У системі засобів масового фізичного виховання останніми роками виникли нові оздоровчі системи. Досить велику популярність набула гімнастика «каланетик», яка, на думку багатьох фахівців, дозволяє ефективно вирішувати проблеми фізичного вдосконалення.

Використання новітніх нетрадиційних методик з фізичного виховання здобувачами-практикантами сприятиме реалізації навчально-методичних цілей і завдань педагогічної практики здобувачами вищої освіти та підвищенню мотивації учнів загальноосвітніх закладів до занять фізичною культурою.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Безверхня Г.В., Цибульська В.В., Гончар Г.І. Мотивація до занять фізичною культурою і спортом школярів та студентів. Умань : ВПЦ «Візаві», 2016. 223 с.
2. Лоза Т. О. Педагогічна практика з фізичної культури з учнями 5–9 класів : навч.-метод. пос. для студ. III курсу пед. ун-в спец. «Фізичне виховання». Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2016. 128 с.
3. Томпсон В. Калланетика для краси і здоров'я. Феникс, 2004. 208 с.

РОЗДІЛ 4. ДОШКІЛЬНА ПЕДАГОГІКА

ФОРМУВАННЯ МЕДІАКУЛЬТУРИ ТА МЕДІАОСВІТА СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

FORMATION OF MEDIA CULTURE AND MEDIA EDUCATION OF SENIOR PRESCHOOLERS

Нинішнє суспільство характеризується особливим поширенням різного роду медійних загроз. Не викликає заперечень той факт, що сучасні діти виявляють особливий інтерес до цифровізації, тому розпочинати процес формування дитячої медіаграмотності доцільно вже в дошкільний період.

Освітній напрям Базового компоненту дошкільної освіти «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі. Комп'ютерна грамота» безпосередньо зорієнтовує педагогічного працівника на ознайомлення дошкільника з медіаресурсами й медіатехнікою та їх використанням в освітньому процесі.

У наукових розвідках автори подають визначення ключових понять теми, окреслюють завдання, мету, основні напрямки розвитку медіаосвіти, позитивні та негативні прояви впливу медіа на свідомість дитини, формулюють запобіжники цього негативного впливу й т. ін. Не менш важливу увагу приділено науковцями й потенціалу медіа в умовах дошкільної освіти.

Мета статті – вивчити погляди науковців на питання формування медіакультури та медіаосвіти старших дошкільників. З'ясувати значення та сутність ключових понять теми. Визначити позитивні та негативні прояви медіа в розвитку дитини-дошкільника.

21 квітня 2016 року схвалено нову редакцію Концепції впровадження медіаосвіти в Україні. Головною метою медіаосвіти є формування медіакультури особистості в середовищі значущих для неї спільнот. Головними завданнями медіаосвіти є сприяння у формуванні медіаінформаційної грамотності; медіаімунітету особистості, що має протистояти агресивному медіасередовищу і деструктивним медіа впливам; рефлексії та критичного мислення.

Як і будь-який інший метод чи засіб навчання, медіа має свої беззаперечні позитивні сторони: активізація дитячої пам'яті та уваги, формування в дошкільників друбно-моторики та розвиток м'язів пальців рук. Однак, крім позитиву, медіапростір може справляти й негативний вплив на розвиток дитини: її психічне, соціальне й духовне та особливо фізичне здоров'я.

Важливим аспектом формування медіакультури є тісна взаємодія вихователів та батьків. Первинно саме з сім'ї діти вчаться використовувати та сприймати медіаінформацію.

Отже, питання медіакультури та медіаосвіти старших дошкільників є актуальним та привертає увагу сучасних дослідників (науковців і практиків). Формування медіакультури дітей дошкільного віку регулюється нормативними документами в галузі освіти, зокрема Концепцією впровадження медіаосвіти в Україні. Медіакультура в межах закладу дошкільної освіти формується засобами педагогічного впливу на дитину, тобто медіаосвіти. Використання медіа в освітньому процесі має низку позитивних проявів і широкі можливості: активізація уваги дитини, розвиток уяви, стійкий інтерес до поданого матеріалу та ін. Однак, як засвідчили дослідження в цьому контексті, надмірне та бездумне використання медіа може зашкодити розвитку дитини, її фізичному, психічному та соматичному здоров'ю. З метою уникнення цих недоліків вихователів слід чітко усвідомлювати мету використання медіа в освіті, робити це майстерно та дозовано.

Ключові слова: старші дошкільники, медіа, медіаосвіта, медіакультура, дошкільна освіта.

Today's society is characterized by a special spread of various media threats. There is no denying the fact that modern children show a special interest in digitalization, so it is advisable to start the process of forming children's media literacy in the preschool period.

Educational direction of the Basic component of preschool education «Child in the sensory-cognitive space. Computer Literacy» directly directs the pedagogical worker to acquaint the preschooler with media resources and media technology and their use in the educational process. In scientific research, the authors provide definitions of key concepts of the topic, outline tasks, goals, main directions of media education, positive and negative manifestations of media influence on the child's consciousness, formulate safeguards for this negative impact, etc. Researchers also pay close attention to the potential of the media in the context of preschool education.

The purpose of the article is to study the views of scientists on the formation of media culture and media education of senior preschoolers. Find out the meaning and essence of the key concepts of the topic. Identify the positive and negative manifestations of the media in the development of the preschool child.

On April 21, 2016, a new version of the Concept for the Implementation of Media Education in Ukraine was approved. The main goal of media education is the formation of media culture of the individual in the environment of important communities. The main tasks of media education are to assist in the formation of media information literacy; media immunity of the individual, which must resist the aggressive media environment and destructive media influences; reflection and critical thinking.

Like any other method or means of learning, the media has its undeniable positive aspects: the activation of children's memory and attention, the formation of friendly motor skills in preschoolers and the development of finger muscles. However, in addition to the positive, the media space can have a negative impact on the development of the child: his mental, social and spiritual and especially physical health.

An important aspect of the formation of media culture is the close interaction of educators and parents. It is from the family that children learn to use and perceive media information.

Thus, the issue of media culture and media education of senior preschoolers is relevant and attracts the attention of modern researchers (scientists and practitioners). The formation of media culture of preschool children is regulated by regulations in the field of education, in particular the Concept of the introduction of media education in Ukraine. Media culture within the preschool institution is formed by means of pedagogical influence on the child, i.e. media education. The use of media in the educational process has a number of positive manifestations and wide opportunities: activation of the child's attention, development of imagination, sustained interest in the presented material, etc. However, research in this context has shown that excessive and thoughtless use of the media can impair a child's development, physical, mental and physical health. In order to avoid these shortcomings, the educator should be clearly aware of the purpose of using the media in education, do it skillfully and in moderation.

Key words: senior preschoolers, media, media education, media culture, preschool education.

УДК 373.2:316.774
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/44/2.29>

Іншаков А.Є.,
канд. філол. наук,
доцент кафедри дошкільної освіти
Криворізького державного педагогічного
університету

Іншакова І.Є.,
канд. філол. наук,
доцент кафедри дошкільної освіти
Криворізького державного педагогічного
університету

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Нинішнє суспільство характеризується особливим поширенням різного роду медійних загроз. Наприклад, почасти спостерігаємо маніпуляційні дії зі свідомістю, що надходять з медіапростору, неправдива інформація, небезпека знайомства з сумнівними особистостями, поява залежності від медіапростору, провокування страхів, невдоволення, жорстокості, насильства тощо. У зв'язку з цим дедалі більшої актуальності набуває питання вивчення медіаосвіти як суспільного явища, насамперед для дітей, оскільки спостерігаємо постійне зменшення віку дитини, коли вона вперше стикається із засобами масової комунікації. Медіасередовище, з огляду на сказане, має широкий пізнавальний, соціокультурний та розвивальний потенціал.

За твердженням дослідників, розпочинати процес формування дитячої медіаграмотності доцільно вже в дошкільний період. Це пояснюється тим, що надалі, в підлітковому віці, виникне необхідність докорінно трансформувати стиль поведінки в медіасередовищі, тобто певним чином перевиховувати дитину та коригувати її навички медіаграмотної поведінки. Сьогодні погляд дитини на світ та явища, що в ньому відбуваються, значною мірою залежить від того, як усе це подається до сприймання в тому числі й засобом медіа. Медіа надають різнобічну інформацію про світ та практичні наочні зразки певного стилю життя і діяльності людини, формують життєві цінності дитини дошкільного віку. Тож особливим аспектом формування медіаграмотної особистості дитини стає медіаосвіта. Шляхами подолання негативних проявів медіа має стати формування в старших дошкільників навичок орієнтування в медійному просторі та їх залучення до медіадіяльності. Отже, в такий спосіб, медіаосвіта стане цілком логічним елементом освітнього дитячого середовища.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Враховуючи актуальність порушеного питання, низка вітчизняних та зарубіжних науковців активно вивчають питання формування медіаграмотності дітей та підлітків, наприклад: А. Анджеєвська, Ю. Беднарк, К. Біницька, В. Вебер, Я. Гайда, О. Волошенюк, А. Волошина, А. Єрмоленко, Т. Іванова, Л. Кульчинська, Р. Кьюбі, К. Левківський, І. Мицишин, Дж. Поттер, О. Мороз, Л. Найдьонова, І. Носаченко, Л. Оршанський, Д. Семенецька, С. Шумаєва та ін.

У наукових розвідках автори подають визначення ключових понять теми, окреслюють завдання, мету, основні напрямки розвитку медіаосвіти, позитивні та негативні прояви впливу медіа на свідомість дитини (деструктивний медіаінформаційний вплив), формулюють запобіжники цього негативного впливу й т. ін. Питання впливу засобів масової інформації на особистість дитини вивчав

класик педагогічної думки В. Сухомлинський, а також ціла плеяда інших вітчизняних дослідників (А. Зайцева, Т. Поясок, В. Скотний, Н. Темех, Л. Чорна, С. Шандрук тощо). У перерахованих наукових дослідженнях зацентровано увагу в тому числі на недостатній увазі з боку педагогів до питання застосування медіа в освітньому процесі та низький виховний потенціал значної частини медіаресурсів.

Не менш важливу увагу приділено науковцями й потенціалу медіа в умовах дошкільної освіти. Це порівняно нова галузь педагогічного дослідження, що потребує подальшого вивчення й узагальнення. З-поміж дослідників, що звернули увагу на позитивні функції медіа в освіті, виокремимо К. Крутій, Т. Степанова, І. Улюкаєва та ін. Питання медіаосвіти дітей дошкільного віку відображені в дослідженнях українських учених (Н. Гавриш, Р. Кондратенко, О. Кравчишина, К. Крутій, О. Олійник, О. Полєвікова, О. Соцька, Т. Чашка тощо). О. Алексєйчик, С. Василюк, О. Голюк, О. Качура, О. Полєвікова та ін. довели необхідність формування медіаграмотності старших дошкільників засобом тісної взаємодії освітнього закладу та родини дитини.

Мета статті – вивчити погляди науковців на питання формування медіакультури та медіаосвіти старших дошкільників. З'ясувати значення та сутність ключових понять теми. Визначити позитивні та негативні прояви медіа в розвитку дитини-дошкільника.

Виклад основного матеріалу. Базовий компонент дошкільної освіти містить методіку медіаосвіти дошкільників, що простежується в різних освітніх лініях. Наслідком медіаосвіти є створення різного роду медіапродуктів, таких як діафільми, відеосюжети, мультфільми, реклама тощо. У дошкільній освіті це дозволяє педагогові поєднувати стандартні форми проведення занять із упродовженням новітніх форм роботи, залучати творчі завдання, в процесі яких дошкільник зможе аналізувати та інтерпретувати медіатексти. Наступним етапом роботи буде формування вміння дитини до створення власної медіапродукції, що стане втіленням її продуктивно-творчої діяльності: мультфільм з дитячим озвучуванням, рекламний відеоролик, відеокнижка тощо.

Освітній напрям Базового компоненту дошкільної освіти «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі. Комп'ютерна грамота» безпосередньо зорієнтовує педагогічного працівника на ознайомлення дошкільника з медіаресурсами й медіатехнікою та їх використанням в освітньому процесі. Комп'ютер, як допоміжний засіб розвитку дитини, стає неодмінною складовою навчально-виховного процесу. Надважливим завданням закладу дошкільної освіти є ознайомлення дитини з комп'ютерною технікою, формування навичок

її безпечного використання, дотримання гігієнічних вимог при користуванні такою технікою та забезпечення інформаційної безпеки від різного роду негативних впливів на свідомість вихованців [1]. Перш за все необхідно з'ясувати визначення змісту основних понять медіаосвіти. Цю трактовку знаходимо в оновленій Концепції впровадження медіаосвіти в Україні [4], довідковій літературі, словниках та наукових розвідках.

21 квітня 2016 року Президія Національної академії педагогічних наук України схвалила нову редакцію Концепції впровадження медіаосвіти в Україні. Розроблення, прийняття та подальше впровадження нової редакції Концепції впровадження медіаосвіти в Україні є вагомим складником модернізації системи освіти, що сприятиме побудові в країні інформаційного та громадянського суспільства. Головною метою Концепції, як зазначено в цьому документі, є сприяння розбудові в Україні ефективної системи медіаосвіти, що має стати фундаментом гуманітарної безпеки держави, розвитку й консолідації громадянського суспільства, протидії зовнішній інформаційній агресії, всебічно підготувати дітей і молодь до безпечної та ефективної взаємодії із сучасною системою медіа, формувати у громадян медіаінформаційну грамотність і медіакультуру відповідно до їхніх вікових, індивідуальних та інших особливостей [4]. У цій же Концепції подаються визначення ключових термінів і понять:

Медіаосвіта – це частина освітнього процесу, спрямована на формування в суспільстві медіакультури, підготовку особистості до безпечної та ефективної взаємодії із сучасною системою мас-медіа, включаючи як традиційні (друковані видання, радіо, кіно, телебачення), так і новітні (комп'ютерно опосередковане спілкування, інтернет, мобільна телефонія) медіа з урахуванням розвитку інформаційно-комунікаційних технологій [4].

Медіакультура – культура сприймання і виробництва соціальними групами та соціумом у цілому сукупності інформаційно-комунікаційних засобів, що функціонують у суспільстві, знакових систем, технологій комунікації, пошуку, збирання, виробництва і передавання інформації. На особистісному рівні медіакультура означає здатність людини ефективно взаємодіяти з мас-медіа, адекватно поводитися в інформаційному середовищі, здійснювати ціннісно-вольову рефлексивну регуляцію інформаційної поведінки [4].

Медіаграмотність – складова медіакультури, яка стосується вміння користуватися інформаційно-комунікативною технікою, виражати себе і спілкуватися за допомогою медіазасобів, успішно здобувати необхідну інформацію, свідомо сприймати і критично тлумачити інформацію, отриману з різних медіа [4].

Медіаінформаційна безпека особистості – забезпечення комфортних і розвивальних

емоційно-когнітивних переживань особистості у її взаємодії з медіапростором для реалізації життєвих завдань і цінностей, частина гуманітарної безпеки [4].

У тому випадку, якщо медіа має негативний вплив на особистість дитини, можна говорити про деструктивний медіаінформаційний вплив – тобто вплив різноманітного медіаконтенту (інформація та деструктивно спрямовані способи її подання), специфічною ознакою якого є психологічно руйнівний, травматичний, небезпечний зміст повідомлення та/або форми передавання, які мають високий рівень медіаризиків, тобто можуть завдати шкоди здоров'ю, розвитку та психологічному благополуччю людини, зокрема дитини певного віку [4].

Головною метою медіаосвіти є формування медіакультури особистості в середовищі значущих для неї спільнот (малих груп, родин, навчальних і виробничих колективів, місцевих громад тощо). Головними завданнями медіаосвіти є сприяння у формуванні медіаінформаційної грамотності; медіаімунітету особистості, що має протистояти агресивному медіасередовищу і деструктивним медіа впливам; рефлексії та критичного мислення, які забезпечують свідоме споживання медіапродукції і саморегуляцію взаємодії з медіа; здатності до медіаторчості для компетентного і здорового самовираження особистості та реалізації її життєвих завдань, розвитку патріотизму, української ідентичності, згуртованості, солідарності.

Медіаосвіта має низку форм своєї реалізації, що складається також і з дошкільної медіаосвіти, яка характеризується високим ступенем інтегрованості та спрямована на естетичний та інтелектуальний розвиток особистості дитини, її захист від агресивного медіасередовища (наприклад, від так званого інформаційного «сміття», невідповідних віковим можливостям психіки дитини інформаційних впливів, зокрема продукції, що містить елементи насильства, жажів, еротики тощо), уміння використовувати адаптовану відповідно до вікових норм медіапродукцію [4].

Термін «медіа» (з лат. *medium* – той, що знаходиться в середині, займає проміжну позицію) в англійській мові визначається як посередник: засіб або спосіб комунікації, отже, медіа – це щось, що є посередником між тим, хто надає інформацію, і тим, хто її отримує. Медіа також розуміють і в іншому аспекті: як предмети та пристрої, що ретранслюють інформацію засобом слів, звуків та образів [6, с. 51].

У Словнику української мови подано трактування поняття «медіазасіб», під ним розуміється засіб поширення інформації, що характеризується: спрямованістю до масової аудиторії; загальнодоступністю; корпоративним характером виробництва і поширення інформації [8].

Дослідниця медіапростору Т. Чашка виокремила шість найпоширеніших видів медіа, що використовуються в закладі дошкільної освіти в роботі зі старшими дошкільниками: фотографії та листівки; книжкова графіка й ілюстрації, мультфільми та відеоказки; мультимедійні презентації, аудіоказки, музика, аудіозапис звуків тощо [9, с. 98].

Як зазначає Т. Чашка, саме «через медіатворчість дошкільнята реалізують здатність пізнавати образну специфічність мистецтва, охоче втілюють у творчих завданнях власні інтереси, уподобання, набутий мистецький досвід діяльності, сприйняття й відтворення прекрасного. Сприйняття та розрізнення кольорів, розуміння їх значення в медіатексті відіграють велику роль у розпізнаванні зображень, предметів, об'єктів навколишнього світу, вони дозволяють дошкільникам сприймати більшу кількість інформаційних ознак» [2].

Надзвичайно важливим завданням в освітньому процесі є суворе дотримання основних правил у використанні медіа: а) перетин медіаосвітніх і методичних цілей. Вихователь має чітко усвідомлювати мету перед уведенням медіа в хід заняття, органічно поєднувати це введення з програмовим змістом. Уміти використовувати різні форми роботи з групою дітей (індивідуальну та групову); б) орієнтація дошкільників на сприйняття медіатексту. Під цим маємо на увазі добір вихователем до матеріалу, що пропонується до вивчення, низки запитань, що спонукало б дітей до сприйняття інформації; в) власне робота з медіатекстом. Використання медіатекстів розглядається з позицій виявлення їх інформаційно-освітніх можливостей [5, с. 8–9].

Як і будь-який інший метод чи засіб навчання, медіа має свої беззаперечні позитивні сторони: активізація дитячої пам'яті та уваги, оскільки цікавий і яскравий матеріал мимоволі сприяє дитячій активізації. Окрім того, маніпуляційні дії з комп'ютером сприяють формуванню в дошкільників друбної моторики та розвитку м'язів пальців рук, адже під час використання навчальних або розвивальних ігор на комп'ютері необхідно натискати ті чи ті клавіші.

Однак, крім позитиву, медіапростір може справляти й негативний вплив на розвиток дитини. Дослідники І. Кіндрат, К. Крутій, О. Петрунько, О. Янкович та ін. звернули увагу на негативні прояви використання медіа. Зокрема, Ю. Семеняко дійшла до висновку, що медіа мають негативну дію на всі складники здоров'я дитини дошкільного віку: психічне, соціальне й духовне та особливо фізичне, бо в дошкільному віці відбувається розвиток усіх систем організму. Спираючись на праці І. Кіндрат, вона зазначала: «тривала робота за комп'ютером негативно позначається на багатьох функціях дитячого організму: нервовій діяльності, ендокринній, імунній та репродуктивній системах,

органах зору й кістково-м'язовому апараті, тому недотримання санітарних норм використання комп'ютера може стати причиною загального нездужання; захворювань органів зору; погіршення зосередженості та працездатності; захворювань опорно-рухового апарату; гіподинамії» [3, с. 97; 7, с. 87–88].

Важливим аспектом формування медіакультури є тісна взаємодія вихователів та батьків. Первинно саме з сім'ї діти вчаться використовувати та сприймати медіаінформацію. Через вікові особливості, а це вкрай важливо донести до батьків, дошкільники ще не в змозі реально оцінювати достовірність інформації та її безпечність. З метою зниження названих ризиків у батьків є можливість обмежувати контакт дитини в медіасередовищі безпосередньо або ж за допомогою відповідних програм і додатків, що встановлюються безпосередньо на пристрій, до якого дитина має доступ. Бажано створити атмосферу довіри між батьками й дитиною, щоб остання завжди мала можливість без остраху з будь-яких питань, що її турбують, звернутися особисто до них, а не шукати інформацію деінде.

Висновки. Отже, питання медіакультури та медіаосвіти старших дошкільників є актуальним та привертає увагу сучасних дослідників (науковців і практиків). Формування медіакультури дітей дошкільного віку регулюється нормативними документами в галузі освіти, зокрема Концепцією впровадження медіаосвіти в Україні. Медіакультура в межах закладу дошкільної освіти формується засобами педагогічного впливу на дитину, тобто медіаосвіти.

Використання медіа в освітньому процесі має низку позитивних проявів і широкі можливості: активізація уваги дитини, розвиток уяви, стійкий інтерес до поданого матеріалу та ін. Однак, як засвідчили дослідження в цьому контексті, надмірне та бездумне використання медіа може зашкодити розвитку дитини, її фізичному, психічному та соматичному здоров'ю. З метою уникнення цих недоліків вихователів слід чітко усвідомлювати мету використання медіа в освіті, робити це майстерно та дозовано. У такому разі процес формування медіакультури старших дошкільників здійснюватиметься органічно, послідовно, педагогічно доцільно та не справлятиме негативних наслідків на формування дитячої особистості.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) (нова редакція) від 12.01.2021. № 33. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
2. Казки і фарби: парціальна програма розвитку творчих здібностей дітей 4–6 років на заняттях із

малювання з використанням елементів медіаосвіти. Т. Чашка; за заг. ред. О. В. Волошенко, Г. А. Дегтярьової, В. Ф. Іванова. Київ : Академія української преси, Центр вільної преси, 2018. 204 с. URL: https://www.aup.com.ua/wp-content/uploads/2019/09/Kazky_i_farby_2019.pdf

3. Кіндрат І. Вплив сучасного медіапростору на формування світоглядних уявлень дитини дошкільного віку. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. № 13 (272). Ч. III. 2013. С. 97–110.

4. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні URL: <https://ms.detector.media/mediaosvita/post/16501/2016-04-27-kontseptsiya-vprovadzhennya-mediaosvity-v-ukraini-nova-redaktsiya/>.

5. Медіаграмотність і критичне мислення в закладі дошкільної освіти : навчально-методичний посібник / за редакцією О. В. Волошенко, В. Ф. Іванова, Г. А. Дегтярьова. Київ : ЦВП, 2020. 79 с.

6. Петрик Л. Методичні можливості застосування медіазасобів на уроках іноземних мов. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2014. № 10 (Ч. 2). С. 48–54.

7. Семеняко Ю. Вплив інформаційного простору на особистість дитини-дошкільника. *Практична медіаграмотність: міжнародний досвід та українські перспективи* : матер. Четвертої міжнар. наук.-практ. конф. (18–19 березня 2016 р.). Київ : Центр Вільної Преси, Академія української преси, 2016. С. 82–93.

8. Словник української мови в 11 т. URL: http://ukrlit.org/slovnyk/slovnyk_ukrainskoi_movy_v_11_tomakh

9. Чашка Т. Розвиток мовлення дошкільників засобами медіа. *Практична медіаграмотність: міжнародний досвід та українські перспективи* : матеріали Четвертої міжнародної науково-практичної конференції (18–19 березня 2016 р.). Київ : Центр Вільної Преси, Академія української преси, 2016. С. 93–108.

ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ THE FORMATION OF DIGITAL COMPETENCE OF PRESCHOOL CHILDREN

Стаття присвячена одній із актуальних проблем дошкільної освіти – формування цифрової компетентності дітей дошкільного віку. Цифрова компетентність визнана однією з восьми ключових компетентностей, які необхідно розвивати сучасній людині постійно, навіть після здобуття обов'язкової освіти, для того, щоб гнучко адаптуватися до мінливих умов навколишнього світу. Дошкільна освіта та початкова освіта у своїх Стандартах освіти (2018, 2021) взяли курс на формування у дітей цифрової та інформаційно-комунікаційної компетентностей. Таким чином, на сучасному етапі розвитку суспільства відбувається переорієнтація суспільного життя та відносин із традиційного фізичної сфери у віртуальну кібернетичну, де цифрові навички дають можливість для комунікацій на новій платформі. Оскільки «дошкільна освіта є невід'ємним складником та першим рівнем у системі освіти (нульовий рівень Національної рамки кваліфікації), стартовою платформою особистісного розвитку дитини», вона повинна відповідати усім сучасним вимогам, які ставляться до освіти.

Перші роки дитинства є ключовими у формування цифрової компетентності дітей, а також у формуванні здорового та збалансованого ставлення до цифрової сфери. Цифрова освіта та розвиток цифрової грамотності повинні розпочатися з раннього віку, коли діти починають використовувати цифрові технології у своєму повсякденному житті.

У варіативному складнику Базового компонента дошкільної освіти (2021) в освітньому напрямі «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі. Комп'ютерна грамота» пропонується формування у дошкільників цифрової компетентності, яка виявляється в певних знаннях, навичках, емоційно-ціннісних ставленнях. Вимоги Стандарту узгоджуються з рекомендаціями ЮНІСЕФ, а тому вимагають реалізації у закладах дошкільної освіти.

Ключові слова: цифрова компетентність, інформаційно-цифрова компетентність,

цифрові технології, ключові компетентності, теорії покоління.

The article is devoted to one of the most current problems of preschool education – the formation of digital competence of preschool children. Digital competence is recognized as one of the eight key competencies that modern people need to develop constantly, even after receiving compulsory education, in order to adapt flexibly to the changing conditions of the surrounding world. Pre-school education and primary education in their education standards (2018, 2021) have taken a course to develop children's digital, information and communication competencies. Thus, at the present stage of society's development, there is a reorientation of public life and relations from the traditional physical sphere to the virtual cybernetic one, where digital skills provide an opportunity for communication on a new platform. «Being an integral component and the first level in the education system (zero level of the National Qualification Framework), a starting platform for the child's personal development», preschool education must meet all modern requirements that relate to education.

The first years of childhood are leading in the formation of children's digital competence, as well as in the formation of a healthy and balanced attitude to the digital sphere. Digital education and development of digital literacy should begin at an early age, when children begin to use digital technologies in their daily lives.

The variable part of the preschool education basic component (2021) in the educational direction «A child in the sensory-cognitive space. Computer literacy» offers the formation of digital competence in preschoolers, which is manifested in certain knowledge, skills, emotional and value attitudes. The requirements of the standard are coordinated with the recommendations of UNICEF, and therefore require implementation in pre-school education institutions.

Key words: digital competence, information and digital competence, digital technologies, key competencies, generation theories.

УДК 373.2.091.39:004
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/44/2.30>

Суютинова К.Є.,
канд. пед. наук,
доцент кафедри дошкільної освіти
Криворізького державного педагогічного
університету

Постановка проблеми. Цифрова компетентність визнана однією з восьми ключових компетентностей, які необхідно розвивати сучасній людині постійно, навіть після здобуття обов'язкової освіти, для того, щоб гнучко адаптуватися до мінливих умов навколишнього світу (Council Recommendation on Key Competences for Lifelong Learning, 2018). У свою чергу, дошкільна освіта та початкова освіта у своїх Стандартах освіти (2018, 2021) взяли курс на формування у дітей цифрової та інформаційно-комунікаційної компетентностей. Таким чином, на сучасному етапі розвитку суспільства відбувається переорієнтація суспільного життя та відносин із традиційного фізичної сфери у віртуальну кібернетичну, де цифрові навички дають можливість для комунікацій на новій платформі. Оскільки «дошкільна освіта є невід'ємним складником та першим рівнем у системі освіти

(нульовий рівень Національної рамки кваліфікації), стартовою платформою особистісного розвитку дитини» [1], вона повинна відповідати усім сучасним вимогам, які ставляться до освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями проблем розвитку нових складових елементів життєвих компетентностей та навичок (інформаційно-цифрових) є досить актуальним серед сучасних дослідників, науковців та практиків таких як: О. Авраменко, А. Богуш, О. Жерновникова, М. Каравелло, Т. Коваленко, А. Куций, Л. Лаврова, О. Махонша, Н. Морзе, О. Овчарук, В. Пендальчук, О. Романовський, Л. Ходаковська та ін.

У Базовому компоненті дошкільної освіти (редакція 2021 року) у варіативній частині в освітньому напрямі «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі. Комп'ютерна грамота» знаходимо

визначення цифрової компетентності: «це здатність використовувати інформаційно-комунікаційні та цифрові технології для задоволення власних індивідуальних потреб і розв'язання освітніх, ігрових завдань на основі набутих елементарних знань, вмінь, позитивного ставлення до комп'ютерної та цифрової техніки» [1, с. 26]. За Базовим компонентом дошкільної освіти результатом освітньої роботи має стати отримання цифрової компетентності у дитини дошкільного віку.

У Державному стандарті початкової освіти (редакція 2018 року) однією з ключових компетентностей визначено інформаційно-комунікаційну компетентність, «що передбачає опанування основою цифрової грамотності для розвитку і спілкування, здатність безпечного та етичного використання засобів інформаційно-комунікаційної компетентності у навчанні та інших життєвих ситуаціях [3].

Однією з ключових компетентностей НУШ є інформаційно-цифрова компетентність, яка «передбачає впевнене, а водночас критичне застосування інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) для створення, пошуку, обробки, обміну інформацією на роботі, в публічному просторі та приватному спілкуванні. Інформаційна й медіа-грамотність, основи програмування, алгоритмічне мислення, робота з базами даних, навички безпеки в інтернеті та кібербезпеці. Розуміння етики роботи з інформацією (авторське право, інтелектуальна власність тощо)» [7].

Таким чином, інформаційно-цифрова або цифрова компетентність посідає важливе місце у переліку компетентностей сучасної людини. Формування даних компетентностей дошкільниками та школярами, навчання комп'ютерної грамоти стає обов'язковим.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проблема формування цифрової компетентності дітей дошкільного віку наразі є малодослідженою: слід уточнити поняття цифрової компетентності; умови формування цифрової компетентності дітей дошкільного віку; визначити критерії, показники цифрової компетентності дошкільників.

Мета статті – дослідження питання формування цифрової компетентності дітей дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Застосування «цифрових» технологій в освіті – наразі одна з найбільш важливих і стійких тенденцій розвитку світового освітнього процесу. Вони дозволяють інтенсифікувати освітній процес, збільшити швидкість та якість сприйняття, розуміння та засвоєння знань. За допомогою медіа- та інтерактивних засобів педагогічним, науково-педагогічним

працівникам освіти легше використовувати підхід до викладання на основі впровадження інноваційних підходів, включаючи використання «кейсів», дослідницько-пошукової роботи, методу проєктів, розвивальних навчальних ігор тощо. Як результат – здобувачі освіти набагато краще засвоюють інформацію, перебуваючи в емоційно-комфортному середовищі, не втрачають бажання навчатись, створювати нові знання та інновації [8, с. 52].

Як зазначив О. Наливайко, у дослідженні «Цифрова компетентність на практиці: рамковий аналіз» («Digital Competence in Practice: An Analysis of Frameworks»), яке оприлюднила Європейська комісія, зазначено, що в Рекомендаціях Парламенту і Ради Європи від 18 грудня 2006 р. (Recommendation of the European Parliament and of the Council of 18 December 2006 on key competences for lifelong learning (2006/962/EU)) цифрова компетентність визнана однією з восьми ключових компетентностей для навчання впродовж життя Lifelong Learning (LLL) у країнах Європейського Союзу. Вона визначена як здатність упевнено, критично та творчо використовувати цифрові технології для досягнення цілей, що належать до галузі роботи, зайнятості, навчання, дозвілля, участі в житті суспільства [6].

Розробленню методики формування та оцінювання цифрових компетентностей присвячені дослідження О. Барни, В. Бикова, В. Вембер, О. Кузьмінської, Н. Морзе.

Зарубіжні дослідники здебільшого використовують два терміни – цифрова компетентність (digital competence) та цифрова грамотність (digital literacy). В обох випадках володіння цифровою грамотністю або компетентністю передбачає «впевнене та критичне використання доступних технологій інформаційного суспільства для повсякденного спілкування, роботи та відпочинку» [4].

Незважаючи на велику кількість наукових робіт, присвячених питанню цифрової компетентності єдиного терміна для визначення цього виду компетентності немає. Вивчення робіт зарубіжних дослідників показує, що здебільшого використовуються два терміни – цифрова компетентність (digital competence) та цифрова грамотність (digital literacy). В обох випадках володіння цифровою грамотністю або компетентністю передбачає «впевнене та критичне використання доступних технологій інформаційного суспільства для повсякденного спілкування, роботи та відпочинку» [2].

О. Рейпольська зазначає, що «цифрова компетентність поєднує в собі сукупність знань, здібностей, особливостей характеру та поведінки, необхідних для того, щоб

використовувати інформаційно-комунікаційні та цифрові технології для задоволення індивідуальних потреб і розв'язання ігрових або навчальних завдань» [10].

На думку Ю. Запорожцевої, використання ІКТ надає можливість значно підвищити продуктивність навчання за рахунок доцільного дозування та доступності нової інформації, мінімізації сторонніх шумів, оперативного взаємозв'язку джерела навчальної інформації та учасників освітнього процесу, адаптації темпу навчання учбового матеріалу до можливого рівня його сприйняття особистістю певної вікової групи, урахування індивідуальних стилів навчання та здібностей кожного, ефективного поєднання індивідуального, парного та групового режимів роботи [4].

Т. Коваленко, досліджуючи питання використання ІКТ у навчально-виховній роботі з дітьми дошкільного віку, відзначає, що «застосування ІКТ в дошкільному закладі створює умови для формування у дітей здатності орієнтуватися в інформаційних потоках навколишнього світу; опанування практичних засобів роботи з інформацією на рівні вікових можливостей; формування вміння обмінюватися інформацією за допомогою сучасних технічних засобів, що сприятиме досягненню успіху в будь-якій діяльності в сучасному інформаційному суспільстві» [5, с. 14].

Так, згідно теорій про покоління (розробники – Дж. Деверсон, Д. Коупленд, Ч. Хамблетт, Н. Хоув, В. Штраус та ін.) на сучасному етапі розвитку суспільства на ринок праці виходить покоління «Y» (роки народження – кінець 90-х) і покоління «Z» (роки народження – початок 2000-х). «Покоління Z це яскравий приклад людей, які з'явилися у часи великої глобалізації та постмодернізму. Їхньою характерною рисою є те, що з усіма сучасними технологіями вони на «Ти» ще із раннього дитинства. Отже, зети – це діти інтернету та сучасних технологій [9]. Покоління, народжене після 2010 року, називають покоління Альфа – Google babies.

Науковці (А. Варга, А. Єрмоленко, А. Кулакова, Р. Сойчук) констатують, що вже у віці 3-5 років сучасна дитина стає активним користувачем Інтернету через перегляд мультфільмів на YouTube, віртуальні ігри, починають користуватися месенджерами. Учні ж початкової школи – це не просто користувачі Інтернету, це вже творці цифрового контенту, для них звичайними явищами є селфі, меми, plunking, photo bombing, gangnam style, ice bucket challenge тощо. Це діти, для яких поставити питання Google є природнішим, ніж вчителю, які здатні швидко сприймати інформацію одночасно з кількох екранів, та починають заробляти в Інтернеті вже з юних літ [11].

Висновки. Отже, сучасний освітній процес не може бути цілісним і повноцінним без використання цифрової компетентності. У процесі стрімкого розвитку суспільства цифрова компетентність є чи не найважливішим складником сучасного освітнього процесу. Незважаючи на широкий спектр досліджень питання формування цифрової компетентності та навичок у дітей дошкільного віку виступає частиною загальної проблеми розвитку компетентностей. Перспективами подальшого дослідження є вивчення наступності дошкільної та початкової ланок освіти щодо формування цифрової компетентності дітей.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) : Нова редакція : затв. наказом МОН України від 21.01.2021 № 33. URL : https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf (дата звернення: 11.02.2022).
2. Биков В. Ю. Сучасні завдання інформатизації освіти. *Інформаційні технології і засоби навчання: електронне наукове фахове видання*. 2010. № 1. URL : https://lib.iitta.gov.ua/1162/1/Сучасні_завдання_інформатизації_освіти.pdf (дата звернення: 11.02.2022).
3. Державний стандарт початкової освіти. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-п#Text> (дата звернення 11.02.2022).
4. Запорожцева Ю. С. Інформативно-цифрова компетентність як складник сучасного навчально-виховного процесу. *Теорія і методика професійної освіти*. 2019. Вип. 12. Т. 1. URL : http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2019/12/part_1/17.pdf (дата звернення: 11.02.2022).
5. Коваленко Т.М. Використання ІКТ у навчально-виховній роботі з дітьми дошкільного віку. *Впровадження та поширення інформаційно-комунікаційних технологій у робот дошкільного навчального закладу з дітьми, педагогами, батьками та громадськістю* : тематичний збірник праць / упоряд.: А.А. Волосюк; за заг. Ред. Л. А. Шишолік. Рівне : РОІППО, 2015. 85 с. URL : <https://roippo.org.ua/upload/iblock/fe1/posibnyk-zakhodu.pdf> (дата звернення 12.02.2022).
6. Наливайко О. О. Цифрова компетентність: сутність поняття та динаміка його розвитку. URL : https://www.researchgate.net/publication/354234675_CIFROVA_KOMPETENTNIST_SUTNIST_PONATTA_TA_DINAMIKA_JOGO_ROZVITKU (дата звернення 10.02.2022).
7. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. МОН 27/10/2016. 40 с. URL : https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20sere_dnya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf (дата звернення 11.02.2022).
8. Ляхоцька Л. Інформаційне освітнє інтернет середовище – крок до цифрового закладу освіти в умовах реформи «Нова українська школа. URL : <https://lib.iitta.gov.ua/715564/1/%D0%A6%D0%B8%>

D1%84%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%BF%D0%B5%D1%82%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C%20%D1%81%D1%83%D1%87%D0%B0%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D0%B2%D1%87%D0%B8%D1%82%D0%B5%D0%BB%D1%8F%20%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%97%20%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D1%97%20%D1%88%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%B8%202019.pdf (дата звернення 12.02.2022).

9. Покоління X,Y,Z – життєві цінності та кар'єрні пріоритети. URL : <https://mik.dcz.gov.ua/publikaciya/rokolinna-x-y-z-zhyttyevi-cinnosti-ta-karyerni-priorytety> (дата звернення 13.02.2022).

10. Рейпольська О. Комп'ютерна грамота для старших дошкільників. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2021. № 9.

11. Соломаха А. В. Підготовка майбутніх педагогів до діджиталізації в ранньому навчанні іноземних мов. URL : <https://openedu.kubg.edu.ua/journal/index.php/openedu/article/view/357/375> (дата звернення 13.02.2022).

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА ТА ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

FORMATION OF SCHOOLCHILDREN'S CULTURAL COMPETENCE IN THE CONDITIONS OF INFORMATION SOCIETY AND GLOBALIZATION

Статтю присвячено актуальним питанням формування культурної компетентності сучасних школярів у контексті компетентнісного підходу до реалізації завдань загальної мистецько-музичної освіти України та Китаю. Наведено результати аналізу її узагальнення наукових, науково-методичних досліджень і педагогічних спостережень за роботою закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО) обох країн в умовах інформаційного суспільства та глобалізації. У роботі виокремлено структурні складові культурної компетентності. Зазначено, що формування даної компетентності в широкому значенні є шлях до виховання всебічно розвинутої особистості, тоді, як набуття культурної компетентності у вузькому значенні більш пов'язано з формування духовної культури, зокрема мистецько-музичної культури.

Зроблено висновок про актуальність формування культурної компетентності сучасних школярів як основи для набуття ними мистецько-музичної культури, а також про нагальну потребу в покращенні підготовки майбутніх учителів мистецько-музичних дисциплін, які мають забезпечити разом із родинами учнів та педагогами інших спеціальностей реалізацію зазначеної мети.

Доведено, що важливим фактором формування культурної компетентності сучасних школярів, віднесених до покоління Альфа, в умовах розвитку інформаційного мистецтва та глобалізації є достатня професійна підготовленість майбутніх учителів мистецьких (музичних) дисциплін до практичної роботи в ЗЗСО. Тому, в наш час особливої актуальності набула проблема модернізації теоретичної, методико-технологічної та виконавсько-творчої підготовки цих фахівців, набуття ними певного досвіду (художньо-естетичного, музично-естетичного, психолого-педагогічного тощо), а також формування в них певних особистісних якостей, у тому числі, уміння продуктивно працювати із сучасними школярами, педагогами-колегами, батьками школярів.

Ключові слова: культурна компетентність; мистецько-музична культура; інформаційне суспільство та глобалізація; підго-

товка нового покоління майбутніх учителів мистецько-музичних дисциплін.

The article is devoted to the current issues of forming the cultural competence of modern schoolchildren in the context of a competence-based approach to implementing the tasks of general art and music education in Ukraine and China. The results of analysis and generalization of scientific, scientific-methodological research and pedagogical observations on the work of institutions of general secondary education (IGSE) of both countries in the conditions of information society and globalization are presented. The structural components of cultural competence are singled out. It is noted that formation of this competence in a broad sense is the path to upbringing of a comprehensively developed person, while acquisition of cultural competence in a narrow sense is more related to the formation of spiritual culture, in particular artistic and musical culture.

The conclusion is made on the relevance of the cultural competence formation of modern schoolchildren as the basis for gaining artistic and musical culture, as well as an urgent need to improve the preparation of future teachers of artistic and musical disciplines, which should provide together in the families of students and educators of other specialties for the implementation of this goal.

It is proved that an important factor in the formation of the cultural competence of modern schoolchildren, classified as alpha generation, in the conditions of the information art and globalization development, is sufficient professional preparedness of future teachers of artistic (musical) disciplines to practical work in IGSE. Therefore, in our time, the problem of modernization of theoretical, methodological and creative preparation of these specialists has gained a special relevance, as well as acquiring certain experience (artistic-aesthetic, musical-aesthetic, psychological-pedagogical, etc.), formation of certain personal qualities, including the ability to work productively with modern schoolchildren, colleagues, parents. **Key words:** cultural competence; artistic and musical culture; information society and globalization; preparation of a new generation of future teachers of artistic and musical disciplines.

УДК 373.5.035

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/44/2.31>

Го Цзюнь,

аспірантка кафедри музичного мистецтва і хореографії

Державного закладу

«Південноукраїнський національний

педагогічний університет

імені К.Д. Ушинського»

Постановка проблеми. Поняття «компетентнісний підхід», «ключові компетентності», «культурна компетентність» тощо набули поширення в багатьох країнах світу у зв'язку з дискусіями про шляхи модернізації сучасної освіти. Звернення до означених понять пов'язане із прагненням визначити необхідні зміни в освіті, у тому числі у шкільній освіті, а також зумовлене перетвореннями, що відбуваються в суспільстві.

Останніми десятиліттями з'явилися теоретичні та науково-методичні праці, які аналізують сутність компетентнісного підходу та проблеми формування компетентностей (Н. О. Батюк, Л. Ф. Іванова, О. Г. Каспржак, С. Ф. Клепко, С. Ковальова, О. Є. Лебедев, Л. М. Масол, О. І. Пометун, М. О. Федорець, Хан Хуйюнь, А. В. Хуторській та ін.). Компетентнісний підхід – це сукупність загальних принципів визначення цілей освіти, зокрема,

загальної середньої освіти, уточнення змісту освіти, організації освітнього процесу й оцінки освітніх результатів [5].

Компетентнісний підхід передбачає формування у процесі освіти певних компетентностей, які співвідносяться із загальною культурою людини. Насамперед ідеться про ключові компетентності, серед яких є культурна компетентність, зміст якої сучасні дослідники України та Китаю розглядають у двох аспектах – компетентності в широкому (загальнокультурному) значенні та у вузькому (мистецько-музичному) значенні [2]. Важливим чинником формування у школярів України та Китаю культурної компетентності є якісна професійна підготовка майбутніх учителів мистецько-музичних дисциплін. У зв'язку з цим, мета статті полягає в аналізі та узагальненні досліджень науковців, педагогічних спостережень за роботою ЗЗСО України та Китаю, а також пошук шляхів ефективного формування культурної компетентності сучасних школярів в умовах інформаційного суспільства та глобалізації.

Для реалізації мети використано низка теоретичних і емпіричних методів дослідження, зокрема, метод аналізу й узагальнення наукових і науково-методичних джерел, метод педагогічного спостереження за роботою ЗЗСО в нових соціокультурних умовах.

Виклад основного матеріалу. Формування культурної компетентності школярів є однією з вимог сучасного суспільства та загальної системи освіти. Серед офіційних документів України та Китаю, що прямо або опосередковано впливають на процес формування культурної компетентності школярів в умовах інформаційного суспільства та глобалізації, слід зазначити Концепцію «Нова українська школа» (2016), законів України «Про освіту» (2017), «Про загальну середню освіту» (2020), «Державний стандарт повної загальної середньої освіти» (2020), затверджений Кабінетом Міністрів України, «Державну програму реформи і розвитку освіти на середньостроковий і довгостроковий періоди 2010–2020 роки» (2010), прийняту на засіданні Політбюро ЦК КП Китаю 21 червня 2010 року, «Стандарти обов'язкової навчальної програми з музики» (2001), представлені Міністерством освіти Китаю у 2011 році в оновленому варіанті. Дані державні документи відповідають викликам часу, зростаючій увазі науково-педагогічної спільноти та громадськості обох країн до культурного виховання молоді.

Законодавче закріплення даного аспекту сучасної освіти свідчить про те, що в суспільстві назріла гостра необхідність в успішно соціалізованих індивідах із високим рівнем культури, самосвідомості та мотивації [6]. На думку А. Флієра, весь зміст загальної середньої освіти, що включає в себе поєднання багатьох предметних областей,

у тому числі й мистецьких, у підсумку, є способом виховання індивідуума з високим ступенем соціалізації. «Мова йде про комплексне навчання людини ..., повноцінного члена суспільства». Дослідник визначає: «Подібний комплекс систематичних знань і уявлень, умінь і навичок, традицій і ціннісних орієнтацій може бути названий системою культурної компетентності особистості» [10].

Формування культурної компетентності в широкому (загальнокультурному) значенні, як шлях до виховання всебічно розвиненої особистості, передбачає також принцип культурного включення та рівноправ'я культурних статусів усіх народів, національних та інших спільнот, а також окремих особистостей. Умови ХХІ століття передбачають відмову від культурної ізоляції, культурної винятковості та сприяють включенню всіх громадян у політичне та культурне життя з метою розвитку культурних потреб людей через ініціативу та творчу участь. Важливими принципами формування культурної компетентності також є свобода та співробітництво в різних галузях суспільного життя. Культурне різноманіття та свобода культурного споживання не мають порушувати стабільності суспільства, а, навпаки, сприятимуть його згуртованості. Варто відзначити, що розвиваючи інтерес школярів до історії, культури, мистецтва, мови, ми сприяємо розкриттю їх творчого потенціалу, розширенню культурних горизонтів, формуванню моральних якостей і розвитку етичних принципів. Зміст культурної компетентності та умови її формування змінюються відповідно до історичних перетворень.

Розглядаючи умови формування у школярів культурної компетентності, важливо зазначити суб'єктів, які насамперед мають працювати над вирішенням даного завдання. Такими суб'єктами, безумовно, є педагоги ЗЗСО, в тому числі, учителі мистецько-музичних дисциплін. У системі фахової підготовки даних учителів «важливо визначити внутрішній системний зв'язок: те, що сформувався у майбутнього вчителя, він має перенести на педагогічну практику у школі» [8]. Іншими словами, формувати культурну компетентність школярів має лише той педагог, який сам оволодів нею. У цьому зв'язку варто відзначити роботи А. Флієра, який виділив чотири структурні складові культурної компетентності в широкому значенні, а також дисципліни, які забезпечують їх формування. На наш погляд, у процесі професійної підготовки майбутніх учителів, зокрема вчителів мистецько-музичних дисциплін, важливо врахування даних складових:

Перша складова – це компетентність по відношенню до соціальних норм інституційної взаємодії. Йдеться про основні соціальні, економічні, політичні, культурні та правові інститути. Ці норми мають бути прищеплені та забезпечені такими

навчальними дисциплінами загальноосвітнього циклу, як економіка, політологія, правознавство, суспільствознавство тощо.

Друга складова – це компетентність по відношенню до конвенціональних норм соціальної та культурної регуляції, а саме: до традицій, моралі, світогляду, норм етикету, звичаїв, обрядів, набутою ерудиції в галузі соціальних і гуманітарних знань. У системі освіти для формування даної компетентності існують навчальні дисципліни: філософія, соціологія, культурологія, етнологія, мистецтвознавство, етика й естетика тощо, які сприяють формуванню культурної компетентності в цілому. Але, на жаль, у сучасних вишах мистецького профілю України та Китаю, найчастіше їм не приділяється належної уваги.

Третя складова – це компетентність по відношенню до тимчасових явищ соціальної престижності – моди, іміджу, стилю, символів, регалій, соціальних статусів, інтелектуальних цінностей, естетичних течій тощо. Формування такої компетентності здійснюється під час вивчення гуманітарних дисциплін, а також може бути забезпечено спеціальними факультативними курсами. Але в умовах інформаційного суспільства та глобалізації школярі та студенти найчастіше черпають подібні знання й досвід із соціальних інтернет-мереж і телебачення.

Четверта складова – це компетентність, що виражена вільним володінням мовою соціальної комунікації: природною розмовною мовою (усною та письмовою), спеціальними та професійними мовами; політичною, релігійною, соціальною та етнографічною символікою тощо. Формування культурної компетентності в даній галузі здобувачі освіти мають набути під час вивчення дисциплін лінгво-філологічного та історичного циклів навчальних предметів [10].

Дж. Равен довів, що високий рівень культурної компетентності – це запорука формування високомотивованої особистості з набором адекватних для даного суспільства переконань. Учений запропонував програму розвитку культурної компетентності з трьох етапів: першій етап пов'язаний із виявленням сформованих елементів культурної компетентності з метою їх усвідомлення; на другому етапі відбувається вирішення конфлікту цінностей, що сталося через зміну соціального замовлення та ціннісних орієнтацій суспільства; на третьому етапі здійснюється пошук альтернативних установок або способів сприйняття цінностей у змінених умовах [7].

Культурна компетентність у вузькому (мистецько-музичному) значенні пов'язана з оволодіння сучасними школярами достатнім рівнем мистецько-музичної культури. Як відзначають науковці, її складовими є міжпредметні (мистецькі) компетентності, предметні (музично-мистецькі)

компетентності, а також певний художньо-естетичний досвід (Н. О. Батюк, М. О. Федорець, Хан Хуйюнь та ін.).

Зміна світового соціокультурного середовища та загального характеру суспільних відносин призвела до зниження показника культурної компетентності. В. Брайнін вказує на зниження культурної компетентності та перехід культури у прикладну галузь. Однією з причин такого переходу він називає культурну глобалізацію та доміную «культу споживання». Загальна тенденція до культурної глобалізації також з'явилася тоталізатором даного процесу. Споживач музики перестає бути вільною людиною, яка використовує для задоволення своїх потреб вироблений духовний продукт, але стає, як іронічно визначають це слово сьогодні в посібниках з маркетингу, «маріонеткою маркетолога» [1, с. 3].

Відомо, що елементи культурної компетентності людини на їх базовому рівні засвоюються з дитинства в родині та коригується протягом усього життя. Однак, такого рівня не достатньо для успішної соціалізації сучасної людини. Родина передає людині ціннісні орієнтири попередніх поколінь, створює основу духовної культури особистості, закладає базові поняття добра та зла, норми поведінки й мислення. Пізніше, на етапі отримання шкільної освіти необхідно продовжити формування культурної компетентності через різноманітні види навчальної діяльності в умовах інтегрованого полікультурного освітнього середовища, що охоплює не тільки заклади загальної, але й додаткової освіти. В такому середовищі відбувається зростання загальної культури школяра шляхом збагачення особистого й соціального досвіду, «спілкування» з літературою та мистецтвом, ускладнення рівня комунікації, використання нових соціальних ролей тощо. Процес формування культурної компетентності сучасних школярів повинен мати низку умов, без яких він може перетворитися на стихійне, нераціональне споживання масової культури, з урахуванням інформаційного, морально-етичного та мистецького впливу мас-медіа, у тому числі інтернет-мережі.

До таких умов можна віднести: організаційні, що пов'язані з розробкою методів взаємодії систем загальної, додаткової освіти та родинного виховання, регулювання впливу на школярів мас-медіа та підліткових неформальних об'єднань; кадрові – які мають охоплювати весь спектр підготовки висококваліфікованих педагогічних кадрів, готових до активної продуктивно-творчої праці з сучасними школярами, у тому числі, підготовку майбутніх учителів мистецько-музичних дисциплін; матеріально-технічні, що полягають у значному покращенні навчально-матеріального та технічному оснащення ЗЗСО для застосування

сучасних цифрових мультимедійних, аудіовізуальних тощо технологій; мотиваційні, які включають комплекс заходів щодо стимулювання педагогів, учнів та їх батьків для здійснення спільної культурної діяльності [6].

У час розвитку інформаційного суспільства та глобалізації зникають або перетворюються багато духовних цінностей, зокрема, вікових традицій, різних напрямів народної творчості тощо. Одночасно з'являються нові орієнтири та модні течії в музичній культурі молоді, стирається грань між класичною музикою та «попсою» [4, с. 13]. У зв'язку з цим, особливе значення у процесі формування культурної компетентності сучасних школярів набувають навчальні дисципліни «Музичне мистецтво» та «Мистецтво». Саме тому і в Україні, і в Китаї є потреба в підготовці нового покоління вчителів мистецько-музичного профілю, які виступають у ролі суб'єктів загальнолюдської та національної культури, зокрема, поширювачів народної творчості, національних мистецьких традицій тощо. Оновлені державні стандарти загальної середньої освіти обох країн наразі також орієнтовані на розвиток суспільства в нових умовах, підготовку культурних, конкурентоздатних фахівців, затребуваних на ринку праці.

Система професійної підготовки вчителів мистецько-музичних дисциплін обох країн традиційно включає низку спеціальних фахових навчальних дисциплін. Разом із тим, чимало науковців звертають увагу на те, що на мистецьких факультетах власне фахова підготовка (інструментальна, диригентська, вокально-хорова, музикознавська, музично-теоретична тощо) здійснюється, як правило, окремо від психолого-педагогічної. Саме тому, на думку вчених, рівень професійної підготовленості багатьох здобувачів освіти з даних спеціальностей залишається невисоким. Проведені дослідження в теоретичному та практичному аспектах підготовки майбутніх учителів мистецько-музичних дисциплін підтверджують те, що в перебігу навчання традиційно більше уваги приділяється саме музично-виконавській складовій, ніж психолого-педагогічній та методико-технологічній (Н. Батюк, Ван Тяньці, Ван Ангу, Го Цзюнь, Джоу Юнь, Ду Чень, Ли Чюн, М. Федорець, Хан Хуйюнь та ін.). Як показує аналіз, значення такої підготовки до педагогічної діяльності недооцінюється, що негативно позначається на підготовленості майбутніх учителів до роботи в сучасних ЗЗСО. Дослідники також вважають однією з причин такого стану «використання в процесі роботи з майбутніми педагогами малопродуктивних методів, в тому числі, застарілих методик» [9]. Вихід із ситуації вимагає модернізації освітнього процесу на мистецьких факультетах, зокрема

застосування інтеграційного підходу до формування багатьох освітніх напрямів. Реалізація такого підходу дозволить здійснити професійну підготовку майбутніх учителів мистецько-музичних дисциплін цілісно в єдності та взаємозв'язку всіх її складових [4, с. 5].

Одночасно, важливою умовою професійної успішності учителя є безперервна самоосвіта, наполегливе самовдосконалення, яке здійснюється завдяки внутрішнім спонуканням, прагненням, смыслом і мотивує активізацію пізнавального, критичного мислення, що, в підсумку, є основою для всебічного розвитку особистості педагога. Така підготовка одночасно передбачає формування певних особистісних якостей сучасного вчителя, на кшталт: відповідальність, сумлінність, ініціативність, комунікативність, креативність, велика працездатність, любов до дітей, повага до колег і батьків школярів тощо. Саме такий підхід до підготовки майбутніх учителів мистецько-музичних дисциплін дозволить їм продуктивно працювати над формуванням у сучасних школярів культурної компетентності та зрештою, – над набуттям ними мистецько-музичної культури достатнього рівня. Г. Дідич наголошує, що важливість питання формування культурної компетентності, як шляху до набуття основ мистецько-музичної культури, «підсилюється тим, що особистісна система духовних цінностей учнівської молоді, формування в неї стійких музично-естетичних інтересів позитивно впливають на розвиток культури суспільства в цілому» [3].

Висновки. Таким чином, формування культурної компетентності сучасних школярів визначено головним шляхом вирішення основної мети загальної мистецько-музичної освіти – оволодіння школярами основ мистецько-музичної культури.

Важливим чинником у процесі формування даної компетентності є якісна підготовленість майбутніх учителів мистецько-музичних дисциплін до практичної роботи із сучасними школярами в умовах інформаційного суспільства та глобалізації. Йдеться про модернізацію теоретичної та практично-творчої підготовки, набуття необхідного художньо-естетичного та психолого-педагогічного досвіду, формування особистісних якостей педагога, – словом усе, що складає основу його професійних компетенцій, включно здатність спільно зі школярами, колегами-учителями та батьками учнів вирішувати поставлені завдання, знаходити правильні рішення в будь-яких педагогічних і життєвих ситуаціях.

Наразі можна констатувати, що феномен культурної компетентності, її основні складові, компонентна структура, головні цілі та технології формування в сучасних школярів, потребує додаткових досліджень.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Брайнин, В. Б. (2007). Слушатель серьезной музыки и его воспитание. Доклад на III Международной конференции «Музыкальное образование и воспитание в России, странах СНГ и Европы в XXI веке. Состояние и перспективы». Санкт-Петербург.
2. Го, Цзюнь. (2020). Формування музичної культури школярів в Україні і Китаї. *Культура, освіта, творчість: світові технології, авторські ідеї, традиції і новаторство* : збірник матер. II Міжнар. наук.-практ. конфер. Одеса. С. 65-70.
3. Дідич, Г.С. (2013). Проблема музично-естетичного досвіду в теорії та практиці естетичного виховання. Молодь і ринок, 9 (104). URL: http://dsru.edu.ua/ddpu/biblioteka/chutach/fnv/molod_1_gynok/9_104_2013.pdf
4. Ермекбаев, А. А. (2021). Профессиональная подготовка учителя музыки Казахстана на основе интегративного подхода : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.08 – теория и методика профессионального образования). URL: https://www.sgu.ru/sites/default/files/dissertation/2021/06/07/dissertaciya_ermekbaev_ali_04.06
5. Лебедев, О. Е. (2004). Компетентностный подход в образовании. *Школьные технологи*, 5, 3-1. URL: http://pedlib.ru/Books/3/0389/3_0389-18.shtml#book_page_top
6. Пантелеева, А. В. (2017). Культурная компетентность школьников и её формирование через интегрированный социальный проект. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/kulturnaya-kompetentnost-shkolnikov-i-eyo-formirovanie-cherez-integrirovannyi-sotsialnyy-proekt/viewer>
7. Равен, Дж. (2002). Компетентність у суспільстві: виявлення, розвиток та реалізація. «Когіто-центр», С. 150–157.
8. Реброва, О. Є., Сінюй, Пань. (2018). Сутність та структура підготовленості бакалаврів музичного мистецтва до формування аудіальної культури школярів. *Педагогічні науки*. № 4. С. 68–73. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvpuippp_2018_4_14
9. Федорець, М. О., Го, Цзюнь. (2020). Актуальні питання підготовки майбутніх учителів до формування музичної культури сучасних школярів. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. № 8 (102). С. 485-495.
10. Флиер, А. Я. (2000). Культурная компетентность личности: между проблемами образования и национальной политики. *Общественные науки и современность*. № 2. С. 151–165.

ПРОБЛЕМНЕ НАВЧАННЯ ЯК МЕТОД АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

PROBLEM LEARNING AS A METHOD OF ACTIVATING COGNITIVE ACTIVITY OF PUPILS IN UKRAINIAN LANGUAGE LESSONS

У статті зазначено, що сучасна школа має бути орієнтована на використання ефективних педагогічних технологій, з допомогою яких не просто поповнювалися би знання й уміння учнів, а й розвивалися такі їх якості, як пізнавальна активність, самостійність, вміння творчо розв'язувати навчальні й практичні завдання, вправи, вироблялися б вміння практичного і творчого застосування здобутих знань. Отже, є потреба не лише в оновленні змісту мовної освіти, а й у визначенні нових підходів до організації навчального процесу.

Закцентовано увагу на значенні проблемного навчання у розвитку мислення учнів і досягнення кращих результатів під час засвоєння теоретичного матеріалу на уроках української мови. Визначено основні умови ефективного проблемного навчання: мотивація учнів, значимість проблемних ситуацій для учнів, діалогічне спілкування під час розв'язання проблемних завдань. Показано основні етапи технології проведення уроку, з використанням проблемних ситуацій. Запропоновано методику створення проблемних ситуацій: з'ясування протиріч, аналіз протилежних поглядів на проблемну ситуацію, зіставлення фактів, розгляд проблеми з різних поглядів, узагальнення, конкретизація фактів та ін. Особлива увага під час використання елементів проблемного навчання належить різним видам комунікації, зокрема внутрішньому діалогу учнів у ході засвоєння теоретичного матеріалу, а також спілкуванню вчителя й учнів безпосередньо у практичній діяльності. У статті йдеться й про те, що використання елементів проблемного навчання дають змогу учням закладів загальної середньої освіти не лише глибше пізнати закони мови, а й привчитися працювати з науково-популярною літературою з мовознавства, зі словниками різних типів, удосконалювати рівень свого усного й писемного мовлення. Зроблено висновок про ефективність застосування елементів проблемного навчання під час вивчення української мови у закладах загальної середньої освіти.

Ключові слова: проблемне навчання, активізація пізнавальної діяльності, заклади загальної середньої освіти, урок української мови.

The article states that the modern school should be focused on the use of effective pedagogical technologies, which would not only replenish students' knowledge and skills, but also develop their qualities such as cognitive activity, independence, ability to creatively solve educational and practical problems, exercises, skills of practical and creative application of the acquired knowledge would be developed. Thus, there is a need not only to update the content of language education, but also to identify new approaches to the organization of the educational process.

The article identifies the necessary conditions for the use of elements and situations of problem-based learning in the teaching of the Ukrainian language in general secondary education. Emphasis is placed on the importance of problem-based learning in the development of pupils' thinking and achieving better results during the assimilation of theoretical material in Ukrainian language lessons. The basic conditions of effective problem-based learning are determined: motivation of pupils, the importance of problem situations for pupils, dialogical communication in solving problem tasks. The main stages of the technology of the lesson are shown, using problem situations. The method of creating problem situations is proposed: clarification of contradictions, analysis of opposing views on the problem situation, comparison of facts, consideration of the problem from different points of view, generalization, concretization of facts, etc. Particular attention when using the elements of problem-based learning is paid to various types of communication, including internal dialogue of students during the assimilation of theoretical material, as well as communication between teacher and students directly in practice. The article also says that the use of elements of problem-based learning allows students of general secondary education not only to learn more about the laws of language, but also to learn to work with popular science literature on linguistics, dictionaries of various types, improve their oral and written speech. It was concluded the effectiveness of the use of elements of problem-based learning in the study of the Ukrainian language in general secondary education.

Key words: problem-based learning, activation of cognitive activity, institutions of general secondary education, Ukrainian language lesson.

УДК 373.5.016:811.161.2 (075)
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/44/2.32>

Левченко Т.М.,
докт. філол. наук,
доцент кафедри української лінгвістики та методики навчання
Університету Григорія Сковороди в Переяславі

Чубань Т.В.,
канд. філол. наук,
доцент кафедри української лінгвістики та методики навчання
Університету Григорія Сковороди в Переяславі

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Одне з актуальних завдань сучасних закладів загальної середньої освіти – пошук оптимальних шляхів зацікавлення учнів навчанням, підвищення їхньої розумової активності, спонування до творчості, виховання учня як життєво й соціально компетентної особистості, здатної здійснювати самостійний вибір і приймати відповідальні рішення в різноманітних життєвих ситуаціях, вироблення вмінь практичного і творчого застосування здобутих знань. Це означає, що вчитель має орієнтуватися на використання таких педагогічних технологій, за допомогою яких не просто поповнювалися б

знання й уміння з навчального предмета, а й розвивалися такі якості учня, як пізнавальна активність, самостійність, вміння творчо виконувати завдання. Пізнавальна активність на рівні структурної одиниці спрямованості особистості свідчить про те, що учень охоче засвоює ту чи ту інформацію, більше того – має міцно сформовану потребу в якісній пізнавальній діяльності, сильні та стійкі мотиви цієї діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз останніх досліджень засвідчує, що питання проблемного навчання у закладах загальної середньої освіти набули актуальності в сучасній

педагогіці. Вагомими для становлення теорії і практики проблемного навчання були праці лінгводидактів М. Баранова, О. Біляєва, Н. Голуб, Є. Голобородько, С. Карамана, Л. Мамчур, М. Матюшкіна, М. Махмутова, С. Омельчука, Л. Скуратівського, М. Пентиліюк та ін. Більшість дидактів розглядали проблемне навчання як створення ситуацій інтелектуальних труднощів, адже саме вони викликають активну діяльність, спрямовану на отримання нових знань, умінь і навичок.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на багатоаспектність досліджень про поняття «проблемне навчання», питання активізації пізнавальної діяльності учнів на уроках української мови методами проблемного навчання залишається актуальним. Отже, виникає необхідність у розробці ефективних аспектів впровадження елементів проблемного навчання на уроках української мови.

Мета статті. Проаналізувати аспекти активізації пізнавальної діяльності через використання проблемного навчання на уроках української мови та запропонувати шляхи їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. Увага щодо вивчення навчальних дисциплін сфокусована на самому процесі пізнання, ефективність якого повністю залежить від пізнавальної активності учнів. Успішність досягнення цієї мети залежить не тільки від того, що засвоюється (зміст навчання), а й від того, як засвоюється: індивідуально чи колективно, в умовах авторитарного стилю викладання чи демократичного, з опорою на увагу, сприйняття, пам'ять чи весь особистісний потенціал учня, за допомогою репродуктивних чи активних методів навчання. Традиційна модель освітнього процесу, як показують результати психолого-педагогічних досліджень, не дозволяє повною мірою сформувати в учнів уміння і потребу критично мислити, сприймати й аналізувати інформацію, ефективно вирішувати нові завдання, що виникають у сфері навчання та повсякденному житті.

А. О. Вербицький свого часу наголошував, що найбільш характерним напрямом підвищення ефективності навчання є створення таких психолого-педагогічних умов, в яких учень може зайняти активну особистісну позицію і більшою мірою розкритися як суб'єкт навчальної діяльності [1, с. 6]. У ході навчання необхідно проводити систематичну роботу з учнями щодо розвитку пізнавальної активності в межах особистісно орієнтованого навчання. Адже пізнавальна активність повинна відображати стан учня, який прагне знань, перебуває в дослідницькому пошуку, розвиває свої пізнавальні інтереси. Навчальна інформація найактивніше сприймається тоді, коли виникає потреба у її сприйнятті. Один і той же зміст предмета, що вивчається однаковою мірою складності, в тому самому обсязі може засвоюватися по-різному,

залежно від способу його подачі, мотивів сприйняття та інтересу учнів.

В останні десятиліття значно поживалося навчання, що є об'єктивним засобом, саме воно й допомагає здійснювати та активізувати пізнавальну діяльність у процесі навчання. Насамперед маємо на увазі нетрадиційні форми, методи та засоби навчання. До них відносимо: проблемні мінілекції, семінари-дискусії, розбір конкретних професійних та життєвих ситуацій, ділові та рольові ігри, а також різноманітні форми науково-дослідної роботи учнів. Активні методи навчання – це способи активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів, які спонукають їх до процесу мислення як діяльності та практичної роботи у ході оволодіння новим навчальним матеріалом.

Зупинимось на одному з таких активних методів як проблемне навчання, адже воно здатне активізувати діяльність учнів, сформувати у них позитивну навчальну мотивацію.

Проблемну ситуацію в навчанні психологи розглядають як стимул пізнавальної потреби учня, і як важливий чинник загального розвитку особистості, адже вирішення будь-якої проблемної ситуації призводить не тільки до оволодіння новими знаннями і діями, воно складає мікроетап у розвитку особистості [4, с. 243].

Саме оцінно-орієнтаційна діяльність учнів, яка передбачає не запам'ятовування готових істин, а роздуми, аналіз, самостійне розв'язання різноманітних проблемних ситуацій, є вирішальним чинником у формуванні критичного мислення. Проблемна ситуація викликає певний психічний стан учня й допомагає йому усвідомити суперечність між необхідністю виконувати завдання і неможливістю зробити це з тими знаннями, які він має. Усвідомлення цієї суперечності й пробуджує потребу пошуку нових знань.

У теорії та практиці навчання української мови на сьогодні існує велика кількість різноманітних концепцій, теорій, підходів до навчання, що ґрунтуються на тих чи тих освітніх цілях, особливостях передачі або засвоєння знань і розвитку особистості учнів.

Традиційний підхід у навчанні передбачає пріоритет передачі учням максимального обсягу знань, умінь та навичок, що в результаті має призвести до розвитку особистості та формування основи для саморозвитку. Технології навчання теж передбачають передачу учням значного обсягу знань, умінь і навичок, але при цьому вони змістили освітні акценти: знання є не самоціллю, а засобом розвитку теоретичного мислення. Проблемне навчання – один з типів розвиваючого навчання, істотною відмінністю якого є зближення психології мислення людини з психологією навчання [2, с. 272]. Суть проблемного навчання полягає в пошуковій діяльності учнів, яка починається

з постановки питань, роз'яснення проблем і проблемних завдань, закладених у навчальних програмах і підручниках. Проблемне навчання нині має кілька різновидів, залежно від того, яку основну мету ставить учитель. Якщо метою уроку є засвоєння учнями знань, умінь і навичок, тоді педагог спрямовує процес вирішення запланованих проблемних ситуацій. У таких випадках учні засвоюють навчальний матеріал значно краще, ніж при застосуванні пояснювально-ілюстративних та репродуктивних методів, а навчальний процес активізується за рахунок більшого інтересу з боку учнів.

Отже, проблемне навчання сприяє ефективному удосконаленню методики викладання та структурує навчальний матеріал. Основною метою для застосування проблемного навчання може стати розвиток творчих здібностей учнів, тоді педагог використовує, здебільшого, проблемні ситуації, які не мають однозначної відповіді й стимулює ініціативу і творче мислення учнів. Використовуючи проблемне навчання на уроках української мови вчитель ставить за мету розвивати інтелект учнів і формувати активну пізнавальну діяльність, надаючи більшій самостійності під час вирішення проблемних ситуацій. Крім того, проблемне навчання формує пізнавальні інтереси учнів, творче мислення, інтерес до навчання та забезпечує органічне засвоєння компетентностей учнями.

Найвищим ступенем проблемності вважається така навчальна ситуація, в якій учень сам ставить проблему, знаходить рішення і перевіряє отриману правильну відповідь. У навчальній практиці таке вдається рідко. Передовий педагогічний досвід свідчить, що традиційні методи навчання призводять до формування насамперед зовнішніх мотивів навчальної діяльності, якщо ж переважно використовується проблемне навчання, то це досить ефективно впливає на учнів, адже вони самостійно шукають відповіді на запитання. Методику проблемного навчання спрямовано головним чином не на виклад готових знань та їх відтворення, а на самостійне оволодіння учнями знань у процесі активної пізнавальної діяльності. Іншими словами, це навчання через діяльність. Саме в активній діяльності, яку спрямовує вчитель, учні опановують необхідні знання, вміння, навички для подальшої діяльності, розвивають творчі здібності.

Проблемне навчання – це один із найперспективніших напрямків розвитку творчих здібностей особистості, настільки необхідних сучасному учневі. Проблемне навчання як творчий процес є вирішенням нестандартних науково-навчальних завдань такими ж нестандартними методами. У ході пошуку нестандартних шляхів розв'язання проблемних завдань активізуються розумові процеси, які є ядром пізнавального інтересу.

Навчальний процес відбувається більш активно у тих випадках, коли він пов'язаний з вирішенням проблемних завдань та ситуацій, а проблеми мають мотиваційну основу, включаючи живий інтерес до предмета вивчення.

Отже, проблемне навчання є одночасно і засобом для формування в учнів глибокої пізнавальної мотивації та засобом, який обумовлює їхню розумову діяльність.

Призначення проблемного навчання полягає у постановці та розв'язанні учнями теоретичних або практичних завдань, що раніше вони не вирішували. Завдання (проблеми), що пропонує вчитель, мають широкий діапазон складності – від досить простих навчально-предметних завдань до дослідження та вирішення оригінальних науково-прикладних запитань комплексного характеру. На думку І. Я. Лернера, проблемне навчання варто застосовувати залежно від того, наскільки це допускає навчальний матеріал [3, с. 6]. Під час навчання завжди актуальними будуть тренувальні завдання, які передбачають відтворювати знання, що сприяють запам'ятовуванню необхідного матеріалу. Звичайно, не можна заперечувати той факт, що оптимальною структурою навчального процесу буде поєднання традиційного викладу з включенням проблемних ситуацій та завдань.

Провідною ланкою проблемного навчання є проблемна ситуація. Проблемна ситуація є початковим моментом активізації пізнавальної діяльності, джерелом творчого мислення.

Проблемна ситуація – це інтелектуальне утруднення, що виникає в учнів у тому випадку, коли їм буває складно пояснити якесь явище, факт, процес чи неможливо досягти мети відомими способами. Саме проблемна ситуація допомагає викликати певну пізнавальну потребу в учнів, надати необхідної спрямованості їхнім думкам і цим створити умови для засвоєння нового матеріалу. Аналіз проблемної ситуації призводить до синтезу та узагальнення, до формулювання проблеми. Пошук засобів аналізу умов проблеми починається з актуалізації та систематизації колишніх знань та способів дій, які у минулій діяльності призводили до успіху в аналогічних ситуаціях. Актуалізація знань – це також аналіз та пошук засобів досягнення мети. Іншими словами, проблемна ситуація стимулює активну розумову діяльність учнів, спонукаючи їх до пошуку нових способів пояснення чи дії, і тим самим є потужним фактором формування пізнавальної активності. Проблема – це завжди перешкода. У процесі вирішення проблеми виникають питання репродуктивного характеру, які вимагають відтворення колишніх знань, тих саме знань, які потрібні для вирішення цього завдання. У багатьох випадках наявні знання недостатні для вирішення завдань. Подолання перешкод – рух, постійний супутник

розвитку. Саме проблемна ситуація допомагає викликати пізнавальну потребу учня, дати йому необхідну спрямованість думки і цим викликати особистий пізнавальний інтерес до вирішення тих чи тих пізнавальних завдань, створити внутрішні умови для розвитку творчих та комутативних здібностей, забезпечити можливість залучення учнів до самостійної пізнавальної діяльності тощо.

Умовами успішності проблемного навчання є: створення системи пізнавальних труднощів, які відповідають інтелектуальним здібностям учнів; забезпечення їх сукупністю знань щодо змісту проблемної ситуації; формування в учнів операційних умінь розв'язання проблемних завдань.

Остання умова особливо важлива і забезпечується тим, що вчитель сам вирішує одну з таких проблем, послідовно проводить аналіз ситуації, виявляє проблему, формулює завдання та вирішує його найоптимальнішими шляхами. При цьому учні мають змогу наочно простежити всі етапи інтелектуальної діяльності вчителя щодо вирішення завдання, розумові операції та способи мислення. Іноді ці ж дії виконуються вчитель виконує разом з учнями для з'ясування логіки, послідовності та етапів вирішення проблемних завдань. Ці прийоми є щаблями, які мають пройти учні, перш ніж вони навчатися самостійно вирішувати проблемні завдання. Проблемне навчання має велику перевагу перед традиційним навчанням, адже розвиває творчий потенціал того, хто навчається.

Все вищевикладене дає підстави твердити, що проблемне навчання стимулює процес активізації пізнавальної діяльності учнів, сприяє успішному засвоєнню знань, а отже, і засвоєнню спеціальних дисциплін.

Основними види проблемних завдань на уроках української мови вважаємо такі: дати відповіді на запитання, сформульовані щодо певної ситуації; вибрати із запропонованих варіантів правильний розв'язок; самостійно сформулювати правильний розв'язок на основі запропонованої ситуації; пошук або конструювання ситуацій з використанням літературних джерел чи фактів реальної практики.

Проблемні завдання пропонують для широкого використання під час вивчення української мови. Від продуманості проблемних завдань, які пропонує вчитель, значно залежить успіх вивчення української мови. Передовсім треба визначити структуру завдання. Переважна більшість лінгводидактів визначають таку структуру проблемних завдань: предмет діяльності – мета, що ставиться вчителем, – сприйняття її учнями – актуалізація попереднього досвіду, вмій і навичок – засоби для досягнення мети – способи діяльності – процес діяльності – результати діяльності.

Проблемні завдання з української мови виконують численні функції, а саме:

мотиваційну – сприяють розвиткові інтересу до предмета; пізнавальну – дають нову літературно-рознавчу інформацію; розвивальну – сприяють розвитку інтелектуальних та емоційних здібностей учнів; комунікативну – реалізують потребу в спілкуванні; формувальну – формують уміння й навички; естетичну – спонукають до сприйняття художнього слова; актуалізаційну – актуалізують опорні знання; організаційну – дитина самоорганізовується, працюючи самостійно; діагностично-контролюючу – виявляють рівень учнівських знань з української мови.

Завдання можна класифікувати за перевагою певної функції. Сьогодні лінгводидакти акцентують увагу на розвивальних завданнях. Вони ґрунтуються на переконанні психологів у тому, що навчання завжди має випереджати розвиток: учень докладає зусиль, намагається здобути нові знання, таким чином розвивається.

Наведемо приклади деяких пізнавальних завдань. 1. Порівняйте слова, наприклад, «парта» – «дошка» з предметами, що позначаються цими словами. Чи є відмінність між ними? Доведіть. 2. Визначте, однаково чи по-різному співвідносяться подані нижче дві групи слів з предметами навколишнього світу. Своє твердження обґрунтуйте. Озеро, місто, гора, планета, Світязь, Київ, Говерла, Венера. 3. В природі, що нас оточує, ми спостерігаємо різну кількість однорідних предметів. У мові також поняття кількості знаходить своє вираження. Які мовні засоби використовуються для цього? 4. Предмети навколишнього світу мають певні якості. Які мовні засоби використовуються для їх вираження. Чи тільки якості предметів виражаються засобами мови? Доведіть свою думку. 5. Ми живемо і діємо серед певних умов, які називаємо обставинами. У який спосіб вони відображаються в мові? 6. Час є одним з вимірів реальності буття. Як цей вимір віддзеркалюється у мові? Своє твердження обґрунтуйте. 7. Людина як особистість не є безсторонньою до світу, що оточує її. Вона виражає своє ставлення до нього, використовуючи для цього відповідні мовні засоби. Які це засоби? Своє твердження обґрунтуйте.

Отже, проблемне завдання можна визнати дидактичною одиницею, що сприяє забезпеченню ефективності процесу мовної і мовленнєвої підготовки учнів.

Оскільки навчання, яке спирається не стільки на мислення, скільки на пам'ять школярів, не може задовольнити сучасні вимоги життя, то зрозуміло, що найбільший ефект матимуть уроки, на яких учні роблять власні відкриття. Робота з підручником, словниками, спеціальною літературою дає змогу учневі зазирнути в глиб явища, розповісти про нього своїм однокласникам. П'ятикласникам, наприклад, уже під силу з'ясувати походження

того чи іншого фразеологізму; шестикласникам – провести самостійне спостереження-дослідження на тему: «Синтаксична роль дієслівних форм»; а семикласникам – встановити відсоток використання слів тих чи інших частин мови в різних стилях мовлення.

Для забезпечення повноцінного, змістовного, естетичного та ефективного спілкування пропонуємо використовувати різноманітні вправи (найчастіше проблемного ситуативного характеру), які дають можливість не тільки вивчати поурочно лінгвістичний матеріал, а й знайомитись із найпоширенішою лексикою, синтаксичними конструкціями, що вживаються за певних обставин, спонукають дітей до створення власних аналогічних спілкувально-етикетних ситуацій, доцільно використовуючи усну народну творчість, яка полегшує сприймання мовленнєвих норм.

Ситуативні проблемні завдання створюють сприятливий психологічний та емоційний настрій, атмосферу вільного спілкування та співробітництва вчителя й учнів. За допомогою таких завдань (стандартних та нестандартних мовленнєвих ситуацій) учитель спонукає учнів до роздумів, пошуку переконуючих рішень для нових мовленнєвих завдань, формування навичок мовленнєвого етикету, розвиває у них необхідність у самовираженні, саморозкритті та самореалізації через різні види творчості.

На уроках української мови учитель не повинен бути пасивним спостерігачем, а постійно спонукати учнів до висловлення власної думки, створювати ситуації успіху задля зростання учнівської самооцінки та прагнути, щоб учні відчували себе в ролі дослідників, яким під силу розв'язати поставлене

завдання, зробити «відкриття». «Круглі» столи, ігрові дебати, мозкові штурми, прес-конференції, уроки захисту звань та уроки-дослідження допоможуть створити ситуації невимушеного спілкування, умови для міжособистісного діалогу.

Висновки. Отже, завдання вчителя української мови – створити умови для саморозвитку, самовдосконалення, самоосвіти учня, який з об'єкта виховання та навчання стає рівноправним партнером, що отримує ґрунтовні знання, що виникають на базі максимальної розумової активності.

Ефективність елементів проблемного навчання в тому, що воно сприяє розвитку пізнавальної, комунікативної, практичної, творчої діяльності учнів, сприяє становленню особистості учня, готовності випускників школи використовувати засвоєні знання, уміння і навички у реальному житті для вирішення практичних завдань. Застосування елементів проблемного навчання сприятиме розвитку мислення учнів і досягнення кращого розуміння процесів, що відбуваються в мові.

Питання про застосування елементів проблемного навчання під час вивчення української мови в закладах загальної середньої освіти залишається відкритим і потребує подальших досліджень.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Вербицкий А. А. Контекстное образование: проблемы и перспективы. *Педагогика*. № 9. 2014. С. 3–14.
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 373 с.
3. Лернер И. Я. Дидактические основы методов обучения. Москва : Педагогика, 1981. 186 с.
4. Матюшкин А. М. Мышление, обучение, творчество. Москва : МОДЭК, 2003. 720 с.

РОЗДІЛ 6. ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ
ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТІВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ
ІНОЗЕМНОЇ МОВИ СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙTHE USAGE OF MULTIMEDIA TOOLS DURING TEACHING FOREIGN
LANGUAGE TO STUDENTS OF NON-LANGUAGE SPECIALTIES

У статті розглядаються можливості мультимедійних засобів у контексті досвіду їх використання у процесі навчання іноземних мов у Київському університеті імені Бориса Грінченка студентів немовних спеціальностей. Розкриваються переваги використання мультимедійних засобів. Зокрема, аудіо та відеозаписи покращують розуміння інформації на слух, збільшують словниковий запас, поглиблюють культурні знання та формують мовні звички. Також важливе значення у процесі опанування мовою відіграють фільми, серіали, тому що їх використання дозволяє краще зрозуміти традиції та звичаї країни, мова якої вивчається. Значна увага приділяється практичним засобам використання мультимедійних технологій на заняттях з англійської мови для студентів немовних спеціальностей ВНЗ таких як, комп'ютерні програми, електронні книги та енциклопедії, мультимедійні презентації, електронні словники для вивчення іноземних мов. Досліджено можливості використання навчальних платформ, електронних словників, онлайн-тестів в Інтернет-мережі у навчальному процесі студентів немовних спеціальностей закладів вищої освіти. Охарактеризовано специфіку обраних онлайн платформ із вивчення іноземних мов, які дозволяють проводити якісну підготовку студентів закладів вищої освіти. Зазначено, що вищезазначені засоби навчання є ефективними. Щодо ефективності використання мультимедійних технологій у процесі вивчення мови то слід визнати, що викладання мов на основі застосування мультимедійних технологій може бути ефективнішим, ніж традиційними методами та засобами з огляду на досвід та практичне застосування у Київському університеті імені Бориса Грінченка. Навчання на основі мультимедійних технологій ефективно веде до досягнення цілей. Крім того, наголошується на тому, що використання мультимедійних технологій підвищує мотивацію та інтерес до вивчення мови, формує навички ефективного міжособистісного спілкування, а також спонукає до досягнення кращих результатів, які не лише поглиблюють знання, а й сприяють самоосвіті.

Ключові слова: мультимедійні технології, вивчення іноземної мови, електронний слов-

ник, мультимедійна презентація, освітня платформа, немовна спеціальність.

The possibilities of multimedia tools in the context of the experience of the usage them in the process of teaching foreign languages at Borys Grinchenko Kyiv University for teaching students of non-language specialties are investigated in this article. The research also reveals that there is a definite advantage of using multimedia tools. Video and audio recordings play a key role in developing listening skills, speech habits and enrich vocabulary. Movies and TV series are also important in the process of mastering the language because the usage of them allows to understand customs and traditions of another country. The focus is on practical tools for using multimedia on English lessons in higher education, such as computer programs, electronic books and encyclopedias, multimedia presentations and electronic dictionaries for learning foreign languages. Possibilities of using educational platforms, online dictionaries, online tests on the Internet in the educational process of students of nonlanguage specialties of higher education institutions have been studied. The specifics of the selected online platforms for learning foreign languages are described, which allow to conduct high-quality training of students of higher education institutions. It is noted that the above-mentioned online learning tools are effective. With regard to the effectiveness of the use of multimedia tools in language learning it can be recognized that language teaching based on the use of multimedia tools can be more effective than language teaching by traditional methods and tools, given the experience and practical application in Borys Grinchenko Kyiv University. Technology-based learning effectively leads to the achievement of goals. Moreover using multimedia tools is highly important when it comes to developing conversational skills, and preparing students for the real life communication and learning a language encourages better results which not only deepen knowledge but interest students in self-education.

Key words: multimedia tools, foreign language learning, electronic dictionary, multimedia presentation, educational platform, non-language specialty.

УДК 378.004
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/44/2.33>

Буяновська О.А.,
викладач кафедри іноземних мов
Київського університету
імені Бориса Грінченка

Постановка проблеми у загальному вигляді. Реформування освіти в Україні передбачає її перебудову з метою впровадження в освітню практику таких технологій, які б створили максимально сприятливі умови для розвитку й саморозвитку особистості, виявлення та активного використання

індивідуальних особливостей здобувачів вищої освіти у навчальній діяльності. Сучасна освіта має на меті зробити навчальний процес більш якісним шляхом забезпечення широких можливостей для розвитку, навчання та виховання творчої, конкурентоспроможної особистості, у результаті яких

вона буде готова до активного, самостійного життя у суспільстві. Таке складне завдання можна вирішити шляхом використання сучасних технологій навчання, серед яких чільне місце посідають мультимедійні технології. Вони відкривають нові можливості вдосконалення навчального процесу.

Важливе завдання, яке постало нині перед системою освіти України, полягає у підвищенні рівня ефективності навчання здобувачів вищої освіти. Упроваджуючи нові знання, викладачі потребують наявності та використання сучасних технологій. Без знань мультимедійних технологій, вміння орієнтуватися у інформаційному просторі, володіти та оперувати інформацією неможливо стати сучасним спеціалістом. Впровадження мультимедійних технологій у навчальний процес вищих навчальних закладів освіти дозволяє підвищити мотивацію студентів, якість їх знань, відповідно і пізнавальний інтерес до підвищення рівня фахової підготовки.

Застосування у навчальному процесі засобів мультимедіа – один із напрямів удосконалення навчання, який сприяє поліпшенню якості освіти. Використання засобів мультимедіа в навчальному процесі вищого навчального закладу спричинене вимогами практики викладання навчальної дисципліни, інтенсифікацією навчальної діяльності студентів.

Отже, актуальним на сьогодні постає питання встановлення мотивації та зацікавленості до процесу вивчення іноземної мови студентів немовних спеціальностей вищих навчальних закладів освіти України. Традиційне навчання спрощує здатність студентів опанувати іноземну мову й перешкоджає їхньому розумінню структури та функції мови, робить здобувачів вищої освіти пасивними одержувачами знань. Головною метою навчання англійської мови у ВНЗ є надбання студентами вмінь та навичок грамотного використання іноземної мови в реальних життєвих ситуаціях не тільки повсякденного, але й ділового, професійного спілкування.

Незалежно від бажання людей в їхнє життя влилися електронні засоби зв'язку, комп'ютерна техніка та цифрові технології. Тому проникнення сучасних, у тому числі мультимедійних технологій у галузь освіти є закономірним. Саме тому для подальшої оптимізації та підвищення ефективності процесу навчання дедалі частіше застосовують мультимедійні засоби. Мультимедійне забезпечення навчального курсу у вищому навчальному закладі може активізувати погляди здобувачів вищої освіти. Візуальне й яскраве мультимедійне забезпечення навчального курсу перетворює заняття з англійської мови на цікаву подорож до англійської країни. І групове обговорення, особисте обговорення й дебати можуть також запропонувати більше можливостей для комунікації як

серед студентів, так і між викладачем та здобувачами вищої освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Останнім часом все більше уваги приділяється впровадженню мультимедійних технологій для навчання іноземної мови студентів у вищих навчальних закладах вітчизняними та зарубіжними науковцями. Зокрема, використання мультимедійних технологій у навчально-виховному процесі розглядають В. Беспалько, В. Биков, Р. Гуревич та ін. Застосування мультимедійних технологій у процесі викладання та вивчення іноземних мов були широко відображені у працях, І. Карпа, В. Краснопольського, А. Кузнєцова, Л. Морської, Л. Чуа, М. Юнус та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значну кількість наукових праць з проблеми застосування мультимедійних технологій в навчальній діяльності студентів немовних факультетів із метою вивчення іноземних мов, питання ефективності та доцільності використання цих технологій ще не повністю розкриті.

Метою статті є висвітлення можливостей та досвіду використання мультимедійних засобів навчання з точки зору сприяння ефективності процесу вивчення англійської мови студентами немовних спеціальностей.

Виклад основного матеріалу. Система освіти повинна розвинути уміння та навички пізнання, самостійного орієнтування в інформаційному просторі для розв'язання дослідницьких завдань. Якнайкраще реалізувати ці завдання можливо за використання мультимедійних засобів. Під мультимедійними засобами розуміють сукупність візуальних, аудіо- та інших засобів відображення інформації, що інтегровані в інтерактивному програмному середовищі.

Мультимедійні засоби навчання – надійний інструмент для розвитку образного мислення, мовлення та творчого вирішення поставлених задач. Впровадження мультимедійних технологій в освітній простір гарантує гармонійне інтегрування різних видів інформації. Досвід роботи показує, що за рахунок інтенсифікації сприйняття студентами навчального матеріалу стає можливим залучити їх до процесу пізнання як суб'єктів навчальної діяльності.

Мультимедіа є інформаційною технологією, тобто сукупністю прийомів, методів, обробки, зберігання та передавання аудіовізуальної інформації. Це надає змогу поєднати в одному програмному продукті текст, графіку, аудіо- та відеоінформацію, анімацію, 3D-графіку. А комп'ютери, оснащені мультимедіа, можуть відтворювати одночасно кілька видів інформації найрізноманітнішого характеру, що впливає на перспективу розвитку та форми сучасного процесу навчання. Важливою

властивістю мультимедіа є інтерактивність, яка надає змогу користувачеві отримати зворотний зв'язок.

У широкому сенсі «мультимедіа» означає спектр інформаційних технологій, що використовують різноманітні програмні та технічні засоби з метою найбільш ефективного впливу на користувача (який став одночасно і слухачем, і читачем, і глядачем) [2, с. 20]. Завдяки застосуванню в мультимедійних продуктах і послугах одночасної дії графічної, аудіо- і візуальної інформації ці засоби володіють великим емоційним зарядом й активізують увагу студентів під час навчальної діяльності.

Підвищення якості освіти визначається використанням сучасних методів і засобів навчання. Активне навчання потребує залучення студентів до навчального процесу. Широке застосування мультимедійних технологій здатне різко підвищити ефективність активних методів навчання для всіх форм організації навчального процесу.

Експериментально встановлено, що під час усного викладу матеріалу за хвилину слухач сприймає і здатний обробити близько тисячі одиниць інформації, а під час «підключення» органів зору – близько 100 тисяч таких одиниць. Висока ефективність використання в навчанні мультимедійних засобів, основа яких – зорове та слухове сприйняття матеріалу очевидна.

Важко заперечити, що майбутнє за системою навчання, яке виглядає як схема студент-технологія-викладач, за якої здобувач вищої освіти стає активним учасником процесу навчання.

Ми вважаємо, що величезний дидактичний потенціал використання мультимедійних технологій навчання може бути розкритим лише за умов, якщо провідна роль у навчально-виховному процесі належатиме викладачеві. На нашу думку, мультимедійні засоби навчання іноземної мови у вищій школі не можуть замінити викладача, але виступати потужним засобом та третім партнером у педагогічній взаємодії вони точно здатні. Ми погоджуємося з Денисовою Ж.А., що мультимедійні технології можуть вдосконалити й урізноманітнити діяльність викладача, тим самим підвищуючи продуктивність студентів [2]. Як відомо, людина, при вивченні іноземної мови і не тільки, запам'ятовує двадцять відсотків відео інформації, тридцять відсотків аудіо інформації. Якщо ж поєднати те, що вони бачать, чують і роблять одночасно, то продуктивність запам'ятовування становить вісімдесят відсотків інформації.

Іноземна мова є однією із тих навчальних дисциплін, що дає багатий матеріал для відпрацювання найрізноманітніших методів і прийомів роботи з інформацією. Викладання англійської мови пов'язане з використанням великого обсягу різноманітної інформації, що робить застосування

комп'ютерної техніки особливо ефективним, оскільки дозволяє дуже швидко опрацювати цю інформацію й запропонувати її у вигляді таблиць, схем, діаграм, визначити зв'язок між різними об'єктами та явищами.

Ми погоджуємося, з Е. Азімовим, що навчаючи іноземній мові, доцільно використовувати такі види мультимедійних технологій, як: комп'ютерні презентації (демонстрації), електронні підручники, електронні бази даних, інтерактивні навчальні тренажери, довідково-інформаційні джерела – онлайн-перекладачі та словники, електронні колекції аудіо- та відеоматеріалів [1].

Основним технічним засобом мультимедійних технологій, безумовно, є комп'ютер, оснащений необхідним програмним забезпеченням і мультимедійним проектором. Також необхідна наявність таких компонентів, як ресурс мережі Інтернет, аудіоапаратура та ін. У нашому університеті кожна аудиторія забезпечена такими технічними засобами. Саме завдяки технічно укомплектованим аудиторіям Київського університету імені Бориса Грінченка викладачі мають можливість презентувати пропонований матеріал на заняттях з іноземної мови відео- та аудіо- супроводом. Так, здобувачі вищої освіти мають можливість спостерігати за вербальною та невербальною комунікацією носіїв мови, яка вивчається, за оточенням носіїв мови, а також розширювати знання про соціокультурні реалії англомовних країн.

На нашу думку, однією із беззаперечних переваг засобів мультимедіа є можливість розроблення на їх основі інтерактивних комп'ютерних презентацій з іноземної мови, які є особливо важливими для студентів немовних спеціальностей.

Презентація – це набір послідовно змінюваних сторінок-слайдів, на кожній з яких можна розмістити будь-який текст, схеми, малюнки, аудіо- та відео- фрагменти, використовуючи при цьому різні елементи оформлення. Вони не вимагають особливої підготовки викладачів та студентів, проте активно залучають останніх до співпраці. Презентація інформації за допомогою програми PowerPoint дає викладачеві можливість охопити такі види діяльності, як аудіювання, читання та переклад.

Наш досвід викладання англійської мови студентам немовних спеціальностей свідчить, що мультимедійні презентації здатні покращити навчальний процес. Завдяки презентаціям ми маємо змогу розширювати можливості ілюстративного супроводу заняття, пропонувати історичні відомості, змінювати форму навчання з авторитарної на комунікативну, підтримувати ефективну мотивацію та зв'язок з реальним життям для набуття практичних умінь, виховувати та розвивати особистість студентів одночасно з процесом засвоєння нових знань. Ми вважаємо, що

презентації доцільно використовувати при подачі нового матеріалу. Завдяки презентації матеріал (чи лексичний, чи граматичний) можна ілюструвати різноманітними наочними засобами. Для прикладу: за допомогою комп'ютерної програми PowerPoint можливо розробити нескінченну кількість лексичних вправ на засвоєння цієї теми. Також не слід нехтувати презентацією під час закріплення пройденого матеріалу. При використанні PowerPoint студенти бачать пройдений матеріал в цілісній структурній формі. Вже ознайомившись з новою лексичною темою, а головне засвоївши нову вузькоспеціалізовану лексику, студенти можуть переходити до більш широкого спектру лексичних завдань. Наприклад, маючи на екрані зображення глядацьку залу театру, студенти повинні описати її. Для практики діалогічного мовлення можна запропонувати студентам (перед цим поділивши їх на підгрупи) перелічити переваги та недоліки різних частин зали: арени, балкону, бельетаж та ін. У своїй практиці презентацію ми активно використовуємо для активізації лексичних одиниць з певної теми або ж фонетичної зарядки. Також варто зазначити, що презентація значно полегшує роботу викладачеві, адже один раз підготовлену презентацію можна використовувати в декількох паралельних групах.

Аналіз науково-методичної літератури та періодичних видань свідчить, що використання презентацій на заняттях з іноземної мови дають можливість проводити інтегровані заняття, забезпечуючи посилення міжпредметних зв'язків; організовувати інтерактивні форми контролю знань, умінь та навичок; організовувати самостійні, творчі та дослідницькі роботи та проекти на якісно новому рівні.

На нашу думку, презентації надають всі можливості для створення цікавого та якісного навчального середовища на заняттях з англійської мови. Викладачеві лише необхідно вміти користуватися різноманітними програмами: графічними, *flesh* – анімаціями, *web* – редактором, програмами для створення презентацій, програмами для роботи зі звуком та відео тощо. Однак, створюючи презентації для занять варто, на нашу думку, керуватися такими критеріями, як: урахування інтелектуальної підготовки студентів; чітке врахування часу на показ певної інформації; загальна кількість слайдів не повинна перевищувати 20-25. Самі ж слайди не варто перенавантажувати різноманітними спецефектами, інакше увагу студентів буде зосереджена саме на них. На рівень сприйняття матеріалу впливає кольорова гама слайду, тому варто підібрати правильне забарвлення презентації аби слайд добре «читався». Звичайно, логічна структура презентації – один з найважливіших елементів виступу. Адже, якщо презентація буде хаотичною, то аудиторія втратить фокус.

І найголовніше: варто пам'ятати, що презентація це лише доповнення до заняття, а не навпаки.

В умовах пандемії досить актуальними стали електронні підручники. За визначенням Л. Х. Зайнутдінової, електронний підручник – це навчальна програма комплексного призначення, що забезпечує безперервність і повноту дидактичного процесу навчання, надає теоретичний матеріал, забезпечує тренувальну навчальну діяльність і контроль рівня знань, а також інформаційно-пошукову функцію, математичне і імітаційне моделювання з комп'ютерною візуалізацією і сервісні функції за умови інтерактивного зворотного зв'язку [5].

У своїй практиці ми виділяємо такі дидактичні функції електронного підручника: забезпечення легкого доступу до потрібної інформації; надання можливості отримання уявлення про зміст та структуру навчального матеріалу, а також інтегрування знань з різних джерел.

На своїх заняттях ми часто використовуємо різні електронні енциклопедії. В електронні енциклопедії входять різного виду довідки, статті-огляди, статті-тлумачення та ін. Так, на заняттях з англійської мови часто демонструємо студентам немовних спеціальностей матеріали енциклопедії Encarta. Це мультимедійна енциклопедія, випускається корпорацією Майкрософт. Вона містить велику кількість зображень, історичних карт і інтерактивну карту світу, фрагментів відео, вбудований словник. Матеріали цієї енциклопедії подано у розділах. На своїх заняттях використовуємо такі розділи, як Arts and Literature People and Society, Sport and Recreation, Science and Nature. Ми вважаємо, що робота з енциклопедією не просто розширює знання студента, але й сприяє розвитку критичного мислення, адже з великої кількості інформації здобувачеві вищої освіти необхідно обрати лише найнеобхіднішу.

Провідним засобом на наших заняттях стали електронні словники, якими зручно користуватися в сучасних умовах комп'ютеризованого навчання. Електронний словник – це програма, яка дає змогу здійснювати швидкий пошук необхідних лексичних одиниць, часто з урахуванням морфологічних форм [4, с. 323]. Словники бувають універсальними (містять слова загальної лексики) та спеціалізованими (містять спеціальну термінологію, що використовується в окремих галузях професійної діяльності). Багато програм-словників для перекладу мають встановлені кілька словникових баз даних, універсальних і спеціалізованих, з різними напрямками перекладу. Слова можна шукати в алфавітному порядку або ж вводити у рядок пошуку. У своїй роботі ми використовуємо Longman Dictionary of Contemporary English. Це словник сучасної англійської мови Лонгмана, який надає визначення з використанням обмеженого

словникового запасу, що допомагає людям, які не є носіями англійської мови, легко розуміти значення.

Також якісним, на нашу думку, є Encarta Dictionary. Це електронний мультимедійний словник, що випускається корпорацією Майкрософт. Містить більш, ніж 140000 слів та визначень. Даний словник містить сотні фотографій та ілюстрацій. Encarta Dictionary містить не тільки транскрипцію, а й може вимовляти слова за допомогою вбудованого синтезатора голосу. А це надважлива функція для студентів немовних спеціальностей.

Викладачі та студенти Київського університету імені Бориса Грінченка активно використовують Cambridge Advanced Learner's Dictionary Online (CALD), який містить 140 000 слів, фраз, значень та прикладів. Даний словник включає в себе усі слова рівнів A1 – C2. На нашу думку, він є досить ефективним при підготовці до міжнародного екзамену з англійської мови IELTS. Його унікальність полягає у тому, що він містить англійський та американський варіанти вимови слів, у ньому є вікторина Flash Card, яка допоможе студентам краще запам'ятати нові лексичні одиниці, а також словник містить таблицю англійських неправильних дієслів.

Ми використовуємо електронні словники у своїй роботі досить тривалий час. Саме тому з упевненістю можемо стверджувати, що такі словники сприяють розвитку англомовної компетенції в студентів немовних спеціальностей ВНЗ.

Наразі існує багато мультимедійних ресурсів та комп'ютерних навчальних програм, онлайн-платформ, онлайн-тестів які є допоміжним матеріалом у тестуванні граматичних і лексичних знань, умінь і навичок студентів немовних факультетів. Такі засоби навчання дозволяють створити активне комунікативне середовище, у якому здійснюється навчання. Робота з цими програмами перетворюється на багатогранну діяльність з лексикою, граматику та тестовими матеріалами. У своїй роботі досить часто використовуємо Longman Exam Coach. У Київському університеті імені Бориса Грінченка є така дисципліна, як Міжнародні екзаменів з англійської мови. Саме на заняттях з цієї дисципліни ми використовуємо цей комп'ютерний тренажер, адже він створений для підготовки до міжнародних екзаменів з англійської мови (TOEFL, TOEIC, IELTS, CAE, FCE). Цей тренажер, на нашу думку, насичений матеріалами, практичними вправами та тестами.

Ефективним засобом проведення контролю знань, умінь та навичок студентів у комп'ютерній формі є онлайн-платформа Classtime. Студенти приєднуються до сесії без реєстрації або з власним Google/Microsoft акаунтом. Однією з переваг є простий інтерфейс програми та прості правила користування програмою. Важливою опцією для

нас, викладачів, є функції перемішування та налаштування часу, щоб зменшити обман студентів у підсумкових роботах. Також зручним виявилось й оцінювання: у автоматизованому тестуванні викладачеві потрібно лише додати до кожного питання відповідну кількість балів, а система оцінить усіх студентів сама. Завдання можна обрати в чисельній бібліотеці тестів або розробити самостійно відповідно до тематики курсу.

Навчальний курс Euro Talk посідає одне із перших місць на наших заняттях з англійської мови для студентів немовних спеціальностей. У ній міститься велика кількість слів та фраз, котрі розділені на теми. Натискаючи на картинки, слухаючи вимову, студенти мають можливість оволодіти іншомовною лексикою. Є можливість перевірити свої знання завдяки легким чи складним іграм. Можливість запису та програвання мовлення дозволяє студентам практикувати свою вимову та порівнювати її з носіями англійської мови. Використання такого курсу у викладанні англійської мови дозволяє відійти від традиційних форм навчання; оптимізувати засвоєння мовних структур; подолати монотонність заняття при формуванні мовленнєвої та комунікативної компетенції студентів нефілологічних спеціальностей. Варто зазначити, що ця програма допомагає нам у створенні сприятливого психологічного фону в аудиторії, адже робота з таким мультимедійним засобом «знімає» традиційність заняття та може психологічно розвантажити студентів. Однак необхідно відзначити, що занадто часте звертання до подібних форм організації навчального процесу здобувачів вищої освіти недоцільно, так як нетрадиційне може стати традиційним, що призведе до падіння інтересу.

Висновки. Вищезазначене доводить, що мультимедійні засоби навчання є перспективним і високоефективним інструментом, що дозволяє надати інформацію в більшому об'ємі, ніж традиційні джерела інформації. Мультимедійні засоби навчання доцільно використовувати для ефективно організації процесу пізнання, створення на заняттях різноманітних проблемних ситуацій, розвитку у студентів навичок пошукової діяльності, продуктивного й критичного мислення, активізації пізнавальних мотивів.

Використання мультимедійних програм значно розширює та урізноманітнює програму вивчення іноземної мови студентами немовних спеціальностей, надає доступ до різноманітних автентичних матеріалів (комп'ютерне подання мовного матеріалу на основі художньої літератури, статей, матеріалів інформаційних сайтів, робота зі словниками та енциклопедіями), мотивує студентів немовних спеціальностей до вивчення англійської мови.

Однак, є й застереження щодо використання мультимедійних технологій на заняттях з англійської мови: надмірність у використанні наочності

веде до певних диспропорцій у розвитку конкретного і абстрактного мислення студентів. Також варто розуміти, що робота з комп'ютером не повинна сприйматися як розважальна “вставка” у процес вивчення іноземної мови, а має розглядатися як органічна активізуюча складова частина пізнавального процесу. Такий підхід до безперервної освіти надає велику кількість можливостей для ефективного оволодіння англійською мовою студентами немовних спеціальностей.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Азимов Э.Г. Информационнокоммуникационные технологии в обучении РКИ: состояние и перспективы. *Русский язык за рубежом*. 2017. № 6. С. 45–55.
2. Денисова, Ж.А. Мультимедийная презентация языкового материала как методический прием. Ж. А. Денисова, М. К. Денисов. *Иностранные языки в школе*. 2008. № 3. С. 20–27.
3. Зайнутдинова Л. Х. Создание и применение электронных учебников (на примере общетехнических дисциплин) / Л. Х. Зайнутдинова. Астрахань : ЦНТЭП, 1999. 364 с.
4. Карпа І. Переваги застосування інформаційно-комунікаційних технологій для підвищення англійської компетенції студентів. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2016. Вип. 16. С. 322–327.
5. Троцько А.В., Короткова Ю.М. Застосування інформаційно-комунікаційних технологій у процесі навчання іноземних мов: досвід України та Греції. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2018. Т. 68, № 6. С. 166–180.
6. Mullamaa, K. ICT in language learning – benefits and methodological implications. *International Education Studies*. 2010. Vol 3 (1), P. 33–42.
7. Zakirova Diloram, Haydarov Ilhom. The use of ICT in foreign language learning and teaching. 2020. Vol. 7(5), P. 765–767.

MOBILE APPLICATIONS TO IMPROVE LISTENING SKILLS

РОЗВИТОК НАВИЧОК ПІСЛЯ СЛУХАННЯ
ЗА ДОПОМОГОЮ МОБІЛЬНИХ ДОДАТКІВ

Information Technology is having a significant influence on Language learning. One of the most attractive and commonly used Information Technologies is the widely spread usage of mobile phones which represent a new and revolutionary approach in education. The development of mobile technology has been going through a period of rapid tendency. Despite the fact, that the potential of mobile learning is immense, still only a few studies have been conducted in this field.

The extensive grow of mobile devices has opened opportunities to develop specific mobile applications in English language teaching. New media of learning English has been created. Numerous of applications on mobile devices have been developed very fast and can be downloaded effortlessly. In language learning, these applications encourage students to practice and enhance their language competence. Apart from applications, learning materials can be accessed easily too. Moreover, previous studies found that mobile applications and these accessible materials support language learning in different areas such as vocabulary learning, pronunciation practice, listening skills, English reading skills and theme-based m-learning activities improving contextual language learning experiences.

Nowadays, it is an established fact that technology is widely employed for English language teaching and learning throughout the world at all stages of education. Typically the use of mobile technology for English language teaching and learning does not appear to be restricted to any particular age group or any particular educational program.

The present study illustrates students' attitude toward mobile applications and how these applications influence their studying habits. Furthermore, the study highlights on the fact how students get over difficulties in mastering and developing listening skills with the help of mobile phones outside the classroom. Although this study examined a valuable query and the findings from the present study are to provide valuable insights into the area of foreign language listening research and practical implication for L2 listening classrooms, still there are some limitations in mobile application approaches which are hoped to be handled with in some future works.

Key words: *listening, mobile applications, information technology, English language teaching.*

Інформаційні технології мають значний вплив на вивчення мови. Однією з найпривбливіших і найбільш широко використо-

вуваних інформаційних технологій є широке використання мобільних телефонів, що є новим і революційним підходом до освіти. Розвиток мобільних технологій демонструє стрімку тенденцію. Незважаючи на величезний потенціал мобільного навчання, досліджень у цій галузі досі мало.

Широке використання мобільних пристроїв дало можливість розробити спеціальні мобільні додатки для використання у навчанні англійської мови. Виникли нові форми вивчення англійської мови. Багато додатків для мобільних пристроїв були розроблені дуже швидко, і їх стало легко завантажувати. Під час вивчення мови ці програми заохочують учнів до практики та розвитку знань мови. Крім додатків, доступними стають також і навчальні матеріали. Крім того, попередні дослідження продемонстрували, що мобільні додатки та ці онлайн-ресурси доступними методами забезпечують і розвивають різні навички, необхідні для вивчення мови. Ці навички включають розвиток словникового запасу, розвиток вимови, інтерпретацію тексту після слухання та інтерпретацію тексту після читання.

Набуття навичок у правильному руслі направляє пізнання після слухання і відіграє важливу роль у правильному засвоєнні англійської мови. Якщо оволодіти вмінням слухати належним чином, відповідно розвиватимуться й інші навички. Нові технології відіграють важливу роль у широкому розвитку навичок. На сьогоднішній день фактом є те, що технології широко використовуються у викладанні та вивченні англійської мови у всьому світі на всіх рівнях освіти. Використання мобільних технологій у викладанні та вивченні англійської мови не обмежується будь-якою віковою групою чи освітньою програмою.

Це дослідження демонструє ставлення студентів до мобільних додатків і те, як ці програми впливають на їхні навички навчання. Дослідження також проливає світло на те, як учні долають труднощі в набутті та розвитку навичок після слухання, використовуючи мобільні телефони поза уроками. Хоча це дослідження дає уявлення про ставлення студентів до мобільних додатків, все це є численні та невивчені можливості для продовження та розширення цієї теми.

Ключові слова: *розвиток навичок після слухання, мобільні додатки, інформаційні технології, навчання англійської мови.*

УДК 81'232 (811.111)

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/44/2.34>

Hladonik G.V.,

Lecturer at the Department of Philology
Hungarian College of Higher Education
of Ferenc Rákóczi II Transcarpathian

Komari I.-D.I.,

2nd year master's student
Hungarian College of Higher Education
of Ferenc Rákóczi II Transcarpathian

Introduction

Listening ability is an essential factor that contributes significantly to the second language learning process. Richards declared that *"The development of good listening skills is seen not only as something valuable for its own sake but as something that supports the growth of other aspects of language use, such as speaking and reading"* [17 p. 85]. The growing popularity and advancing functionality of using mobile technologies have raised their potential in

teaching and learning languages. Using mobile technology with the possibility and adaptability of mobile devices in language learning, MALL is bound to be increasingly called upon to provide useful tools in foreign language teaching and learning.

Through various smart phone apps similar to websites, a great amount of authentic materials can be used for language learning. Teachers and students can access online authentic listening materials from radio or TV programs for listening teaching and

practice [15]. In other words, students can even use mobile phones to download the applications for listening, which create more chances to be exposed to a target language, and encourage them to actively participate in learning.

Literature review – Mobile-based language learning

Language learning has been taking advantage of Information Technology. One of the most developing technologies is mobile phones which serve as a revolutionary approach in education [11].

In the literature researchers mention that mobile devices can allow learners to access learning materials due to their portability and accessibility [4]. Additionally, researchers found that mobile technologies support language learning in different areas such as:

- vocabulary learning [3];
- pronunciation practice [5];
- listening skills [6];
- activities improving contextual language learning experiences [19].

The growing popularity and advancing functionality of using mobile technologies have raised their potential in teaching and learning languages. As mentioned by Lee their mobility and portability make 'learning on the move' and 'anytime, anyplace learning' a realization [13 p. 90.]

Kukulka-Hulme pointed out mobile devices as *spontaneous, informal, contextual, portable, ubiquitous, and personal* [18]

Based on the study of Fatimah, A.S., Santiana, S. and Sulastri, F., mobile devices provide many benefits in a variety of ways in language learning [7]:

- simplicity;
- autonomy;
- portability.

The presence of mobile phones in language learning brings an innovation which is called as MALL (Mobile Assisted Language Learning). MALL is a kind of innovation, it seems like CALL (Computer Assisted Language Learning), the modification is MALL used in a mobile phone while CALL is used in a computer [15]. MALL gives opportunities to the teacher and students to get ease in teaching and learning because it brings many functions in one device, brings more opportunities to teacher and students to get comfortable in learning and communication [4].

Many scholars and practitioners have described mobile learning in different forms [8]. Brown defined mobile learning as being a subset of E-learning that is explicitly a form of web-based delivery of content and learning management; moreover, it features with mobility, flexibility, and convenience when compared to online learning [2]. However, Peters went further in defining mobile learning as being a model of flexible learning that is 'just in time, just enough and just for me'. Other scholars described mobile learning as a sort of portable education that uses portable devices

to access learning and knowledge on the move without the time and location constraints

Kang and Kim presented a model focusing on improving the mobile contents of teaching and learning vocabulary and English listening skills in blended learning process, which refers to mix eLearning with traditional instructor-led training in the classroom, using a mobile device. The model contained 5 steps to practice English listening and vocabulary using TV dramas to contribute to learning. The first step was related to a classroom activity with instruction on Monday and the consecutive five steps were done on the mobile device from Tuesday to Saturday based on learners' own time and place. The study concluded that TV drama as a learning resource was useful to improve English listening skills and vocabulary since it was authentic learning materials. It also showed positive effects on students' attitudes towards mobile use [10].

Another benefit of mobile learning technologies according to Beishuizen is the possibility of increasing self-regulation of students defined as an individual trait of learners that allows them to recognize a need for learning [1]

The most prevalent and widely explored technology for mobile listening comprehension reported in the literature is that of podcasts, ever since they started to be used in Japan in 2005 [14]. In general studies reflect the way in which podcasts are used to support learning in higher education and how popular they are with language students [4]. However, podcasting for second language acquisition is not without its critics in the literature. For example, Hasan and Hoon, note problems related to their use, such as the amount of time required to set up and prepare podcasts, that supplementary activities are often ignored by the students, and that for effective improvements in listening comprehension, pedagogic theory is important, something not explicitly present in the use of most podcasts [9]. Other research shows that students used podcasts as part of their study periods and did not multitask with other tasks, going against their mobile nature [13].

Data collection and the questionnaire

To collect data for the study, the participants were selected random. Each participant was sent a hyperlink leading to the online survey. The sharing and spreading of the hyperlink was controlled by the researcher. The questionnaire was conducted in English. The questionnaire was divided in to 6 sections. The first two sections asked the participants' attitude toward listening applications and in what way did these applications improve their listening skills. With the help of the following questions the participants had the opportunity to share their personal point of view whether they find mobile applications useful or not. Question 4 tried gathering information from the participants whether they need the help of

the teacher to improve their listening skills. Finally, the questionnaire collected information about participants' willingness toward developing other skills with the help of mobile applications. All questions were mandatory. The questions are presented below section by section:

1. Did mobile apps help to improve your listening skills?
2. Did mobile apps help to practise listening any-time and anywhere?
3. Did mobile apps help to learn a variety of English vocabulary?
4. Did mobile apps help to reduce anxiety in acquiring listening skills?
5. Did mobile apps help to improve your listening skills without the teacher's help?
6. Would you like to develop other English skills using mobile apps?

Results

The questions have been divided into three sections. The first section will examine the attitude of the participants toward the helpfulness of applications. The second section will examine the anxiety of the participants. The last section will examine the participants' attitude toward the role of the teacher and the possibility of developing other skills.

The data was analysed using both quantitative and qualitative methods. Of the 40 respondents who answered question 1 regarding improving listening skills with the help of mobile apps 26 (65 %) agree and 11 strongly agree (28 %) and 3 (7 %) disagree. As the results reflect 92,5 % believe that mobile applications help to improve the participants listening skills.

From the analysis of the second question we can

see that 20 (50 %) respondents agree on the fact that the availability of apps help them to improve listening skills. 13 (33 %) strongly agree and 7 (17 %) disagree with this question.

In question 3 the development of their personal vocabulary is investigated. 21 (53 %) of the total respondents agree, 18 (45 %) strongly agree, 1 (2 %) disagree.

Question 4 tries seeking answers to the connection between anxiety and language development. With the help of mobile applications 22 (55 %) respondents are able to reduce their anxiety, 9 (23 %) disagree, 6 (15%) strongly agree, 3 (7 %) strongly disagree with this question.

The following question asked the respondents point of view about independent studying. 18 (45%) of the respondents agree that role of the teacher plays a significant role in improving listening skills. 9 (23%) of the respondents strongly agree and 13 (32%) disagree.

The last question asked the respondents about their point of view on whether other skills apart from listening can be developed with the help of mobile applications. 22 (55 %) agree, 14 (35 %) strongly agree and 4 (10 %) disagree with the last question.

Conclusions

The current study has analysed the view on whether mobile applications are beneficial for improving listening skills in English language learning. Concerning the results of the survey more than 93 % of the respondents believe that with the help of mobile applications listening skills can be developed. The results also reflect that 83% of the respondents are on the opinion that the availability of these mobile

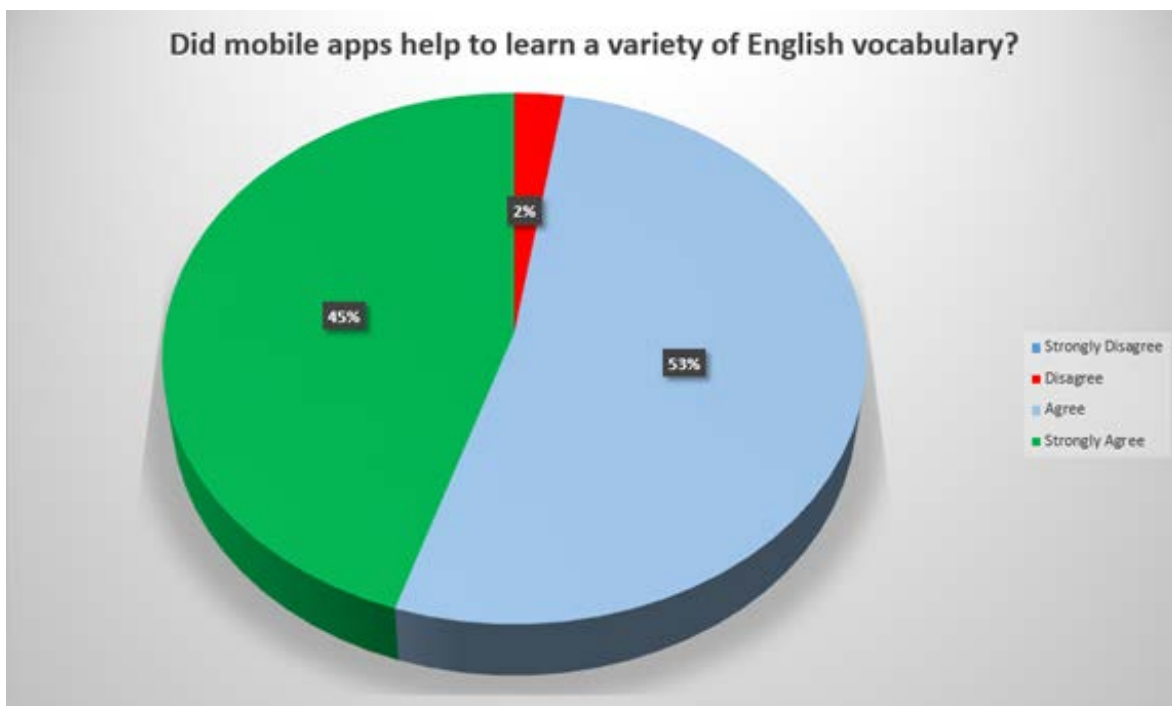

Fig. 1. Did mobile apps help to improve your listening skills?

applications is important and beneficial. However, 17% of the respondents are not satisfied about the availability of mobile applications and believe these applications should be more accessible. The participants were able to express their point of view on studying independently. 77 % of the respondents believe that the role of teacher is still important and cannot be substituted by any application or gadget.

Furthermore participants expressed their view on the connection between anxiety and language learning. 70% of the respondents consider being able to come through their anxiety with the help of mobile application. The last question asked the participants whether they would like to improve other skills with the help of mobile apps. 90% agree that they are willing to try other mobile apps to improve other skills.

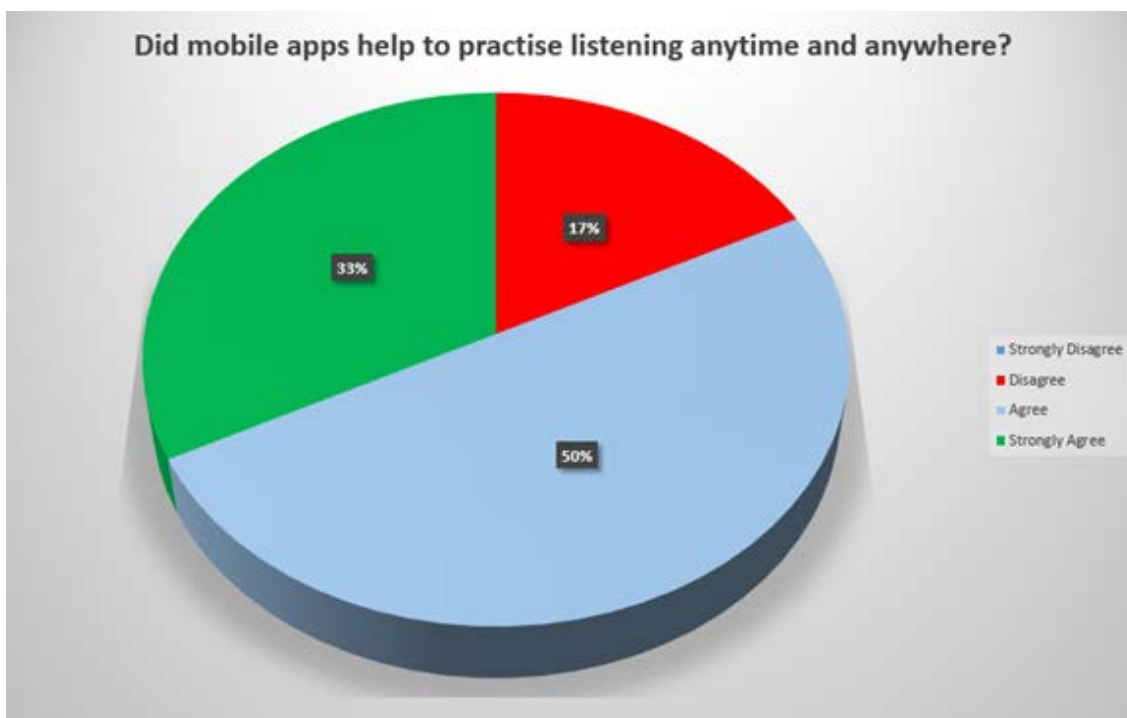

Fig. 2. Did mobile apps help to practise listening anytime and anywhere?

Fig. 3. Did mobile apps help to learn a variety of English vocabulary?

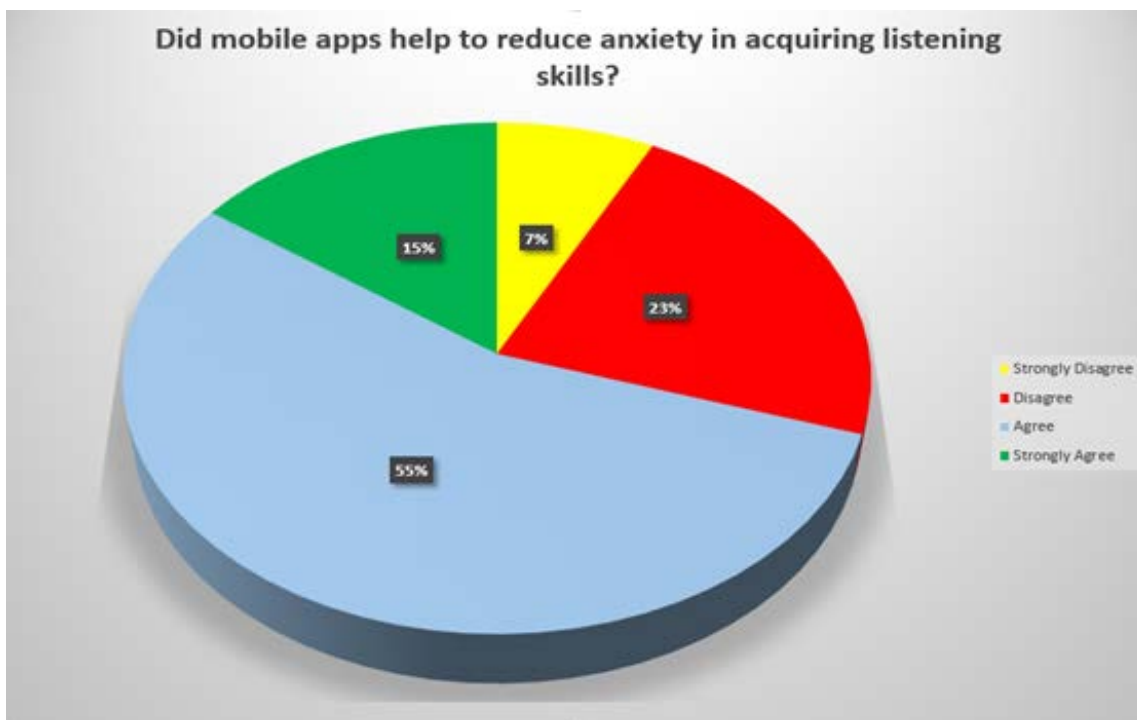

Fig.4. Did mobile apps help to reduce anxiety in acquiring listening skills?

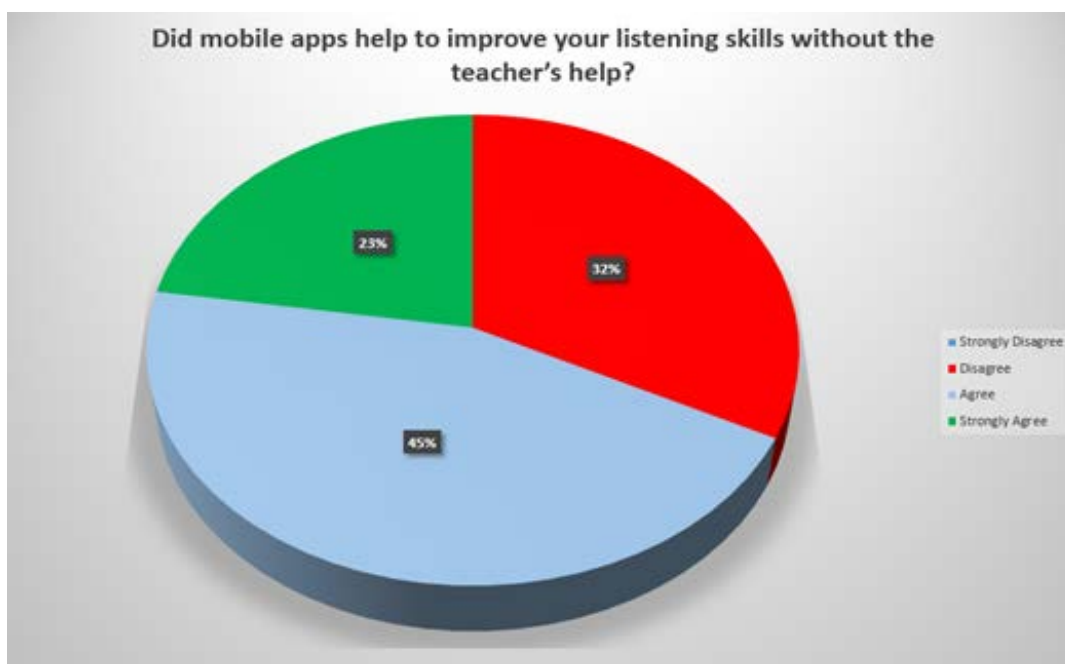

Fig. 5. Did mobile apps help to improve your listening skills without the teacher's help?

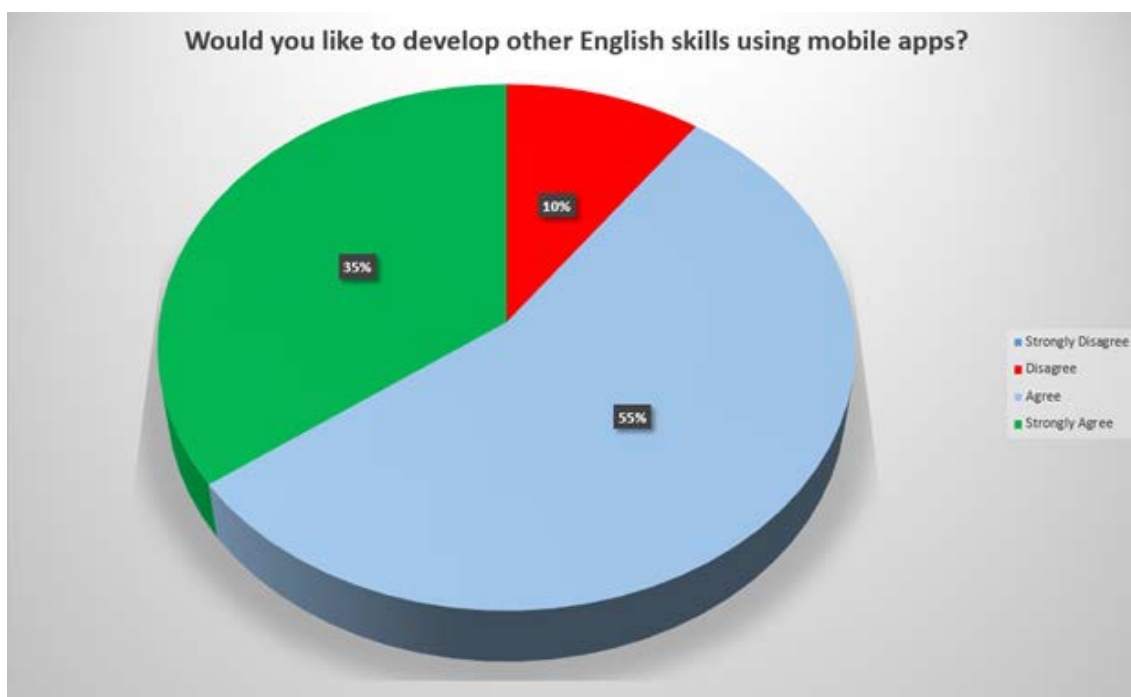

Fig. 6. Would you like to develop other English skills using mobile apps?

REFERENCES:

1. Beishuizen J. Does a community of learners Foster self-regulated learning? *Technology, Pedagogy, and Education*, (2008). Vol. 17 № 3. P. 182–193.
2. Brown, T. H. Towards a model for m-learning in Africa. *International Journal on Elearning*, 2005. Vol. 4. № 3.
3. Cavus, N., Ibrahim, D. M-learning: An experiment in using SMS to support learning new English language words. *British Journal of Educational Technology*, 2009. Vol. 40. № 1. P. 78–91
4. Chinnery, G. M. Going to the MALL: Mobile assisted language learning. *Language Learning & Technology*, 2006. Vol. 10. № 1. P. 9–16
5. Ducate, L., Lomicka, L. Podcasting: An effective tool for honing language students' pronunciation? *Language Learning & Technology*, 2009. Vol. 13. № 3. P. 66–86.
6. Edirisingha, P., Rizzi, C., Nie, M., Rothwell, L. Podcasting to provide teaching and learning support for an undergraduate module on English language and communication. *Turkish Online Journal of Distance Education*, 2007. Vol. 8. № 3. P. 87–107
7. Fatimah, A.S., Santiana, S., Sulastri, F. Learner's experience on the use of mobile device for autonomous listening: A narrative inquiry. *Journal of Language and Linguistic Studies*, 2021. Vol. 17. № 1. P. 193–204.
8. Grant, M. M. Difficulties in defining mobile learning: Analysis, design characteristics, and implications. *Educational Technology Research and Development*, 2019. Vol. 67. № 2. P. 361–388. DOI: 10.1007/s11423-018-09641-4
9. Hasan, M.M., Hoon, T.B.: "Podcast applications in language learning: A review of recent studies". *English Language Teaching*, 2013. Vol. 6. № 2 P. 128.
10. Kang, N-H., Kim, J-Y. Mobile contents for teaching and learning English listening skills and vocabulary using TV Drama. *English Language Teaching*, 2007. Vol. 19. № 1. P. 113–134
11. Kim, Hea-Suk. Emerging mobile apps to improve English listening skills. *Multimedia-Assisted Language Learning*, 2013. Vol. 16. № 2. P. 11–30.
12. Lee, M. J. W. Getting a move on with mobile learning. *Training Journal*, 2005. Vol. 13. URL: <http://www.trainingjournal.com/tj/158.html> (last accessed: December 10, 2007).
13. Lee, M.J.W., Chan, A.: "Reducing the effects of isolation and promoting inclusivity for distance learners through podcasting". *Turkish Online Journal of Distance Education*, 2007. Vol. 8. № 1. P. 85–104.
14. Lomicka, L., Lord, G.: "Podcasting-past, present and future: Applications of academic podcasting in and out of the language classroom". *Information Science Reference*, 2011. P. 1–20.
15. Mosquera, F. M. CALT: Exploiting Internet resources and multimedia for TEFL in developing countries. *Computer Assisted Language Learning*, 2001. Vol. 14. № 5. P. 461–468.
16. Gangaiamaran, R., Pasupathi, M., Review on Use of Mobile Apps for Language Learning. *International Journal of Applied Engineering*, 2017. Vol. 12. № 21. P. 11242–11251
17. Richards, J. C. Second thoughts on teaching listening. *RELC Journal*, 2005. Vol. 36, № 1. P. 85–92. <https://doi.org/10.1177/0033688205053484>
18. Rosell-Aguilar, F. Top of the pods-In search of a podcasting "pedagogy" for language learning. *Computer Assisted Language Learning*, 2007. Vol. 20. № 5. P. 471–492
19. Tan, T. H., Liu, T. Y. The Mobile-based interactive learning environment (MOBILE) and a case study for assisting elementary school English learning. *Proceedings of the IEEE International Conference on Advanced Learning Technologies*, 2004. P. 530–534.

ТЕНДЕНЦІЇ У НАВЧАННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

TRENDS IN ENGLISH LANGUAGE TEACHING AT THE CURRENT STAGE OF INFORMATION SOCIETY DEVELOPMENT

Ця стаття охоплює питання освітньої діяльності у контексті сучасного інформаційного суспільства. Зокрема, аналізуються питання щодо організації навчання англійської мови на основі цифрового освітнього простору, створеного з використанням програмного забезпечення системи Moodle, в якому пропонуються найрізноманітніші форми самостійної роботи. Також надається аналіз щодо застосування нових засобів навчання, а саме глобальних та локальних освітніх мереж; інформаційно-пошукових та інформаційно-довідкових систем. Пропонується огляд найбільш відомих освітніх ресурсів таких як Puzzle English, Grammar Bytes, Irregular Verbs, English Club TV, English Club, Learn English від British Council. Визначається спектр інформаційних технологій та надається аналіз його впливу на користувача. Представлений свій особистий досвід в проектуванні змісту, форми курсу іноземної мови та можливості використання інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому просторі.

Для досягнення позитивних результатів використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчанні недостатньо просто впровадити їх у навчальний процес, доцільно розробити нові предметні програми, які передбачали б використання комп'ютерних технологій протягом усього процесу навчання. Програма, у свою чергу, визначить методи викладання та умови здійснення навчального процесу, спроектує науковий стиль мислення, який потрібно сформувати при засвоєнні запропонованого навчального матеріалу за допомогою інформаційних технологій. Роль викладача в освітньому процесі визначається як важливий момент у використанні інформаційно-комунікаційних технологій. Вказується важлива його мотивація, зацікавленість в результатах своєї діяльності, грамотне використання сучасних технологій та вміння інтегрувати їх з традиційною методикою навчання.

Актуальність даної теми полягає в тому, що в даний час активно здійснюється впровадження інформаційних технологій в освітній процес. Зосередження сучасних технічних засобів навчання сприяє модернізації навчально-виховного процесу, активізує розумову діяльність, сприяє розвитку творчості викладачів, дозволяє проводити дистанційне навчання, розвиває систему безперервної освіти, тим самим підвищуючи ефективність освітнього процесу.

Ключові слова: комп'ютерне навчання, сучасні технології навчання, інформаційно-

комунікаційні технології, освітньо-виховний процес, мультимедійні програми, освітні ресурси, засоби комунікації.

This article covers issues of educational activities in the context of the modern information society. In particular, the issues of organizing English language learning on the basis of digital educational space created with the use of Moodle software, which offers a variety of forms of independent work. It also provides an analysis of the use of new learning tools, namely global and local educational networks; information retrieval and information reference systems. An overview of the most famous educational resources is offered, such as Puzzle English, Grammar Bytes, Irregular Verbs, English Club TV, English Club, Learn English from the British Council. The range of information technologies is determined and the analysis of its influence on the user is given. We have presented our personal experience in designing the content, forms of foreign language courses and the possibility of using information and communication technologies in the educational space. To achieve positive results in the use of information and communication technologies in education is not enough to simply introduce them into the educational process, it is advisable to develop new subject programs that would involve the use of computer technology throughout the learning process. The program, in turn, will determine the methods of teaching and conditions of the educational process, design a scientific style of thinking that should be formed in the assimilation of the proposed educational material with the help of information technology. The role of the teacher in the educational process is defined as an important moment in the use of information and communication technologies. An important motivation, interest in the results of their activities, the competent use of modern technologies and the ability to integrate them with traditional teaching methods are indicated.

The relevance of this topic lies in the fact that the introduction of information technologies into the educational process is currently being actively carried out. The concentration of modern technical teaching aids contributes to the modernization of the educational process, activates mental activity, promotes the development of teachers' creativity, allows for distance learning, develops a system of continuous education, thereby increasing the efficiency of the educational process.

Key words: computer training, modern learning technologies, information and communication technologies, educational process, multimedia programs, educational resources, means of communication.

УДК 37.016:811.111
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/44/2.35>

Гречок Л.М.,
ст. викладач кафедри
іноземної філології
Національного університету
«Чернігівська політехніка»

Кормільцина С.Ю.,
викладач кафедри іноземної філології
Національного університету
«Чернігівська політехніка»

Постановка проблеми. Нові соціально-економічні реалії нашого життя та можливості міжкультурної взаємодії, що розширюються, актуалізують перед психолого-педагогічною наукою та практикою вирішення низки завдань, пов'язаних з пошуком шляхів та засобів ефективного навчання іноземної мови у вузах нашої країни. При цьому

передбачається реалізація заходів, вкладених у вдосконалення як самої системи навчання, так і її методичного забезпечення з орієнтацією на сучасні засоби комунікації та технології навчання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вітчизняні науковці М. Степко, І. Фольварочний, Л. Шевченко та інші у своїх публікаціях плідно

досліджують переважно проблеми навчання та потреби формування в Україні системи освіти протягом життя, а також аспекти, які поки що гальмують цей процес [1; 2; 3]. Навчання протягом життя передбачає як у межах, так і поза межами системи формальної освіти. Це означає, що основним ключовим вмінням стає здібність людини здійснювати пошук нових знань та розвивати нові компетенції без підтримки з боку формальної освіти [1, с. 22].

В науковій літературі достатньо ґрунтовно представлено педагогічні і методичні аспекти впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі. Численні дослідження нових підходів до роботи знаходимо у В. Заболотний, Г. Козлакова, Т. Коваль, М. Козяр та ін. [4; 5; 6; 7].

ІКТ здійснюють активний вплив на процес навчання і виховання студентів, оскільки змінюють схему передавання знань та методи навчання. Вони пов'язані також зі створенням нових засобів навчання і збереження знань, до яких належать електронні підручники і мультимедіа; електронні бібліотеки й архіви, глобальні та локальні освітні мережі; інформаційно-пошукові та інформаційно-довідкові системи [8].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Кількість аудиторних годин не дозволяє приділити достатньо часу для усіх видів мовленнєвої діяльності для навчання іноземної мови. Одним із шляхів вирішення цієї суперечності є включення до навчальної програми інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) для здійснення в повсякденній навчальній практиці.

Постановка завдання (цілей статті). Мета статті полягає у виокремленні та аналізі щодо використання сучасних ІКТ для створення он-лайн контенту з використанням програмного матеріалу здатного активно впливати на процес навчання і виховання студентів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нові ІКТ розкривають перед усіма учасниками освітньо-виховного процесу необмежені можливості їхнього творчого використання. Мультимедійні програми надають доступ до комп'ютерного мовного матеріалу на основі статей, художньої літератури, матеріалів інформаційних сайтів; роботи зі словником, спонукають студентів до вивчення іноземних мов, розширюють мотивацію студентів до навчання, надаючи їм можливість працювати над мовою у зручному для них темпі.

Дослідники визначають ІКТ як спектр інформаційних технологій, що використовують різні технічні та програмні засоби з метою найбільш ефективного впливу на користувача, адже при комп'ютерному навчанні засвоюється набагато більша кількість матеріалу, ніж в умовах традиційного навчання за той самий час. Об'єктивність контролю за знаннями – на 20–25 % і значно економиться навчальний час, оскільки здійснюється

одночасна перевірка знань усіх студентів. На сьогоднішній день мультимедійні технології є одним з напрямків інформаційних технологій, що розвиваються найбільш динамічно. Це, в першу чергу, пояснюється тим, що мультимедіа – це взаємодія візуальних та аудіо ефектів під управлінням інтерактивного програмного забезпечення з використанням сучасних технічних та програмних засобів, вони поєднують текст, звук, графіку, фото, відео в одному цифровому поданні.

Для початку ми пропонуємо огляд найбільш відомих освітніх ресурсів, де студенти мають можливість комплексно займатися вивченням англійської мови та вдосконалювати навички володіння нею.

Сервіс *Puzzle English* пропонує багато аудіо та відео файлів, різноманітних ігор, граматичні та практичні вправи для самостійного вивчення англійської мови. Огляд ресурсу *Puzzle English* продемонстрував, що цей сайт підійде для користувачів з будь-яким рівнем володіння англійською мовою. За допомогою цього ресурсу наші студенти тренуються у сприйнятті правильної англійської мови на слух, активного поповнення словникового запасу, у побудові фраз та речень зі слів (пазли). Головний акцент сайту зроблено на відпрацюванні навичок аудіювання за допомогою серіалів, навчальних та розважальних відеороликів. Відпрацьовуються і граматичні навички, а ось розмовній практиці уваги приділяється мало. На сайті ви знайдете мініатюрні граматичні уроки та вправи, представлені в дуже зручному та доступному форматі. Інтерактивні вправи допоможуть студентам перевірити свої навички на практиці, а ще є доступні пояснення до правил та правильні відповіді. Також цей сайт щодня публікує граматичні вправи у *Twitter*.

Вивчення багатьох іноземних мов передбачає знання так званих «неправильних дієслів», тобто дієслів, які змінюють свою форму за правилами (іноді і без них), відмінними від основних. Сервіс *Irregular Verbs* призначений для того, щоб спростити вивчення цих дієслів в англійській, іспанській та німецькій мовах. На сайті надається можливість знайти таблиці з формами цих неправильних дієслів, довідкові матеріали та інтерактивні тести для самоперевірки. Цей ресурс ми, зазвичай, пропонуємо окремим студентам для індивідуальної роботи.

Ми використовуємо ресурс *English Club TV* для розмовного клубу *English Speaking Club*, який постійно функціонує в межах нашого університету. Практика підтвердила зацікавленість учасників до цього ресурсу. Перш ніж почати перегляд відео, учасникам рекомендовано вивчити кілька нових слів. Нові слова та пояснення до них подаються виключно англійською мовою, яку озвучує носій мови. Він вимовляє їх кілька разів. Потім

пропонуються питання, відповідь на які потрібно знайти у відео. Після чого слід переглянути відео репортаж.

English Club – це ще один сайт із граматичними уроками. Контент цього сайту написаний у простій та легкій манері. Після деяких уроків пропонуються тести, після інших – спеціальні підказки та коментарі про найпоширеніші помилки пов'язані з кожною темою. Цей ресурс ми, зазвичай, пропонуємо окремим студентам для індивідуальної роботи.

На освітньому сайті *Learn English від British Council* представлена величезна кількість текстових матеріалів, вправ, відеороликів, аудіофайлів, ігор, професійних подкастів і навіть спеціальний розділ для самопідготовки до мовного іспиту IELTS.

Сайт <https://test-english.com/> чудово підходить для перевірки знань студентів шляхом тестування. Має підрозділи для перевірки навичок: читання, письма, аудіювання та знань із граматики [9, с. 194].

Програмне забезпечення Moodle надає для викладачів можливість прояву творчості у проектуванні змісту та форми представлення курсу. Використовуючи можливості інформаційно-комунікаційних технологій, викладач не просто передає готові та напрацьовані знання, а спільно з студентами вибудовує процес пізнання (інтелектуального, емоційного, морального).

Система Moodle дозволяє використовувати найрізноманітніші форми самостійної роботи для студентів: безпосередній діалог, обговорення проблем, питань в інтерактивному режимі, підготовка творчих робіт (есе, проектів) та ін. Крім того, студенти мають відкритий доступ в Інтернет (через розміщення викладачем гіперпосилань на інформаційні джерела) та ресурси), що актуалізує самостійне отримання знань та нової інформації з першоджерела, мотивує на вироблення особистісного відношення з проблеми, що вивчається. У студентів формується здатність виробляти обґрунтований вибір на основі аналізу різноманітних фактів, інформації та формулювати власну позицію та думку. Результатом такої роботи може стати виконання контрольних завдань з пошуку та розміщення нових посилань та джерел (документів, статей, посібників), складання нового глосарію, презентації з конкретної теми та ін.

Висновки. Застосування ІКТ дозволяє активізувати діяльність студентів, дає змогу підвищити

якість освіти, підвищити професійний рівень викладача, урізноманітнити форми міжособового спілкування всіх учасників освітнього процесу. А також засоби ІКТ, що використовуються в сучасній освіті дозволяють досягати високих результатів у навчанні. Нові технології дають можливість забезпечити взаємодію між викладачем та студентом у системі відкритого та дистанційного навчання. В умовах впливу ІКТ на освітні процеси формується тип сучасного викладача, який повинен не тільки володіти знаннями в галузі інформаційних та комунікаційних технологій, а й уміти застосовувати їх у власній професійній діяльності.

Таким чином, використання ІКТ значно підвищує не лише ефективність навчання, але й допомагає вдосконалювати різні форми та методи навчання, підвищує зацікавленість студентів у глибокому вивченні програмного матеріалу.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Степко М.Ф. Болонський процес і навчання впродовж життя : веб-сайт. URL: <http://elcat.pnpu.edu.ua/docs/Stepko.pdf>
2. Фольварочний І.В. Тенденції розвитку освіти дорослих в Україні та країнах Європейського Союзу / І. Фольварочний. *Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Сер. Педагогіка* / редкол.: М. Вашуленко, А. Вихрущ, Л. Вознюк, та ін. Тернопіль, 2009. № 2. С. 14–19.
3. Шевченко Л. С. Безперервність як основний принцип реформування сучасної системи освіти : матеріали наук.-практ. конф. викл., аспірантів і студ., 15 трав. 2013 р. Харків, 2013. С. 83–86.
4. Заболотний В.Ф. Дидактичні засади застосування мультимедіа у формуванні методичної компетентності майбутніх учителів фізики : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. пед. наук : спец. 13.00.02. Київ, 2010. 38 с.
5. Коваль Т.І. Підготовка викладачів вищої школи: інформаційні технології у педагогічній діяльності : навч.-метод. посіб. К. : Вид. центр НЛУ, 2009. 380 с.
6. Козлакова Г.О. Теоретичні і методичні основи застосування інформаційних технологій у вищій технічній освіті : монографія. К. : ІЗМН, ВІПОЛ, 1997. 180 с.
7. Козяр М.М. Віртуальний університет : навч.-метод. посіб. Львів, 2009. 168 с.
8. Ставицька І. В. Інформаційно-комунікаційні технології в освіті: матеріали наук. практи. он-лайн конф. «Новітні освітні технології». веб-сайт. URL: <http://confesp.fl.kpi.ua/node/1103>
9. Кузнєцова А.С. Інформаційні технології як засіб інтенсифікації вивчення англійської мови. *Інноваційна педагогіка*. Випуск № 27. 2020. С. 194–196.

GAMIFICATION OF THE EDUCATIONAL PROCESS AT ENGLISH CLASSES FOR STUDENTS OF TECHNICAL SPECIALTIES IN HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS

ГЕЙМИФКАЦІЯ ОСВІТЬОГО ПРОЦЕСУ НА ЗАНЯТТЯХ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

The rapid development of information and communication technologies has had a huge impact on the learning process in higher education. If before the teacher was almost a unique tracer of information accumulated by mankind, in modern society the teacher's ability to create an environment in which information received by students can be transformed into knowledge and experience becomes more relevant.

In the conditions of information accessibility of completely different and from time to time unpredictable content, the student must learn to critically evaluate and choose those sources of knowledge that are relevant to solving a particular problem.

Such tasks can be confidently and effectively solved by activity and communicative approaches in learning. However, these approaches are not able to solve the problem of the motive for student entry into a particular educational activity. Currently, this problem is relevant in connection with the widespread use of social networks that meet one of the main needs of modern students – the need for communication. Pedagogical society emphasizes the following trends: general demotivation, lack of desire to work with information, ignorance of the principles and methods of efficient use of time resources and dependence on gadgets.

Nevertheless, the description of this problem contains practically the key to its solution, which means that it is necessary to give the student the opportunity to learn with the help of game technologies.

The use of game technologies in the educational process is not something new, but it is a well-developed issue by both domestic and foreign scientists.

Due to the development of technology and computer networks, game theory has been enriched with new ideas and more technological.

Key words: gamification, higher education, students of technical specialties.

Стрімкий розвиток інформаційних та комунікаційних технологій чинить величезний вплив на навчальний процес у вищих навчальних закладах. Якщо раніше викладач являвся майже унікальним транслятором накопиченої людством інформації, то в сучасному суспільстві більш актуальною стає здатність викладача створити середовище, в котрому

інформація, яку отримують студенти може бути перетворена в знання та досвід.

В умовах інформаційної доступності цілком різного та час від часу непередбачуваного контенту студент повинен навчитись критично оцінювати та вибирати ті джерела знань, котрі є актуальними для вирішення певної задачі.

Такі задачі впевнено та ефективно може вирішити діяльніший та комунікативний підходи у навчанні. Та все ж, дані підходи не в змозі вирішити проблеми виникнення мотиву вступу студента в ту чи іншу навчальну діяльність. В даний час ця проблема актуалізується в зв'язку з широким розповсюдженням соціальних мереж, які реалізують одну з основних потреб сучасних студентів – потребу в комунікації. Педагогічне суспільством підкреслює наступні тенденції: загальну демотивацію, відсутність бажання працювати з інформацією, незнання принципів та методів ефективного використання ресурсів часу та залежність від гаджетів.

Тим не менше в описі даної проблеми практично і міститься ключ до її рішення, що означає, що треба дати можливість студентів навчатися за допомогою ігрових технологій.

Використання ігрових технологій в навчальному процесі не є чимось новим, натомість це добре опрацьоване питання як вітчизняними, так і зарубіжними науковцями.

На відміну від ігор у педагогічній грі є суттєва ознака – чітко окреслена мета навчання та відповідний їй педагогічний результат, а ігрові прийоми виступають як засіб стимуляції студентів до навчальної діяльності.

В зв'язку з розвитком техніки та комп'ютерних мереж, теорія гри збагатилась новими ідеями та стала більш технологічною.

Так, з'явився новий термін «гейміфікація» – використання елементів, характерних для дизайну відеоігор в інших контекстах, характерних для дизайну відеоігор в інших контекстах.

Ключові слова: гейміфікація, вищий навчальний заклад, студенти технічних спеціальностей.

УДК 1:811.111

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/44/2.36>

Lakiychuk O.V.,

Lecturer at the Department of English for Engineering № 2
National Technical University of Ukraine
“Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”

Korbut O.G.,

Senior Lecturer at the Department of English for Engineering № 2
National Technical University of Ukraine
“Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”

Nikitina N.S.,

Lecturer at the Department of English for Engineering № 2
National Technical University of Ukraine
“Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”

Formulation of the problem. In the days of highly advanced technologies, gamification extends to all spheres of life and becomes a new reality nowadays.

The modern education system corresponds to technological progress. Among the top five educational trends, cited by Forbes magazine – distance education, personalization, gamification, interactive textbooks, learning through video games – these four belong to gamification [3].

For the past few years, gamification has been on the list of the ultimate trends in the learning process of different categories of students. It is being investigated by the specialists in academic and corporate trainings and is studied by some educational institutions. Therefore, we believe that we should take a closer look at this technology, identify its features and differences from related categories.

Gamification is the use of game mechanics in non-games situations to encourage certain behaviors [2, p. 54–55]. In the context of the concept of the “New Higher Education”, the information society equips the Higher Institution with quite important functions, namely developmental and social. The educational process in higher institution growingly promotes the introduction of information technology that radically changes the process of mastering knowledge and practical skills of the 1st and 2nd year students. The younger student is the subject to social relations and is determined by socially meaningful behavior and responsibilities. Appropriate social situation should promote and provide all the conditions for the organization of special activities in which students could freely feel, be realized and confidently overcome new trials. Thus, the game activity is a universal and effective factor of establishing a stable and effective learning process [5, p. 138].

Unlike games, pedagogical games have an essential feature – a clearly defined purpose of learning and the corresponding pedagogical result, and game techniques act as a means of stimulating students to learning activities.

Thus, there is a new term “gamification” – the use of elements specific to the design of video games in other contexts, typical of the design of video games in other contexts.

The purpose of the article. Therefore, the topical issue today is the use of gamification at the English lessons for students of technical specialties, which will help to organize an active educational environment, provide various forms of integrated learning, implement monitoring the development of students in accordance with the Concept of the New Ukrainian Education.

The purpose of this work is to expand the content of the concept of gamification of the educational process; identifying contributing features of the development of learning motivation, consideration of the position of the gamified lesson.

Analysis of recent research and publications. The theoretical basis of the study consisted of the work of scientists who studied deeply the issue of gamification, namely: Akchelov E.O., Astafieva I.A., Isaeva Z.K., Krasnova T.I., etc.

Presentation of the main material. The process of attracting the game as one of the most effective ways to increase efficiency in various fields of activity is not a new trend of learning for highly developed countries.

This phenomenon is called “gamification”. The appearance of this term is associated with the name British video game developer Nick Pelling, who used it in 2002 in his own developments. At the same time involving elements games in the composition of educational technologies in the West universities began in 2008, gaining wide popularity since 2010.

Gamification is spreading in all spheres of life – from professional activities to the education system [6, p. 23–25].

The fact that modern youth was born in the era also testifies in favor of gamification total computerization, where the Internet, along with all electronic devices and games is an integral part of life. Therefore, it would be logical and expedient to use this fact in educational process. Moreover, it should be noted that the scope of game technology is in fact unlimited to date.

However, it should be remembered that only the introduction of game elements in foreign classes languages are difficult to call the process of gamification. First of all, the teacher must orient students to achieve a clear goal, and then, if possible, to personify game content, given its four main components [8, p. 140]: interaction (a wide range of techniques that provide social interaction between users), the dynamics of the use of an exciting scenario that would attract users and stimulate their appropriate response in real-time), mechanics (use of virtual rewards, statuses, points, levels) and other elements characteristic of the gameplay) and aesthetics (creating a common gameplay) atmosphere that promotes emotional excitement).

Growing interest in the introduction of gamification in the educational process also explained by the fact that gamification is one of the didactic properties digital technologies along with multimedia, interactivity, nonlinearity text submission and informativeness [8, p. 127]. Moreover, gamification contributes optimization of the educational process, implementing the following didactic principles:

- consciousness and activity of students (instant feedback and opportunity evaluation and self-evaluation);
 - clarity (multimedia-dynamic form of material presentation);
 - consistency and systematicity (gradual complication of game conditions and game material);
 - individualization of learning (the possibility of choosing an individual trajectories);
 - availability and affordability (possibility to choose independently complexity of educational material);
 - strength (involvement of students’ emotions)
- [5, p. 128].

Gamification is the use of individuals elements of games in non-game practices. For K. Salen and E. Zimmerman, gamification differs from other game formats in that its participants are focused on the purpose of their real activities, rather than game as such, where game elements are integrated into real situations to motivate specific forms behavior in specific conditions. The main components of the game are:

– action – the first steps to search and specific activities;

– task completion – students feel satisfaction from overcoming social challenges. It is this innate desire that is used by the game developers, challenging players at every turn;

– risk – encouraging students to certain actions related to risk and finding the right solutions;

– uncertainty – the creation of the winner's moment as a magical moment;

– emotional content – the formation of emotions of emotion, embarrassment, happiness or disappointment, satisfaction of success as a confirmation of one's own value [7].

Let us consider the structural elements of gamification in the form of a pyramid at the following levels:

1) components of gamification: external attributes: awards, badges, symbols, rating points, etc.);

2) principles of work (competition and interaction) with game participants, expectation of victory, reverse communication);

3) the dynamics of the game, the progress of the player, the relationship between participants in the game, emotions) [3, p. 29–31].

Elements of gamification can be applied at different stages of educational activities such as holistic lesson, structural element of the lesson, reusable.

A distinctive feature of gamification is permission of making mistakes. So, students may not be afraid of condemnation and punishment for mistakes, feel themselves freely, that is, the fear of wrongdoing disappears, and it is replaced by initiative and confidence. Students can independently choose options for action that encourages them to be active at completing tasks and forms a sense of responsibility for their own actions [1, p. 120–122].

Using the system of points, badges (which note achievements) and student ratings (leaderboards); adding the plot and atmosphere of the game, delivering training information in a gradual mode, a noticeable complication of the content from lesson to lesson – all of these encourages students to make a huge leap forward. This also includes opportunities such as intrasystem interaction between users, possibility of the instant feedback and interactive educational videos where the plot differs depending on the actions of the student; development of full-fledged educational games that combine knowledge and entertainment [10].

The advantages of gamification in the educational process are obvious – genuine students' interest, their involvement in the process. Unlike traditional forms of learning, the game contains a very important component – entertainment nature. It is important to note that gamification is not an immersion in three-dimensional virtual world, not games during the educational process [1, p. 131]. It's just auxiliary tool to increase cognitive activity and motivation.

Basic principles on which gamified education is based:

Autonomy. In gamified education, as in the game, the next step depends on the choice of the participant. Involvement of students in the educational process and focus on the result increases when everyone feels their importance, responsibility for the end result.

Value. When building a game design, keep in mind that education with game elements is radically different from the game. Its purpose is the development of the student, the acquisition of new knowledge and skills useful in real life, professional activities.

Gradual increase of competence. The training course is divided into several levels – from simple to complex. The better the student copes with the current part of the task, the more willing to continue working on it. Upon completion of the next level, the student receives an objective view of their own progress and an incentive to move forward.

Freedom to fail. Students should have a risk, but lower than in regular games. At the same time, everyone is given the opportunity to make several attempts to succeed. It encourages experimentation, creation, risk, but does not lead to disappointment, does not distract from learning.

Operational feedback. Instant feedback in 24/7 mode helps you make game decisions quickly. This speeds up the process of education, helps the student to consolidate the material well.

Visual representation of progress, while performing a competitive function. Various virtual rewards generate excitement, interest in the result, encourage diligent learning.

Conclusions. Thus, gamification technology is based on basic needs and desires of individuals. Every person involved in the “game” – student, user – feels part of a community.

Game forms make the educational process exciting and interesting, and competition and reward for achievement allow participants not only to raise their status and get another form of self-disclosure, but also get an incentive to show perseverance, the development of creative abilities of a student.

If we talk about the conclusions of researchers in general terms, the advantages of games are as follows: the gameplay has cognitive benefits, because, as it turned out, games improve attention, ability to focus and reaction time. Games have a positive effect on motivation, because development through games is part of the theory of “increasing intelligence”, which speaks of the benefits of gradual learning and building achievement. Games have emotional benefits because they elevate mood and strengthen a positive emotional state. With the help of educational computer games you can get interested, activate the cognitive activity of the student, to involve in the study of a subject.

REFERENCES:

1. Акчелов Е.О. Новый подход к геймификации образования. *Векторы благополучия: экономика и социум*. 2019. № 1 (32). С. 117–132.
2. Астафьева И.А. Геймификация образовательного процесса как способ повышения мотивации студентов к получению и усвоению знаний. *Справочник. Инженерный журнал с приложением*. 2015. № 12. С. 52–56.
3. Беседина И.Г. Повышение мотивации изучения английского языка через использование приёмов технологии геймификации. *Образование: актуальные вопросы, достижения, инновации*. 2021. С. 29–31.
4. Гемельштейн Е.А. Применение инструментов геймификации в образовании. *Бизнес-образование в экономике знаний*. 2020. № 3(17). С. 32–34.
5. Горелов В. Гейміфікація навчання. Інформаційні технології та комп'ютерне моделювання : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника. Івано-Франківськ. 2017. С. 136–139.
6. Курчатова Н.Ю. Геймификация в образовании. Инновации и рискологическая компетентность педагога. Саратов, 2020. С. 22–27.
7. Левин М. Как технологии изменят образование : Пять главных трендов. URL: <http://www.forbes.ru/tehnobudushchee/82871-kak-tehnologii-izmenyat-obrazovanie-pyat-glavnyh-trendov> (дата звернення: 11.02.2022).
8. Мазелис А.Л. Геймификация в электронном обучении. Территория новых возможностей. *Вестник Владивостокского государственного университета экономики и сервиса*. 2013. № 3 (21). С. 139–142.
9. Титова С.В. Цифровые технологии в цифровом обучении: теория и практика. М., 2017. 224 с.
10. Що таке гейміфікація. URL: <http://delo.ua/lifestyle/chto-takoe-gejmifikacija-i-kak-ona-pomogaetrasshevelit-sotrudni-202074> (дата звернення: 11.02.22).
11. Salen K., Zimmerman E. *Rules of Play: Game Design Fundamentals*. Cambridge. MIT Press, 2003. 688 p.

РОЛЬ ЗАСОБІВ ОНЛАЙН НАВЧАННЯ У ВДОСКОНАЛЕННІ НАВИЧОК ПИСЬМА

THE ROLE OF ONLINE LEARNING TOOLS IN IMPROVING WRITING SKILLS

Навчання навичкам письма в англійській мові завжди було складним завданням для студентів. Так, у роботі окреслено проблеми, з якими стикаються педагоги під час навчання навичкам письма онлайн, та знайдено шляхи їх подолання. Тож, дана робота має на меті розглянути доступні платформи для дистанційного навчання, найбільш спроможні полегшити навчання навичкам письма онлайн в умовах дистанційної освіти, дослідити можливості, які вони дають, та показати ефективність їх поєднання з оффлайн навчанням.

Автор розглядає вправу перед початком написання письмової роботи, під час написання та після написання, які використовуються для онлайн роботи, розмірковує про важливість завдань перед заняттям для тих, хто вивчає англійську мову, і про те, як вони сприяють успіху уроку. У статті розглядаються такі інструменти, як дистанційні курси Moodle та Google Workspace та можливості, які надає платформа дистанційного навчання «Сікорський».

У статті досліджено особливості синхронного та асинхронного навчання навичкам письма та роль платформи електронного навчання в Київському політехнічному інституті імені Ігоря Сікорського в цьому процесі. Результати показують, що величезна кількість вправ та матеріалів, створених викладачами, та інструменти, які надає платформа, сприяли взаємодії викладача та студентів.

Автор висловлює думку про ефективність створення середовища для онлайн навчання, що уможливіє поєднання синхронного й асинхронного навчання, та його переваги для подальшого розвитку онлайн викладання англійської мови.

Аналіз впровадження електронного навчання показав, що однією з головних переваг використання онлайн-інструментів для навчання всіх навичок англійської мови загалом і письму зокрема є можливість адаптувати навчальний процес до індивідуальних потреб студентів і стилю навчання, що може призвести до появи нової гібридної моделі освіти.

Ключові слова: навчання англійської мови, дистанційна освіта, інструменти онлайн-

навчання, навчання навичкам письма онлайн, платформи для дистанційного навчання.

English language writing has always been a challenging task for students to master. Thus, the work outlines the challenges educators face while teaching writing online and finds out ways to overcome them. Therefore, this work aims to give an overview of available e-learning platforms most capable to facilitate and provide online writing in conditions of distance education, to explore the opportunities they give and to show the effectiveness of their combination with offline teaching.

The author reflects on pre-writing, while-writing and post-writing activities used for teaching online, the importance of pre-lesson tasks for English language learners and how they contribute to the success of a lesson. Such tools as Moodle and Google Workspace distance learning courses and the possibilities provided by "Sikorsky" Distance Learning Platform are reviewed in the article.

The article studies the peculiarities of synchronous and asynchronous teaching of writing skills and the role of e-learning platform at Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute in this process. The results show that huge amount of activities and materials created by teaching staff and the tools provided by the platform facilitated interaction between teacher and students.

The author expresses the opinion about the effectiveness of creation of an online learning environment enabling the combination of synchronous and asynchronous learning and its benefits for further development of teaching English online.

The analysis of the implementation of e-learning showed that one of the main advantages of using online tools for teaching all English language skills in general and writing in particular, is the ability to adjust learning process to students' individual needs and learning style which may lead to the emergence of a new hybrid model of education.

Key words: English language teaching, distance education, online learning tools, teaching writing online, distance learning platforms.

УДК 378:371.311:811.11
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/44/2.37>

Сокирська О.С.,
канд. філол. наук,
ст. викладач кафедри англійської мови
технічного спрямування № 2
Національного технічного університету
України «Київський політехнічний
інститут імені Ігоря Сікорського»

Буга С.Ю.,
викладач кафедри англійської мови
технічного спрямування № 2
Національного технічного університету
України «Київський політехнічний
інститут імені Ігоря Сікорського»

Колісник М.П.,
канд. філол. наук,
доцент кафедри англійської мови
гуманітарного спрямування № 3
Національного технічного університету
України «Київський політехнічний
інститут імені Ігоря Сікорського»

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Стрімкі зміни та сучасні тенденції у вивченні англійської мови були спричинені новими викликами світу, які прискорили перехід до дистанційної форми навчання. З моменту свого виникнення педагогічні, технічні, методичні та психологічні аспекти дистанційного навчання стали предметом наукових досліджень. Стимулом для вивчення цієї проблеми дали глобальна пандемія та жорсткі обмеження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій
Вивчення іноземних мов є вирішальним для

успішного професійного, ділового, міжнародного та міжособистісного спілкування, яке неможливо без оволодіння навичками письма. Таким чином, навчання письму стало важливою частиною навчальної програми.

Використання інформаційно-комунікаційних технологій в освіті стало необхідним і неминучим у процесі оволодіння мовою, що привертає увагу багатьох дослідників [4; 5; 1; 8]. Через глобальну пандемію багато університетів були змушені розробляти платформи для дистанційного навчання. Ці платформи полегшують онлайн взаємодію викладачів з учнями, суттєво допомагають їм

концептуалізувати різні курси, структури дисциплін, програму та зробити навчальний процес більш гнучким, зручним, доступним та адаптованим до потреб студентів [2, с. 25–31; 3].

Оволодіння навичками письма є настільки ж важливим, як і всі інші мовні аспекти, такі як читання, аудіювання та говоріння, хоча йому часто привертається менше уваги. Студентам необхідно критично мислити, аналізувати й систематизувати інформацію, висловлювати свою думку, що неможливо без опанування навичок письма.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Усі ці аспекти роблять вивчення доступних онлайн-інструментів і платформ, що надають можливості та функції для навчання письму, **актуальним**, оскільки перехід від традиційних занять до онлайн-викладання через глобальну пандемію може призвести до того, що ця нова форма навчання або її елементи з нами залишаться і це суттєво вплине на систему освіти. Крім того, вимушений перехід на дистанційну освіту через карантинні обмеження продемонстрував ефективність використання платформ онлайн-навчання, які використовуються у вивченні мови загалом та навчанні письма зокрема, потенціал віртуальних освітніх середовищ, різноманітність функцій та можливостей, які вони надають, необхідність їх подальшого вдосконалення та розвитку, оскільки вони дозволяють передавати інформацію так само ефективно, як і під час офлайн навчання.

Таким чином, **метою даної роботи** є огляд та аналіз наявних платформ для дистанційного навчання, які використовуються для полегшення процесу вивчення іноземної мови загалом та навчання навичкам письма зокрема, вивчення можливостей та інструментів, що надаються для оволодіння навичками письма, їх поєднання з роботою в класі та можливість їх використання після повернення до звичайної форми навчання після пандемії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Багато вищих навчальних закладів ефективно використали можливості онлайн-освіти. Вимушений перехід на онлайн-навчання продемонстрував, що традиційне офлайн-навчання та електронне навчання можуть доповнювати одне одного. Для оволодіння всіма навичками англійської мови студентам Київського політехнічного інституту імені Ігоря Сікорського на час карантину були надані дистанційні курси на базі Moodle та Google Workspace, доступні на платформі дистанційного навчання «Sikorsky». Асинхронний навчальний процес був доповнений такими сервісами, як MyEnglishLab, Classtime, Peardeck, Padlet, Google Forms, Google Doc тощо. Синхронний процес навчання був організований за допомогою таких сервісів, як Webex, Google Meet, zoom, Skype

тощо через їх зручність і широкі можливості, які вони дають. Під час пандемії ці інструменти дають змогу освітянам ефективно взаємодіяти зі студентами за допомогою відеоконференцій, чат-груп, обміну документами та полегшують спілкування з викладачем за допомогою онлайн-платформ. Такі платформи для вивчення англійської мови, як My English Lab, пропонують вправи, де студентам пропонують виконати письмові завдання, маючи можливість практикувати інші мовні навички стільки разів, скільки їм потрібно. Відгуки викладача залишаються в особистому кабінеті учня з виділеними, виправленими та прокоментованими помилками.

Використання технології дистанційного навчання та викладання корисне для обох учасників навчального процесу, як для викладачів, так і для студентів. Ось чому змішане навчання, що дозволяє поєднувати онлайн і традиційні інструменти навчання, стало настільки популярним [6].

Навчання письму є складним і важким завданням для багатьох викладачів навіть під час звичайних занять, не кажучи вже про онлайн-уроки. Можливо, працюючи онлайн, викладач не зможе приділяти тренуванню навичок письма так багато часу, як у класі, але позитивним є те, що студентам можна дати багато часу для самостійного відпрацювання матеріалу за допомогою онлайн-засобів навчання.

Поєднання живих онлайн-занять із самонавчанням та домашніми завданнями на базі онлайн-платформ для дистанційної освіти дозволяє оволодіти навичками письма та суттєво пришвидшити прогрес учнів. Багато очних заходів у класі можна легко адаптувати для онлайн-навчання письма та включити до курсів дистанційного навчання, щоб зробити онлайн-заняття настільки ж ефективними, як і офлайн.

Задовго до пандемії такі великі компанії, як Google, LinkedIn Learning, EdX, Coursera, Khan Academy, Udemy почали надавати навчальні онлайн-програми, але карантин прискорив попит, що призвело до різкого зростання кількості користувачів. Багато великих університетів розробили віртуальні навчальні середовища, щоб бути в курсі останніх тенденцій і підтримувати масштабну дистанційну роботу. Щоб впоратися з раптовим переходом на онлайн навчання, найбільший технічний університет України Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського створив платформу дистанційного навчання «Sikorsky», яка допомагає організувати процес онлайн навчання, полегшує взаємодію викладача і студента, надає доступ до багатьох ресурсів. За допомогою дистанційних курсів, наданих цією платформою, студенти мають змогу покращити знання англійської мови. Варто зазначити, що всі курси для студентів Київської політехніки імені Ігоря Сікорського є безкоштовними.

Асинхронна робота передбачає використання онлайн-інструментів, відео з навчальними заняттями, зразків есе, листів та інших типів письма тощо. Опитування Zoom, Google Classroom, Classtime тощо можна використовувати на етапах до та після написання письмових робіт, а також при опануванні інших мовних аспектів [7, с. 114–115].

На етапі підготовки до письма викладач може запитати студентів під час онлайн-конференції про що саме вони хочуть отримати відгук у своєму есе. Ще один хороший спосіб змусити учнів замислитися над своїми помилками та навчальними цілями – надати їм анкету для самооцінювання у Google Forms або використовувати для цього опитування Zoom. Різноманітні опитування – це простий спосіб залучити учнів до активної участі та змусити їх взаємодіяти з групою та зробити свій внесок в урок.

Незважаючи на те, що дистанційне навчання стало поширеним зараз, ненадійний доступ до Інтернету, відсутність сучасного цифрового обладнання або низька якість апаратного та програмного забезпечення все ще є істотною перешкодою як для студентів, так і для викладачів у разі синхронного навчання під час проведення занять в прямому ефірі [6]. Іншою проблемою, з якою стикалися вчителі, була недостатня обізнаність та знання способів впровадження онлайн-засобів навчання під час дистанційного навчання навичкам письма та нерівномірний рівень підготовленості вчителів до процесу дистанційної освіти.

На етапі підготовки до уроку студентам можна запропонувати підготувати запитання, провести дослідження за темою, знайти певну інформацію, яка допоможе сформулювати ідеї для написання твору. Саме ж письмо виконується індивідуально як домашнє завдання.

Для обговорення ідей щодо написання вчитель може використовувати Padlet, Flipgrid, Peardeck, Google Doc, які допомагають залучити всіх учнів до роботи. Студенти можуть бути об'єднані в пари або групи для обговорення питання у віртуальних кімнатах, які є заміною традиційних обговорень у класі. Вони добре підходять для спільних письмових завдань. Після виконання завдання учні повертаються до основної кімнати для подальшої роботи.

Важливим етапом у виконанні письмової роботи є написання попередньої версії, чернетки, яка є відправною точкою для написання і спрямовує автора на створення гарного есе. Процес написання попередньої версії починається з окреслення тем і цілей, які були зібрані в результаті мозкового штурму. Попередня версія має на меті структурувати ідеї щодо теми у добре організованій та логічній послідовності. Щоб допомогти студентам створити структуру письмової роботи, викладач може надати доступ до зразку на онлайн

платформі, обраній для навчання. За допомогою цього зразку студенти мають змогу швидко створити основу для своєї письмової роботи. Цей етап можна виконати в режимі онлайн без необхідності виділяти час особистого обговорення основи письмової роботи.

Найефективнішим у навчанні різним мовним навичкам вважається поєднання візуальних, аудіо та кінестетичних елементів у роботі. Таким чином, доцільно використовувати зображення, щоб зробити письмове завдання більш цікавим для учнів. Наприклад, використання малюнка або відео під час попереднього написання роботи збільшує інтерес студентів до виконання завдання.

Навчання навичкам письма онлайн може бути виснажливим, тому вони повинні бути стислими, оскільки студентам важко зосередитися на довгих уроках, працюючи віддалено. Таким чином, навчання письма онлайн потрібно розділити на частини. Було б ефективно зустрітися онлайн для синхронної частини роботи та надати студентам ресурси та час для індивідуальної роботи. Також процес написання тексту можна розділити на частини, які виконуються синхронно і асинхронно. Студентам можна запропонувати написати деякі частини тексту, такі як ключові речення та вступ працюючи синхронно, а інші частини, такі як основну частину та висновки, можна запропонувати написати під час індивідуальної роботи.

Дистанційне навчання продемонструвало, що оцінювання письмових робіт в цифровому вигляді набагато легше та ефективніше, ніж перевірка письма та викликає менше стресу з багатьох причин. Однією з причин є те, що надання зворотного зв'язку особисто може зайняти досить багато часу. Працюючи з онлайн-платформами для навчання, викладач залишає відгук на роботу, який доступний в особистому кабінеті студента. Помилки вчитель може виділити, виправити та прокоментувати. Студенти мають доступ до відгуків у будь-який зручний час. Учитель підкреслює слабкі та сильні сторони роботи, дає рекомендації. Якщо онлайн-платформа для вивчення англійської мови має аудіофункції, вчитель також може вербалізувати відгук, що заощадить час. Учні не обмежені в часі для роботи над помилками, вони можуть повторювати вивчений матеріал за певною темою, повторювати граматику та лексику скільки завгодно часу. Оцінюючи письмову роботу, слід враховувати те, що не можна зосередитись всіх мовних навичках одночасно. Ми повинні зосередитися на певному матеріалі залежно від типу письма, який виконують учні. Зазвичай звертають увагу на структуру, порядок слів, плавність, стиль, граматику та лексику. За потреби вчитель може запропонувати повторне проведення уроку відповідно до потреб учнів.

Варто зазначити, що одна з речей, якій необхідно навчити студентів – це важливість уникнення плагіату. Існує кілька причин плагіату. Деякі студенти роблять це через брак часу. Інша причина – невпевненість у своїх навичках письма. Іноді студенти просто не розуміють, що таке плагіат. Тому вчитель повинен пояснити, що таке авторське право та інтелектуальна власність, зміцнити в них впевненість і усвідомити важливість навчання письму.

Викладачу легше допомогти студентам уникнути плагіату, якщо заняття проводиться оффлайн. Під час такого заняття викладач може легко контролювати процес написання письмової роботи на всіх етапах: обговорення ідей, написання попередньої версії тексту, вступу, основної частини та висновків. Працюючи онлайн, це зробити важче, тому тут потрібен інший підхід. Допомогти студентам відчувати, що вони можуть успішно впоратись з письмовим завданням, має вирішальне значення для запобігання плагіату. Студенти набагато менше схильні до плагіату, якщо відчувають, що мають необхідні навички та знання для виконання завдання. Крім цього, викладач може надати студентам онлайн інструменти для перевірки своєї роботи на плагіат.

Висновки. Онлайн-навчання дає можливість викладати поза аудиторіями, географічними обмеженнями, коли студенти повинні бути самоізоляовані через правила карантину та часові обмеження. Навчання письму онлайн дає викладачам можливість по різному застосовувати свої теоретичні і педагогічні знання. Це, безсумнівно, допомагає розкрити педагогічні таланти і виявити сфери для професійного росту.

Проблему оволодіння викладачами навичками електронного навчання можна вирішити за допомогою курсів підвищення кваліфікації, присвячених оволодінню та впровадженню онлайн-засобів навчання.

Немає суттєвих відмінностей між основними стратегіями в навчанні письма в онлайн та на оффлайн, хоча доповнення або адаптація підручників для дистанційного навчання може бути складним завданням. Але після того, як викладач опанує основи онлайн-навчання, це обов'язково стане корисним досвідом.

Поєднання ресурсів для навчання письма онлайн, розглянутих в статті, довело свою

ефективність. Однак, щоб скористатися перевагами процесу дистанційної освіти, знайти найкращі способи навчання письма в Інтернеті та зробити заняття ефективним, викладач повинен об'єднати кілька ресурсів на різних платформах, використовувати різні веб-сайти чи програми, що займає дуже багато часу та створює незручності і для вчителя, і для студента. Таким чином, створення середовищ для онлайн-навчання, що поєднують синхронне та асинхронне навчання на одній платформі, було б суттєвим кроком для подальшого розвитку онлайн-викладання англійської мови.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Баклаженко Ю. Лінгвістичні передумови навчання англійського професійно орієнтованого мовлення в закладах вищої освіти. *Актуальні питання іноземної філології*. 2021. Вип. 13. С. 10–16. URL: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2020-13-2>
2. Ghouname, N. (2020). Moodle or Social Networks: What Alternative Refuge is Appropriate to Algerian EFL Students to Learn during Covid-19 Pandemic. *Arab World English Journal*, 11 (3), 21–41. URL: <https://dx.doi.org/10.24093/awej/vol11no3.2>
3. Hussin A. Education 4.0 made simple: Ideas for teaching. *International Journal of Education and Literacy Studies*. 2018. Vol. 6 (3). P. 92–98. URL: <http://dx.doi.org/10.7575/aiac.ijels.v.6n.3p.92>
4. Kolisnyk, M., Kornyska, Y., Ogurtsova, O., Sokyrskaya, O. Socrative as a Formative Assessment Tool in English for Specific Purposes Course Arab World English Journal (AWEJ) 2nd Special Issue on Covid 19 Challenges. 2022. Vol. 2. P. 377–392. DOI: <https://dx.doi.org/10.24093/awej/covid2.25>
5. Kornieva Z., Vashchylo O. Development of Speaking Skills Assessment Criteria for Engineering Students. *Arab World English Journal*. 2020. Vol. 12(2). P. 72–82. DOI: <https://dx.doi.org/10.24093/awej/vol12no2.5>
6. Sokyrskaya O. (2020). The importance of combination of online learning with work in the classroom. *II Annual Conference on Current Foreign Languages Teaching Issues in Higher Education: Conference Proceedings of the International Scientific and Practical Conference*. 2020. P. 56–58.
7. Sokyrskaya O., Buha S. The Peculiarities of Distance Language Education: Listening, Speaking and Pronunciation an ESL Teaching. *III Annual Conference on Current Foreign Languages Teaching Issues in Higher Education*. 2021. P. 114–116.
8. Warnock, Scott. (2009). *Teaching writing online: How and why*. Champaign, IL: National Council of Teachers of English.

НОТАТКИ

Наукове видання

ІННОВАЦІЙНА ПЕДАГОГІКА

Науковий журнал

Випуск 44

Том 2

Коректура • *Н. Ігнатова*

Комп'ютерна верстка • *Т. Мартиненко*

Формат 60x84/8. Гарнітура Arimo.
Папір офсетний. Цифровий друк. Обл.-вид. арк. 20,25. Ум. друк. арк. 21,62.
Підписано до друку 01.03.2022. Замов. № 0322/101. Наклад 100 прим.

Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»
65101, м. Одеса, вул. Інглєзі, 6/1
Телефон +38 (048) 709 38 69, +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 6424 від 04.10.2018 р.